

**T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**İSTANBUL'DAKİ ÇOK KATLI KONUT YAPILARINDA
MEKANSAL DEĞİŞİM SÜRECİNİN ANALİZİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Tuğçe EREN**

**Anabilim Dalı: Mimarlık
Programı: Mimari Tasarım**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Neslihan DOSTOĞLU

HAZİRAN 2014

**T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**İSTANBUL'DAKİ ÇOK KATLI KONUT YAPILARINDA
MEKANSAL DEĞİŞİM SÜRECİNİN ANALİZİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Tuğçe EREN**

**Anabilim Dalı: Mimarlık
Programı: Mimari Tasarım**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Neslihan DOSTOĞLU

HAZİRAN 2014

ÖNSÖZ

Her şeyden önce yüksek lisans öğrenimim ve çalışma hayatımda desteğini hiç esirgemeyen, her fırsatında yanımda olarak çalışmama olan motivasyonumu korumamı sağlayan, işine olan saygısı ve yaptığı çalışmalar ile geleceğe olan görüşlerimi aydınlatan ve tabii ki tanıdığım için minnet duyduğum değerli tez danışmanım Prof. Dr. Neslihan DOSTOĞLU' na,

Hayatım ve tüm eğitim dönemim süresince sevgilerini, bana olan inançlarını, maddi ve manevi tüm desteklerini esirgemeyen, her an daha fazlasını yapmak için çaba sarf eden sevgili annem Nuray Eren, babam Ömer Adil Eren ve kardeşim Burak Eren'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Haziran 2014

Tuğçe EREN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÇİZELGE LİSTESİ	x
ÖZET	xi
ABSTRACT	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı	3
1.2. Çalışmanın Kapsamı	5
1.3. Çalışmanın Yöntemi	8
2. KONUT KAVRAMI	11
2.1. Konutun Tanımı	11
2.2. Konut Formuna Etki Eden Faktörler	20
2.2.1. Fiziksel Faktörler	20
2.2.2. Sosyal Faktörler	23
3. ÇOK KATLI KONUTLARIN TARİH İÇİNDEKİ GELİŞİMİ	29
3.1. Endüstrileşme Öncesinde Çok Katlı Konut	30
3.2. Endüstrileşme Sonrasında Çok Katlı Konut	43
4. TÜRKİYE'DE ÇOK KATLI KONUT KAVRAMININ GELİŞİMİ	60
4.1. Geleneksel Konuttan Çok Katlı Konuta Geçiş Süreci ve Nedenleri	60

4.2. Çok Katlı Konut Yapılarının Gelişim Sürecinde "Mekan"	84
5. FARKLI DÖNEMLERDE İSTANBUL'DAKİ ÇOK KATLI KONUTLAR VE MEKANSAL DEĞİŞİM SÜRECİ.....	91
5.1. İstanbul'daki Çok Katlı Konut Örnekleri Üzerinden Mekansal İnceleme	101
5.1.1. 1923 Dönemi Öncesinde İstanbul'da Çok Katlı Konutlar.....	102
5.1.1.1. Cuppa Apartmanı.....	104
5.1.1.2. Doğan (Naib Bey) Apartmanı.....	107
5.1.1.3. Casaretto Apartmanı.....	110
5.1.1.4. Arif Paşa Apartmanı (Elmadağ).....	113
5.1.1.5. Pekmezian Apartmanı.....	116
5.1.1.6. Arif Paşa Apartmanı (Moda).....	119
5.1.1.7. Mısır Apartmanı	122
5.1.1.8. Üçüncü Vakıf Hanı.....	125
5.1.1.9. Harikzedegan (Tayyare) Apartmanları.....	128
5.1.1.10. Maçka Palas.....	132
5.1.2. 1923 – 1950 Dönem Aralığında İstanbul'da Çok Katlı Konutlar.....	135
5.1.2.1. Derviş Bey Apartmanı.....	136
5.1.2.2. Bosfor Apartmanı.....	139
5.1.2.3. Melek Apartmanı.....	142
5.1.2.4. Pertev Apartmanı.....	146
5.1.2.5. Cumhuriyet Apartmanı.....	149
5.1.2.6. Ceylan Apartmanı.....	153
5.1.2.7. Karaağaç Apartmanı.....	157
5.1.2.8. Demir Apartmanı.....	161
5.1.2.9. Gezi Apartmanı.....	164
5.1.2.10. Platin Apartmanı.....	167
5.1.3. 1950 – 1980 Dönem Aralığında İstanbul'da Çok Katlı Konutlar.....	170
5.1.3.1. Sadıklar Apartmanı.....	171
5.1.3.2. Kervansaray Apartmanı.....	174
5.1.3.3. M. K. Apartmanı (Harbiye).....	177
5.1.3.4. Dr. Natuk Birkan Apartmanları.....	180

5.1.3.5.	Levent 4 Mahalle.....	183
5.1.3.6.	Hukukçular Sitesi.....	187
5.1.3.7.	Ataköy Projesi 1. Kısım	192
5.1.3.8.	Emel Yapı Kooperatifi Blok Apartmanı	198
5.1.3.9.	Dubleks Apartmanlar.....	201
5.1.3.10.	Tekül Apartmanı	204
5.1.4.	1980 Dönemi Sonrasında İstanbul'da Çok Katlı Konutlar	207
5.1.4.1.	Feneryolu Apartmanı	208
5.1.4.2.	Platin Sitesi.....	212
5.1.4.3.	Fazilet Apartmanı.....	216
5.1.4.4.	Sahra Apartmanı.....	219
5.1.4.5.	Deniz Apartmanı.....	222
5.1.4.6.	Kemerlife XXI.....	225
5.1.4.7.	Tekfen Bomonti Apartmanları.....	229
5.1.4.8.	Ada Apartmanı.....	232
5.1.4.9.	Belkıs Apartmanı	235
5.1.4.10.	Akasya Acıbadem (Dumankaya) Konutları	238
6.	MEKAN BÜYÜKLÜKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	243
6.1.	Mutfak - Ofis - Kiler.....	243
6.2.	Salon ve Yemek Odası.....	248
6.3.	Sirkülasyon Hacimleri.....	252
6.4.	Yatak Odası.....	255
6.5.	Islak Hacimler.....	258
6.6.	Hizmetli ve Çalışma Odası.....	261
6.6.	Balkon ve Teras.....	263
7.	ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE ÖNERİLER.....	266
7.1.	Çok Katlı Konut Dairelerinin Değişim Sürecinde Mekan İlişkilerindeki Sürekliliklerin Değerlendirilmesi.....	268
7.2.	Çok Katlı Konut Dairelerinin Değişim Sürecinde Mekan İlişkilerindeki Farklılıkların Değerlendirilmesi.....	273

KAYNAKLAR	282
EKLER	299
ÖZGEÇMİŞ	303

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1: Belirlenen Dört Dönemdeki Apartmanların İstanbul'daki Dağılımı	9
Şekil 2.1: İlk Barınak Denemelerinde Ateş Kullanımı	14
Şekil 2.2: Antalya Ürünlü Köyü Konutu	14
Şekil 2.3: Hieronymus Bosch'un Bir Resminde Odanın Ortasında Hem Isı Veren, Hem de Yemek Pişirilen Ateş Teması	15
Şekil 2.4: İlkel Barınma Türleri	15
Şekil 2.5: Çatalhöyük	17
Şekil 2.6: Demirci Höyük- (MÖ 2500-2200)	18
Şekil 2.7: Priene Konut Dokusu	18
Şekil 2.8: Kadınların "Yeni Ev" Konusunda Bilgilendirilmesi	26
Şekil 2.9: Tasarlanan Her Yeni Ürünün Gazetede Tanıtımı	26
Şekil 3.1: Mezopotamya Üst Gelir Grubu Konutu	31
Şekil 3.2: Yunan Konutu	31
Şekil 3.3: Vetii Evi Kat Planı.....	32
Şekil 3.4: İnsula Apartman Konutu (M.S. 2. Yüzyıl)	33
Şekil 3.5: 13. Yüzyılda Roma'da Çok Katlı Konut ve Planı.....	34
Şekil 3.6: Büyük Roma Yangını.....	35
Şekil 3.7: Diana Evi, Ostia'daki Diğer Birçok İnsula Gibi, Bir İç Avlunun Çevresine Yerleştirilmiş Dikdörtgen Bir Blok.....	35
Şekil 3.8: Tel el Amarna'da Çok Katlı Yapıya Bir Örnek.....	36
Şekil 3.9: 16. Yüzyıl Mısır Sokak Görünüşü	36
Şekil 3.10: İtalya'nın Siena Şehrinde Bulunan "Piazza Del Campo" Meydanı (18. Yüzyıl ve 21. Yüzyıl) (Kolaj)	37
Şekil 3.11: San Gimignano Kent Görünüşü.....	38
Şekil 3.12: Court of Appeal (16. Yüzyıl)	40
Şekil 3.13: Le Menestrel Apartman Konutu, Paris (1670) Konut ve Ticaret	41
Şekil 3.14: Hollanda'ya Bağlı Utrecht'de 15. Yüzyılda (1468) Üst Gelir Grupları İçin Yapılan Konutlar.....	42

Şekil 3.15: Amsterdam'da Kanal Evleri.....	42
Şekil 3.16: Londra İşçi Konutları–Sıra Evler.....	44
Şekil 3.17: “Tenement Blocks” 1844.....	45
Şekil 3.18: Peabody Evleri, Spitalfields, 1864 ve 1871.....	46
Şekil 3.19: Berlin Kira Kışlası.....	47
Şekil 3.20: Auguste Perret’in Rue Franklin Apartmanı.....	48
Şekil 3.21: Berlin Britz Yerleşkesi Vaziyet Planı, Bruno Taut ve Martin Wagner, 1925-1929.....	50
Şekil 3.22: Berlin Britz Yerleşkesi Hava Fotoğrafı, Bruno Taut ve Martin Wagner, 1925-1929	50
Şekil 3.23: Steiner Haus, Viyana, 1910.....	51
Şekil 3.24: Weissenhofsiedlung, Stuttgart, 1927.....	51
Şekil 3.24: Margarete Grete Schütte - Lihotsky, Frankfurt Mutfağı Çizimlerinden Biri, 1925.....	51
Şekil 3.26: Unite d’Habitation , Fransa (1952)	53
Şekil 3.27: Pruitt Igoe / ABD (1956)	54
Şekil 3.28: Tribune Building	58
Şekil 3.29: Masonic Temple.....	58
Şekil 3.30: Home Life Insurance.....	58
Şekil 3.31: Sun Building, Bruce Price, 1890.....	59
Şekil 4.1: Bir 18. Yüzyıl İstanbul Evi.	62
Şekil 4.2: 16. Yüzyıl–Hımsı Tekniği ile Yapılmış İstanbul Konutu	62
Şekil 4.3: 16. Yüzyıl İkinci Yarısı – Vezir Sarayı	63
Şekil 4.4: Apartkondu (Apart Gecekondu).....	74
Şekil 4.5: Koşuyolu Emlak Bankası Evleri Vaziyet Planı.....	75
Şekil 4.6: Koşuyolu Emlak Bankası Evleri Görünüş.....	75
Şekil 4.7: Amele Evleri , Zonguldak	80
Şekil 4.8: Saraçoğlu Mahallesi , Ankara.....	81
Şekil 4.9: Ataköy 1. Kısım , İstanbul.....	82
Şekil 4.10: Bağdat Caddesi , İstanbul.....	83
Şekil 4.11: Akasya – Acıbadem , İstanbul.....	88
Şekil 4.12: Kanyon – Levent , İstanbul.....	88

Şekil 4.13: Ürünli Köyü Konut Yapısı , Antalya.....	89
Şekil 4.14: 18. yüzyıl Geleneksel Türk Evi.....	89
Şekil 4.15: Servis Mutfağı	90
Şekil 4.16: 21. Yüzyıl Modern Mutfak.....	90
Şekil 5.1: Akaretler Beşiktaş , İstanbul.....	94
Şekil 5.2: Galata Bölgesi	95
Şekil 5.3: İstanbul'un Geleneksel Dokusunu Konu Alan Emaar Square.....	96
Şekil 5.4: Cuppa Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	106
Şekil 5.5: Doğan (Naib Bey) Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	109
Şekil 5.6: Casaretto Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	112
Şekil 5.7: Arif Paşa Apartmanı (Elmadağ) Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	115
Şekil 5.8: Pekmezian Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	118
Şekil 5.9: Arif Paşa Apartmanı (Moda) Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	121
Şekil 5.10: Mısır Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	124
Şekil 5.11: 3. Vakıf Hanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	127
Şekil 5.12: Harikzedegan (Tayyare) Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	131
Şekil 5.13: Maçka Palas Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	134
Şekil 5.14: Derviş Bey Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	138
Şekil 5.15: Bosfor Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	141
Şekil 5.16: Melek Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	145
Şekil 5.17: Pertev Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	148
Şekil 5.18: Cumhuriyet Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	152
Şekil 5.19: Ceylan Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	156
Şekil 5.20: Karaağaç Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	160
Şekil 5.21: Demir Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	163
Şekil 5.22: Gezi Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	166
Şekil 5.23: Platin Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	169
Şekil 5.24: Sadıklar Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	173
Şekil 5.26: Kervansaray Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	176
Şekil 5.27: M.K. Apartmanı (Harbiye) Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	179
Şekil 5.28: Dr. Natuk Birkan Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf).....	182
Şekil 5.29: Levent 4 Mahallesi Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf).....	186

Şekil 5.31: Hukukçular Sitesi Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf).....	190
Şekil 5.32: Hukukçular Sitesi Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf).....	191
Şekil 5.33: Ataköy 1. Kısım Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf).....	196
Şekil 5.34: Ataköy 1. Kısım Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf).....	197
Şekil 5.35: Emel Yapı Kooperatifi Blok Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf)	200
Şekil 5.36: Dupleks Apartmanlar Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf).....	203
Şekil 5.37: Tekül Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf).....	206
Şekil 5.38: Feneryolu Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf).....	211
Şekil 5.39: Platin Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf).....	214
Şekil 5.40: Platin Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf).....	215
Şekil 5.41: Fazilet Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf).....	218
Şekil 5.42: Sahra Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf).....	221
Şekil 5.43: Deniz Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf).....	224
Şekil 5.44: Kemer Life XXI Konutları Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf).....	227
Şekil 5.45: Kemer Life XXI Konutları Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf).....	228
Şekil 5.46: Tekfen Bomonti Apartmanları Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf).....	231
Şekil 5.47: Ada Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf).....	234
Şekil 5.48: Belkıs Apartmanı Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf).....	237
Şekil 5.49: Akasya Acıbadem Konutları Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf).....	241
Şekil 5.50: Akasya Acıbadem Konutları Tablosu (Çizim/Şema/Fotoğraf).....	242

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 6.1: Dönemler arası "Mutfak-Ofis-Kiler" Metrekarelerinin Karşılaştırılması.....	243
Çizelge 6.2: Dönemler arası "Salon ve Yemek Odası" Metrekarelerinin Karşılaştırılması.....	248
Çizelge 6.3: Dönemler arası "Sirkülasyon" Metrekarelerinin Karşılaştırılması...252	
Çizelge 6.4: Dönemler arası "Yatak Odası" Metrekarelerinin Karşılaştırılması...254	
Çizelge 6.5: Dönemler arası "Islak Hacim" Metrekarelerinin Karşılaştırılması...258	
Çizelge 6.6: Dönemler arası "Hizmetli ve Çalışma Odası" Metrekarelerinin Karşılaştırılması.....	260
Çizelge 6.7: Dönemler arası "Balkon ve Teras" Metrekarelerinin Karşılaştırılması	262

Enstitüsü : **Fen Bilimleri Enstitüsü**
Anabilim Dalı : **Mimarlık**
Programı : **Mimari Tasarım**
Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Neslihan DOSTOĞLU**
Tez Türü ve Tarihi : **Yüksek Lisans – Haziran 2014**

ÖZET

İSTANBUL'DAKİ ÇOK KATLI KONUT YAPILARINDA MEKANSAL DEĞİŞİM SÜRECİNİN ANALİZİ

Tuğçe EREN

Dünyanın pekçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de konut üretim süreçlerinde özellikle 19. yüzyılla birlikte önemli değişiklikler yaşanmıştır. Bu değişiklikler Türkiye’de özellikle İstanbul’da kendini göstermiştir. Sürekli yenilikleri bünyesinde barındırmaya çalışan İstanbul, çizmiş olduğu metropol kent imajı ile her geçen gün doğal dokuyu tahrip edici bir güç haline gelmiştir. Nüfus yoğunluğunun kontrol edilemez artışı, kapitalist yaklaşımın etkisiyle kaynakların tüketilmesi, teknolojiye yenilikler, rant ve siyasi etkenler, sosyal etkileşimin azalması, kent arsalarının tükenmesi ve maliyet artışı gibi nedenlerle düşeyde yükselme ihtiyacı duyulmuş ve yüksek binaların sayısı giderek artmıştır. Yükselme eğilimi kentlerde farklı işlevli pekçok binayı etkilemiştir. Özellikle insan yaşamının büyük bir kısmının geçtiği konutların çok katlı olmasıyla birlikte yaşam biçimleri de büyük değişime uğramıştır. Geleneksel konutlar kullanıcıların yaşam tarzlarını ve kültürlerini yansıtırken, çok katlı konutlardaki daireler farklı kullanıcıları barındırmasına rağmen birbirini tekrar etmektedir. Bu bağlamda, zaman içerisinde birbirine benzer ve minimal mekan

tipleri oluşmuştur. Tez çalışmasında 19. yüzyıl sonundan günümüze kadar ekonomik, sosyal, politik nedenlerle birbirinden farklılaşan dört dönemde (1923 öncesi, 1923-1950 dönemi, 1950-1980 dönemi, 1980 sonrası) belirlenen çok katlı konut yapılarında, mekan büyüklükleri ve bu mekanların birbirleriyle olan ilişkilerinde görülen değişimler, hangi mekanların eksilip hangilerinin eklendiğine ilişkin bilgiler incelenmiş ve bunların nedenleri değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada, İstanbul özelinde belirlenen ve yukarıda belirtilen dört dönemde inşa edilen 40 adet çok katlı konut yapısı, yapılan plan çizimleri üzerinden yorumlanmış, şematik anlatım, grafik ve tablolar yardımı ile de desteklenerek incelenmiştir. Bu incelemeler ile sadece planlar hakkında bilgi edinilmeyip, mekanların dairedeki oranlarının yıllara bağlı değişimi de ele alınmıştır. Daire büyüklüklerinin belirlediği çerçeve içerisine yerleşen mekanların maruz kaldığı sınırlanmayı göz ardı edersek, yıllar içinde bir mekanın genişlerken diğerinin küçülmesi, hatta yok olması ve yerine başka bir mekanın türetilmesi durumu, değişen yaşam koşullarının bireylerin gereksinimlerinde oluşturduğu dönüşümleri de sergilemektedir.

Anahtar sözcükler: Konutun Evrimi, İstanbul'da Çok Katlı Konutlar, Apartman, Konutta Mekan

University : **Istanbul Kultur University**
Institute : **Institute of Sciences**
Department : **Architecture**
Literature Programme : **Architecture Design**
Literature Supervisor : **Prof. Dr. Neslihan DOSTOĞLU**
Degree Awarded and Date : **MA - July 2014**

ABSTRACT

AN ANALYSIS ON THE SPATIAL TRANSFORMATION OF MULTI-STOREY RESIDENTIAL BUILDINGS IN ISTANBUL

Tuğçe EREN

Important transformations were seen in housing production processes in Turkey, as in other countries in the world particularly with the 19th century. In Turkey, these transformations have appeared mostly in Istanbul. Istanbul, which has continuously tried to embrace new ideas, has become a power causing the destruction of the natural environment, with its metropolitan image every day. As a result of reasons such as uncontrollable population growth, the consumption of resources as a result of capitalist approach, technological innovations, rise of profit and political factors, the decrease in social interaction, the depletion of city land, and incremental costs have led to the demand for vertical growth, and the number of high-rise buildings have increased in time. The tendency for vertical growth has affected many buildings with different functions. Particularly with the transformation of housing units into high-rises, life styles have drastically changed as these are places where people spend most of their time. While traditional dwellings reflect the users' lifestyles and their culture, the apartments in high-rise blocks repeat each other even though they house

different types of users. Thus, similar and minimal space typologies have been formed in the course of time. In this thesis, the transformations in the size of spaces and their relationship with each other, the information on which spaces have been removed and which have been added have been analyzed and their reasons have been evaluated in selected high-rise housing blocks, starting from the end of the 19th century, in four periods which are different from each other due to economic, social and political reasons (pre 1923, 1923-1950 period, 1950-1980 period, and post 1980).

In this study, 40 multi-storey residential buildings in Istanbul were analyzed in relation to drawings of plans, and supported with schematic descriptions, graphics and tables. As a result of this analysis, not only was it possible to gather information about the plans, but also it was possible to discuss the ratios of spaces. If we ignore the exposed limitation of spaces designated by the sizes of apartments, the expansion of a space while another dwindled and even disappeared, being replaced by another space over the years, reflects the transformations in individuals' needs through changing life styles.

Key words: Evolution of Housing, Multi-storey Housing in Istanbul, Apartment Building, Space in Housing

1. GİRİŞ

İlk çağlardan itibaren insanlar yaşamlarını sürdürmek için çeşitli yöntemler geliştirmiş, olumsuz çevre koşulları, vahşi hayvanlar, kötü hava şartları gibi tehlikelerden korunma amacı ile barınaklar oluşturarak çevrelerini kapatma gereksinimi duymuşlardır. Hayatta kalabilmek için başlatılan bu mücadele zamanla daha iyi bir yaşam sürme çabası yönünde sürekli değişim halinde olmuştur. Sosyo-kültürel değerlere, ekonomik yapıya ve teknolojik gelişmelere göre farklılaşan birçok bina yapılmıştır (Begeç, 2008). İnsanlar uzun yıllar boyunca yatayda yayılarak yaşamlarını sürdürmüşler ve kültürel, iklimsel, toplumsal değerlere göre farklılaşan bina tipolojileri geliştirmişlerdir. Bununla birlikte, yükseklik ve yüksek olma eğilimi de her dönemde farklı anlamlara bürünerek kendini gösteren bir yaklaşım olmuştur.

Tarih boyunca barınma amacının yanı sıra, bir takım inanışların sonucu olarak “tanrıya yaklaşma” veya “güç” göstergesi olarak simgesel anlamlara bürünerek yükselme eğilimi varlığını korumuştur. Bu durum zamanla insanların hayatlarını sürdürdükleri barınaklara da etki etmiş, özellikle kenti yöneten veya üst gelirli ailelerin konutlarında çok sayıda örnekle kendini göstermiştir. Tapınak, saray ve evlerde, bacaları, ağaçları veya dalları göğe doğru yükseltmek gösterişin, kurtuluşun veya ölümsüzlüğün sembolü olarak nitelendirilmiştir. Barınma ihtiyacını meydana getiren korunma, güvenlik arzusu ve beraberindeki yükselme eğilimi, tarihsel süreçte birçok farklı amaç doğrultusunda ortaya çıkmış, zamanla kültür, teknoloji ve sosyal ilişkilerin etkisiyle şekillenmiştir.

İngiltere’de başlayan endüstrileşme süreci sonrasında oluşan kitlesel seri üretim nedeniyle yapı sektöründe önemli gelişmeler yaşanmıştır. Sanayileşme ile birlikte kent merkezlerine kontrolsüz göçler başlamış ve kent planlarında büyük ölçüde değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Farklı kültürlerden gelen insanların bir arada bulunması ve beraberinde getirdikleri plansız yapılanmalar ile düzensiz yoğunlukta konut bölgeleri oluşmuştur. Bu alanların oluşumları ile doğal çevre her geçen gün zarar görmüştür. Günümüzde pek çok ülkede yeşil ve kamusal alanlar

özelleştirilmekte, havzalar aşılmakta, tarım alanları yok olmakta, ormanlar yakılmakta, tarihi yapılar göz ardı edilmekte, kentsel bellek silinmektedir. Bu değişimler ile birlikte geleneksel konutların yerini apartman blokları, yüksek yapılar, kapalı siteler (yaygın kullanımı “gated communities”), üst ve orta gelir grupları için kent çeperlerinde yapılan müstakil konut gibi yapılar yer almaktadır.

Bu sürecin önemli sonuçlarından biri konut mimarisinin gelişmesidir. Teknolojik ilerleme, asansör ve hidroforun icadı, yangın güvenlik sistemleri, cephe malzemeleri, havalandırma ve aydınlatma sistemlerindeki gelişmeler, deprem bilimindeki yenilikler gibi birçok faktör bu değişime neden olmuştur. Teknolojinin hızla ilerlemesinin yanında yoğunlaşan nüfus, azalan arsalar, yoğun mekan programlamaları, rekabet, rant gibi nedenlerin sebep olduğu yükselme eğilimi ile birlikte değişen yaşam koşulları, toplumu ve kültürel değerleri derinden etkilemiş ve halen etkilemektedir. Bu bağlamda, küreselleşme sürecinin bir parçası olan değişim ve dönüşüm kavramının, konutları oluşturan mekanların birbirleriyle olan ilişkilerine de etkisi oldukça büyüktür. Tüm bu faktörler göz önünde bulundurularak yükselen konut bloklarının oluşum süreçleri kültürel, ekonomik, siyasal, toplumsal ve teknolojik gelişmeler ışığında incelenmiş ve mekanlara olan etkileri değerlendirilmiştir.

Alan çalışması için, 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan modernleşmeden en çok etkilenen şehirlerden biri olan İstanbul seçilmiştir. Yaşanan modernleşme süreci ile kent, sosyo-ekonomik, fiziksel ve kültürel bağlamda değişimlere maruz kalmıştır. Ekonomik açıdan İstanbul'un ticaret merkezi haline gelmesi ve özellikle Galata-Pera bölgelerinde yoğunlaşan gayrimüslim tüccarlar sayesinde ilk apartman yapılarının inşa edilmesine olanak tanınmıştır. Tez çalışmasında İstanbul'un ele alınmasındaki bir diğer etken de, diğer metropollere oranla çok sayıda farklı yapı tekniği ve formunu bünyesinde barındırmasıdır. Bu bağlamda, yapılan geniş literatür araştırması ile İstanbul özelinde seçilen 40 apartman bloğunun planları çizilerek, mekan tipolojileri incelenmiştir. Yalnızca mekanların birbirleriyle ilişkisi değil, her bir hacmin günümüze kadar varlığını koruyup koruyamaması, daire genelindeki oranının dönüşümü ve eklenen yeni birimler ile nedenlerine değinilmiştir. Şema, tablo, çizim ve resim gibi öğelerle

tanımlı hale getirilen bu araştırmalar ışığında kendini tekrarlayan nitelikler ve kopuş noktalarının neler olduğu değerlendirilmiştir.

1.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada, zamanımızın büyük bir kısmını geçirdiğimiz konut ve kültürümüzün bir yansıması olan mekansal değerlerin apartmanlaşma sürecindeki değişimlerini incelemek amaçlanmıştır. Bu kapsamda cevaplanmaya çalışılan en önemli sorulardan biri, farklı kesimden insanların tek bir çatı altında ve benzer plan şemalarından oluşan dairelerde yaşamaya başladığı apartman yapılarında, geleneksel mekan tipolojilerinden hangi özelliklerin zaman içinde varlığını koruduğu ve değişen yaşam şartlarının etkisiyle mekanların nasıl ve neden dönüştüğüdür. Tezde batılılaşma eğilimi, olan eğilim, arsa fiyatlarının artışı ile dairelerin küçülmesi, insan yaşamındaki değişim ve konutların kültürel değerlerden soyutlanması, evde harcanan zamanın azalması, farklı gelir gruplarına yönelik yeni yaklaşımların türetilmesi, kişisel beğenilerin mekan ve mobilya üzerinden pazarlanması gibi birçok faktör doğrultusunda apartman yapıları irdelenecektir. İstanbul'da inşa edilen çok katlı konut yapılarından seçilen örnekler ve bu konutların plan zmlerindeki her bir mekanın ayrı ayrı ele alınmasıyla, yıllar içinde yaşanan değişimlere de değinilerek plan yapıları yorumlanacaktır.

Apartman yapılarındaki mekan organizasyonlarının yıllar içindeki değişme nedenlerinin incelenmesiyle, çok katlı konutun gereksinim ve eksikliklerinin saptanarak daha kaliteli yaşam alanlarının tasarlanmasına yönelik yardımcı bilgilerin oluşması hedeflenmektedir. İlk inşa edilen çok katlı konutlarda üç kat dahi apartman olarak nitelendirilirken, günümüzde konut birimleri kuleler içinde tasarlanır olmuştur. Bu bağlamda düşünüldüğünde çalışılan konu, kısa zaman diliminde yaşanan bu değişimlerin kullanıcılar üzerindeki etkileri ve gelecek dönemlerde gereksinim duyulacak konut tipolojilerinin varlığına ilişkin tespitlerin yapılabilereği bir altlık niteliği de taşımaktadır.

Bu noktada, tez kapsamında ele alınan konutun apartmanlaşma süreci ve devamında geçirdiği dönüşümlerin, İstanbul kenti kapsamında yer alan apartmanlar üzerinden

incelenmesindeki nedenlere değinmek doğru olacaktır. Türkiye'de ilk apartman bloklarının görülmeye başlandığı bölgenin İstanbul'daki Galata Bölgesi olması nedenlerin başında gelmektedir. Ayrıca, geçmişten bu yana ticaret merkezi olması ve konutun zamanla kapitalizmin etkisi altına girerek ticaretin bir unsuru haline gelmesi de, çok katlı konut piyasasının yayılmasını ve bu piyasa içinde yaşanan değişimlerin hızını etkilemiştir.

Tüm bu nedenler kapsamında, tez konusunun tespiti aşağıda belirtilen tespitler doğrultusunda gerçekleştirilmiştir:

- Konutların yükselme nedeni yalnızca kent içindeki arsa yetersizliğini değil, temelde yaşanan bir takım kültürel, sosyal ve siyasi etkenleri de içermektedir. Tüm bu dış faktörlerin konut üzerindeki etkisinin ne derece yönlendirici olduğu ise yeterince bilinmemektedir.
- Barınma kavramı ile birlikte gereksinimler doğrultusunda zamanla oluşan mekanların her biri önemli bir anlam içermekteydi. Örneğin mutfak olarak adlandırılan hacimde yer alan ateş (ocak) kavramı, barınaktaki insanların ısınmasını sağlayan, yemek pişirilen ve etrafında toplanılarak sosyal iletişime olanak tanıyan bir unsur niteliğinde idi. Teknolojinin ilerlemesiyle ateşin ocağa dönüşmesi ve zamanla ısı yalıtımına getirilen çözümlerle mutfağın sadece hizmet birimi haline gelmesi, insanların bir araya toplanmasına olanak tanımamasına ve devamında da genel kullanım hacmi olan salon kavramının türetilmesine sebep olmuştur. Süreç içerisinde yaşanan buna benzer değişimler, mekanların oluşmasındaki kültürel anlamları göz önüne sermektedir. Kısacası, gerçekte hiç biri rastlantı sonucu meydana gelmemiştir. Tüm bu değerlerin farklı kültürel faktörleri göz önünde bulundurmaksızın apartmanın içine dahil olmasıyla kullanıcılar için benzer bir biçimde kopyalanması, konutları meydana getiren mekanların ilerleyen süreçlerde ne oranda değiştiğini araştırma ihtiyacını doğurmuştur. Günümüzde yaşadığımız dairelerin geçmişimizle olan bağı yeterince düşünülmemekte ve bilinmemektedir.
- Mekan ilişkilerinde yaşanan değişimlerde Batı'nın, tartışma platformlarının, siyasi kararların, kültürün, ürün gamlarının, iletişim ve haberleşme ağlarının artması gibi

süreçlerin getirdiği etkilerin hangi dönemlerde yaşanıp, mekanlarda neleri değiştirdiği detaylı görülmediğinden mimari tasarım bağlamında niteliksel bir veri elde edilmesi planlanmıştır.

- Tez kapsamında incelendiği kadar geniş bir süreç daha önce bir arada ele alınmamıştır. Bu nedenle yararlı bir kaynak olabileceği düşünülmüştür.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Tezin kuramsal alt yapısını oluşturmak amacıyla ikinci bölümde, yapılan literatür araştırmaları kapsamında konutun tanımı yapılmış ve tarih içerisindeki gelişim süreci ile ilgili genel bir bilgi verilmiştir. Konut hakkında yapılan bu araştırmaların ardından konut formuna etki eden faktörler belirlenerek, sosyal ve fiziksel faktörler olarak iki alt başlıkta incelenmiştir.

İkinci bölümdeki konut ve konut formunun değişim süreci ile ilgili yapılan bu değerlendirme sonrası, üçüncü bölümde tezin konusu olan yüksek katlı konutlara geçiş yapılmıştır. Yüksek katlı yapılarının tarihsel gelişiminin detaylı bir şekilde ele alındığı bu bölümde, konut sektörünün öncüleri olan gelişmiş dünya kentlerindeki yüksek katlı konutun gelişim evresi detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu kapsamda, konutun değişimine sebep olan teknolojik, sosyal, iklimsel ve siyasal problemler üzerine derinlemesine literatür araştırmaları yapılmıştır. Endüstri Devrimi'nin çok katlı konutun oluşmasındaki önemi sebebiyle de, bu bölüm endüstri devrimi öncesi ve sonrası olarak başlıklara ayrılmış ve bu alandaki başlıca kaynaklar incelenmiştir. Endüstri Devrimi'nin bir çıkarımı olan kitleli üretim ve makineleşme kavramının, konutu oluşturan her bir parçanın, aynı zamanda mekanları tanımlayan mobilyaların seri üretimine olanak tanınmasıyla, çok katlı konutun değişimine olan katkıları irdelenmiştir.

Üçüncü bölümde incelenen çok katlı konutun tarihsel oluşumu, dördüncü bölümde Türkiye üzerinden ele alınmıştır. Geleneksel konut tipolojisinin özelliklerine değinilerek, apartmana geçiş sürecinde yaşanan değişim ve dönüşümler farklı

kaynaklar bazında incelenmiştir. Bu sayede Türk konut tipolojisinden çok katlı konuta geçiş evrimi daha net gözlemlenmiştir. Bu aşamaya kadar genel hatlarıyla konutun evrimi anlatılırken, dördüncü bölümün sonunda mekan özeline inilerek, tezin amacı kapsamında apartmanda görülen hacimlerin birbirleriyle ilişkileri ve özellikleri detaylı biçimde araştırılmıştır. Yüksek yapı bloklarını şekillendiren etmenlerin sosyal ve fiziksel boyutlar olduğunu düşünürsek, yaşanan gelişim sürecinde etkilenen faktörler arasında kültür ve yaşam biçimlerinin yanı sıra bireylerin yaşamlarına doğrudan etkisi olan mekan tasarımları da değişime uğramıştır. Bu bağlamda tezin başlıca kapsamı da bu mekanları karşılaştırarak ele almak olmuştur.

Tüm bu kuramsal çalışmalar ışığında, tarihsel süreç bağlamında konutun evrimini etkileyecek ölçüye sahip kırılma noktaları tespit edilmiştir. Türkiye'deki yaşanan gelişmeler sonucu ortaya çıkmış olan bu kırılmalar noktaları, tez konusu dört dönem üzerinden ele alınmasını sağlamıştır. Beşinci bölümde İstanbul kenti kapsamında ele alınan alan çalışmasında, belirlenen bu dört dönem üzerinden incelemeler gerçekleştirilmiştir. Ancak alan çalışmasına geçilmeden önce, İstanbul'daki konut sektörünün gelişim süreci araştırılmış ve çalışmanın temeli oluşturulmuştur.

Tespit edilen dönemler, 1923 yılı öncesi, 1923-1950 yılları arası, 1950-1980 yılları arası ve 1980 yılı sonrası olarak dört başlıkta toplanmıştır. Ayrımı yapılan dönemlerden kısaca bahsetmek gerekirse, Cumhuriyet'in kuruluşundan önce, ticaretin merkezi haline gelen ve daha çok Levanten ailelerin ikamet göstermeye başladığı Galata - Pera Bölgesi'nde, yaşanan yoğun nüfus artışı dolayısıyla konut gereksinimi yaşanmıştır. Ticari girişimler öncülüğünde duyulan bu gereksinim sonucu da ilk apartman yapıları inşa edilmeye başlanmıştır. Tez kapsamında ele alınan apartmanlaşma sürecinin başlangıcı olarak, 1923 yılı öncesinde seçilen ilk on apartmanın Galata ve çevresinde inşa edilmiş olması da, yüksek katlı konutların ilk bu bölgede yerleştiğini göstermektedir.

İkinci dönem aralığı olarak belirlenen ve mimarlık alanında önemli ilerlemelerin (dergi, gazete, tartışma ortamları, iletişim gibi alanlar) görüldüğü 1923 - 1950 yılları arasında ise, Cumhuriyet'in kurulmasıyla hakim olan tek partili süreçte, savaş sonrası

konut ihtiyacının da fazla olması dolayısıyla yükselme yolunda ilerlemeler kat edilmiş ve yeni yaklaşımlar üretilmiştir. Bu süreçte belirlenen on apartmanın Beyoğlu ve Nişantaşı bölgelerine doğru genişlemeye başladığı görülmektedir.

Tezdeki üçüncü dönem ise 1950-1980 arası kapsamaktadır. 1950'lerde çok partili döneme geçişin yaşanmasıyla özel sektörün konut yatırımlarındaki aktifliği artmıştır. Aynı zamanda, çok katlı konut üretimindeki artışa ek olarak, mobilya, gıda, malzeme ve iletişim gibi alanlarda da yeni keşifler ve gelişimler görülmüş ve bu süreçte mekan tipolojileri çeşitlenmiştir. Bu dönem kapsamında da seçilen on adet yüksek katlı konutun, gelişiminde görülen ilerlemeler ele alınmış ve dönem yapıları üzerine araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Dikkati çeken önemli bir faktör ise, apartmanlaşmanın İstanbul'un farklı bölgelerine (Şişli, Kadıköy, Bakırköy, Beşiktaş gibi) yayılmış olmasıdır.

1980 yılına gelindiğinde çoğu bölgede gökdelen olarak nitelendirilen yüksek yapıların inşa edilmeye başlandığı gözlemlenmiştir. Bu kapsamda, 1980'den günümüze kadarki yaşanan hızlı değişimlere olanak tanıyan teknolojiye ilerlemeler de ayrıca araştırılmıştır. Kitlesele üretim öncülüğündeki modernizmin kente etkisinin bir sonucu olan toplu konut kavramı, bu dönemde etkisini gördüğümüz bir diğer çok katlı yapı grubu olmuştur.

Belirlenen bu dört dönemin içerikleri detaylı olarak araştırılmış ve her biri için, İstanbul içinde inşa edilmiş olan on adet çok katlı konut yapısı belirlenmiştir. Toplamda kırk adet olan apartmanların kat planları çizilip, yapım amacı ve nitelikleri ile ilgili tüm veriler incelendikten sonra, her biri ayrı ayrı mekansal bağlamda (büyüklükleri, birbirleri ile olan ilişkileri ve biçimlenişleri) yorumlanmıştır. Konutların belirlenmesindeki faktörler farklı açılardan ele alınmıştır. Yüksek katlı konutların genel kurgu itibarıyla farklı yıllarda inşaa edilmiş ve literatürde sıkça referans verilmiş olmalarına özen gösterilirken, aynı dönemde inşa edilmiş fakat farklı plan kurgularına sahip olduğu belirlenen konutlara da yer verilmiştir. Böylece yapılan yorumların da, sürece bağlı olarak konutta yaşanan değişimleri net bir biçimde gösterir nitelikte olması sağlanmıştır. Çizilen kat planları yorumlanırken, konutların genel mimari özellikleri, cepheleri, taşıyıcı sistemleri, mekan

büyükükleri, mekanların birbiriyle ilişkileri ve plandaki yerleşimleri gibi birçok özelliğinden bahsedilmiştir. Oluşturulan şemalar ile bu kurgu desteklenirken, her bir konutun bulunduğu yere gidilerek fotoğrafları çekilmiş ve günümüzdeki durumu teze eklenmiştir.

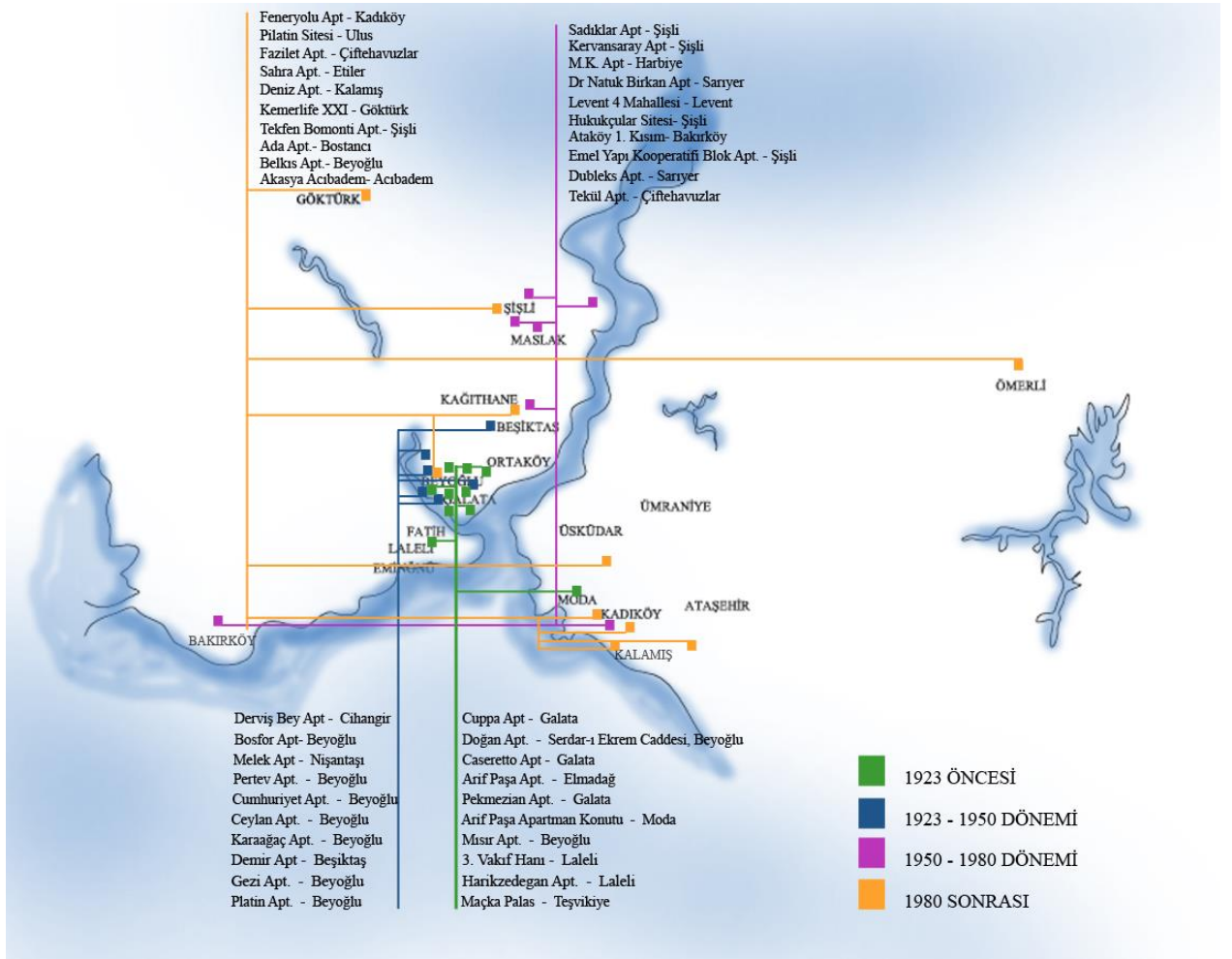
Altıncı bölümde, daha önceki bölümlerde planlar üzerinden incelenip yorumlanan konut yapılarında görülen her bir mekanın büyükükleri (metrekareleri) ayrı ayrı grafiklerde ifade edilip, yıllar içinde maruz kaldığı değişimin incelemesi yapılmıştır. Değerlendirilen mekanlar aracılığıyla ölçülerdeki değişimin nedenleri tartışılmıştır. Tüm bu araştırma sonuçlarının değerlendirildiği yedinci ve son bölümde ise apartman yapılarının değişim sürecindeki mekan ilişkilerinin sürekliliğini koruduğu ve birbirinden farklılaştığı noktaların analizi gerçekleştirilerek, iki ayrı başlık altında incelemesi yapılmıştır.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Tez çalışmasında nitel ve nicel araştırma yöntemleri kullanılarak sonuca ulaşılmıştır. İlk etapta çalışmanın konusu belirlenmiş ve konu kapsamında ele alınan konut ve yüksek konut gibi kavramların analizleri gerçekleştirilerek, tarihsel süreç içerisindeki gelişmelerinin literatür araştırmaları, kaynak ve arşivler taranarak gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, konut kavramı üzerinden ele alınan tez çalışmasının ilk etabında, Avrupa ve Türkiye'de yaşanan siyasi, sosyal, kültürel, teknolojik etmenlerin, çok katlı konut bloklarının oluşmasındaki sürece etkisi araştırılmıştır. İncelemesi yapılan tüm bu bilgilerin devamında, alan çalışması, şema ve grafik yöntemleri kullanılarak tez konusu detaylı bir şekilde tartışılmıştır. Alan çalışması kapsamında, İstanbul Bölgesi'nde dört döneme ayrılan ve her bir süreci kapsayan onar apartman seçilmiştir (Şekil 1.1).

Bahsi geçen dönem ayrımları, bir takım kırılma noktalarına bağlı olarak 1923 öncesi (Cumhuriyet'in kuruluş yılı), 1923 - 1950 dönemi (tek partili dönem, savaş sonrası oluşan konut açığı, modernizm ve kitlesel üretimin konut piyasasındaki etkisi), 1950 - 1980 dönemi (çok partili döneme geçişin yaşanması, dışa dönük sanayileşmeye ve ekonomide liberalleşmeye dayalı ekonomi politikalarının başlaması, gökdelen

inşaları ve teknolojiye ilerleme gibi unsurlar) ve 1980 sonrası (teknolojik yenilikler, gökdelen ve rezidansların artışı, toplu konut kavramının oluşması) olarak belirlenmiştir. Toplamda kırk adet olan apartmanın bir kısmı dönemlerinin önde gelen ve birçok çalışmada, haberde ele alınmış, bir kısmı ise plan şemalarının farklı olması nedeniyle ve inşa edildiği yıl itibariyle seçilmiştir. Her bir apartmanın normal kat planları kitap, tez veya belediyelerden temin edilerek, tek bir dil elde edilebilmesi için orijinali üzerinden tekrar çizilmiş ve mekanlar lejantlara ayrılmıştır. Çizimler üzerinden her bir mekanın yıllar içindeki oluşum, değişim ve birbirleri ile ilişkilerinin yorumlanması yapılmıştır. Aynı zamanda, plan çizimlerinde yer alan mekanlar şematik anlatım ile birbirlerine ilişkilendirilerek plan incelemelerine katkı sağlamıştır.

Şekil 1.1. Belirlenen Dört Dönemdeki Apartmanların İstanbul'daki Dağılımı

Alan çalışmasındaki apartmanlar belirlenirken, literatürlerde yer almış nitelikli yapılar olmalarına, aynı sene içerisinde inşa edilmiş olsa da farklı plan tipolojilerine sahip olmasına, döneminin özelliklerini yansıtabilmesine ve süreci doğru bir biçimde tanımlayabiliyor olmasına dikkat edilmiştir. Tüm bu gerekçeler bağlamında, apartmanların kent içerisindeki konumları şekil 1.1.'deki gibi ortaya çıkmıştır. Galata-Pera bölgesi ve yakın çevresinde başlayan apartmanlaşma süreci, zamanla kent çeperlerine doğru genişlemeye başlamıştır. Bu düzenin oluşmasındaki başlıca faktörler sosyo-ekonomik ve politik olduğu kadar, değişen kullanıcı isteklerinin (yaşam biçimlerinin) de etkisi oldukça büyüktür.

Alan çalışmasında, İstanbul özelinde belirlenen apartmanlar fotoğraflama yöntemi ile yerlerine gidilip incelenmiştir. Her bir dönem dahilinde plan çizimleri yapılarak tek tek incelenen apartmanların mekansal değişimlerini daha net görebilmek için, alan çalışmasından hemen sonra hazırlanan grafik anlatım ile bütünleştirilmiştir. Grafik anlatımlarının içeriği, her bir mekan için ayrı ayrı oluşturularak, birimlerin dairelerdeki oranlarının yıllar içerisindeki değişimi irdelenmiştir.

Tüm bu çalışma yöntemlerinin sonucunda ise, grafik, şematik ve çizim üzerinden yapılan incelemelerin ışığında yapılan tespitlerle, İstanbul'da ilk inşa edilen apartmandan günümüze kadarki süreçteki mekan ilişkilerinin süreklilik ve kopuş noktaları ortaya konmuştur.

2. KONUT KAVRAMI

Konut, insanın ihtiyaçlarını üretmeye başladığı dönemden itibaren ortaya çıkan en önemli gereksinimlerden biri olmuştur. Zamanımızın büyük kısmını geçirdiğimiz yaşam alanı olması ve bu bağlamda, konut ile insan arasındaki bağın duygusal boyutu nedeniyle, üzerinde en çok düşünölen unsurların başında gelmiştir. Konut formu, ilk çağdan günümüze kadar barınma ihtiyacı ön planda tutularak, gelişen siyasi, ekonomik, teknolojik ve sosyal güçler ile birlikte değişim ve dönüşüm sürecinde önemli aşamaya ulaşmıştır. Yaşanan ekonomik ve politik gelişmeler ile birlikte toplumsal yaşam, konut ve konut alanlarında değişim tetiklenmiştir. Bu bağlamda mağaralar, barınaklar, ahşap kulübeler, villa ve müstakil konutlar, sıra evler, apartmanlar ve gittikçe yükselen gökdelenlere kadar ulaşan bir tarihsel süreç bulunmaktadır. Bu süreç; mekansal, sosyal, kültürel, ekonomik ve kimlik açısından önemli kazanç ve kayıpları da beraberinde getirmiştir.

2.1. Konutun Tanımı

Konutun oluşum evresini incelemeden evvel, kavramsal tanımı ve bu tanıma yakın nitelikteki kavramlar üzerine açıklama getirmek doğru olacaktır. Günlük dilde sıkça kullanılan "yaşama yeri" (habitation), "konut", "ev" (house), "yuva" gibi kavramlardan her biri sahip olduğu veya insanların yükledikleri manalarla birbirlerinden farklılaşmaktadır. "Yaşama yeri" olarak tanımladığımız kavram, "ev"den farklı olarak zorunlu ve uzun süreli yaşamamız gereken bir alanı tasvir etmez. Tarih öncesi dönemde insanların çevre şartlarından korunmak amacı ile yaşam sürdüğü barınak, mağara, çadır gibi unsurlar birer yaşam yeri özelliğini taşısa da ev değildir. "Konut" kelimesine anlamca en yakın olan kelime ise "ev" ve "yuva" kavramlarıdır. İçerisinde oda, banyo, mutfak gibi mekanların bulunduğu ve insanların kalıcı olarak hayatlarını devam ettirdikleri "konut" kavramından farklı olarak, "ev" ve "yuva" sadece yemek yenip yatılan bir alan olmaktan çok daha anlamlar yüküdür. Bu bağlamda evin bir konut olduğunu fakat her konutun bir ev olmadığını söyleyebiliriz. "Ev" olarak kullandığımız olgu fiziksel bir öge olduğu kadar sevinç ve üzüntüleri, paylaşımları, heyecanları, sosyal değerleri ifade eden bir

yaşam mekanı olarak "yuva" niteliği de taşımaktadır. C. Cooper'in (1976) da belirttiği gibi yuva bir "benlik sembolü" dür. (Yörükan, T., 2012)

20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde teknoloji odaklı modernizmin etkisinde sermaye ürünü haline gelip metalaşan konut yapılarının artmasıyla, ev kavramı ulaşılamayan bir arzu nesnesi haline gelmiştir. Bu bağlamda, "yuva" üzerine bir takım psikolojik araştırmalar gerçekleştirilmiş ve birbirine benzer oranlarda çıkarımlar doğmuştur. Bunlardan biri olan D. Appleyard (1979), Maslow'un yapmış olduğu *Motivation and Personality* çalışmadan yola çıkarak, yuva ile ilgili huzur sağlayan, psikolojik rahatlık veren, fizyolojik ve sosyal ihtiyaçları karşılayan bir unsur olduğu çikarsamalarında bulunmuştur. Bir diğere araştırmada C. Despres (1991), 1974-1989 yılları arasında yayımlanan altı araştırma çalışmasından yola çıkarak, yuva ile ilgili on maddede topladığı başlıkları değerlendirmiştir. Bu başlıkların içerikleri yuvanın, güvenlik ve kontrol aracı olarak, kişisel görüş ve değerleri yansıtan nesne olarak, etkileme ve değişim yeri olarak, kalıcılık ve süreklilik olarak, aile ilişkileri ve arkadaşlığın merkezi olarak, faaliyet merkezi olarak, çevreden uzaklaşma ve kaçma yeri olarak, kişisel mevki göstergesi ve maddi-somut bir yapı olarak kategorilere ayrılmıştır. Bahsi geçen tüm bu çikarsamalar insanların zihninde yer eden ve konutun geçmişte kültürel değerlerin bir parçasıyken ki niteliklerini belirtmektedir. Günümüzde yuva ve ev kavramı hala olsa da, bireyselliğin artması ve yaşam koşullarının değişmesiyle sadece fizik mekan olarak kullanılan konutların sayısında ciddi bir artış vardır.

Tüm bu kavram ve tanımlamalardan sonra tezin konusunu oluşturan konut'un Tarih Öncesi Dönem'de meydana geliş sürecinden bahsedilmesi doğru olacaktır. Bu süreçte "ev" veya "yuva"ya dair herhangi bir vurgu yada anlam yüklemesi yapılmadığı sürece "konut" kelimesi kullanılmaktadır.

Tarih öncesi dönemde insanlar, doğal çevreden, vahşi hayvanlardan ve iklimsel koşullardan korunma gibi nedenlerle yarı açık veya kapalı mekânlarla çevrelerini güvende tutma arzusunda olmuştur. Bu gereksinime çözüm olarak ise ilk etapta çevreden edindikleri doğal malzemeleri (ağaç gövdesi, hayvan derisi, yaprak gibi elemanları) kullanmışlardır. İnsan ve çevre arasındaki bu yakın ilişki farklı yaşam

bölgelerinde ve kültürlerde oluşturulan mekânsal kurgularda görülen değişimlerle birbirinden rahatlıkla ayırt edilebilmektedir. Bölgelerin sahip olduğu iklimsel koşullara çözüm olarak, formlarda yapılan değişimler ve kültürlerin etkilediği gereksinimlerin ayrışması sonucunda oluşan farklı mekân dizilimleri bizlere o yörenin koşullarını okutmaktadır.

İlk olarak doğada buldukları mağaralarda veya ağaçların kovuklarında korunmaya çalışan insanlar, özellikle ateşin keşfi ile birlikte gruplar oluşturarak barınmaya çözüm yolları üretmeye çalışmıştır. Ağaç kovuğu, mağara gibi doğal kaynaklara ulaşamadıkları noktada, çevredeki malzemeleri işlemeyi öğrenmiş ve çeşitli yaşam alanları oluşturmuşlardır. Bir rivayete göre, çıkan bir orman yangını sonucunda çevredeki hayvanların yanması ile pişirerek yemeyi ve sönen ateşin ardından yayılan ısı ile soğuktan korunmayı öğrenmişlerdir. Bu yayılan ısı etrafında toplanmaları ile kabilelerin oluşması ve bir takım konut gruplarının meydana çıkması ile, toplu halde iletişim kurma ve sosyalleşmenin temelleri atılmıştır (Erim,1963). Ateşin barınakların oluşmasında, bireylerin kendini ifade etmesinde ve kültürlerin kurulmasındaki önemi büyüktür. İlk yapılan barınak denemelerinde zeminde oluşturulan tümsek veya açılan çukurun ortasında yakılan ateş ile, yemek pişirilmekte, ısınılmakta, toplanıp oturulmakta aynı zamanda diğer aileler ile aralarında duvar etkisi oluşturularak (çıkan dumanın önlerini kesmesi ile) mahremiyetlerini korudukları görülmektedir (Şekil 2.1). Aynı dönemde Antalya Bölgesi'nin Ürünlü Köyü'nde bulunan bir diğer barınakta görüldüğü gibi, yaşam alanlarının üst örtüsünde bırakılan birkaç delik ile de havanın sirkülasyonu sağlanmaktadır (Şekil 2.2).

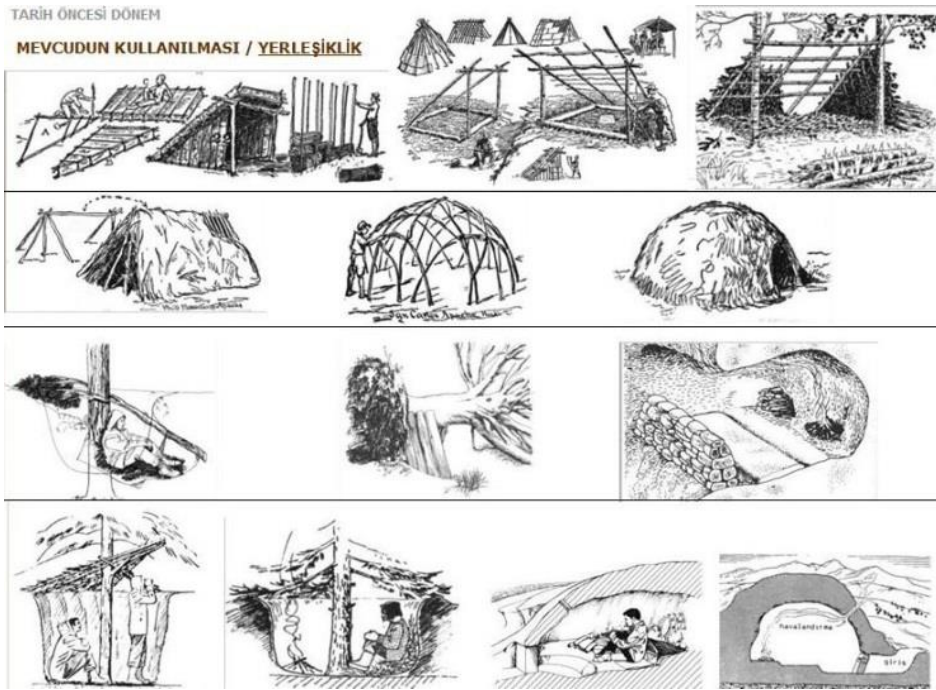
İnsanlar buldukları her bir yeniliği yerleşik düzene geçtiklerinden beri, hayatlarını konforlu kılmak, kendilerini ifade etmek ve aidiyet duygularını arttırmak amacıyla yaşam alanlarına dahil etmiştir. Bu durum doğup büyüdükleri ve yaşamlarını sürdürdükleri yeri "yuva" olarak benimsemeleri sonucu oluşmaktadır. Daha önce de bahsedildiği üzere yuva, bize güven duygusunu veren, mahremiyet sağlayan, sıcaklık veren ve sosyal değerlerimizi (kimliğimizi) yansıtan bir olgu olduğundan, insanların da yaşama alanlarını bu koşulları sağlaması için ateş, ocak, havalandırma gibi unsurlarla yaşanabilir hale getirme arzusu doğmuştur (Yörükan, T., 2012). İlk

Şekil 2.3: Hieronymus Bosch'un Bir Resminde Odanın Ortasında Hem Isı Veren, Hem de Yemek Pişirilen Ateş Teması

(http://tr.wikipedia.org/wiki/Orta_%C3%87a%C4%9Fda_Avrupa_mutfa%C4%9F%C4%B1)

Bölgesel farklılıklar sonucu yaşanan yerleşimlerdeki değişimler, kimi bölgede zeminde birkaç dalın birleştirilmesi sonucu barınma oluşturulurken, kimi bölgede ise bir ağacın sökülmesi ile toprağın altına yerleşme veya soğuk bölgelerde kar kütesinin kazılarak içerisine konumlanma gibi sistemlerle çözümlenebilmiştir. Bu örnekler bize iklim, kültür ve çevrede bulunan doğal malzemelerin, çevre şartlarına göre farklı çözümler üretmede etkin bir rol oynamış olduğunu göstermektedir (Şekil 2.4).

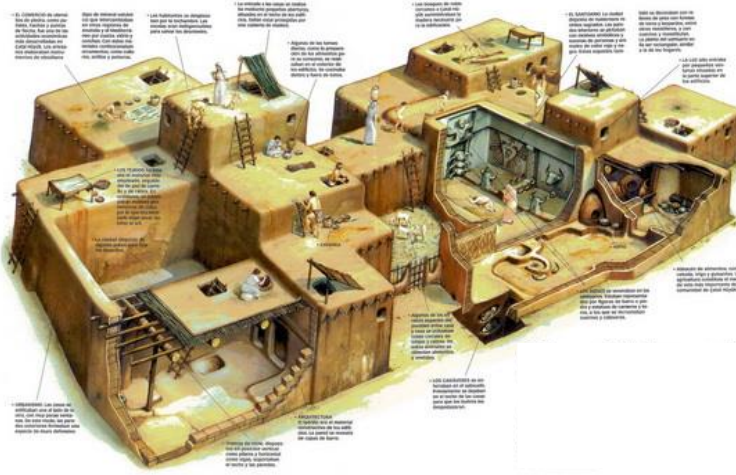

Şekil 2.4: İlkel Barınma Türleri (<http://www.dogabilim.ankara.edu.tr/eebarinak.htm>)

Gezginlik ve avlanma yaşamından sonra Neolitik Dönem ile beraber tarım ve hayvancılığa dayalı yerleşik yaşam düzenine geçiş süreci başlamış ve bu süreçte daha kalıcı, dayanıklı konut blokları tasarlanmıştır. Bu dönemde, birçok bölgede birleşmeye ve büyümeye elverişli olmayan dairesel hatlı konut tipolojilerine rastlanmaktadır. Zaman içerisinde bu konutlarda yaşam sürmenin zorluğunu yaşayan insanlar, koşullar elverdiğince değişim çabalarına girmiş ve çoğunlukla daha köşeli, kültürlerine özgü şekillenen yapılar tasarlamışlardır. Mezopotamya'da ilk yapılan konut tipleri, 5 metre çapında dairesel ve yere gömülü şekilde oluşmuştur. Daha sonraki süreçte konutlar köşeli bir formda, hatta iç mekanların oluşmasını sağlayacak bölme duvarlarla inşa edilmeye başlanmıştır. Bahsi geçen ve Ürdün Vadisi'nde yer alan Eriha (Jeriko) yerleşmesinde, zamanla birden çok kata sahip konutlar oluşmuş, bu yapılar da yerleşim itibarıyla sokak ve mahallelerin bulunduğu kent dokusunda farklı etnik grupların bir arada yaşadığı bir doku meydana getirmeye başlamıştır. Oda genişliklerinin yaklaşık üç metreyi geçememesi ise, insanların o dönemde elde edebildikleri kalas uzunluklarının sınırlı olmasından kaynaklandığı düşünülebilir (Konyar, E., 2014). Ayrıca, bu konutların yapı tipolojilerinde gelir seviyelerine göre farklılaşmalar söz konusudur. Üst gelirli ailelerin olduğu konutlarda yapıların büyüdüğü ve kat yüksekliğinin arttığı (iki-üç katlı), aynı zamanda özelleşmiş mekân sayılarının da çoğaldığı görülmektedir. (Tümer, 2006)

Bir diğer örnek olan Çatalhöyük, günümüze kadar açığa çıkarılan en büyük ve kapsamlı Neolitik Dönem yerleşkesidir (MÖ. 7000-6000) (Tümer, 2006). Konya Ovası'nın Çumra ilçesindeki köyde bulunan bu yerleşme yeri, dönemin yapısal özelliklerini yansıtmaktadır. Bölgedeki konutlar birbiri ile bitişik olup, yapılara giriş çıkışlar merdiven ile çatıdan sağlanmaktadır. Bu bağlamda her bir konut kendini içten savunma niteliğine sahiptir. Birbirleriyle farklı kotlarda olabilen ve sıkı biçimde kenetli bu konutlar arasında bulunan bir takım avlular ile ortak kullanımlar planlanmıştır (Şekil 2.5). Bu dönemde ailelerin kalabalıklaştığı ve paylaşımların çoğaldığı görüldüğünden, inşa edilen konut alanlarının birbirleri ile iç içe tasarımlar olduğu söylenebilir. Adeta yeni bir yapay doğa oluşturan bu konut yapıları, dışarıdan gelebilecek saldırılardan korunma ve yabancılara karşı kapalılık özelliğini taşımaktadır. Ayrıca bir takım konutların gerek mahremiyet duygusuyla, gerekse

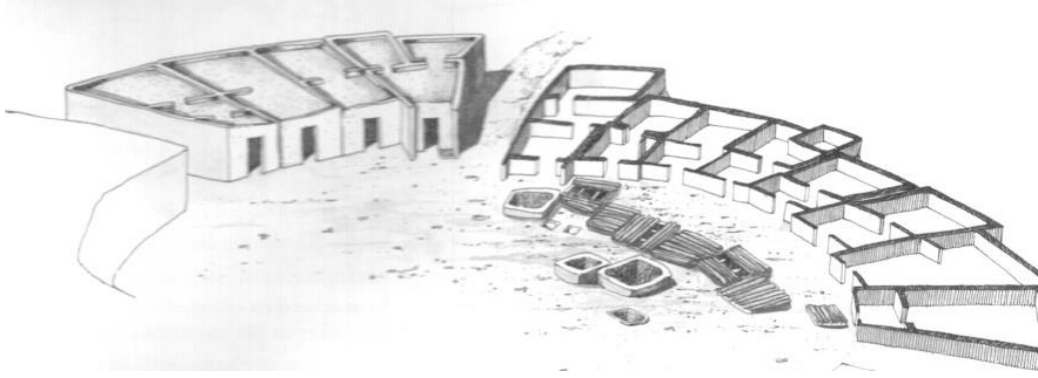
kişisel beğenileri nedeniyle yükselme eğiliminde oldukları görülmektedir. Çatalhöyük yerleşmesinde tek kat yüksekliğinde konutlar olduğu gibi, iki katlı birimler de bulunmaktadır. Akurgal'a göre, 9000 yıl önce kurulan Çatalhöyük, dünyadaki en eski köy özelliğini yansıtan yerleşim örneğidir (Akurgal, E., 2002).

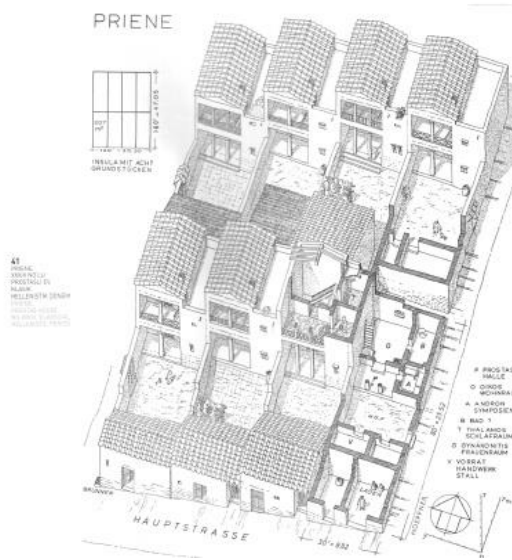
Şekil 2.5: Çatalhöyük (<http://en.paperblog.com/community-kinship-at-catalhoyuk-39482/>, Temmuz 2014)

M.Ö. 8. yüzyılda Anadolu Uygarlıkları'nın bazılarında, yunan tapınağının bir prototipi olan megaron biçimli konut mimarisinin olduğu görülmektedir. Kayaların içlerini oyarak oda yapımında usta olan Firigler'de de megaron biçimli konutlar bulunmaktadır. Genellikle bir merkez etrafında dönerek birleşen bu konutların çeperlerinde dışa dönük ticaret kolonileri yer almaktadır (Şekil 2.6). Konut ile ticari birimlerin bu kadar iç içe planlanması, ticaretin gelişmesiyle yapı çevreyi etkisi altına aldığını göstermektedir. Dikkati çeken ayrıntı ise, ticaretin gelişmesiyle konutların içlerine dönük bir hal aldığıdır. Demirci Höyük'de örneğine rastladığımız bu yapılaşmada, içe dönük biçimde ortak alana (avluya) açılan komşu evler ile dışa yönelen ticari birimlerin karşılıklıları görülür. İlerleyen dönemlerde megaron tipli konut formunun yan yana veya üst üste getirilmesiyle çok katlı yapı türleri de oluşmuştur. Bu konutların plan tasarımında, kendine ait avlular ile avluya bakan geniş pencereler tasarlanmıştır. Oldukça sıkışık bir formda bitişik nizam konumlanan bu birimlerin arasında yer alan duvarlar ile, içe dönük özelliği daha da vurgulanmıştır. Bu yapı grubuna örnek olan Priene konut dokusu, ikişer katlı ve

bitişik nizam konut bloklarının paralel biçimde sırt sırta konumlanmasıyla oluşmuştur. (Acar., E., 1999). (Şekil 2.7)

Şekil 2.6: Demirci Höyük- MÖ 2500-2200 (Acar,1999)

Şekil 2.7: Priene Konut Dokusu (Acar,1999)

Konutun oluşum sürecini anlatan tüm bu yapıların özelliklerini incelemek ve değişim evrelerini görebilmek, insanların o dönemlerde sahip olduğu kültürel olguları ve gereksinimlerini yansıtan en iyi yöntemdir. O dönemlerde konut birimi kişiye özel yapıldığından, farklı bölgelerde yaşayan ve farklı kültüre sahip olan insanların konut formları ve mekanları da değişim göstermektedir. Mekanların birbirleriyle ilişkisi, konutun içe kapalılığı veya yüksekliği gibi unsurlar bu ayrımlardan bir kaçıdır. Bu nedenle, konut kavramını kavrayabilmek ve konutun değişim sürecini doğru analiz

edebilmek için barınmanın nasıl farklılaştığına değinilmek istenmiştir. Hasol (1967), insanoğlunun barınma ile ilgili hafızasında iki büyük ayrım olduğundan söz etmektedir. Bunlardan bir tanesi göçebelikten uygarlığa geçiş, bir diğeri ise tarımdan endüstri devrine geçiş evresidir. İlk geçiş, yüzyıllar boyunca süren uzun bir süreç içerisinde bölgesel yapının yavaş yavaş evrilmesiyle oluşmaktadır. Örneğin Kejanlı'ya göre (2005), ilk ve orta çağda konumlanılan yerleşim bölgeleri, uygun iklim ve topografya olmaları, ulaşım kolaylığı, su kaynağına yakın olunması, toprağın verimliliği ve dış tehlikelere karşı savunma yapılabilecek konumda bulunmalarına göre seçilmektedir. İncelenen Neolitik dönem ve gezginlik evresine ait anlatımlar da bu yerleşim kriterlerini birbirlerine benzer çevrelere sahip olmalarıyla doğrulamaktadır. Bu bağlamda oluşan yerleşim bölgelerinin morfolojik özellikleri birbirine benzer nitelikler taşısa da, aralarında kültürel farka dayalı konut biçimlenişlerinde değişimler gözlemlenmektedir.

Hasol'un (1967) bahsettiği ikinci geçiş ise çok süratli bir şekilde gelişmekte ve bu süreçte inşa edilen çoğu yapı, bulunduğu bölgeyle kalıcı bir ilişki kuramamaktadır. Gezginlik döneminde başlayan bu hareketli yaşam, yerleşik dönemde daha kalıcı bir hal alsada, hızla gelişen yenilikler, kentlerde ve konut dokularında hızlı bir dönüşüm sürecine sebep olmuştur. Yaşanan bu hızlı dönüşüm, kentlerin çevrelerinde konumlanan ufak çaplı yerleşkelere de baskın biçimde entegre olmaya çalışarak, kent sınırlarını devamlı büyütülmüştür. Fakat Rapoport'un (2004) da değindiği gibi, bu bölgelerde üstün bir kararla kısa sürede uygulanan değişimlerin sonucunda, olumsuzluklar da beraberinde gelecektir. Sosyal ilişkiler, kullanılan araç gereçler, barınaklar ve giyim kuşam gibi etmenlerin hızlı değişimi kültürün de zarar görmesini arttırmıştır. Farklı bölgelerin sahip olduğu kültürel özellikler sayesinde, aynı mekanlar kullanıcıları tarafından farklı bölgelerde farklı biçimlerde bir araya gelmektedir. Bunun en önemli nedeni, insanların alıştıkları yaşam biçimini sürdürme çabası olsa da, kitleselleşmeye başlayan üretimler sonucu birçok bölgede belirli ve sabit formlar türemeye başlamıştır. Bu durum tasarlanan konut niteliklerinin de azalması tehlikesini doğurmuş ve konunun başında bahsedilen yuva kavramından da uzaklaşılması tehlikesini doğurmuştur. İçinde yaşadığımız mekanların bir araya gelme durumları ve süreç içerisinde birbirleriyle olan ilişkilerindeki gelişmeleri, konutun tüm bu özelliklerinin okunmasını sağlayan ana unsurlardır. Daha sonraki

bölümlerde, konutu oluşturan tüm mekanlar bu bağlamda detaylı bir biçimde incelenecektir.

2.2. Konut Formuna Etki Eden Faktörler

Konut, kentlerde yaşayan insanların gereksinimleri için tasarlanan ve sadece başlarını sokmaları için dört duvardan ibaret tutulması gereken bir beton yığından çok daha fazlasıdır. İnsanların sığınabilecekleri bir örtüden ziyade çevresiyle, kullanıcı grubuyla, konut bölgeleriyle, iç mekanlarının büyüklükleri ve ilişkileriyle bir bütün olarak tasarlanması gereken, bu sayede insanlara farklı hayatlar sunan komplekslerdir. Kısacası konut, yalnızca yapı genelinde çözülmesi gereken bir problem değil, yakın çevreyi göz önünde tutan, sosyal ve kültürel değerleri de içerisinde barındıran bir olgudur. Bu nedenle doğru şartlarda ve doğru kitleye yönelik tasarlanmalıdır (Kumbasar, 2008).

Kentleri oluşturan toplumların sahip olduğu değer yargıları ve bilgi birikimleri, ortaya çıkan fiziksel doku oluşumunun temel taşlarındandır. Alt yapıyı oluşturan bu unsurlar ile konut dokusu şekillenmeye ve fiziksel bir kimliğe sahip olmaya başlar. Konut formunun sahip olduğu fiziksel kimliğin değişimini etkileyen faktörler, konut formunun ve içerdiği yaşamların da dönüşümüne etki eder. Unutulmamalıdır ki konut olarak bahsedilen kavram, yalnızca planı çizilip inşa edilen bir yapı değil, içerisinde barındırdığı insanların yaşamlarına da adapte olarak yuva olmasını sağlayan bir olgudur. Bu bağlamda düşünüldüğünde, konut formunun değişim nedenlerini, fiziksel ve sosyal açıdan etki eden faktörler olarak iki alt başlıkta incelemek faydalı olacaktır.

2.2.1 Fiziksel Faktörler

Konut formuna etki eden fiziksel faktörlerin başında Endüstri Devrimi ve beraberinde getirdiği kitlesel üretim, makineleşme, nüfus artışı, hızlı kentleşme, ulaşım ve altyapıda iyileştirme çalışmaları, kentsel alanın yetersiz kalması gibi unsurlar gelmektedir. Tüm bu etkenlere ek olarak, devamlı gelişen teknolojinin malzeme ve inşaat tekniklerinde sağladığı olanaklar, iletişim ve haberleşme

sektörünün gelişmesi, siyasi ve politik (imar mevzuatı, rant, rekabet gibi) kararlar da konut formuna etki eden önemli faktörlerdir. Bu süreçte, bahsi geçen maddelerin konut gelişimine olan etkilerini biraz daha detaylı ele almak doğru olacaktır.

Endüstri Devrimi ile birlikte kırsal alanlardan kente doğru yaşanan yoğun göç, hızlı kentleşme ve nüfus artışına neden olmuştur. Kentlerdeki mevcut konut kapasitesinin üzerinde yaşanan nüfus artışı dolayısıyla da konut ihtiyacı gündeme gelmiş ve zaman içerisinde arsa değerlerinin yükselmesine yol açmıştır. Varolan kent alanlarının daha ekonomik kullanılma çabası, beraberinde konutlardaki kat yüksekliklerinin de artmasına sebep olarak birden fazla ailenin tek çatı altında yaşaması kavramını gündeme getirmiştir. 19. yüzyılın sonlarında meydana gelen bu olgu, çoklu aile konutu olarak da adlandırabileceğimiz bir konut tipi olan apartman yapılarının başlangıcını nitilemektedir. Arsa değerlerinin yükselmesine karşılık olarak, inşa edilen apartmanlarda çok sayıda daire sığdırma çabası ortaya çıkmış, bu durum yetersiz gün ışığı ve havalandırmaya sahip niteliksiz daireler de oluşmasına yol açmıştır. Bir yandan gelişmişliğin göstergesi olmaya başlayan yükselme eğilimi, öte yandan maruz kaldığı statik sorunlar sebebiyle iç mekanı sınırlayan tavrılarla, çok katlı konutlarda yaşamaya başlayan kullanıcıların yaşayış biçimlerini de kontrol etmeye başlamıştır.

Endüstri Devrimi'nin ana unsuru olan kitlesele üretim (Frederick Winslow Taylor'un 1856-1915 geliştirdiği bilimsel verimlilik yöntemi olan Taylorizm'in bir çıkarsaması), kısa zamanda az iş gücü ile çok sayıda ürün elde edilmesini sağlamıştır. Her bir nesne parçalar halinde tasarlanıp, her bir parçanın da seri üretimle çoğaltılması ve montaj hattında birleştirilmesiyle, aynı anda yüzlerce ürün elde edilmeye başlanmıştır. Nesnelere standartlaşmasını sağlayan bu sistem sayesinde mobilya, inşaat malzemeleri ve yapım teknikleri üzerine pratik çözüm yolları türemiştir. Modern mimarinin konutu nesnelleştirmesine sebep olan bu sistem, 1930'lu yıllarda prefabrik konut formunu gündeme getirir. Popüler medyanın öncülük yaptığı bu sistemin parçaları fabrikada üretildikten sonra yerinde monte edilmesi üzerine yaşayacakları konuta sahip olma fikri halk arasında "banliyö rüya evi" olarak yaygınlaşır. İnsanların mağazaya gidip, her bir parçasını yerinde inceleyip seçebildikleri bir sisteme sahip olma söylemleri oluşur. Tüm bu

söylemlerle ev modernize edildikçe (nesneleştikçe) ve "ideal ev" olarak pazarlandıkça (dergi, gazete ve filmlerde bahsedildikçe), konut bir o kadar arzulanan nesne haline gelip ulaşılmaz olmaya başlar. Endüstri üretim sürecinin bir sonucu olan konut yapıları da bu bağlamda her nesne gibi meta halini alır. (Talu, 2012). Ek olarak, konut formuna etki eden kitleleşme, yalnızca yapının inşasında değil, kentin alt yapı ve ulaşım yollarının iyileştirilmesi gibi kent sorunlarının da hızla çözülmesine olanak tanımıştır. Bu sayede konut piyasası, sıkışık kent merkezinden çıkıp çeperlere doğru yayılma fırsatı bulmuş ve daha geniş alanlarda yeni konut formlarının üretilmesine olanak tanımıştır.

20. yüzyılın başlarında modernizmin ilkeleri (standartlaşma, esneklik gibi) doğrultusunda modern evi tasarlama çalışmaları başlamıştır. Bunlardan biri olan, Catharine Beecher (1800-1878), Lillian Gilbreth (1878-1972) ve Christine Frederick'in öncülüğünde gerçekleştirilen, ev işlerinin verimliliği ve rasyonel olması ideali üzerine çalışmalar yapılmıştır. Ev işi ve yönetimi üzerine yapılan tüm bu araştırmalar ve düşünceler konut mekanlarını (büyükleri, mekanların ilişkileri gibi) ve formunu etkileyen faktörler olmuştur (Lupton - Miller 1992).

Konut formuna etki eden bir diğer fiziksel faktör de teknolojide yaşanan gelişimlerdir. Teknolojik gelişmeler konut piyasasını hem fiziksel hem de sosyal açıdan etkilemektedir. Rapoport (1969) bu etkileşimin teknoloji ve konut arasında direkt olmadığını ifade eder. Teknoloji ile gelişen malzemeler ve strüktür gibi unsurlar konut formunu belirleyici faktörler değil, değişiklik sağlayan etmenler olduğunu savunmaktadır. Sonuçta bu faktörler birer aracı olarak konut formunun gerçekleştirilebilirliğini kolaylaştırırlar, fakat hangi yapının nasıl inşa edileceğini belirleyici veya engelleyici unsur olamazlar.

Drucker'e göre (1989), teknoloji ile konut kavramının ortak paydası ise insanı yansıtıyor olmasıdır. Bu bağlamda, insan çabasının bir uzantısı olan teknolojideki değişimler hem insanın dünya görüşlerini yansıtan, hem de dünya görüşünü değiştirebilen bir olgu olmaktadır.

Çelik, cam, betonarme gibi malzemelerin geliştirilmesi, asansörün bulunması, iletişim ve haberleşmede büyük çapta ilerlemelerin yaşanması, konut formuna etki eden önemli teknolojik unsurlardır. Gelişen malzemeler ile açıklık ve yükseklik artmış, mekansal kalite iyileştirilmiş, yaşam standartları yükselmiş ve farklı, özgün tasarımlar gerçekleştirilebilmiştir. Konutun yükselmesindeki en önemli faktör ise asansör teknolojisinin kullanılmaya başlaması olmuştur. İletişim ve haberleşme ağındaki (telefon, internet, dergi, gazete gibi) ilerlemeler sayesinde de, diğer gelişmiş ülkelerde yaşanan yeniliklerden kısa sürede haberdar olunmaya başlanmıştır. Böylece konut sektöründe gerilerde seyreden Türkiye'nin mimarlık hakkındaki bilgi ve becerisi artarak, yenilikleri Türk konut tiplerinde uygulamaya başlamışlardır. Bu sayede batıya olan öykünme gündeme gelmiştir.

Konunun girişinde konuta etki eden fiziksel faktör olarak ele aldığımız siyasi ve politik kararlar, konutun gelişim sürecine yön veren önemli bir diğer maddedir. İmar mevzuatlarındaki gelişmeler, konut ile ilgili çıkarılan yasalar ve kanunlar, konutun tasarım sürecine direkt etki eden unsurlardır.

2.2.2 Sosyal Faktörler

Konut tiplerinin toplumsal nedenlerle meydana geldiğini vurgulayan Kıray (1979), sosyal tabaka ile konut kavramının yakından ilişkili olduğunu belirtmektedir. Bu söylemin devamında ise, 19. yüzyılın üçüncü çeyreğinde inşa edilmeye başlayan ve yeni konut dokusu olarak belirtebileceğimiz apartman yapılarının orta tabaka (işçi ve memur), gecekonduların da alt tabakalar (köyden gelen ve kente tutunamayanlar) için oluşan konut grupları olduğunu belirtmektedir. Bu açıklamaya ek olarak banliyö tarzı yerleşmelerin üst gelirliyle ait tasarlanan konutlar ve sıra evlerin de apartmanlar gibi orta kesime hitap ettiği söylenebilir. Bu ayrımlar kalan tüm yapı grupları için açıklanabilir fakat burada asıl vurgulanmak istenen nokta, her tabakaya farklı konut tasarımlarının türemiş olmasıdır. Bu bağlamda sosyal tabakalaşma ve toplumsal yapının konut tiplerinin gelişimindeki etkisi net bir biçimde ifade edilmektedir.

Endüstri devrimi ile birlikte gerçekleşen makineleşme süreci, kullanıcı ihtiyaçlarının kısa sürede ve istenilen sayıda karşılanmasına olanak tanımıştır. Tüm bu olanaklara rağmen meydana getirdiği aynılaşıma olgusu, orta ve üst gelir ailelerinin farklılaşma isteğini doğurmuştur. Eskiden her bir ürünün insan eliyle belki aylarca süren emeğinin sonucunda kişiye özel ürün elde edilirken, endüstrileşme sonrasında tek bir ürünün yüzlercesi raflardan alınır olmuştur. Bu durum yalnızca ürünlerde değil, birbirinin aynı olmaya başlayan konut tiplerinde ve dairelerde de yaşanmaya başlamıştır. Aynı metrekareye sahip ve aynı mekansal ilişkiyi barındıran birden fazla dairenin tek çatı altında kopyalanması, farklı hayatları ve beğenileri olan bireylerde değişme ve bir diğerinden farklı olma isteğini doğurmaya başlamıştır. Unutulmamalıdır ki, bir nesnenin kolayca elde edilebilir olması aynı zamanda kolayca vazgeçilir olmasını da doğurur. Bu bağlamda düşünüldüğünde 20. yüzyılda sürekli değişen isteklere cevap verebilecek esnek mekan tipolojileri türemeye başlamıştır. Bu sayede kullanıcının değişim isteği ve yaşam beğenilerine uyum sağlayacak iç mekan kurgusu oluşturmaları sağlanmıştır.

Özellikle iletişim ve haberleşme sektöründe yaşanan teknolojik gelişmeler sonucunda, insanlar farklı ülkelerden gördükleri yaşam tarzlarını benimsemeye başlamıştır. Batıya olan öykünme yalnızca konutların formlarında etkili olmamış, iç mekan düzenlerinin de değişmesini sağlamış ve bu sayede bireylerin hayatlarına da müdahale etmiştir. Geçmişte yapılan geleneksel Türk konutlarına bakıldığında, Türk örf ve adetlerinin mekana yansması çok açıdan sınırlayıcı (mahremiyet olgusunun sebep olduğu mekan ayrımları, pencere büyüklükleri ve yükseklikler gibi) bir faktörken, 20. yüzyıl çok katlı konutlarının daireleri incelendiğinde kültürel değerlerin konut üzerindeki etkisinin azaldığı görülür. Kısacası değişen aile yapıları, kişisel beğeniler ve beklentiler konut formunun (daire planları ve cephe gibi) da değişimini gerektirmiştir.

Kentler arasındaki rant ve rekabetin de konut sektörüne olan etkisiyle, özellikle 20. yüzyıldan bu yana konutun piyasada meta haline gelmesine sebep olmuş ve çok hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Mimarlığın da yeni yeni kendini göstermeye başladığı, Batı'dan esinlenmelerin arttığı ve yeniliklerin kente taşınmak istendiği bu süreci hızlandıran en büyük etkenler, haberleşme ve iletişim ağları (dergi, gazete, internet)

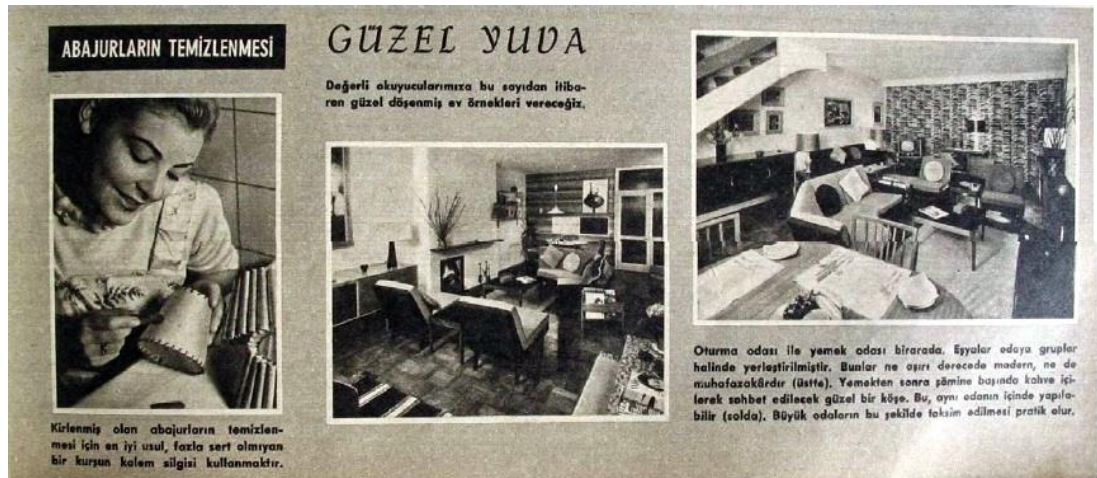
olmuştur. Haberleşme teknolojisi vasıtasıyla tasarlanan her nesne, mekan veya konutun halka tanıtımıyla, her bölgeden insanın kısa zamanda yeniliklerden haberdar olması kolaylaşmıştır.

İnsanların yaşam tarzlarına etki eden sosyal, fiziksel, politik, ekonomik ve kültürel etmenler, konut mekanlarının kişileştirilmesine yol açmaktadır. Filozof ve psikologların bu konu hakkındaki görüşleri, kişileştirme olgusunun yalnızca konutun fiziksel mekanına bağlı olmadığı, kullanıcıların kendi özel dünyalarına ve amaçlarına da bağlı olduğunu savunmaktadır (Lawrance, 1988). Değişen yaşam koşulları ile birlikte ihtiyaç ve alışkanlıklarında değişmesi, kullanıcıların taleplerine göre çok sayıda ve farklı mobilyanın üretilme gereksinimini doğurmuştur. Bu değişim yalnızca orta ve üst gelir grubunun isteğine bağlı olarak çeşitlenmemiş, alt gelir grubunun konut mekanındaki gereksinimlerini minimum ölçüde karşılamaya yönelik yapılan çalışmalarda da yer almıştır. Bu çalışmaya örnek olarak 20. yüzyılın başında gerçekleştirilen, başta Avusturya ve Almanya olmak üzere, Avrupa'da modernleşme üzerine yapılan politikalar doğrultusunda, konutlarda sıhhileştirilme ve işçi grubu için minimum şartlarda yaşam koşullarının belirlenmesi üzerine çalışma başlatılmıştır. Viyana (Gemeinde-Wien Type Projesi 1919-1927) ve Frankfurt'ta (CIAM'ın Existentium Projesi 1925-1930) yapılan iki proje başlığı altında konutlardaki minimum standartlar belirlenmiştir. Bahsi geçen bu standartlaşma, oda, banyo, mutfak ve yaşam alanı olarak tanımlanır. Yapılan örnek konutlar için de Margarete Schütte Lihotzky (1897-2000), minimum boyutları kullanarak Frankfurt mutfağını (1925) tasarlamıştır (Blau, 1999). Üretilen tüm bu mekanlar için özel olarak mobilyalar üzerinde çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Mobilyalar sadeleşip, açılır katlanır kullanılarak yerden tasarruf edilmiştir. Tüm bu yenilikler gazete ve dergilere devamlı haberler konusu olarak, konut mekanlarının medya aracılığıyla halka pazarlanmasına olanak tanınmıştır. Hatta dönem yayınlarında kadınlar için sayfa ayrılarak "yeni" ev teknolojileri ve "yeni" mekan düzenlemeleri üzerine ayrıntılı bilgiler verilmiştir (Şekil: 2.8). Yalnızca bununla sınırlı kalınmayıp, tasarlanan her yeni mobilya ve konut tasarımı da detaylı bir biçimde (resim ve yazılarla) haberleşme kanallarıyla (televizyon, dergi, gazete gibi) ifade edilmiştir (Şekil: 2.9). Bireylerin sosyal yaşamlarına etki eden bu pazarlama yaklaşımlarıyla, kendi yaşam alanlarını değiştirip dönüştürme istekleri artmış, konut mekanları

üzerinde gerçekleştirmek istedikleri değişim talepleri doğrultusunda da yeni konut tipleri tasarlanmaya başlamıştır. Kısacası, kullanıcıların beğenisine özgü her renkte, boyutta ve çeşitte ürünün tasarımına ek olarak, değişen gereksinim ve beklentilere göre mekan çeşitliliği de artmıştır. Bu durumda direkt olarak konut formuna etki eden sosyal yaşam tarzlarındaki gelişmelerle ev, modernleşme arzusunun nesnesi haline gelmiştir.

Şekil 2.8: Kadınların "Yeni Ev" Konusunda Bilgilendirilmesi (Muhit, 1929, sayı 9,548)

Şekil 2.9: Tasarlanan Her Yeni Ürünün Gazetede Tanıtımı (Tuna, 1984)

Konut formuna etki eden bir diğerk sosyal etken de bireylerin iş hayatına ayırdıkları çalışma saatlerinin artmasıdır. Ayrıca, eskiden ailede yalnızca baba çalışırken, günümüzde çoğua ailede her iki ebeveyn de işe gitmektedir. Gün içerisinde çocukların okulda, ebeveynlerin işte olması dolayısıyla eve döndüğünde gereksinim duyulan mekanların isimleri de değışmiştir. Evde geçirilen zamanın azalması, örneğın mutfak mekanında hazır gıda tüketiminin artmasını ve büyük mutfağıa duyulan gereksinimin azalmasını veya misafir ağırlamanın da güçleşmesiyle geniş salon mekanına duyulan gereksinimin azaltmasına yol açmıştır. Bireylerin sosyal alışkanlıklarının da değışmesiyle, çocukların vakitlerinin çoğunu bilgisayar başında ve odalarında geçirdiğı görölmektedir. Bu bireysellik olgusu ve birlikte geçirilen paylaşımların azalması, beraberinde boşanma veya evlenememe durumunu gündeme getirmektedir. Bu bağlamda, konutlarda gereksinim duyulan mekan sayısı ve nitelik değışirken, bireysellik kavramı dolayısıyla günümüzde çok sayıda 1+1 odalı daire türemiştir. Görölmektedir ki bireylerin yaşamına etki eden her faktör veya yaşam koşullarında yaşanan değışimler doğrultusunda, konut formları değışime uğrayarak, "yuva" kavramı niteliğini kaybetmeye başlamıştır. Bunun en önemli nedeni de evde geçirilen zamanın ve iletişimin azalmasıdır.

21. yüzyıla gelindiğinde, ulaşım, iletişim ve haberleşmenin hızlı ve kolayca kullanılabilir olmasıyla, insanların Avrupa, Amerika gibi gelişmiş ülke yaşamları hakkında bilgi sahibi olmaları kolaylaşmıştır. Arzu edilen yaşam formları halini alan bu bölgelerin Türk konut tipolojisine uyarlanması "mış" gibi tasarımların oluşmasını sağlamıştır. Yalnızca konut özelinde değıl, çevre tasarımları ile de bu ülkelerin benzerleri tasarlanmaya başlamıştır. Ayrıca, sitelerin içerisinde apartman, kule, müstakil ve bahçeli konut gibi farklı yapı üniteleri bir arada kullanılarak çok sayıda ailenin isteklerine cevap verebilecek konut tipleri geliştirilmiştir.

Tez kapsamında ise yaşanan tüm bu değışimlerin ışığında, yükselen konutlardaki mekanların, bir diğerk açıdan ise insan yaşamlarının geçirdiğı süreç incelenmektedir. İstanbul'da belirlenen çok katlı konut tiplerinin oluşumlarından, günümüze kadarki geçen süreçleri içerisinde mekan tipolojilerinin ne denli değışim geçirdiğı detaya inilerek tartışılmaktadır. Bu tartışmalar kapsamında görölmektedir ki, konut piyasasına etken eden önemli faktörlerin başında şüphesiz siyasi kararlar, modernizm

ile süregelen kitlesel üretim, sosyal yaşamın farklılaşması, kent toprağının değerlendirilerek faiz fiyatlarda seyretmesi ve teknolojinin hızlı değişim süreci ile sınırları zorlaması gelmektedir. Ayrıca, kentleri oluşturan kullanıcı profillerinin hayat standartlarının ve yaşama biçimlerinin değişmesi, konutlara etki eden kültürel faktörlerin de geri planda kalmasına neden olmuştur. Batı'ya olan öykünme sonucunda, yaşam tarzlarındaki benzerliklerin de artış göstermesi, birbirine benzeyen çok sayıda konut grubunun kopyalanmasını sağlamıştır. Zaman içerisinde taleplerin standartlaştırılarak sabit plan düzenleri oluşturulması, özellik olarak birbirinin aynı olan mekanlarda farklı kültürden insanları yaşatmaya başlamıştır. Kısacası, geleneksel Türk konut tipolojilerinde yer alan her bir mekanın konuta kazandırdığı kültürel anlamın yok olmasıyla, ne yazık ki birbirinin aynı olmaya yüz tutmuş tipolojiler türemeye başlamıştır.

3. ÇOK KATLI KONUTLARIN TARİH İÇİNDEKİ GELİŞİMİ

Tez kapsamında belirtilen çok katlı konutun tanımı, birden fazla ailenin tek çatı altında barınmasını sağlayan bir form olarak nitelenebilir. İlk çok katlı konut örneklerine M.Ö. 3. yüzyıl civarlarında Roma'da rastlanırken, günümüze kadar geçen süreçte tüm dünyaya yayılan bir teknolojik yenilik olmuştur. Bu yapı formu, dünyanın bir çok bölgesinde farklı süreçler dahilinde ortaya çıkmıştır. Örneğin ilk olarak Roma'da alt ve orta gelir grubu için tasarlanan çok katlı konut yapısı, Batı ülkelerinin genelinde işçiler için oluşturulan kira konutları olarak türemiştir. Amerika'da yüksekliğin bir rekabet olarak algılanması ve teknolojik yeniliklerin sergilendiği bir araç gibi görülmesi üzerine başlayan yükselme eğilimi, Türkiye'de ise işçi ve memur sınıflarına yönelik inşa edilen bir konut formu olarak karşımıza çıkar.

Kentlerin sahip olduğu kültürel değerler, sosyo-ekonomik konum, çevre koşulları, siyasi ve politik kararlar veya alışkanlıklar doğrultusunda şekillenen yaşam alanlarındaki etkilenen en önemli faktör konut dokusudur. Konutun yükselmeye başlaması ile, sadece düşeyde yaşanan bir değişim yaşanmamış, mekansal kurgunun da yeniden düzenlenmesi gerekmiştir. Bu bağlamda, kullanıcıların yaşam standartlarını da değiştirmiştir.

Çok katlı konut kavramı ilk çıktığında insanlar bu fikre olumsuz yaklaşmışlardır. Amerika, Avustralya ve İngiltere'de insanların hayalindeki konut forumunun tarif edilmesi istendiğinde, bahçeli ve müstakil tek aile konutunu talep ettikleri belirlenmiştir. Fakat tüm bu geri bildirimlere rağmen, arsa fiyatlarının artması, teknik imkanların iyileşmesi (asansör ve çelik gibi malzemelerin bulunması) ve kentteki mevcut arsanın azalması gibi faktörlere istinaden yükselme eğilimi konut için kaçınılmaz bir son olmuştur (Edgü, 2003).

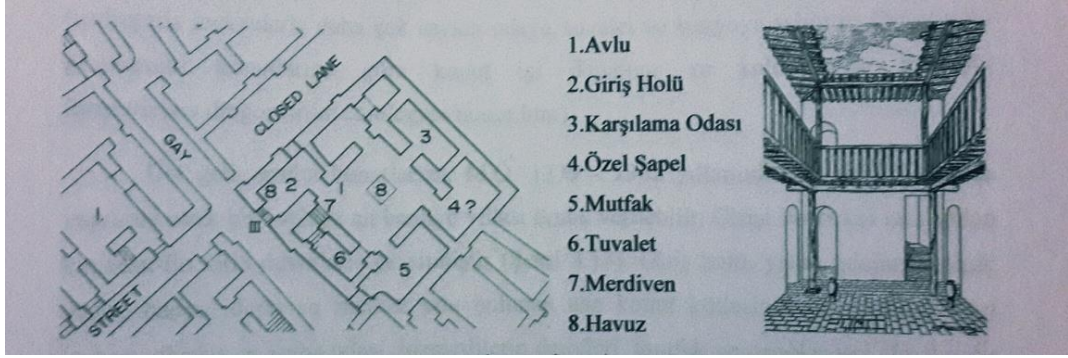
20. yüzyılın modern mimari akımının öncü mimarlarının ve şehircilik anlayışının etkisinin büyük olduğu yükseklik kavramının tanımına, bu güne kadar net olarak bir sınırlandırılma getirilememiştir. Bölgeden bölgeye değişen yüksek konut kavramının minimum kaç katlı olduğu sorusuna verilen en genel yanıt ise, çevresindeki binalarla

arasındaki yükseklik farkına bağı olarak nasıl algılandığı olmuştur. Kentlerin bazılarında üç katlı bir konut yapısı yüksek sayılabilirken, kimisinde ise on kattan daha yüksek olması beklenmektedir.

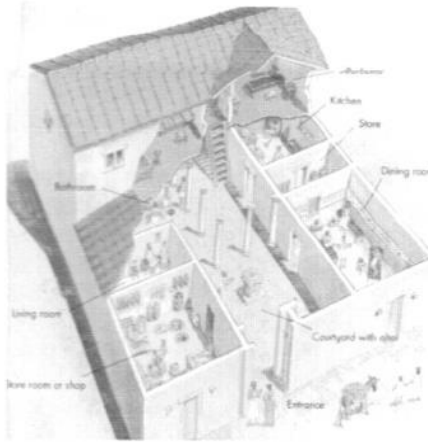
İstanbul özelinde yapılan tez çalışmasında belirlenen konut yüksekliği dört ila beş kat ile sınırlandırılmıştır. Bunun sebebi ise İstanbul'da ilk inşa edilen apartman yapılarının yüksekliklerinin minimum dört katlı olmasıdır. Fakat süreç ilerledikçe yükseklikte de artış yaşanmaktadır.

3.1. Endüstrileşme Öncesinde Çok Katlı Konut

Jean Fayeton'a göre, zaman içerisinde türetilen yeni ve farklı konut tipleriyle, insanların hayatları da bunlara bağı olarak değışik düzenlenmeler gerektirmektedir (Hasol, 1967). Öne sürülen her fikir, siyasal değışim, yeni yapı denemeleri, sorunlar karşısında denenen çözümler (başarılı veya başarısız çıkarımlar), benimsenen akımlar veya ünlü mimarların uyguladığı yeni stiller ile bu olayların yaşandığı bölgelerdeki insanların hayatları ve yaşayış biçimleri de evrilmektedir. Kısacası, bir konut birimi tasarlanırken yalnızca o yapı ile ilgili problematikleri dert edinmek değıl, kullanıcıların da yaşam biçimlerine yön verildiğini düşünmek gerekmektedir. Bu bağlamda, sürekli değışim ve yenilik içinde olan mimarlık anlayışı ile konutlar, yalnızca barınma ve sığınak olmaktan kopmaya başlayarak ticaret, eğlence veya dini törenlerin yapıldığı alanlar haline de gelmeye başlamıştır. Bu tip farklı işlevlerin konut içerisinde görülmeye başlaması, farklı kotların kullanılması gerekliliğini de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, Mezopotamya Uygarlığı'nda iki veya üç katlı olarak görmeye başladığımız orta ve üst gelir grubuna ait örneklerde katların yükselmeye başladığı görülmektedir (Şekil 3.1). MÖ 500 yıllarına gelindiğinde Antik Yunan'da da üst gelir gruplarına yönelik genellikle iki katlı olan konut tiplerine rastlanmaktadır. (Şekil 3.2). Bu devirde ticaretin de gelişmeye başlamasıyla, korunma ve heybetli görünüm sergileme amacıyla kent çevrelerinin surlarla çevrilmesi, içinde yer alan konutların da yüksekliklerini etkilemiştir. Kimileri mal varlığı dolayısıyla heybetli görünme amacı güderken, kimileri de gürültü veya davetsiz gelebilecek misafirlere karşı korunma nedeniyle konutlarını yükseltmiştir.

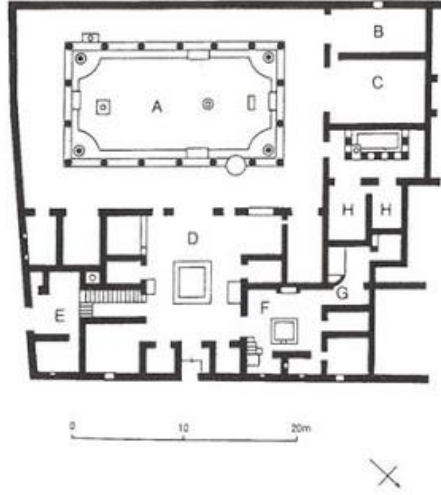
Şekil 3.1. Mezopotamya Üst Gelir Grubu Konutu (Kostof, 1985)

Şekil 3.2. Yunan Konutu (<http://oncampus.richmond.edu.tr>)

M.Ö. 50'lerde Roma'da konut mimarisine katkısıyla öne çıkan iki küçük şehir olan Pompei ve Herculaneum kentlerinde de iki katlı konut örneklerine rastlanmaktadır. Yapılış amacı ise yemek odalarının birinci kat seviyesine konmasıdır. Saz ve çamur gibi hafif malzemelerden yapılan bu tarz eklemeler ile oluşan iki katlı birimlerin dışında, "domus" olarak adlandırılan tek katlı konutlar da bulunmaktadır. Vetii Evi'nin, kat planında yer alan merdivenler nedeniyle tek kattan ibaret olmadığı anlaşılmaktadır. (Şekil: 3.3) M.Ö. 1. yüzyılın sonlarında ise iki ve üç katlı konut kullanımları yaygın hale gelmiştir. Daha önceleri tek katlı konutta oturan bireylerin bir kısmı, konutlarının caddeye bakan ön odalarını ticari ve arka kısımlarını konaklama amaçlı kullanırken, üst kat kullanımı arttıkça, bölgedeki sakinlerin çoğunun alt veya üst katlarını ticarete ayırdıkları bilinmektedir. Ticari amaçla kullanılmayan kat da konaklamaya ayrılmıştır. Fakat tüm bu konutlar tek bir aileye aittir ve çok katlı konuta birer geçiş yapısı olarak değerlendirilmelidir. Tez

kapsamında ele alınan çok katlı konut tanımının karşılığını, MÖ 3. yüzyıl civarlarında inşa edilmeye başlanan ve "insula" (apartman) olarak adlandırılan yapılar vermektedir.

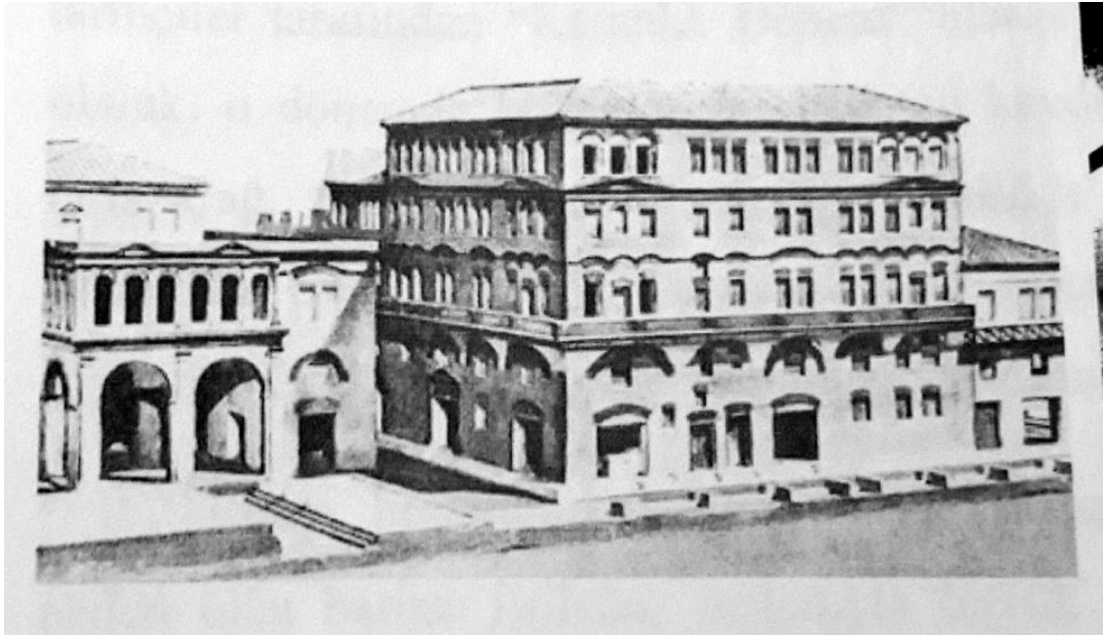

Şekil 3.3. Vetii Evi Kat Planı

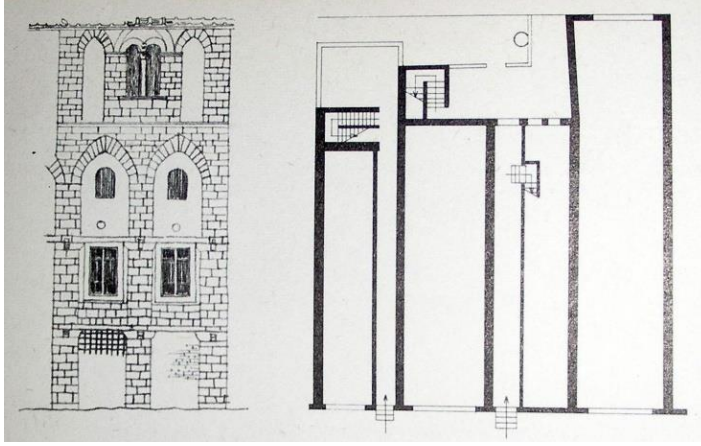
(<http://dusunmekvepaylasmak.blogspot.com/2011/01/roma-konut-mimarisi-ozel-konutlar.html>)

Titus Livius'un kaleme aldığı *Roma Tarihi* adlı eserde (2009), M.Ö. 3. yüzyıldan önce Roma'da çok katlı konut olduğunu ispatlayacak bir delil niteliğinde olan, hikayesi yer almaktadır. Kitapta, "Bir öküz, Roma'daki sığır pazarı yakınındaki bir binanın üçüncü katına çıktı ve sonra, kiracıların çıkardığı gürültüden korkup kendini aşağıya attı." (Livius, 21.62) cümlesini tanrılardan gelen bir mesaj olarak yazar. Bu bağlamda, apartman (çok katlı konut) bloklarının oluşumuna ilk olarak Erken Roma döneminde rastlanmaktadır. Ostia'da "İnsula"(çoğul adı "insulae") olarak adlandırılan ve farklı kültürlerden aile gruplarını içinde barındıran bu apartman (6-7 katlı) blokları, kentteki yetersiz alan ve nüfus yoğunluğu sebebiyle yapılmış ünitelerdir (Şekil 3.4). M.S. 2. yüzyılda Ostia kenti apartmanlar şehri haline gelmiştir. Bu konutların giriş katları alışveriş ve eğlence merkanları olarak kullanılırken, üst katları konaklama amaçlıdır. Tekil evlerin fiyatlarının yükselmesine bir çözüm olarak tasarlanan insula yapıları, amaçlarına uygun olarak, masraftan kaçınılarak inşa edilmiştir (Aydın, 2010).

Roma konut yapılarının birçoğu incelendiğinde, Mısır Uygarlığı'ndaki konutlara benzer nitelikte, giriş katta kapıdan başka unsurun yer almadığı, üst katlarda ise ufak pencerelerin açılmış olduğu görülmektedir. Kentlerin oluşum düzeni ise, kale ve şatoların etrafında konut yapılarının türemesiyle meydana gelir. Bu dönemde üst gelirli kent içinde ve dışında villalarda otururken, alt ve orta gelirli 6-8 kat yüksekliğinde olan ve “insula” olarak adlandırılan konutlarda barınmaktadır (Tümer, 2006). Konut blokları, öngördüğü yerel malzemelerle, belirli bir stil özelliği olmayan, iç düzenleri genellikle aynı, fakat yapısal anlamda farklı yükseklik ve tarzda olacak şekilde tasarlanmıştır. Bunlar, eğlence, iş, din, barınak gibi birçok özelliği içerisinde barındıran bir yaşam biçimi benimseyen Romalılar için oldukça sınırlı ve niteliksizdir. Fakat Roma Uygarlığı için büyük bir gelişme ve yenilik simgesidir. (Şekil: 3.5) M.S. 2. yüzyılda Ostia'nın apartmanlar şehri haline gelmesinin nedeni, mısır ithalatının ana merkezi olmasından dolayı nüfusunun hızlı bir biçimde artmasıdır. Üç katlı bir insulanın zemin kat duvarı 60cm civarındayken, beş katlı bir apartmanın duvar kalınlığı 1 metreyi bulmaktadır.

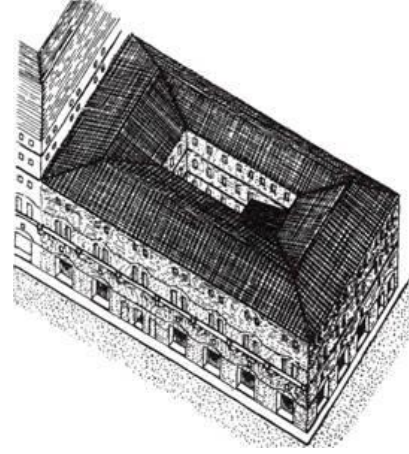

Şekil 3.4. İnsula Apartman Konutu M.S 2. Yüzyıl (Kostof, 1985)

Şekil 3.5. 13. Yüzyıl Roma'da Çok Katlı Konut ve Planı (Matthew, 1968)

M.S. 64'de yaşanan büyük Roma yangını Romalı tarihçi Tacitus'a göre 5,5 gün sürmüştür (wikipedia, 2014). Yangınla birlikte kentin büyük kısmı (on dört semtinden üçü) harap olmuştur (Şekil: 3.6). Nero'nun hükümdarlığı sırasında gerçekleşen bu yangın sonucunda, kentin gelecekteki durumu için cadde genişlikleri belirlenmiş, bina yüksekliklerini sınırlamış (60 ayak boyu), yangına dayanıklı malzeme kullanılmasını zorunlu kılmış, bitişik çok katlı yapıların ortak tek bir duvar olmasını yasaklamış ve içlerine avlu yapılarak su deposu bulundurulması gerekliliğini şart koymuştur. (Şekil: 3.7) Belirlenen bu son maddelerin nedeni, yangının büyüme sebebi olarak konut yapılarının bitişik konumlandırılması, çarpık yapılaşma ve aralarında tek bir duvar bulunmasının öne sürülmesidir (blogspot.com, 2011). Alunun, su deposu içine yerleştirilmesinden başka bir sebebi ise dış cepheden pencere açılmamış olan odalara aydınlık sağlanmasıdır. Kentin yeniden inşası sürecinde tek katlı olan domus konutlarından ziyade, apartman (insula) yapılarının çoğalmasına önem verilmiştir. Kente ait resimlerden anlaşılacağı gibi bu sistemin nedeni artan nüfus dolayısıyla az alanda, çok sayıda daire oluşturmak istenmesidir.

Şekil 3.6. Büyük Roma Yangını

(<http://www.sabah.com.tr/fotohaber/dunya/gelmis-gecmis-en-buyuk-yanginlar?albumId=30902&tc=21&page=8>)

Şekil 3.7. Diana Evi, Ostia'daki Diğer Birçok İnsula Gibi, Bir İç Avlunun Çevresine Yerleştirilmiş Dikdörtgen Bir Blok

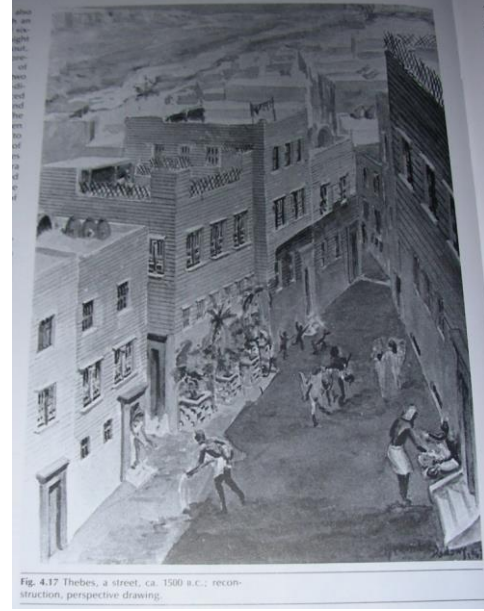
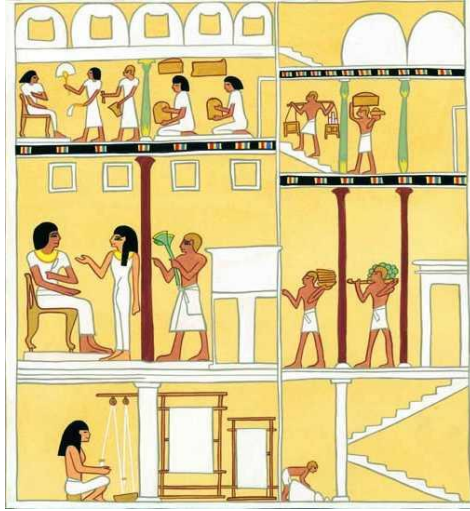
(<http://dusunmekvepaylasmak.blogspot.com/2011/01/roma-konut-mimarisi-mimarlk-ve.html>)

Roma'da 13. yüzyıl ile 15. yüzyıl dönemleri arasında malzeme alanında önemli teknolojik gelişmelerin yaşanmasıyla, evlerde sabit camlı pencereler görülmeye başlanmıştır. 15. yüzyıldan itibaren ise konutların stil ve moda nesnesi haline gelmeye başladığı görülmektedir.

Mısır Uygarlığı'ndaki konutların ise yükselme sebebinin en önemli noktalarından biri, zengin kesimlerin gösteriş unsuru olarak tercih etmeleridir. Bir diğer faktör ise, kent içerisinde bulunan alan sıkıntısı nedeniyle kat sayılarının arttırılmasıdır. Kent merkezinde yer alan çok katlı konut bloklarında orta ve üst kesim gruplarının görülmesi, kent çeperlerinde inşa edilen tapınaklarda çalışan işçilerin de o bölgeye yakın alanlarda barınması durumu, gelir düzeyine bağlı olarak yapılan ayırımın burada da yaşandığını göstermektedir. Orta gelir gruplarının konutları genellikle iki veya üç kattan oluşmaktadır. (Şekil: 3.8) Bu yapıların giriş katları ticaret amaçlı kullanılırken, üst katlarında yaşam sürmektedirler. Mısır Uygarlığı konut mimarisinin cephe ve plan özelliklerinin genelinde, zemin katta yalnızca dışa açılan bir kapı bulunurken, üst katlara doğru çıkıldıkça küçük ve dar pencerelerin olduğu görülmektedir (Şekil:3.9). İklimsel ve kültürel özelliklerin etkisinin yanında

korunma amaçlı da olduğu düşünölen bu yaşam kurgusunda aynı zamanda avlulu plan tiplerine de rastlanmaktadır.

(<http://monumentsinegypt.blogspot.com/2013/03/ancient-egyptian-villages-and-homes.html>)

Şekil 3.8. Tel El Amarna'da Çok Katlı Yapıya Bir Örnek

(<http://monumentsinegypt.blogspot.com/2013/03/ancient-egyptian-villages-and-homes.html>)

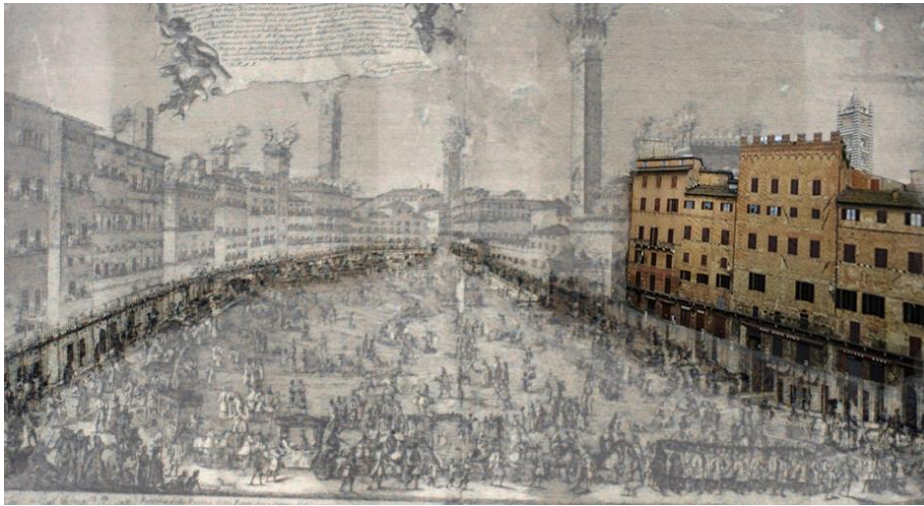
Şekil 3.9. 16. Yüzyıl Mısır Sokak Görünüşü (Matthew, 1968)

Üst gelir grubu, çok katlı konutlardan farklı olarak villalarda da yaşam sürmesiyle orta kesimden ayrışmaktadır. Tercihe göre yaşanan bu ayrımında, çok katlı konutta oturmak isteyenlerin evleri, diğer konutlara nispeten cadde üzerinde ve iç planları iyi çözümlenmiş olarak inşa edilmektedir.

İtalya Siena-Compo Meydanı'nda, 13. yüzyıl ile 14. yüzyıl aralığında yapılmış ve 5 ila 9 kat arasında değişim gösteren konut blokları bulunmaktadır. Sade bir cepheye sahip bu konutların ikinci katından itibaren pencere genişlikleri artmaktadır. Konutların bir kısmının, günümüzde ticari olarak işlev sergileyen giriş katları, yapım aşamasında bu maksatla gerçekleştirilmemiştir. Fakat 18. yüzyıldan itibaren dükkanların varlığı net bir biçimde okunmaktadır . (Şekil: 3.10) 14. yüzyılda barutun

kullanılmaya başlanmasıyla birlikte kale yapıları yok olmaya başlamıştır. Fakat arda kalan birkaç kule, Rönesans ve Barok dönemlerinde uygulanan konut formlarının ideali olarak düşünülmüştür (Roth, 2000).

12. yüzyılda San Gimignano bölgesindeki konutların kule biçiminde yükselmeye başlaması ilk olarak güçsüz ailelerin evlerinde görülür. Bunun nedeni olarak, o dönemde düşman ailelerin evlerin giriş katında savaştıkları ve yenilen ailelerin korunma amaçlı bir üst kat oluşturarak yükselme eğilimi gösterdiğinden bahsedilmektedir. Çok katlı konut blokları dolayısıyla Orta Çağ'ın Manhattan'ı olarak da adlandırılan San Gimignano konutlarında malzeme olarak taş kullanılmıştır. Kule evlerin oluşumundaki bir başka söylem ise, ailelerin zenginlik göstergesi olarak yükselme eğilimine gitmesidir (Begeç, 2008). Dönemin zenginlerinden olan Ardinghelli'nin, ikiz kule (konut) yaptırması ile birlikte, zenginlerden bir diğeri olan Salvucci'nin rekabet ederek bir başka ikiz kule (konut) yaptırmasıyla süreç başlamıştır. İlerleyen zamanlarda gücü yeten aileler kendi evlerine kule çıkmaya başlamıştır. (Şekil: 3.11) 13. yüzyıla gelindiğinde ise Batı kentlerinin ticaretin merkezi haline gelmesiyle birlikte, kentte artan nüfusun ve gelir düzeyinin etkisiyle kule sayısı 72'ye ulaşmıştır (Gauri, 2011).

Şekil 3.10. İtalya'nın Siena Şehrinde Bulunan "Piazza Del Campo" Meydanı (18. Yüzyıl ve 21. Yüzyıl) (Kolaj)

(wikipedia.org ve bisikletturlari.blogspot.com sayfalarındaki resimlerle kolaj yapılmıştır)

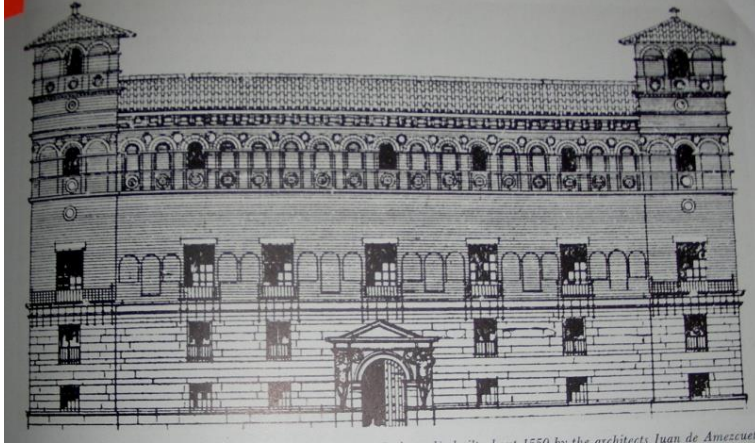
Şekil 3.11. San Gimignano Kent Görünüşü
(<http://www.canneta.com/biologic-wines-san-gimignano>)

Tüm Orta Çağ döneminde konutun içinde yapılan üretimler, aile bireylerinin ortak çalışması ile gerçekleştiği için bu durum çalışmakta olan işçiler ve akrabaların, aile bireyleri ile birlikte aynı konut içerisinde bulunmasını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda konut ailenin özel ihtiyaçlarını karşılayan bir mekan olmanın yanında, üretim ve yeri geldiğinde satışın da içerisinde yaşandığı kamusal ve sosyal bir mekan olabilmıştır. Ayrıca konut içerisinde birden fazla oda bulunsa dahi, bu mekanlar fonksiyonel olarak ayrılmamaktadır. Orta Çağ'da Avrupa'da inşa edilen çok katlı konutlardaki mekan ilişkileri yakından incelendiğinde, farklı kültürlerin yaşadığı bölgelerde yapılar değişim gösterse de, bir takım özelliklerin kendini tekrar ettiği görülmektedir. Alt katlar ev sahiplerinin yaşam alanlarını ve ticari işlevleri barındırırken, çatı katında işçiler konaklamaktadır. Daha önce bahsedilen Fransa'daki tüccar konutlarında da benzer örnekler görülmekte, aynı zamanda cephesine bakıldığında pencerelerin diğer Orta Çağ konutlarında olduğu gibi küçük tutulduğu görülmektedir (Mumford, 1961). Cam malzemesi kullanılmadan evvel bir takım gereçlerle (kepenk, ahşap parçaları, havan derisi gibi...) şiddetli rüzgarların eve girmesi engellenmiş, 15. yüzyıldan itibaren ise cam kullanımıyla birlikte cephede açılan boşluklar genişlemiştir. Isınma, havalanma, yetersiz alan, pişirme gibi sorunlar dolayısıyla

erken Orta Çağ döneminde iki ve üç katlı tutulan konutlar, aynı zamanda bitişik konumlandırılarak çoğunda avlu planlanmıştır. Avlular, pişirme işlevlerinin yanı sıra, kimi zaman ıslak hacim ve su deposunu da içerecek şekilde düşünülmüştür.

Orta çağ konutlarının mekansal ayrışmalarındaki birliktelik dolayısıyla özelleşmiş mekan ayrımı net bir biçimde görülmemektedir. Orta ve üst kesimlerin evlerinde çalışan işçilerin, bu konutlarda yaşamaya başlamasıyla birlikte mekansal bağlamda ayrışma gereksinimi duyulmuştur. Bu kapsamda, ıslak hacimler, yatak odaları, oturma odası veya yemek odası gibi birimlerin, plan üzerinde yeniden düzenlenmesi düşünülmüştür. Kısacası, genel mekanların bir kısmının ihtiyaca göre özelleşmeye başlamasıyla birlikte konutta mahremiyet kavramı da oluşmaya başlamıştır (Mumford, 1961).

Batı Avrupa'da 16. yüzyılda üst gelir grubu, kent içerisinde ev sahibi olma isteği duymaya başlamıştır. Villa, köşk, malikane gibi yapıların sıklıkla inşa edilmeye başlandığı bu dönemde mimar Andrea Palladio, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için farklı denemeler yapmıştır. 1570 yılında 'I Quattro Libri dell'Architettura' adlı bir kitap yazarak, villa tasarımını ileriki dönemler için şablon haline getirmiştir (Kumbasar, 2008). Konfor ve rijitliğin ön planda tutulduğu bu süreçte çok katlı konuta yönelik soylu aileler de görülmektedir. Örneğin, İspanya'da 16. yüzyılın ortalarında (1550) Juan de Amezcua ve Juan de Albirtu tarafından tasarlanan Court of Appeal konut binası dört kattan meydana gelmektedir. (Şekil: 3.12) İki ucu kule olarak yükselen binanın, zemin kat cephe pencerelerinin küçük tutulması ve üst katlara doğru büyümesi, aynı zamanda cephede görülen Romanesk ve Gotik üsluplar dönemin daha birçok yapısında hissedilen özelliklerdir.

Şekil 3.12. Court of Appeal (16.yüzyıl)

(Matthew, 1968)

Orta Çağ'da konut ve ticaret işlevlerinin bir arada kullanıldığı örnekler az sayıdadır. Yüksek Orta Çağ'da ise ticaret ve el işçiliğinin öneminin artması ile, inşa edilen çok katlı konut yapılarının birçoğunun baştan itibaren giriş katlarının dükkan olduğu görülmektedir. Daha evvel kullanıcı inisiyatifi ile, süreç içerisinde zemin katın ticari amaçlı kullanım sergilediği görülmüştür, ancak bu devirde konutların çoğu yalnızca bir aile evi olmaktan çıkarak, giriş katında kente yönelik depo ve satış yeri bulduran ticari alanlara dönüşmeye başlamıştır. İlk olarak Orta Çağ'dan örnek göstermek gerekirse, 12. yüzyılda Paris'in Cluny Bölgesi'nde incelenen tüccar evinin, giriş kat planında caddeye bakan kısmın oda olarak tanımlandığı, gerisinde ise mutfak ve avlunun yer aldığı görülmüştür. Ön kısımdaki bu oda, ticaret amaçlı kullanılmakta, birinci katta ailenin genel (oturma odası, yemek odası, ıslak hacim) ve özel (yatak odası) mekanları bulunmakta ve en üst katta çalışan işçiler konaklamaktadır (Roth, 2000). Yüksek Orta Çağ'da ise, Rotterdam'da ve Paris'te (17. yüzyıl) inşa edilen blokların zemin katlarında ticaret ve konut işlevleri net olarak bir arada görülmektedir. (Şekil: 3.13) Hollanda'nın yetersiz yüzölçümü dolayısıyla, özellikle kanal kıyılarında süregelen konutlar bitişik nizamda sıralanmaktadır. Genel itibariyle oldukça küçük planlara sahip bu yapılar, 3-6 arasında kat yüksekliklerine sahiptir. Sayısal olarak az da olsa, üst gelir gruplarının yaptırdığı konutlar, orta orta gelir gruplarının yapılarına oranla daha büyüktür. (Şekil: 3.14) Zorlu iklim şartları yüzünden dik çatı kullanıldığından, daire planları çatıya doğru küçülmektedir. (Şekil: 3.15) Örneğin, bir tarafı dükkan olarak kullanılan yapının diğer köşesinden giriş verilerek, bazen bir insanın ancak geçebildiği merdivenlerle kat arası sirkülasyon

sağlamıştır. Bu durumda mobilyaların üst katlara çıkarılmamasından dolayı, çatı katı caddeye doğru biraz eğimli tutulmuş ve makara sistemi tasarlanmıştır. Bu sayede eşyalar cepheye zarar vermeden yukarı çıkarılabilmektedir. Her bir konutun tek bir bireye ait olmadığı durumlar da söz konusudur. Özellikle alt gelir grupları bu küçük binaların farklı katlarında yerleşmiştir. Genelde her bir katta iki adet daire bulunur. Bunlardan biri ön, diğeri de arka cepheye yönelmiştir. Işık almayan bir odanın konutta bulunması söz konusu olmadığı için, aydınlık avlusu gibi ihtiyaçlara yönelim olmamıştır (Matthew, 1968). 17. yüzyılda Hollanda'nın refah bir düzeye yükselmesiyle, tüccarların büyük çoğunluğu kanal manzaralı evlerde oturmak için kente akın etmiştir. Cam, taş ve tuğla kullanımının yaygınlaştığını gördüğümüz bu dönemde, yapının iskelet sisteminde ahşap malzemelere de sıkça rastlanılmaktadır.

Şekil 3.13. Le Menestrel Apartman Konutu, Paris (1929) Konut ve Ticaret (Matthew, 1968)

Şekil 3.14. Hollanda'ya Bağlı Utrecht'de 15. Yüzyılda (1468) Üst Gelir Grupları İçin Yapılan Konutlar (Matthew, 1968)

Şekil 3.15. Amsterdam'da Kanal Evleri (Mekanar.com, 2007)

Orta Çağ'da özellikle 15. yüzyıldan sonra, tüccarların kentteki konumları iyileştikçe, mimarlar tarafından benimsenen yeni moda ve stiller, yapılarda kendini göstermeye başlamıştır. Dev kolonadlar, cephe süslemeleri, büyük pencereler, simetri kullanımı,

yeni malzeme denemeleri, kat yüksekliği, teras kullanımı veya villa/malikane yapılarının oluşması gibi yaşanan değişimlerle, konut farklı formlara evrilmiştir. Kent merkezine yakın konumdaki çok katlı konut yapılarının girişlerinde, ticari amaçlı ayrılan mekanlar sıklıkla yer almaya başlamıştır. Bunun nedeni ise, 18. yüzyılda ulaşım ağında sağlanan yenilikler sonucunda kentlerdeki insan yoğunluğunun artması ve ticaretin bölgeler arasında yaygınlaşmasıdır. Ancak, bu dönemde ev ölçeğinde üretim yapılmaktadır. İşçi sınıfının oluşması ve iş yeri ile konutun keskin ayrımı endüstrileşme ile birlikte başlamaktadır. Bu nedenle, bu dönemde mekansal olarak sınıfsal ayrışma net bir şekilde kendini göstermemiştir.

3.2. Endüstrileşme Sonrasında Çok Katlı Konut

Tarihsel gelişim içinde konut, nüfus artışı, gelir dağılımı, kentleşme hızı, kalkınma düzeyi, toplumun üretim ve ilişki biçimi, doğal yapı, aile yapısı gibi nedenlerle gelişmiş ve değişmiştir. 18. yüzyılın üçüncü çeyreğinde İngiltere’de yaşanan Endüstri Devrimi ile birlikte barınma kültüründeki süreç de ayrı bir boyut kazanmıştır (Başdoğan, 2011). Makineleşme ile birlikte kırsal alanlarda işçilerin büyük bir kısmına iş olanağı sağlanamamaya başlanmıştır. Yeni oluşturulan fabrikalardaki seri üretimle birlikte yaşanan kırdan kente yoğun göç ile kentlerde alan yetersizliği, çarpık yapılaşma, sağlık problemleri, doğal alanların kaybı, birtakım problemleri de beraberinde getirmiştir. Kente göç eden işçiler ve dar gelirli aileler için birçok bölgede farklı yaklaşımlar benimsenmemiştir. İşçi konutları olarak adlandırılan çok katlı ve farklı aileleri içerisinde barındıran apartmanlar oluşmuştur. Bu dönemde ilkel olarak nitelendirilebilecek elektrik, su ve kanalizasyonu olmayan tek katlı işçi konutları da oluşmuştur. Kırsal alanlardan çalışmak için gelen köylüler, yeni fabrikaların inşa edilmediği durumlarda ise civar evlerin çatı katı gibi alanlarına toplu olarak yerleştikleri bilinmektedir. Genellikle alt yapısı bulunmayan, ışık almayan ve tek bir tuvaleti bulunan bu yapılarda, adeta balık istifi gibi tek bir dairede birden çok ailenin kaldığı çok sayıda belgeye rastlanmıştır (Batur, 1978) .

Genellikle ticaretin de kalbi olan kent merkezlerinde karşımıza çıkan çok katlı konut birimlerinin büyük bir kısmı orta ve üst gelir gruplarına hizmet vermektedir. Orta Çağ’ın günlük yaşam koşullarında alt gelir grupları için de, kent çeperlerine yapılan

fabrikalara yakın konumda, kırsal alandan göçen işçilerin kendilerine inşa ettikleri kötü koşullardaki tek katlı konut birimleri yer almaktadır. Batur'un (1978) değindiği gibi, Orta Çağ'da işçilerin veya köylülerin konut ihtiyacı bir problem haline gelmemiştir. Çünkü bu grupların kendi yaşam alanlarını kendilerinin inşa etmesi beklenmekte, yapamadıkları takdirde de bu sorun kendilerini ilgilendirmektedir.

19. yüzyılda İngiltere'nin Londra, Liverpool, Manchester gibi erken sanayileşen kentlerinde, iş yerlerine yakın bölgelerde sıra ev düzeninde ve "sırt sırta konut" olarak adlandırılan, birbirinin kopyalanmış örnekleri olan konut tipolojisi, 2 ila 6 kat arasında değişim göstermektedir (Şekil: 3.16). İşçi konutu olarak tasarlanan bu yapılar ışık, havalandırma, tesisat gibi problemleri dolayısıyla eleştirilerek, ileriki dönemlerde çıkarılan sağlık yasalarıyla değişime uğramıştır. Bu dönemlerde ütopyistler tarafından işçilerin yaşam standartlarını iyileştirmek amaçlı farklı çalışmalar denenmiştir. Modern mimarlığa doğru bir adım olarak nitelenen ve insan ile sağlıklı çevre arasındaki bağın kuvvetli olması gerekliliğini vurgulayan ütopyacılar, çalışmalarının bir kısmını hayata geçirmişlerdir. İşçilerin yaşam kalitesinin artmasıyla verimliliklerinin de artacağı düşüncesi ile öncü proje olan Robert Owen'ın İskoçya New Lanark'da uyguladığı işçi konutları barınma kavramına yeni bir yaklaşım kazandırmıştır (Başdoğan, 2011). Fakat tasarlanan tüm bu yeni yaklaşımlar kent merkezinden uzak bölgelerde düşünülmüştür. Bu kapsamda, kapitalist düşünce sisteminin bir ürünü olarak sağlıklı koşullarla işçi performansını arttırmak, konut ünitesi içerisinde sağlanan olanaklarla ihtiyaçların karşılanmasını sağlamak ve yalnızca işe odaklı bir insan profili oluşturmak amacı güdülmektedir.

Bethnal Green Estate

Şekil 3.16. Londra İşçi Konutları–Sıra Evler (Arkitera, 2011)

Fonksiyonellik ve ekonomik inşaat arayışlarının ardından 1844 yılında yatırımcıların %5 karla gerçekleştirdiği "Tenement Blocks" olarak adlandırılan birden çok ailenin yaşam sürdüğü ucuz apartmanlar yapılmıştır. (Şekil: 3.17) Bu apartmanlar, kalitesiz tuğlalarla inşa edilmiş, asgari düzeyde mekan kullanımları sunulan ve bireye ait, bölünmüş özel bir alan tanımayan yapılardır. Kışın soğuğu göz ardı edilerek toplumun iç içe yaşamasının bir vurgusu olarak, merdiven sistemi yapının dışında yer almaktadır. Bu konutların en önemli yeniliği, daha önce görülmeyen bir sistemde tuvaletlerin konutun içerisinde çözülmesi olmuştur. Ayrıca 1951'de Dünya Fuarı'nda, Mimar Henry Roberts tarafından "aile için ev" olarak nitelendirilen, mutfak, ıslak hacim ve odalardan oluşan daire şablonlarının üst üste gelmesiyle oluşturulan 2 ila 5 katlı konut bloğu tasarlanmıştır (Karabaş, 2008).

Şekil 3.17. “Tenement Blocks” 1844
(Urbanization in Britain)

1865 – 1871 yılları arasında sosyal konut sorununa çözüm getirmek amacıyla yapılan bir diğer apartman (tenements) ünitesi “Peabody Trust” yapıları olmuştur. (Şekil: 3.18) Bu yapılar günümüzde hala varlığını korumaktadır. Amerikan kökenli bir bankacı olan George Peabody, yoksulları önemseydiği için kendine ödeme yapmalarını şart koşarak, işçiler için asgari şartlarda (ortak tuvalet, ortak çamaşırhane) konut üretimi gerçekleştirmiştir. Yine de yetersiz gelen yapılaşmalara çözüm olarak eski konutların yıkılarak yenisinin yapılması öngörülmüştür. 1893 yılında inşa edilen "Boundary Street Estate" ortak yeşil alan kullanımı ve sosyal donatılarıyla 5100 kişiyi barındırmaktadır (Karabaş, 2008).

Şekil 3.18. Peabody Evleri, Spitalfields, 1864 ve 1871 (Karabaş, 2008)

İngiltere'den sonra sanayileşme sürecini yaşayan Almanya'da inşa edilen çok katlı konutların modernleşme süreçlerinde birtakım gelişmeler söz konusudur. 1860'lı yıllarda Berlin'de, alt gelir grupları için tasarlanan çok katlı yapı üniteleri “kira kışlası” olarak adlandırılmıştır. (Şekil: 3.19) Dar, uzun, masif apartman bloklarından oluşan bu yapıların inşa edilme amacı, farklı gelir grubundan insanları aynı çatı altında barındırmanın toplumsal sorunları çözmekte yararlı olacağına duyulan inançtır. Gelir durumu iyi olan kesim ana caddeye doğru yönelirken, alt gelir grubu avluya bakmaktadır. Gelir durumu çok düşük olan kişiler ise çatı veya kiler gibi alternatif alanlarda yaşamını sürdürmektedir (Bilgin,1999). Kira kışlalarının ilginç yanı ise, ana caddeye bakan cephelerin görkemli biçimde geniş pencerelerle donatılırken, avluya bakan arka cephelerin, bir daireye tek bir ufak pencere gelecek şekilde yoğun bir doku sergilemesidir. Konutun mekansal bağlamdaki modernleşme sürecinde İngiltere'ye benzer şekilde, hemen ardından Almanya'da gelişmeler yaşanmıştır. Şehir plancısı olan James Hobrecht'in (1825-1902) Berlin'de tasarladığı plan, birim konut ölçeğindeki mekansal organizasyonun yasalar aracılığıyla belirlenmesini sağlayan önemli bir çalışmadır. Bu dönemlerde belirlenen yasalar, yangın yönetmeliği, ışık ve havalandırma, mahremiyet gibi temel gereksinimler olarak şekillenmiş ve günümüzdeki toplu konutlarının habercisi olmuştur (Başdoğan, 2011).

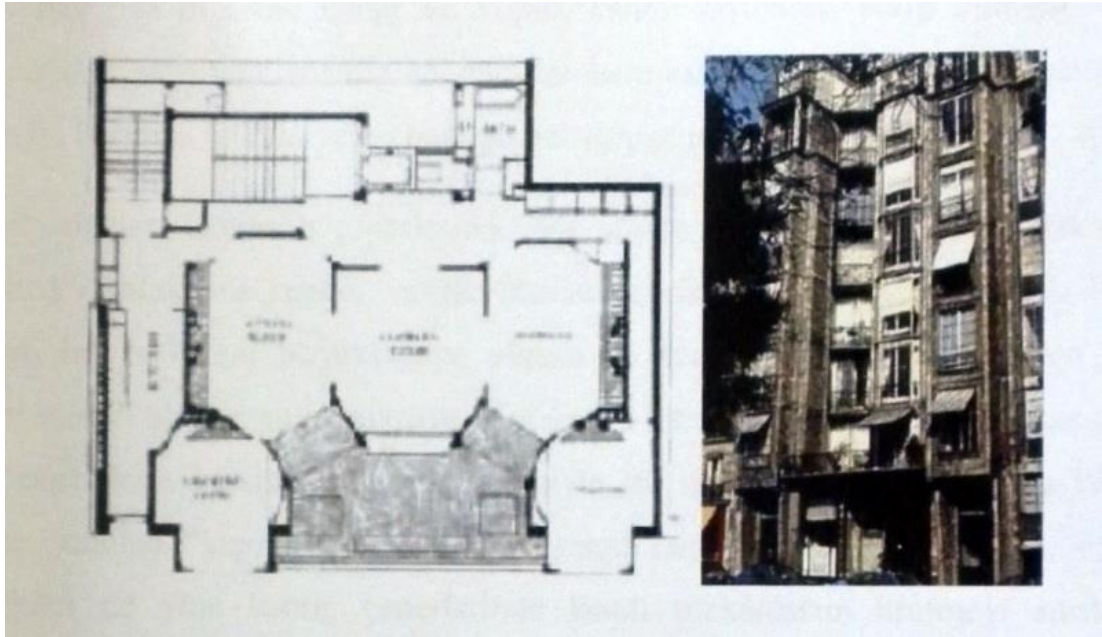

Şekil 3.19. Berlin Kira Kışlası
(Bilgin, 1992)

19. yüzyılın sonuna gelindiğinde incelenen apartman örneklerinin mekansal ilişkilerinde, belirli gelişmeler öne çıkmaktadır. Mekanlara ışık sağlanması, her mekanın havalandırma sorununun giderilmesi, ıslak hacimlerin tüm konutlarda bulundurulması ve mutfaktan ayrı tutulması, birimlerin sayılarının arttırılması (gün ışığından yararlanacak şekilde) gibi düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Fakat 19. yüzyılın sonuna gelindiğinde, İngiltere'den diğer ülkelere yayılan sanayileşme ile bu süreci erken yaşayan ülkeler arasındaki hammadde arayışı dolayısıyla yaşanan rekabet ve anlaşmazlıklarla, 20. yüzyılın başında savaşa doğru sürüklenmişlerdir. Sigfried Giedion'a (1967) (sanat tarihçisi) göre endüstri dönemini yansıtan üç gelişme demir yolu, fabrika ve bakımsız kentlerdir. Bu duruma çözüm olarak da, Ebenezer Howard'ın "Bahçe Şehir", 20. yüzyıl başında ise Tony Garnier'in "Endüstri Kenti" yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Yaşanan barınma sorunlarına karşılık, çok katlı konut yapıları inşa edilmeye başlanmıştır (Karaören ve Bilgin, 1988) Ayrıca 19. yüzyılın ortalarında teknolojinin sağladığı olanakları kullanma arayışları sonucu oluşan akımlardan "Arts and Crafts" ve "Art Nouveau", mimariyi klasik üsluplardan arındırmaya yönelik olarak modern mimarinin kapılarını açan yönde gelişme göstermeye başlamıştır (Giedion, 1967).

Fransa Paris'teki Auguste Perret'in Rue Franklin apartmanı, 1903 yılında üst, orta ve alt gelirli için yapılmıştır (Şekil:3.20). Mekan kullanımı Berlin'de olduğu gibi farklı gelir gruplarına yönelik tasarlanmıştır. Normal kat planları orta ve üst gelir

gruplarına aitken, çatı katları işçi ve alt gelirli için kiralanmaktadır. Bu yapı aynı zamanda betonarmenin taşıyıcı sistem olarak kullanıldığı ilk apartmandır. 20. yüzyılda betonarme, cam, demir, çelik ve ahşap gibi teknolojik gelişmeler ile birlikte, “apartman konut” üst ve orta sınıf için de yaşam alanı haline gelmiştir. Farklı kesimleri bir arada yaşatmanın ayrımları belirginleştireceği üzerinde görüşler arttıkça, işçiler için ayrı apartmanlar tasarlanmıştır. Fakat talebin çok olması ve toprağın değerli olmasından kaynaklı olarak daireler oldukça küçük tutulmuştur. Birçok farklı plan tipolojisine sahip bu kira kışlalarına "cite" adı verilmiştir (Kumbasar, 2008). Ayrıca, 20. yüzyıl başlarında kent merkezine çok yoğun bir göç durumu olduğundan, bu baskı ile birlikte kira kışlaları kentin çeperlerine yakın yerlerde konumlanmışlardır. Bu bağlamda, zaman içerisinde göçen nüfusu barındıran ve çöküntü bölgesi niteliğine erişen çok katlı konut yapıları oluşmuştur. Genel itibari ile yapıların kat sayılarının fazla olmasının başlıca nedenleri arasında, nüfusun fazla, arsanın pahalı ve alanın yetersiz olması sayılabilir. 20. yüzyıla gelindiğinde geçmiş ve gelecek arasında bağ kurduğu düşünülerek kültür varlığı olarak görülen "cite"lerin güçlendirmesi ve bakımı yapılarak yeniden kente kazandırılmıştır. Ayrıca 20. yüzyılın başında modern mimarlığın temeli, yeni malzemelerin üretilmesi (metal, bronz, çelik, alüminyum gibi...), ülkeler arasındaki teknoloji rekabeti ve yeni yapım tekniklerinin gelişmesine bağlı olarak atılmıştır.

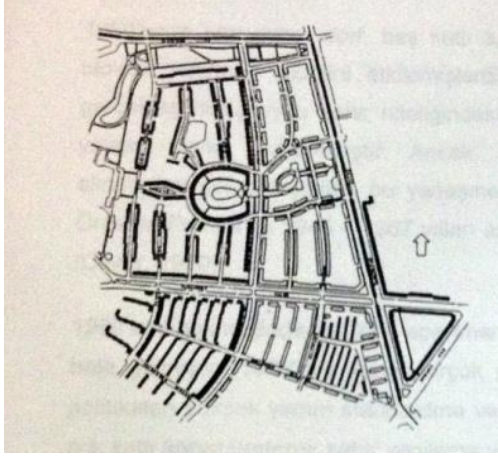

Şekil 3.20. Auguste Perret'in Rue Franklin Apartmanı (Bilgin, 1992)

1913'te Taylor tarafından sanayideki işlerin birleştirilip standart haline getirilmesi fikrinin öne sürülmesinin ardından, Henry Ford tarafından uygulamaya koyulmuştur. Taylor, zaman örgütlenmesi ve sistematik çalışma ile hızlı üretim ağını planlamıştır. Fordist model ile çok sayıda ürün, kısa sürede ve az işgücü ile elde edilmektedir. Uygulamaya geçen bu sistem, barınma kültüründe de köklü değişimlere yol açacak devrim niteliğinde olmuştur. Hızla gelişen dünyada, insanların gereksinimleri ve arzuları da çoğalmıştır. Gelişen endüstriyel atılımlarla birlikte daha az işgücüyle, daha fazla ürün elde etme süreci kendini göstermiştir. Kitlesele üretimle tektipleşen ürünler, zamandan ve emekten kazanç sağlansa da el işçiliği ile ortaya çıkan bireye özgü farklı tasarımlar azalmış, aynılaşma olgusu kendini göstermiştir (Hasol, 1967).

Sanayileşme çabalarına rağmen ülkenin Tanzimat döneminden beri dış kaynaklara bağımlı olması, sömürgeleşmeye neden olan şartlar olarak 20. yüzyılın başında da devam etmiştir. Ekonomik sorunlara çözüm olarak " Sanayi Teşvik Kanunu" (1913) ile büyük kolaylıklar tanımıştır. Fakat meşrutiyetten sonra iç ve dışta yaşanan olumsuz koşullar, gıda sıkıntıları, uluslararası taşımacılığın azalması gibi problemlerle ekonomik yapı etkilenmeye devam etmiştir. Yaşanan Birinci Dünya Savaşı öncesinde tarım sektöründeki üretimler olumluyken, savaş sonunda üretimin düşmesi ile beraberinde fiyat artışlarının yaşanması halkı çok zor durumlara sürüklemiştir (Arı, 1994).

Birinci Dünya Savaşı sonunda özellikle Almanya, Avusturya, Hollanda gibi Avrupa ülkelerinde toplu konuta yönelik çalışmalar gerçekleşmiştir. Savaş sonrası ekonomik ve sosyal olarak geniş çapta yıkıma uğrayan Almanya'da uygulamaya koyulan çok katlı konut yapıları, toplu konutun gelişiminde için önemli bir yer tutmaktadır. Yaşanan çöküntüden sonra ucuz, yüksek yoğunluklu ve yapım tekniği olarak da hızlı kurulan apartmanlar inşa edilmiştir. Bu amaçla kurulan Berlin'deki Britz yerleşmesinin, kat yüksekliklerinin fazla tutulmasıyla zemindeki açık alanların arttırılmasına olanak sağlayacak çözümler ürettiği anlaşılmaktadır. (Şekil:3.21) ve (Şekil:3.22)

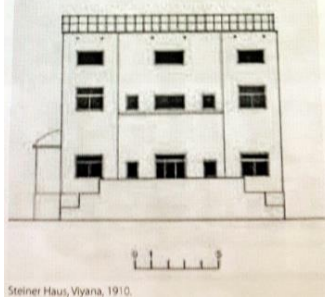

Şekil 3.21. Berlin Britz Yerleşkesi Vaziyet Planı, Bruno Taut ve Martin Wagner, 1925-1929 (Mackay, 1997)

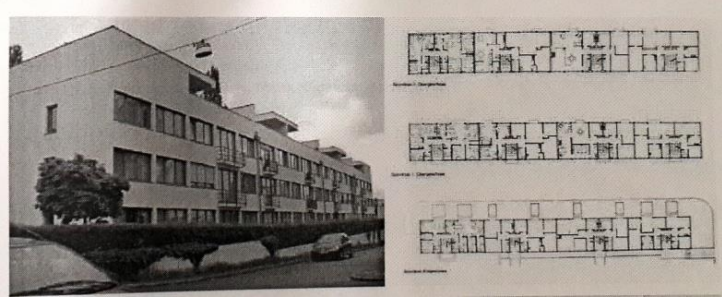
Şekil 3.22. Berlin Britz Yerleşkesi Hava Fotoğrafı, Bruno Taut ve Martin Wagner, 1925-1929 (Buxton, 2014)

Yaşanan savaş sonrasında ihtiyaç duyulan konut üretimi Fordizmin etkisinde standartlaşarak toplu yaşama cevap verecek biçimde şekillenmiştir. Betonun kullanılmaya başlaması ve kalıpla tektipleşen parçaların birleştirilmesiyle hızlı inşa tekniklerinin doğması, konuta duyulan çok sayıda talebe karşılık olarak toplu konutların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Dönemin sahip olduğu modern düşüncüyü Loos yapılarında anlatmaktadır. Süslemeden arınmayı savunan Loos, Viyana'da inşa ettiği Steiner Haus ile dönemin modern mimarlık düşüncesinin ilk örneklerinden birini sunmuştur. (Şekil: 3.23) Le Corbusier'in yazdığı "Yeni bir Mimarlığa Doğru" (Şubat 1999) kitabında değindiği standartlaşma kavramı ile mimarlık ilişkisi, 1927'de Le Corbusier'in de dahil olduğu birçok ünlü mimar tarafından gerçekleştirilen ve deneysel bir proje olan Weissenhof yerleşiminde kurgulanır. (Şekil: 3.24) Savaş sonrasında taleplere karşılık verebilecek bir hızda ve ucuz konut üretimine yönelik mekan oluşumu üzerine çalışılmıştır. Bu çalışma günümüzde hala varlığını ve işlevini sürdüren toplu konutların mekansal yapısını belirlemiştir (Başdoğan, 2011). Modernizm ve mekan ilişkisi içinde modüler hale gelen birimler de söz konusudur. İşlevsel açıdan her türlü olanağı içerisinde minimum ebatlarda barındıran bu hacimlere örnek olarak mutfak verilebilir. Frankfurt mutfağı (1924) olarak bilinen Schülte Lihotzky tasarımı, ekonomik, sosyal ve kültürel bağlamda

yaşanan değişimlerin mekanlar üzerinden incelenebilir olduğunu gösteren iyi bir örnektir. Zeminde birkaç odunun bir araya gelmesiyle başlayan ve insanlığın yaşadığı değişim sürecinde oldukça büyük bir rol üstlenen ocak (mutfak) kavramı, barınağın ortasında yakılan bir ateşten günümüzdeki durumuna tüm bu süreçlerin ardından evrilmiştir. Frankfurt mutfağı, boşa harcanan zaman ve emek kaybını minimuma indirgeyerek, mekan içerisinde yer alan her bir fazlalığı eksiltip, ihtiyaç duyulan alan ve makineleri asgari enerjiyle çözümlenmeye yönelik tasarlanmıştır (Şekil: 3.25). Bu durum, modernizmin yol açtığı standartlaşma kavramının bire bir karşılığıdır adeta.

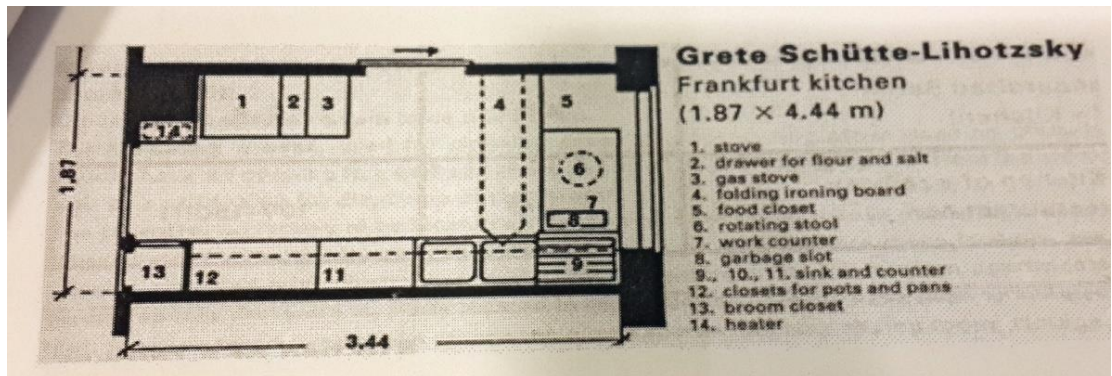

Steiner Haus, Viyana, 1910.

Şekil 3.23. Steiner Haus, Viyana, 1910 (Başdoğan, 2011)

Şekil 3.24. Weissenhofsiedlung, Stuttgart, 1927 (Başdoğan, 2011)

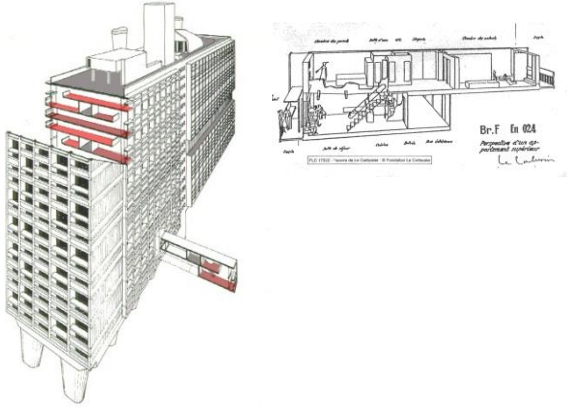
Şekil 3.25. Margarete Grete Schütte - Lihotzky, Frankfurt Mutfağı Çizimlerinden Biri, 1925 (Talu, 2012)

İlerleyen bölümlerde tüm mekanların zaman içinde geçirdiği değişimler üzerinden yapılan okuma ile, dönemlerin içinde bulunduğu kültürel, siyasi, ekonomik durum ve dönemin etkin mimari yaklaşımı daha net anlaşılacaktır.

Modernizm ile birlikte Le Corbusier, Mies van der Rohe, Frank Lloyd Wright gibi modernist öncüler birçok konut bloğu tasarlamıştır. Le Corbusier'in 1952 yılında Fransa'nın Marsilya kentinde uyguladığı Unite d'Habitation yerleşme birimi, farklı mekan (24 adet farklı daire) tasarımlarını ve işlevlerini içeren özellikleriyle ve beş Avrupa ülkesinde kopyalanmasına bağlı olarak o dönemin önde gelen yapılarından biri olmuştur. Üç katta bir duran asansöre sahip olmasıyla, sosyal etkileşimi artırıcı kurgusu daha önce uygulanmayan bir yaklaşımdır. Farklı büyüklükte ailelere hitap eden ve daha çok alt gelir grubunun oturduğu blok, modern mimarlığın tüm ilkelerine (çatı kullanımı, şerit pencere, yerden piloti ile yükselme, brüt beton kullanımı, serbest plan ve cephe gibi) sahip bir formda şekillenmiştir. Günümüzde ise konut, otel, iş merkezi vb. işlevleriyle karma kullanım özelliği taşımaktadır (Şekil: 3.26).

Gerçekleştirilen toplu konut ünitelerinde her zaman hedeflenen sonuca ulaşamadığı da görülmüştür. 1955 yılında George Hellmuth ve Minoru Yamasaki'nin tasarlamış olduğu Pruitt Igoe konut blokları, ırkçı ayrımını yansıtan bir tasarımla siyahi (Pruitt apartmanı sakinleri) ve beyaz (Igoe apartmanı sakinleri) alt/orta gelirli için ayrı birimlere bölünerek oluşturulmuştur. Yapım amacı, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından konut ihtiyacı olan çok sayıda insana barınacak bir alan sağlamaktır. Yapım tekniği olarak asansörlerin belirli katlarda durması, çamaşır odaları, çöp odaları ve ortak odaların bulunması ile farklı yaklaşımlar sunulmuştur. Ancak zamanla, merdivenler ve uzun geniş koridorlar suç oranlarının artmasına oldukça elverişli hale gelmeye başlamıştır. Nitekim 1960'lı yılların sonlarında yarısına yakın yapı bloğu boşalmıştır (Arkitera, 2011). Suç oranının, yoksulluğun ve ırkçılığın arttığı bir bölge haline gelen St. Louis, Missouri bölgesinde, 1972 yılında Pruitt Igoe konutlarının ilk yapı bloğu dinamitle yıkılmıştır (Şekil : 3.27). Modern mimarlığın sonu olarak nitelendirilen Pruitt Igoe konutlarının geri kalan üniteleri de dört sene içerisinde yerle bir edilmiştir. Unite d'Habitation ve Pruitt Igoe örneklerinde de görüldüğü gibi, tasarlanan toplu

konut üniteleri aynı amaçla yapılmış, fakat sonları birbirinden farklı olmuştur. Bu bağlamda proje tasarlanmadan önce düşünülmesi gereken en önemli faktörlerden birinin sosyo-kültürel farklılıklar olduğu ifade edilebilir. O bölgede yaşayan kesimin yaşam tarzına uygun mekan ve yapı tasarımları hayata geçirilmelidir. Aynı zamanda toplumsal ve ekonomik faktörlerin de büyük önem arz ettiği görülmektedir.

Şekil 3.26. Unite d'Habitation, Fransa (1952)

(<http://mutlukent.wordpress.com/2012/10/08/canli-yayin-yikimin-sifreleri/>)

Şekil 3.27. Pruitt Igoe / ABD (1956)

(<http://www.bianet.org/biamag/kent/141499-canli-yayin-yikimin-sifreleri>)

İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) sonrası Avrupa'da ekonomik durum daha da kötüleşmiştir. Bu bağlamda, ilk savaş sonrası başlayan konuttaki kitlesel üretim süreci (seri konut üretimi), kendini daha net göstermiştir. Fakat bu kez yapım tekniğinde yaşanan ilerlemeler, prefabrikasyon yapım hızı, kullanılan malzemelerin yapıdaki niteliği (cephede kullanımı gibi) ve yeri geliştiğinden, apartman sayılarında da büyük artış yaşanmıştır. Savaştan sonra 20 yıl aralıkla her sene minimum 325.000 konut yapımını sağlaması gereken Fransa, bu sürecin içerisinde yer almaktadır. Bu durum aynı zamanda, konut inşasına ayrılan sürenin azalması, işçilikten tasarruf edilmesi, ekonomik koşullara dikkat edilmesi gibi hususların doğmasına sebebiyet vermekte ve konut alanındaki endüstrileşme eğilimini göstermektedir. Bu şartlarda arta kalan geleneksel konutlar da modernize edilerek günümüzdeki varlığını korumaktadır (Hasol, 1967). 20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde artan nüfus, siyasi yapı gibi faktörler dolayısıyla, sayısal ve yükseklik olarak hızla çoğalan yapıların, şehir silüetini etkilediği görülmektedir (Şener, 2000). Özellikle şehir merkezleri ve

yakın çevresinde artış gösteren arsa fiyatları, dairelerin küçülmesine, tabanda alanın azalarak kat sayılarının çoğalmasına sebebiyet vermektedir. Bu bağlamda yaşayan insanların kültürel yapılarından uzak mekanlara sahip ve fiziksel olarak bölgeye entegre olamayan yapıların oluşması, Pruitt Igoe toplu konutlarında yaşandığı gibi sosyal açıdan problemlere işaret etmektedir.

Tarihte büyük öneme sahip olan, aynı zamanda 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başında görülen yüksek yapıların ve modernizmin doğuşu olarak nitelendirilen Chicago ile, beraberinde gelişim gösteren Manhattan Bölgesi; mimari anlayışın yolunu çizen önemli bir kırılma noktası niteliğindedir. Chicago o dönemde çelik endüstrisinin de başını çeken ülkedir. Chicago'da 1871 yılında yaşanan büyük yangın sonrasında yükselen arsa fiyatları, yeni konut arayışlarını da gündeme getirmiştir. Bu süreçte yeni yapım teknikleri üzerine çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu sürecin bir yansıması olarak 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başında Adler, Sullivan, Burnham, Root, Holabird Roche gibi ünlü mimarların bir araya gelerek kurduğu Chicago Okulu, modernitenin ete kemiğe büründüğü yer olarak yeniyi yansıtmaktadır. Geliştirilen çelik iskele sistemi ile ilk yüksek yapılar inşa edilmeye başlanmıştır. Mimarların gerçekleştirdiği Chicago Okulu örneklerinden olan, 10 ile 20 katlı ilk nesil gökdelenleri günümüzde oldukça alçakta kalmıştır. 19. yüzyılda malzemede de yaşanan gelişimlerle ilk çelik iskeletli gökdelenlerin yapımı başlanmıştır. 20. yüzyıl'ın ikinci çeyreğine gelindiğinde 30 ile 60 katlı ara nesil gökdelen yapılarına rastlanılmaktadır. 20. yüzyıl son çeyreğinden günümüze uzanan süreçteki gelişen yeniliklerle de, belirli bir kat aralığı verilemeyecek kadar hızlı değişim yaşanmıştır. Bu dönemde yüksek yapıların oluşmasındaki bir diğer önemli faktör, mimarların adlarını ve statülerini duyurmak için yeni teknolojik donanım, asansör, malzeme gibi yenilikleri bünyelerine sıkı sıkıya almalarıyla yaşanmıştır ve gelişim göstermiştir (Bilgin ve Emden, 2008). 1885 yılında Chicago'da William Le Baron Jenney'in tasarlamış olduğu "Home Insurance" binası, Council on Tall Buildings and Urban Habitat" tarafından dünyadaki ilk yüksek bina kabul edilmiştir. Bahsi geçen gökdelen binalarına ek olarak, yangından evlerini kaybetmiş binlerce ailenin barınabilecekleri çok katlı konut blokları da inşa edilmiştir. Her geçen sene bu yapıların taban alanları ve yükseklikleri arasındaki fark artarak yeni konut tasarımları gerçekleştirilmiştir. Yangın sonrasında kısa bir süre içinde tüm kentin tepeden

tırnağa modern mimarinin etkisiyle yapılanmasıyla “tarihsiz” ve “bağsamsız” bir geçmişe sahip kent dokusu oluşur. Bu kent, sadece modern mimari ve teknoloji yansıtan yüksek katlı yapılarıyla değil, modern toplumu yeniden örgütleyen modelleri ve reform fikirleri ile de öncü olmuştur.

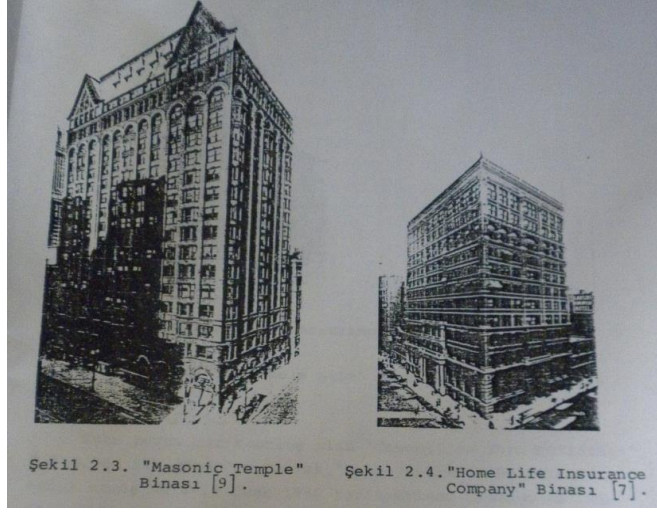
Modernizmin etkisiyle süregelen konuttaki değişim, 20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde yükselen ve içinde birçok yaşamsal faktörü barındıran özellikleriyle farklı bir konut tipini gündeme getirmiştir. Latin Amerika'da Brezilya'nın önde gelen şehirlerinde 1940'dan sonra alt gelir grubunun merkeze yerleşmeye başlamasıyla, orta ve üst gelirliilerin kentin çeperlerine taşınması, beraberinde mülkiyetli ve özel korumalı konutları oluşturmuştur. Ötekileştirmeyi de beraberinde getiren bu olgu, mesafenin yetersiz kalıp konutların çevresine duvar örülmesini gerektirmiştir. Böylelikle farklı gelir grupları arasındaki ayırım kent tarafından da belirginleştirilmiştir (Edgü, 2003).

20. yüzyılın sonuna gelindiğinde gelişmekte olan bütün ülkeler, medeniyet ve gelişmişlik düzeylerini kanıtlama çabası içerisinde modernleşmelerini göstermek için yükselme yarışının birer parçası olmuşlardır. Bu süreçte ise, çağdaş olmanın biçimselliği olan yüksek yapılar kullanılmaktadır. Yüksek yapıları ortaya çıkaran başlıca sebepler arasında, nüfusun artışı ve beraberinde gelen konut ihtiyacı, kentsel alan yetersizliği, arsa fiyatlarındaki artış, kar sağlama düşüncesi, prestij, reklam amacı duyulması ve teknik imkânların artması gibi faktörler sıralanabilir. Kısacası, yüksek yapılar kentler arasında rant, mimarlar arasında başarı ve ego, işverenler arasında kâr, kullanıcılar arasında ise prestij ve övgü sembolü haline gelmiştir. Genel itibariyle iş merkezlerinde başlayan bu yarış, daha sonraları konut yapılarında kendini göstermiş ve zamanla her kesim için karşılığı olan bir olgu haline gelmiştir. Konutlarda yükselme eğilimi ilk çağdan itibaren çeşitli sebeplerle gün yüzüne çıkmış ve geçmişte daha çok alt gelirliilerin yaşam alanı olarak gördüğümüz bu konutlar (işçi konutları gibi) zamanla orta ve üst kesim için de tasarlanır olmuş, çoğunlukla da şehir merkezindeki konutların yüksekliklerinde etkisini hissettirmiştir. Kullanıcı profili iyileştikçe mimarları daha farklı estetik kaygılar sarmaya başlamıştır. Konut çevresindeki yeşil alan kullanımı, esnek plan tasarımı, kişiye özgü mekanlar, mekansal ilişkiler ve büyüklükleri gibi farklı parametrelere eğilim olmuştur. Bununla

birlikte, bir yandan insan ölçeğine yakın bir şekilde kat adetleri azalan konutlara eğilim artarken, öte yandan tam ters yönde rezidans veya kuleler görülmeye başlanmıştır. Esneklik kavramından konu açılmışken, Mies van der Rohe'nin konut ve esnekliği insanlara ilk duyurduğu sözler akla gelmektedir. Binaların yapım aşamasından sonraki dönemlerde, kullanım amacının değişebilir olduğundan söz ederken, bu durumu binaları yıkıp yerine yenisini yaparak değil de esnek ve pratik çözümlere sahip mekanların tasarlanmasıyla çözüm üretilmesini vurgulamaktadır. Mies van der Rohe'ye göre işlev ve form ilişkisi belirli bir zaman aralığı için geçerlidir. Yapıya verilen işlevin değişmesi ile uyum da yok olacağı için, farklı birçok işlevi içerisinde barındırabilecek esnek bir tasarım gerçekleştirilmelidir. Günümüzde de modern mimarlığın yıl açtığı "esnek mekan" kavramının gündemde olduğu bir mimari anlayış hala varlığını devam ettirmektedir.

Mimarlık ile teknoloji, aralarında önemli bağ bulunduran iki kavramdır. Yüksek binaların oluşmasında, yapım hızının artmasında ve bu süreçlerin gelişmesindeki başlıca etmen teknolojidir. Mimari tasarım bağlamında en önemli faktörlerden olan, düşey sirkülasyon, malzeme, taşıyıcı sistem, dış kabuk, güvenlik gibi etmenler teknolojinin yapılara kazandırdıklarıdır. Yüksek bina tanımlaması kapsamında dünyada "gökdelene" kavramının oluşum süreci ilk olarak Amerika'da başlamıştır. Başlangıcından beri yapılan yüksek katlı binaların gökdelen olarak kabul edilmesi kişisel yargılarla çeşitlenmiştir. Hangi binanın ilk gökdelen olarak kabul edileceği tartışmalara yol açmıştır. *The Rise of American Architecture* kitabında Montgomery Schuyler'e göre; ilk yüksek katlı yapı 1873-75 yılları arasında New York'ta Richard Morris Hunt tarafından yapılan "Tribune Building" dir. (Şekil:3.28) Buna sebep olarak asansör bulundurması, buna sebep olarak gösterilmiştir. Bir başka eleştirmen Carson Webstar, 1891-92 yılları arasında Chicago'da tasarlanan "Masonic Temple Building" binasını, 91.4 metre yüksekliğinde olması nedeniyle ilk gökdelen kabul etmiştir. (Şekil: 3.29) Francisco Mujica, 1883-85 yıllarında Chicago'da William Le Baron Jenney'in tasarladığı "Home Life Insurance Company Building" yapısını ilk yüksek yapı ilan eder. (Şekil: 3.30) Bunun nedenlerinin başında asansör kullanımı ve çelik iskelet gelmektedir. Bu yapı aynı zamanda mimarlığın kültürel ve toplumsal tarihinin dönüm noktasını oluşturmaktadır. 1890'larda ise kule biçiminde gökdelen yapımları başlamaktadır. İçerisinde konut ve karma kullanım özelliği sergileyen bu

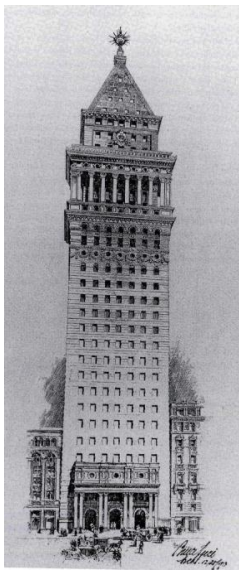
yapılardan bazıları; 1890 Bruce Price'nin 28 katlı yapısı "Sun Building", 1891 Adler ve Sullivan'ın gerçekleştirdiği 35 katlı "Odd Fellows Temple", 1899 George B. Post'un yaptığı 40 katlı "Prudential Life Insurance Building Tower" gibi yapılardır. (Şekil: 3.31) Bunun gibi birçok eleştirmen, asansörün bulunması, çelik iskelet kullanımı, yükseklik gibi faktörlerle farklı özelliklerdeki yapıları gökdelen ilan etmiştir (Bayır, 1988).

Şekil 3.28. Tribune Building (Bayır, 1988)

Şekil 3.29. Masonic Temple (Bayır, 1988)

Şekil 3.30. Home Life Insurance (Bayır, 1988)

Şekil 3.31. Sun Building, Bruce Price, 1890

(<http://wirednewyork.com/forum/showthread.php?t=5180&page=13>, 2001)

Avrupa ülkelerinde ise yüksek yapı kullanımına 20. yüzyıldan başlayarak farklı senelerde geçişler yaşanmıştır. İngiltere’de 1960 yılına kadar gökdelenlere izin verilmezken, 1960- 63 seneleri arasında “Vicker Building” ve “1962- 64 senelerinde “Centre Point” yapıları ilk yüksek yapılar olarak yükseklik yarışını başlatmışlardır. Rusya’da 20. yüzyılın ilk yarısında, Japonya, Güney Amerika, Meksika ve Avustralya’da 1960’a kadar deprem sebebiyle yüksek yapı yapılmamıştır. Teknoloji gelişim gösterdikçe bu tür problemler aşılarak yükselme eğilimleri her geçen sene artmakta, günümüzde tüm ülkelerde yüksek yapı örneklerine fazlasıyla rastlanmaktadır.

Günümüzde kentlerin hemen hemen hepsinde varlığını gösteren “toplular”, yoğun kent dokusunun yatayda genişleyerek tarım ve orman alanlarının yok olma sürecini yavaşlatırken; diğer yandan kent içerisinde betonlaşmanın hakimiyetini düşeyde sürdürdüğü ve her geçen gün yüksekliğini arttırmasının yanında görsel anlamda kimliksiz, birbirlerini andıran konut blokları oluşmaktadır. Bir çoğu tasarımdan yoksun dokusu (cephe ve mekanları) ile mahalle büyüklüğünde insan kalabalığını içerisinde barındırmaktadır. Güç, gelişmişlik ve başarı simgesi haline gelen "yükseklik" kavramının içerisinde bulunduğu yarış ile, her geçen gün adının hakkını daha görünür biçimde karşılanmaktadır.

4. TÜRKİYE'DE ÇOK KATLI KONUT KAVRAMININ GELİŞİMİ

İlk çok katlı binaların Türkiye'ye girişi 19. yüzyıl sonu olarak literatürde yer almaktadır. Bir diğer önemli gelişme de, 19. yüzyıl sonunda 20 metre yüksekliğe yaklaşan yapılarla “apartman” kavramının ortaya çıkmasıdır. Bu durum, kent mekânlarının daha iyi koşullara getirilme çabasının bir unsuru olarak süregelen ticari gelişmelerin itici gücü ile birlikte gelişim göstermiştir.

4.1. Geleneksel Konuttan Çok Katlı Konuta Geçiş Süreci ve Nedenleri

İçinde barındığımız konutlar bizleri dış dünyadaki yerimizi belirlemeye yardımcı mekanlar sunan ve varlığımızı zaman bağlamında da (sürekli ve devamlı bir ilişki kurduğumuz) düzene koymamızı sağlayan formlardır (Yörükan, 2012). Etnik-aidiyet ve sosyo-ekonomik bir yer hissini veren bu yapıların, Türkiye gibi geleneklerine ve kültürüne bağlı bir bölgede maruz kaldığı değişimlerin nedenleri incelenerek, konutla birlikte evrilen yaşam alanlarının kullanıcı yaşamlarına olan etkisi de daha net anlaşılacaktır. Bu bağlamda, Türkiye'deki konutların yükselme sürecinde, kentin yaşadığı sosyo-ekonomik, siyasi, teknolojik veya çevresel faktörlerin geçmişten günümüze olan etkisi incelenmiştir. Tez konusu kapsamında ele alınan Türkiye'deki çok katlı konutların değerlendirilmesi evresinde, konut formunun fiziksel çevresi ve mimari kültürünün köklü değişim sürecine tanıklık eden üç adet önemli kırılma noktası olduğu görülmüştür. Bahsi geçen bu kırılma noktaları sırasıyla 1923'de Kemal Atatürk, 1950'lerde Adnan Menderes ve 1980'lerde Turgut Özal'ın damgasını vurduğu dönemlerdir. Bu kırılma noktalarının önce ve sonrasında konutun, çok katlı konuta geçiş sürecinde yaşanan tarihsel değerlendirme, 1923 yılı öncesi dönem, 1923-1950 dönem aralığı, 1950-1980 dönem aralığı ve 1980 sonrası dönem olarak dört ayrımda ele alarak anlatılacaktır (Bozdoğan, 1998).

1923 yılı öncesi dönemde, ahşap ve yığma yapım tekniği ile inşa edilen çok sayıda geleneksel Türk konutuna rastlanmaktadır. Türk evi dendiği zaman akla, gelenek ve göreneklerimizin yaşatıldığı geleneksel konut tipolojileri gelmektedir. Bu evlerin en önemli özelliği, içerisinde yer alan mekanların ayrı bir evmiş gibi, kullanıcının

inisiyatifine bağılı olarak düzenlenmesidir. Tek bir oda içerisinde uyuma, oturma, yemek yeme veya günlük işler gerçekleştirilmektedir. Zaman içerisinde üstlerine bir kat daha inşa edilmiş ve bu mekanlar sokağına doğru konsol çıkarak iç ve dış arasındaki ilişkiyi güçlendirmenin yanında cephede hareketlilik de sağlamıştır. Sahiplerinin ihtiyaçlarına göre planlanan geleneksel konut yapılarında, örneğin İslami kurallara bağılı yaşayan bir ailenin odaları içe dönük bir biçimde planlanmaktadır.

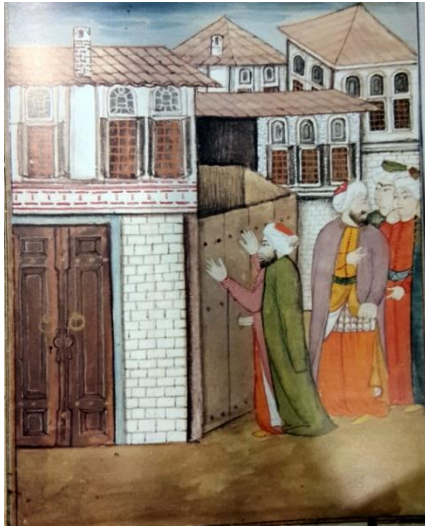
Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra göçebe yaşamdan yerleşik düzene geçiş yapmışlardır. Bu geçiş ile birlikte konutta, mahremiyetin ön planda olduğu içe dönük ve fonksiyonel çözümler gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen tipolojik özellikler, Mısır, Hindistan, İspanya, Suriye ve Balkan ülkelerindeki konutlarda da etkili olmuştur (Kırıkçı, 1993). Çadır yaşamından konuta geçildiğinde, aynı düzen korunarak kalabalık gruplar halinde (birkaç nesil bir arada) yaşam sürülmüştür. Ayrıca, çadırdaki sürdürülen yaşam biçiminde, üç çadırın bir araya gelmesi ve ortalarında kurulan başka bir çadırın ortak alan gibi kullanılması mantığı konuta sofa olarak yansımıştır.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki konut mimarisinde, giriş kat hizmet ve genel kullanım alanı olarak, üst katlar ise özelleşmiş mekanlara ayrılarak ev sahiplerinin konaklamasına yönelik planlanmıştır. Türklerin yaşadığı konutların genellikle ahşap malzemedeki yapılması, Gayrimüslimlerin ise kagir yapı kullanması ve kat yüksekliklerini arttırmalarıyla farklılaşmalar söz konusu olmuştur. 16. yüzyılda (1558) ortaya çıkan çarpık yapılaşmalar sonucunda konutların iki kattan daha fazla olmaması yönünde yasaklamalar başlamıştır. Binaların birbirlerine yakın inşa edilmesi ve ahşabın yanıcı özelliği olması dolayısıyla yangınların çoğalması, Müslümanların konut inşasında tercih ettiği ahşap malzemenin 1695 yılında yasaklanmasına ve yerine yığma yapı yapılma koşulu getirilmesine yol açmıştır.

14. yüzyıl ile 19. yüzyıl arasında Osmanlı topraklarında inşa edilen konutlarda homojenleşme eğilimleri gözlenmektedir. Saray mimarisi ve geleneğinden etkilenmesiyle gözlenen bu yeni konut mimarisi kagir yapı tekniğinden oluşmaktadır (Şekil:4.1). Batı'daki örneklerde görüldüğü gibi, Osmanlı konutlarında

da kültürel yapının bir yansıması olan mahremiyet duygusu konutların yükselme eğilimini doğuran etmenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 4.2). Osmanlı kültürünü yansıtan yapılarından olan, 16. yüzyılda hımiş tekniği ile inşa edilmiş üç ila dört katlı Osmanlı konutları ve Vezir Saraylarında dahi “mahremiyet” konusuna verilen önem, cephe tasarımlarında net bir biçimde okunmaktadır (Şekil 4.3).

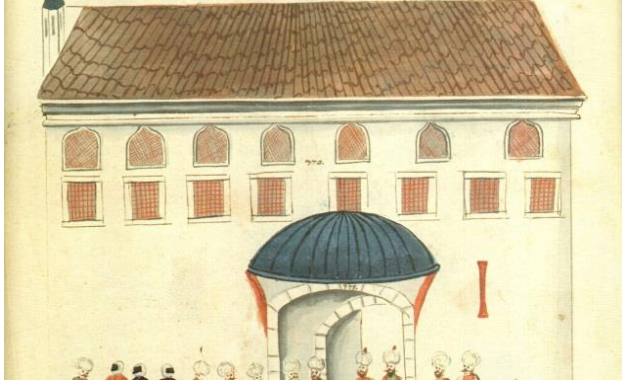
18. yüzyılın üçüncü çeyreğinde iletişim teknolojisinde yaşanan hızlı gelişmeler, kapalı ekonominin kırılması ve yerel birikim olanakları konut yapılarında gelişmeyi hızlandırmıştır. Bu bağlamda, ortak gelenekten ilk kopan konutlar olarak İstanbul Levanten'lerinin inşa ettikleri örnek gösterilebilir (Tanyeli, 1999). Aynı zamanda 18. yüzyılda sözde banliyöleşme olarak adlandırılan Beşiktaş konutları ve Haliç sahil sarayları gibi konutların hepsinde yükselme eğiliminin de yaşanması, 18. yüzyıl konut yapıları için önemli bir çıkarımdır. Daha önceleri tek veya iki katlı olan bu tür banliyö yapıları veya geleneksel konutlar, üç, dört kata kadar artış göstermiş ve malzeme kullanımlarında gelişmeler görülmüştür. 18. yüzyılda kat sayılarında yaşanan artışlar sonrasında, Osmanlı Devleti tarafından 1724 yılında yükseklik sınırlandırılması getirilmiştir. Bu yeni düzenleme kapsamında Müslümanların sahip oldukları konutlara 9.10 metre, Gayrimüslimlere ise 6.50 metreye kadar izin verilmiştir (Alsaç, 1993).

Şekil 4.1. Bir 18. Yüzyıl İstanbul Evi (Tanyeli, 1999)

Şekil 4.2. 16. Yüzyıl - Hımiş Tekniği İle Yapılmış İstanbul Konutu (Tanyeli, 1999)

Şekil 4.3. 16. Yüzyılın İkinci Yarısı – Vezir Sarayı (Tanyeli, 1999)

18. yüzyılda kendini gösteren Batılılaşma süreci ile birlikte ortaya çıkan Batıya yaklaşma çabası yeni kanun ve imar çalışmaları başlatılmıştır (Tekeli, 1993). Ancak, Avrupa ve Türkiye'de aynı dönemlerde başlayan imar çalışmalarının amaçları birbirinden farklılık göstermektedir. Avrupa'da kapitalist sistemin beraberinde şehirlere getirdiği problemlere yönelik olarak çözüm yolları aranırken, Osmanlı İmparatorluğu ortaya çıkan yangınları önlemek, çevreyi düzenlemek ve yeni mahalleler inşa etmek istemiştir. 19. yüzyılda İstanbul'da yapılan imar hareketleri ile konut birimlerinde önemli ölçüde değişim yaşanmıştır. Bu dönemde konut alanlarındaki değişimler, Atilla Yücel (1996) tarafından dört yapı grubu (Ahşap konut, sıra ev, apartman, sayfiye konutları) üzerinden incelenmiştir. Yangın sorunu nedeniyle üzerinde düşünölmeye başlanan geleneksel ahşap konutlarda gözlenen değişimler, sıra evler, apartmanlar ve sayfiye konutları olarak sıralanan bu yapıların ortak olarak ele alınabilecek en önemli farklılık, özel mekan ayrımlarının bulunması ve hizmet birimlerinin konuttan kopmuş olmasıdır.

Avrupa'da 18. yüzyılın sonlarında başlayan değişim ve yapı alanındaki yenilikler gelişip yayılmaya devam etmiştir. Beraberinde yaşanan Fransız Devrimi (1789) ile birlikte kişilere siyasal hak ve özgürlük tanınmış ve böylece sosyo-kültürel yapılarını da etkilemiştir. 19. yüzyılda Batı'da yaşanan endüstri devriminin de etkisinde kalan Osmanlı Devleti mimarlık alanında yaşadığı yenilikler ile konut kültüründe yenilik arayışına girmiştir (Arı, 1994).

19. yüzyılda görölen ve ilk olarak gayrimüslimler tarafından benimsenen apartmanlaşmanın kat ettiği önemli aşamalardan biri, büyük yangınlar sonucu yok

olan ahşap binaların azaltılıp, yangına karşı koruma sağlayan taş, beton gibi malzemelerin bir arada kullanılması ve özellikle betonarmenin keşfi ile birlikte kat yüksekliklerinde gözle görülür artış olmasıdır. İstanbul'daki Galata bölgesi üzerinden incelenecek olunursa, yeni bir konut tipi olan apartmanlarda, 19. yüzyılın ilk yarısına kadar ahşap yapım tekniği ile birlikte tuğla ve taşın da kullanıldığı görülmektedir. Bu doku ile Galata bölgesi İstanbul'daki diğer birçok bölgeden ayrılmaktadır (Öncel, 2010). Bahsi geçen yeni imar uygulamaları da apartmanlaşmanın hızını arttıran önemli bir unsurdur. Ortaya çıkan bu yapılar incelendiğinde, kitlesel üretim mantığının bir yansıması olarak yan yana sıralanmış çok katlı konut tipolojisinin gelişmiş olduğu görülmektedir. Şehir içi parsellerde daralma ve küçülmenin beraberinde getirdiği yükselme eğilimi ile birlikte yerden ve zamandan soyutlanma söz konusu olmuştur. Nüfus yoğunluğu konutları sadece yatayda değil, düşeyde de birleştiren çözümlere yol açar. Bu tarz bloklar, genelde birbirinin o kadar aynısıdır ki, yerden (çevreden) bağımsız ve öznesi (kimliği) olmadan çoğalmaktadır. Dolayısıyla, çevre ile bütün olamadıkları için, koparılıp başka alana taşınsa da oluşturdukları etki aynı olacaktır.

19. yüzyılda Avrupa toplumlarının değişimindeki en önemli etken, endüstrileşme ve sonucunda oluşan sınırsız ekonomik gelişme olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu bu değişim sürecinden farklı bir yol izleyerek, endüstrileşen ülkelerin ekonomisine ticaret yolu ile eklemlenmiştir. 1870'lerde İstanbul'da kent içinde ve yakın çevresindeki taşıt ve demiryolu ulaşımının gelişmesi ile Avrupa yakasında Bakırköy, Yeşilköy, Asya yakasında ise Göztepe, Erenköy, Bostancı gibi semtlerin konut bölgeleri açısından prestijli bölgelere dönüştüğü görülmüştür.

19. yüzyılda konut kavramında gerçekleşen önemli bir diğer ayrıntı ise, 1839 ile 1876 yılları arasında süregelen Tanzimat Fermanı ile Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk apartmanlaşma yapılarının inşa edilmesidir. Bu yeniliğin oluşmasını sağlayan en önemli faktör ise, Tanzimat Fermanı ile gayrimüslimlere getirilen inşaat yasağının kalkmasıdır. Sınırlı bölgelerde getirilen izinlerle başlayan apartmanlaşma sürecinin ilk etki ettiği bölge İstanbul'daki Galata - Pera olmuştur. İnşa edilen kagir konutların cepheleri Batı anlayışıyla inşa edilse de iç mekan kurgularında Türk konutunun önemli bir ögesi olan "sofa" alanına rastlanmaktadır (Öncel, 2010). Ayrıca, bu

dönemde başlayan modernleşme çabasıyla, konutta kiracı olan bireylere ev sahibi olma hakkı kazandırılmıştır. Modern hareketin sonuçlarından biri olan sadelik ve yalınlığı yansıtan "modern mimari" yaşam standartlarını da değiştirir. Yaşam alanında karma kullanımı, alt gelir gruplarının bir yansıması olarak gören insanların, kentsel alt yapının da oluşmaya başladığı süreçte yeni yapılanan apartman bloklarına konfor amacıyla yerleşmeleri, değişen kültür ve kimliğin bir yansımasıdır. 19. yüzyılda ortaya çıkan apartman tipi konutlar, altyapı sisteminin oluşturulması ve beraberinde gelen iç mekan ayrımları ile ıslak hacim, gün ışığı, havalandırma gibi faktörlerin sunduğu yeniliklerle dönemin en önemli prestij yapıları olmuştur. Ayrıca, eski konut bloklarında bulunmayan baca sisteminin konuta dahil olması, yalıtım sağlanması ve konutların gün ışığından yararlanır duruma getirilmesiyle, kullanıcıların ilk aşamada tepki ile yaklaştıkları çok katlı konuta olan eğilimleri de değişmiştir. Yabancı ve gayrimüslimlerin öncülüğünde başlayan apartmanlaşmanın yaşandığı Galata-Pera bölgesi 20. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun ticaret ve kültür merkezi haline gelmiştir.

Osmanlı'da kentsel modernleşmenin en net görüldüğü aşama ahşap konutlardan kagir konutlara geçiş evresidir. Yaşanan yangınlar dolayısıyla ahşap konut yapımına yasak gelmesi ve kagir konutlara geçilmesiyle, alt gelir grubu için pahalı bir konut formu türemeye başlamıştır. Halkın ödeme gücü dışında olduğu için, yönetmelikte ödeme sıkıntısı çeken kişiler için "uzak bölgelerde" ahşap konut yapımına mücade edildiğini ifade eden bir madde konulmuştur. Tekeli (1998) bunu yumuşak bir modernleşme projesi olarak yorumlamaktadır.

19. yüzyıldan itibaren politik ve ekonomik etkenler sonucunda devlet ya da yerel yönetimler aracılığı ile kentin altyapısı da gelişme göstermiştir. Üst gelir grubunun konut bölgelerinden ve kent merkezinden başlayarak yapılandırılan altyapı ile yeni yeni çoğalan apartman bloklarına rağbet artmıştır. Daha önceleri aile bireylerinin müstakil konutlarda oturması bir ayrıcalık sayılırken ve birçok ailenin bir arada bulunduğu alanlar düşük gelirli kesimi anımsatırken, altyapısı ve mekânsal kurgusu ile yeni bir düzeni sunan apartman bloklarında üst gelir grubunun oturmaya başlaması, kültürel düzeyde bir dönüm noktası oluşturmuştur. Sunulan hizmet, iç mekan kurgusundaki olanaklar ve inşa edildiği bölge gibi etkenlerin, kullanıcıların

zihnindeki tabuları değiştirmede önemli bir etken olduğu görülür. Böylece, daha önceleri 2 veya 3 katlı konutlarda geniş ailelerin yaşaması söz konusuysen, apartman bloklarının içinde yer alan dairelerde çekirdek aileler barınmaya başlamıştır. Çekirdek aile denilen kavram 18. yüzyıl sonunda anlam kazanmıştır. 19.yüzyılın üçüncü çeyreğinde İstanbul'da ilk apartmanlaşmanın meydana geldiği Galata ve Pera bölgesi bu düzeni bize yansıtan başlıca bölgelerdir (Öncel, 2010). Bu dönemde yeni bir konut tipi olarak yapılmaya başlanan sıra evlerin dahi plan sisteminin müstakil konutlar olarak planlandığı görülmektedir. Bu yeni konut yapıları modern konut yapıları adı altında konforun sunulduğu metalardır. Bu dönemin en önemli yapıları ise Taksim Surp Agop evleri ve saray mensupları için 1870 yılında inşa edilen Beşiktaş Akaretler evleridir.

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında şehrin altyapı sisteminin tamamlanması ve sağlıklı yaşam koşullarının oluşturulması isteği devlet politikasına dönüşmüştür (Kaçel, 1998). Bu politika beraberinde sağlık koşullarını getirirken, öte yandan tüketim unsuru olarak oluşturulan birçok icat konutların içine girerek mekanların özelleşmesini sağlamıştır. Konutun değişim sürecine bakıldığında yalnızca form olarak değil, hacim, kullanım biçimi, mekanın çeşitliliği, konfor, yükseklik, teknoloji, kültür, mahremiyet gibi mekan kurgusuna etki edecek birçok unsur açısından da değişime uğradığı görülmektedir. İlerleyen bölümlerde yükselen konut bloklarında değişime uğrayan mekan ilişkileri daha detaylı ele alınacaktır.

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun kapitalist ilişkiler sergilemesi ile birlikte, önceleri konut ve ticaretin bir arada bulunduğu mekanlarda yaşam sürerlerken, bu dönemde üretim ve satış politikaları (ticaret) konuttan ayrılmaya başlamıştır. Bu durum, beraberinde konutun özelleşmesini sağlayarak, konut ile hizmet sektörünün ayrı kombinasyonlarda birbirleri ile kurdukları ilişkiler üzerinden düşünülmesini gerektirmiştir. Ayrıca, ev içerisinde, üretim süresince birlikte yaşayan bireylerin de ayrışmasını sağlamıştır. Bu ayrışma konuttan tamamen koparılmadan, zaman içerisinde mekansal ayrımlar oluşturularak konuttan bağımsızlaştırılmıştır (Kaçel, 1998). Bu bağlamda, çalışan kesimler arasındaki ekonomik ve sosyal sınıf ayrımları daha net ortaya çıkmıştır.

İnsanlar, toplumsal statü içerisinde kendi kimliklerini belli etme amacı taşırlar. Konutların da diğer birçok ürün gibi meta haline geldiği dünyamızda tüketim ile kurdukları ilişki aracılığıyla statü, saygınlık gibi değerler elde etme düşüncesi önem kazanmıştır. Bu kavramların başında yer alan konutun da değişim sürecinin hızlı yaşanmasının önemli sebeplerinden biri budur. Bu bağlamda zaman içerisinde kitleselleşen ve standartlaşan ürünlerin yerini sürekli icat edilen yeni tüketim alışkanlıkları almakta ve sonucunda yeni yaşam biçimleri türetilmektedir. Konut, piyasa için üretilen bir meta olmadan önce ise sadece içinde yaşayan bireye ait olan bir niteliğe sahiptir.

Bu dönemde konut kavramına etki edecek bir diğer faktör olarak 19. yüzyılın sonlarında Batı'da yaşanan endüstrileşme sürecinin ilerlemesi ve teknoloji, malzeme, endüstriyel yapı üretiminde yaşanan gelişmeler doğrultusunda mimaride klasikçilik, seçmecilik gibi akımların ortaya çıkmasıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu dönemde siyasal ve ekonomik olarak Batı'ya olan bağımlılığı sonucunda, seçmecilik akımının Osmanlı mimarlığına da etki etmeye başladığı görülmektedir. Aynı zamanda batılılaşma çabalarıyla artan ekonomik ve siyasi ilişkilerle ticaret, bankacılık, haberleşme gibi sektörlerde yeni kurumlar oluşturulmuştur (Arı, 1994).

20. yüzyıl başına geldiğimizde yabancılar ülkede baskı ve sömürü ortamı oluşturmaya başlamıştır. Ayrıca, Batılı ülkeler ile gerçekleştirilen ekonomik ve siyasi ilişkiler sonuçsuz kalmıştır. 1908 yılındaki Meşrutiyetin ilanından, Cumhuriyet'in ilanına kadar olan dönem, içinde bulunulan olumsuz koşullara aranan yeni fikirlerin (Türkçülük, ulusçuluk) olduğu bir geçiş sürecidir. Bu süreçte Batılı etkilerden koparak, yeni bir mimari üslup oluşturulması planlanan Birinci Ulusal Mimarlık Akımı türemiştir. Akımın öncüleri ise Mimar Kemalettin Bey ve Vedat Tek'tir. Konut formuna etki ettiği formların başında cumbalar, geniş saçaklar, simetri ve taş kaplamalar gelmektedir. Bu dönemde yeni yaşam koşullarının sağladığı teknolojik olanaklarla Batı'da gelişen demir, çelik ve betonarme alanındaki çok katlı yapılar, Ulusal bilincin etkisindeki Osmanlı'yı da modern mimarlık akımına doğru çekmeye başlamıştır

Endüstri Devrimi ile birlikte üretim teknikleri gelişmiş ve kırdan kente yoğun bir nüfus akışı sağlamıştır. Artan nüfus, beraberinde çarpık yapılaşmaya ve mevcut konutların yetersiz kalmasına sebep olmuştur. Göç eden aileler, yeterli ekonomik olanakları bulunmadığından kentin uzak bölgelerinde, fabrikalara yakın kesimlerde kaçak yapılar inşa ederek, buralara yerleşmişlerdir. Tek katlı yapılaşmalar ile başlayan bu süreç, konutların zaman içerisinde alan yetersizliğinin de etkisi ile yer yer yükselerek apartmanlaşmada artışa sebep olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı sonrası (1918) yaşanan konut sıkıntısı ve büyük Fatih yangını (1918) sonucunda çok katlı konutlarının sayısı artmıştır. Kentin geleneksel bölgesi olarak ifade edilen sur içindeki tarihi alanda ilk apartman yapıları böylece inşa edilmiştir. Bu süreç ile birlikte meydana gelen sosyal konut kavramı da ilk olarak Laleli'de inşa edilen Harikzedegan kat evlerinde görülmüştür. Bu yapı ünitesi yangından madur olan aileler için tasarlanmıştır. Tezin alan çalışmasında yapısal formu ve mekan ilişkileri detaylı bir şekilde incelenmektedir.

1923 - 1950 yılları arası olarak belirlenen ikinci dönem başlangıcını, 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla çok uluslu yapıdan, ulus devlet anlayışına yapılan geçiş süreci oluşturmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında modernleşme sürecinin içerisinde üretilen konut yapıları insanların ihtiyaçları doğrultusunda yapılmamıştır. Kamu sermayesi ile inşa edilen konutlar, kamu girişimi için belirli bir kesim için yapılmıştır. Özel sektörün gerçekleştirmiş olduğu konut blokları, özel siparişler üzerine üretilmiş, kitlesel üretim mantığı ile piyasaya sunulmamıştır. Devlet, yalnızca kendi bünyesinde çalışan memurlarının konaklamaları için modern yaşam blokları oluşturma çabasıyla lojmanlar ve konut kooperatifleri üretmiştir (Bilgin, 1998). Bu nedenlerle, piyasaya sürülemeyen konut yapıları, konut piyasasının oluşumunu engeller nitelikte olmuştur. Bu kapsamda çözüm arayışları, modern kültürün simgesi olan apartmanlaşma eğilimini arttırmıştır. 19. yüzyılda oluşan sıra ev ve apartman yapılarından, sıra evler önemini giderek yitirirken, 20. yüzyılda apartmanlaşma üzerinde yeni devrimler gerçekleştirilmiştir.

Bu dönemde kentsel arsa içerisinde yapılan yapının hakkı bölünememektedir. Bu sebeple, bir yapı yaptırmak isteyen yatırımcının çok katlı konut bloklarını

yaptırabilmek için ciddi birikimlere sahip olması gerekmektedir. Bunu yapabilecek kesim ise, tercih olarak apartman değil de başka yatırımlara yönelmektedir (Tekeli, 2010). Ayrıca kat mülkiyeti olmaması, yapıldıkları bölgenin değerinin iyi koşullarda olması ve mimarlar tarafından Cumhuriyet burjuvazisinin yeni yaşam özlemi ile yapılan tasarımlar ile başta alt gelir grubu için inşa edilmesi düşünülen bloklar, üst gelir gruplarına kiralanacak duruma gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyet'ine geçişle birlikte, mekansal örgütlenme açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle, 1926 yılından sonra Batılılaşma yaklaşımlarının yerini, İlhan Tekeli'nin (1998) söylemiyle "bütüncül bir modernleşme projesi" olarak Batı'ya tam anlamıyla yönelim almıştır. Fakat bu yönelimdeki önemli unsur ise Batı'ya karşı difüzyonist (yayılmacı) bir tavır sergilemek istenmemesidir. Bu unsur "Batıya rağmen Batılılaşma" sözü ile tanımlanabilir (Tekeli, 1998).

Cumhuriyet yönetimiyle başkent Ankara'ya taşınmıştır. Bu radikal kararın arka planında İstanbul'da yaşanmış olan Osmanlı Batılılaşmasının yozlaşmış olarak görülüp, yeni bir ulus-devlet oluşturmak istenmesi olarak yorumlanmaktadır. Cumhuriyet'in modern kent dokusu imajı bahçeli evlerin olduğu bir kenttir. Arzu edilen "bahçe kent" ütopyası dolayısıyla Türkiye sanayi kenti süreci yaşamamıştır. 1928 yılında kurulan "Ankara İmar Müdürlüğü" ile beraberinde 1924 yılında gerçekleştirilen yarışma projesi ("Geleceğin Ankara'sının Planlanması" yarışması), kentin planlı olarak büyümesini sağlama çabalarının ilk örneklerindedir. Yeni başkent planlı büyümesini sağlama çabaları sonucunda İsveçli Herman Jansen'in projesi seçilerek, Türkiye'de ilk çağdaş şehircilik projesi planlanmıştır (Sey, 1999). 1960 yılında ise köklü biçimde değişime maruz kalan Jansen planındaki konut yapılarına 2-3 kat daha eklenerek yoğunluğu artırılmıştır. Planlanan tüm konut yapıları yap-sat (kat karşılığı arsa alarak bina yapmak) sistemiyle uygulanmıştır. Aynı zamanda, 1926 yılında kurulan Emlak ve Eytam Bankası'na, 1929 yılında tanınan ve Ankara'daki memurlar için verilmesi istenen konut ödeneği de konut üretimine yapılan bir diğer teşvik unsurudur. Bahsi geçen tüm bu unsurlar, çok katlı konut yapısının yoğun kent dokusunun bir parçası olduğunu ve hızlı bir şekilde çoğaldığını göstermektedir.

Modernleşme sürecinin etkilediği konut alanındaki gelişmelerin İhsan Bilgin'e göre (1998) üç boyutu bulunmaktadır. Birincisi kamu yapılarının oluşturulması, ikincisi kentin alt yapı ve ulaşım ağının oluşturulması, üçüncüsü ise kapitalizmin etkisi olarak piyasa odaklı üretilen konut yapılarının oluşumudur. Kapalı ekonominin hakim olduğu bu dönemde yapılan üretimlerin diğer ülkelere açılmaması da kendi içerisinde dönen bu sistemin yetersizliğini göstermektedir. Birçok alanda yeterli deneyim ve yatırıma sahip olunamaması yüzünden gelişim süreci de bir o kadar yavaş ilerleme durumunda kalmıştır. Modernleşmenin etkisiyle kendini gösteren ve Cumhuriyet Dönemi'ne etkisini vuran apartmanlaşma süreci, yatayda ve düşeyde yaşattığı yenilikler ile döneme damgasını vurmuştur. Bu süreç aynı zamanda geleneksellikten kopuşun da bir göstergesi olarak birçok kesim tarafından eleştirilmiştir. Modernitenin gücü ile konutlarda kültürel özelliklerin görülmediği mekansal ilişkilerinin kurulması ve birbirinin kopyası olan fakat farklı yaşamlara sahip aileleri barındıran çok sayıda dairenin aynı çatı altında olması bu eleştirilerin birkaçıdır.

1930'lu yıllarda ayrıca mimarlık ve mühendislik alanında çıkarılan yasa ile kentlerde bina yapımı meslek sahibi olan diplomalı bireylere verilmiştir. Böylece gelenekten uzaklaşarak meslek sahibi olan kişilerin tasarımları ile kent inşa edilmeye başlamıştır. Aynı zamanda kent planı haritacılar üzerinden alınarak, mimarlarca yapılması düşünülen bir iş kolu olarak tanımlanmıştır. Konut kavramı ve tasarımı hakkında şüphesiz daha çok bilgi ve yeteneğe sahip mimarların böylesi bir yetki kazanmasıyla, çok katlı konut formu nitelik kazanmış ve gelişim süreci hızlanmıştır. 1930'lu yılların genç mimarlarına göre ulus-devlet modernliğin simgesi ve Batı'daki gelişen resmi modernizm en doğru mimari ifade biçimi olmuştur. Fakat tüm bu olumlu tabloya ek olarak, düzeni bozan ve yasaya uymadan (mimar olmayanlar tarafından) yeni konut yapıları türemeye devam etmiştir. İmar yönetmeliklerine uymaksızın çoğalan apartman dokusunun yol açtığı problemlerden bazıları, bir kata çok sayıda daire yerleştirmek, dairelerin bazılarının aydınlığa bakması dolayısıyla elverişsiz yaşam koşulu sunması ve mevcut arsaya çok sayıda yapı yapılmış olmasıdır (Dülgeroğlu, 1995).

1930'lu yıllarda "yeni mimari" olarak ifade edilen ve modernizmin ürünü olan yapılar, Kemalizmin olumlu yaklaşımıyla rasyonalizm, seçicilik ve simenarme kelimeleriyle özetlenmektedir. Batı dışındaki ülkelerin hepsi, modern mimarlık sürecini sanayi kenti, özerk burjuva sınıfı, kapitalist üretim ve tarihsel koşullardan yoksun olarak yaşamıştır. Bu nedenle tepeden inme bir biçimde uygulanmaya çalışılan modernizmin yapılardaki niteliği de yetersiz kalmıştır. Fakat günümüzde medyada, Osmanlı'nın estetik mimarileriyle karşılaştırıldığında modern mimari beton yığını olarak eleştirilmekte ve kentsel dokunun harap olduğu vurgulanmaktadır. Bu çarpık ve estetikten uzak kentleşmeye yol açan siyasi, ekonomik ve toplumsal nedenler karşısında ise eli kolu bağlı biçimde altmış yıllık süreci (modernizm sürecini) geri çeviremeyen mimarlık mesleği, sadece form üzerine tartışmalar üretmektedir. Modern mimarinin yeni türediği Avrupa'sında ise eleştirel gücü ve özgürleştirici tavırlarıyla, modernizm öncüleri tarafından konut, barınma, şehircilik üzerine getirilen yenilikleri de yadsımamak gerekir. Oluşan bu yeni mimari, bulunduğu kültürel ve ulusal bağlama uygun tavrıyla dış görünümü değişebilecek fakat sahip olduğu tasarım ilkelerince aynı dili yansımasıyla evrensel bir dile sahip olması beklenmiştir (Bozdoğan, 1998) .

Konut kavramının gelişimi açısından bu dönemdeki en büyük problem ülke kaynaklarının yetersizliği ve inşaat sektörünün zayıflığı olmuştur. Bunun neticesinde de nitelikli konut yapılarına çok sayıda rastlanmamaktadır. 1940'lı yılların başında kübik mimari üzerine tartışmalar (soğuk ve steril olması ile ilgili) çoğalmış ve yabancı bir toplum, modernliğin bir ifade biçimi olarak reddedilmiştir. Bu sürecin devamında, geleneksel Türk konut formunu temel unsur edinen Sedat Hakkı Eldem, konut mimarisine yeni bir yaklaşım getirmiştir. Türk evi'ni, Le Corbusier'in mimari anlayışı ve Frank Lloyd Wright'ın konut projelerindeki düşünceler ile harmanlayarak, Bozdoğan'ın (1998) söylemi ile "geleneksele modernist bir perspektiften" bakar. Böylelikle modernizmin geleneksele karşı bir tavır olmadığı fikri açığa çıkar.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında (1945) yükselen arsa fiyatları ve kırdan kente göçen kişi sayısının giderek artması sonucunda, orta gelirli sınıfın kent arsası üzerinde müstakil bir konut yapması güçleşmiştir. Yaşamlarını kendilerine ait konutlarda sürdürmek isteyen orta gelirli kesimin konut sahibi olabilmesi için apartmanlaşma ve

kat mülkiyeti gereksinimi doğmuştur. Bu sorunların aşılması için 1948 yılında noterlik yasası çıkartılırken, kat mülkiyetinin yasallaştırılması için ilk girişimler yapılmış fakat başarısız olunmuştur (Tekeli, 2010). Savaş sonrasında modern hareket, "uluslararası üslup" adıyla bilimsel ve rasyonel olma iddiasıyla, kübik beyaz form, betonarme ve cam kutulardan oluşan bir biçimselliğe bürünmüştür. Bu bağlamda modern mimari kavramı steril formları, basit sloganları (tarihten köklü kopuş), evrenselleştirici bilimsellik iddialarıyla döneme damgasını vurmuştur. Tüm bu söylemlerle inşa edilen çok katlı konut formları da değişmekte ve kent mekanını dönüştürmektedir.

Yaşanan tüm bu sosyal değişimlerin etki ettiği tek şey konut formunun kendisi değildir elbette. Konut kavramına etkisi olan tüm bu siyasi, toplumsal, kültürel veya teknolojik değişimlerin etkisini gösterdiği bir diğer ve en önemli alan konut mekanları olmuştur. Geleneksel Türk konutunda benimsenen " her oda bir çekirdek ailenin evi" anlayışı, süreç içerisinde değişime uğramıştır. Her bir oda farklı bir işleve sahip olmaya başlamış ve öğelere farklı fonksiyonlar yüklenerek konuta eklenmiştir. Ancak, mekanlar çok katlı konut formu ile sürekli bir değişim içerisinde olsa da belli öğelerin (sofa gibi) ve kültürel değerlerin (mahremiyet gibi) mekan ilişkisine yansımaları gerçekleştirilebilmiştir.

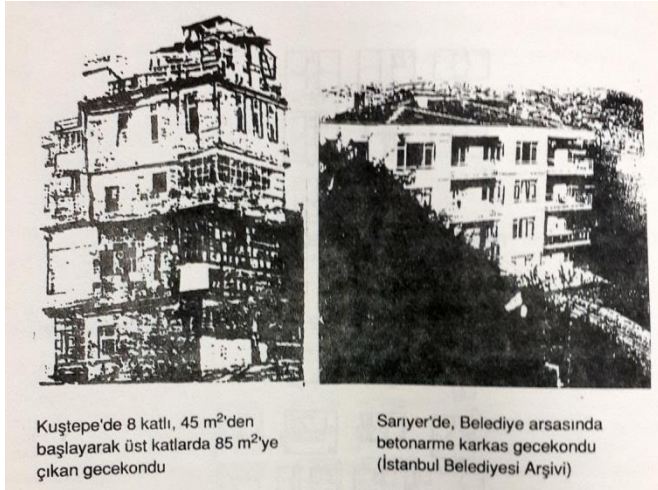
İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan önemli bir diğer gelişme, Türkiye’de savaş sonrası yaşanan büyük ekonomik kriz sebebi ile ihtiyaç duyulan ve 1948 ila 1951 yılları arasında yürürlüğe konan ABD kaynaklı Marshall yardımının, alınabilmesinin ön görülerinden biri, dış açığı azaltan önlemlerin alınarak mali ve ekonomik bağımsızlıklarını arttırmaya yönelik çalışmalar yapılmasıdır. Bu bağlamda, Türkiye’de tek partili dönemden çok partili döneme geçiş (1946 yılından itibaren CHP’ye ek olarak Demokrat Partinin katılmasıyla başlayan süreç) yapılmıştır. İzlenen liberal ekonomi politikalarıyla sanayi alanında gelişmeler yaşanmıştır. Daha önceleri Türkiye’de devlet politikalarına ağırlık verilirken, çok partili dönem ile birlikte özel teşebbüse öncelik tanınmaya başlamıştır (Sey, 1998).

Cumhuriyet’in devletçi ilk döneminde Avrupa modellerinin örnek alınmasıyla inşa edilen sıra ev - villa konut tasarımları kabul edilip benimsenmişken, Liberal

dönemde yükselen apartman blokları sayısını arttırmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında bu yükselme eğilimi, gereksinim duyulan konut sayısı, yeni teknolojilerin gelişmesi, ekonomik durum, arsa fiyatlarının değer kazanması, Batı'da yükselen yeni konut tasarımlarının etkisi, nitelikli mimarların oluşması gibi çok sayıda faktörün bir araya gelmesiyle daha da artmıştır (Bozdoğan, 1998). Çok katlı konutların kentteki artışlarına engel teşkil eden en önemli faktör ise "Kat Mülkiyeti Kanunu'nun henüz çıkmamasıdır. Bazı orta ve üst gelir gruplarınca, prestijli semtlerde apartman yapıları inşa edilmiş fakat arsada yapılan yapının mülkiyeti bölünemediğinden belirli sayıda çoğalmıştır. Bu dönemde özel girişimler tarafından genellikle bir mimar veya mühendise projesi çizdirilerek inşası yapılmıştır (Arı, 1994).

Özellikle Cumhuriyet'le beraber çözülmeye başlayan alt yapı problemlerinin yapılanması, kamu yapılarının inşası ve ulaşım ağlarının kurulması gibi gereksinimler imar faaliyetlerini başlatmıştır. Bu faaliyetler sonucu yapılan çalışmalar ilk etapta kent merkezi ve yakın çevresinde gelişim göstermeye başlamıştır. Savaş sonrası sermaye birikimlerinin sanayiye aktarılmasıyla ekonomi güçlense de yaşanan büyük dönüşüm dolayısıyla maddi olanakların belirli alanlara aktarılması, merkezden uzak bölgelere kısa zamanda ulaşımında çözüm sağlanamamasına neden olmuştur. Diğer yandan kentlerdeki sanayileşme için kırsal bölgelerden gelen işçilerin yeterince istihdam edilememesi sorunu yaşanmıştır. Bu gereksinimin arka planında 1947 yılında "gecekondu" olarak ifade edilen ve alt gelirli gruplar tarafından yapılan bir konut türü oluşmuştur. 1948 yılında Gecekondu Af Yasası çıkartılırken öte yandan buna sebebiyet veren konut sıkıntısı da alınan önlemler ile hafifletilmeye çalışılmıştır (Tekeli,2010). Yasa çıkmadan önce, daha çok kent çeperlerindeki fabrikaların çevresine konumlanan gecekondu bölgelerinde yaşanan ulaşım, su, elektrik gibi yaşamsal faktörlerin yetersizliği sonucu bu alanlar çöküntü bölgeleri haline gelmiştir. Zamanla kapitalist sanayileşmenin geçmişe göre hız kazanması ile Türkiye'de daha önce olmayan yoğunlukta toplumsal hareketlilik yaşanmaya başlamış ve piyasa toplumuna dönüşmüştür. Kentsel ölçekten bakıldığında bu değişim süreci ulaşım sisteminde büyük ilerleme sağlamış ve en ücra bölgelere dahi erişerek tüketim malları ulaştırılmıştır (Bilgin, 1998). Bu sayede alt gelir gruplarının yaşadığı bölgelere işgücü olanağı da sağlanmıştır.

Gecekondulaşma, 1950 ila 1960 seneleri arasında barınma, 1970 ila 1980 seneleri arasında ise rant amaçlı değerlendirilerek, "apartkondu" ismini almıştır. Bu yeni çok katlı konut formu, alt gelir grubunun yaşadığı bir yapı biçimlenişi olarak, birden çok aileyi içerisinde barındırmaktadır. Süre ve ekonomik açıdan yaşanan sıkıntılar sebebi ile mekansal ve görünüm olarak elverişsizdir olabilmektedir (Yurdanur, 1995) (Şekil 4.4).

Şekil 4.4. Apartkondu (Apart Gecekondu) (Yurdanur, 1995)

1950 - 1980 yılları arasındaki dönemde Adnan Menderes'in kurduğu DP (Demokrat Parti) ile geçilen çok partili dönemin etkileriyle, ekonomik kalkınmayı gerçekleştireceği söylemleriyle özel sektörün olanakları arttırılmıştır. Bununla birlikte ithalata getirilen kısıtlamalar kaldırılmış, kredi alımlarındaki faizler düşürülerek özel sektör teşvik edilmiştir. Bu bağlamda konut sektöründeki gelişmeler yalnızca devlet elinden çıkan ve birbirine benzer çok katlı yapılardan değil, özel sektörün de katılımıyla çeşitlenerek kentin birçok bölgesine yayılmaya başlamıştır. Bu dönemde çok katlı konutun yerleştiği merkez bölge ise Beyoğlu'ndan Şişli taraflarına doğru kaymıştır. 1955 ila 1959 yılları arasında kamu yatırımları ulaştırma, enerji ve tarım alanında, özel sektör ise konut alanında yoğunlaşmıştır. Gerçekleşen yeni kent dokusu yüksek yoğunluklu bir görünüm sergilemekte ve bu apartman yapılarının bir kısmının alt yapıları yetersiz kalmıştır. Sebebi ise, hızlı kentleşme dönemindeki modern tabakanın yapsatçı küçük üreticiler aracılığıyla gerçekleştirmeleri olmuştur (Tekeli, 1998). Bu dönemde ayrıca siyasi yapının

değişmesiyle, dışa kapalı, korumacı ve sanayileşmeye yönelik yaklaşımlar terk edilmiştir.

1950 ve 1960 yılları arasında çıkarılan kanunlar ile bazı büyük belediyelerin şirketler oluşturarak konut yapmaları sağlanmıştır. Bunların ilk örneği, İmar Limited Şirketi tarafından 1950-1954 yılları arasında tamamlanan ve Kadıköy bölgesinde bulunan 416 konutluk "Koşuyolu Evleri" olmuştur (Tekeli, 2010) (Şekil 4.5) ve (Şekil 4.6). Tüm bu çabalara rağmen konut gereksinimi yeterince karşılanamamış ve gecekonduların kentteki sayıları artmaya devam etmiştir. Bu durum karşısında yetersiz kalan yerel yönetim, 1960'lı yıllarda merkezi yönetimin denetimi altına geçmiştir.

Şekil 4.5. Koşuyolu Emlak Bankası Evleri Vaziyet Planı (Broek, 1964, s.190)

Şekil 4.6. Koşuyolu Emlak Bankası Evleri Görünüşü (Şener ve Yıldız, 2000, s.28)

Bu dönemi diğer dönemlerden farklı kılan en önemli yenilik, 1961 Anayasası ile Türkiye'nin planlı bir ekonomik düzen altına girmesidir. 1960 sonrasında Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulması, Emlak Kredi Bankasının verdiği konut kredilerinin düzenlenmesi merkezi yönetime ağırlık kazandırmıştır. Oluşan yoğun gecekonduların alanlarına çözüm olarak 1966 senesinde 755 sayılı Gecekondular Yasası ile,

belediyelere kamulaştırma yetkisinin kazandırılmış ve gecekonduların önlenmesinde merkezi yönetimin yetkisi artmıştır (Tekeli, 2010). Zamanla örgütlü bir biçimde çoğalan gecekonduların alanlarının geçmişteki en büyük destekçileri de imar afları olmuştur. İnşaat kalitesi zaman içerisinde düşmüş, alan yetersizliğinin yanında, doğudan göçen ailelerin kalabalık gruplar halinde akrabalarını da yakınlarına alması sonucunda gecekondular çok katlı apartman bloklarına dönüşmeye başlamıştır. Gecekondulaşmanın temel süreçlerinden biri ise, devletin yaşayan kesime kentsel alanda bir güvence sağlamak istemesidir. Bu bağlamda birçok gecekondunun altyapı sistemleri belli bir ölçüde iyileştirilmiştir. Bu gelişmeler beraberinde gecekonduların ticarileşmesine yol açmış ve bu bölgeler kentin diğer bölgelerine benzer biçimde çok katlı bloklar (apartkondular) haline almaya başlamıştır (Tekeli, 2010).

Endüstri Devrimi'nin etkisini gösterdiği toplumsal ve fiziksel (kalabalık, işçi sınıfının sağlıksız yaşam şartları, gibi) sorunlar karşısında tasarlanan kent ütopyaları 1950'lerde gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu süreç özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan konut sıkıntısına bir çözüm olarak uygulanarak günümüze kadar ulaşan olumsuz sonuçları da beraberinde getirmiştir (Bozdoğan, 1998). Kent içerisinde devamlı genişleyen çok katlı konut dokularına ek olarak özel otomobil sahibi olan kişi sayısının artışı ile yoğun bir trafik ve ulaşım problemi ortaya çıkmıştır. Sorunları ortadan kaldırmak ve kent imarını siyasal bir yatırım aracı olarak kullanmak isteyen Menderes, 1957 - 1960 yılları aralığında İstanbul ve Ankara'da gerçekleştirdiği yeni imar çalışmalarıyla kent modernizmin yıkıcılığını görmüştür. Ancak modernizmin en yıkıcı süreci olan Menderes çalışması, kentsel ranttan yararlanan modernizm karşıtı gruplardan alınan desteklerle gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen imar çalışmalarına duyulan tepki ile kent planlaması, mimarlık alanından bağımsız olarak bilimsel bir faaliyet olarak benimsenmiş ve kent planlaması eğitimi kurumsallaşmıştır (Tekeli, 1998).

Çok katlı blokların bu dönemde sıkça görüldüğü ve giderek arttığı gözlenmektedir. Emlak Kredi Bankası konut üretimini hızlandırarak, bahçeli konutlar yerine yüksek apartman blokları uygulamaya başlamıştır. Bu süreçte artan konut açığını gidermek üzere uzun vadeli ve düşük faizli kredi sağlama çabaları ile düşük gelirlilere hitap etmesi düşünülürken, ortaya çıkan yeni konut dokusuyla bir kez daha orta ve üst gelir

grubuna yönelinmiştir (Bozdoğan, 1998). Bunların ilk örneği, İstanbul'da bulunan 4 Levent (1947 - 1957 yılları 1. Levent ve 1954 yılında 4 Levent) mahallesi olmuştur. Bu bölgede çok sayıda plan tipolojisini içeren çeşitli konut blokları yer almıştır. Sıra evler, tek evler ve çok katlı konut bloklarının yer aldığı bu mahalle 345 birimi içerisinde barındırmaktadır. Bir diğer örnek olarak Ataköy (1957 - 1990 yılları arasında inşa edilmiş toplam on kısımdan oluşur) bölgesinde yapılan çok katlı apartman blokları gösterilebilir. Bu alanlarda sağlıklı bir çevre oluşturma çabaları sonuç bulmuş ve güneş açısı, dairelerin havalandırılması, mekan ilişkileri, yeşil alan gibi temaların dert edinilmesiyle dönemin ilk olumlu örnekleri oluşturulmuştur. Modernleşmenin bir ürünü olan apartman bloklarının çoğu, ilk oluşum dönemlerinde merkezi konumda olmaları, altyapı sistemini ve teknik donatılarını içlerinde barındırması dolayısıyla orta ve yüksek gelir grubuna hitap etmiştir. Bunların dışında gelişmekte olan gecekondu alanlarının ve zaman içerisinde gözlenen kaçak apartman bloklarının alt yapı sistemlerinin yetersiz olması dolayısıyla köhneleşmiş bölgeler haline gelmesi de kaçınılmaz olmuştur. En önemli sebebi ise müteahhitlerin kar amaçlı yaklaşımlarının çoğalıp mimari kaygıların azalmasıdır.

1965 yılında özel sektörü konut piyasasına çekebilmek için yeni kamusal düzenlemelerle "Kat Mülkiyeti Yasası" çıkarılmıştır (Tekeli, 2010). Kat Mülkiyeti Yasası ile birlikte apartmanlaşmanın sayısı artmış ve konutlardaki her daire bağımsız bir mülk olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda, yüksek katlı konut bloklarının artışını hızlandıran yaşatan diğer bir uygulama ise, yap-sat konut üretimi ve kooperatifleşme olmuştur. Bu yenilikler, kentte imara açılan arsaların hemen hemen hepsinde apartmanların inşa edilmesine yol açmıştır (Bilgin, 1996). Tüm bu çabaların ardından 1950'li yıllarda özel girişimin yürüttüğü kitlesel üretim sayesinde konut piyasası tam anlamıyla oluşabilmiştir. Aynı zamanda kentin altyapı şebekesi büyük çoğunlukla tamamlanmış ve kat mülkiyeti ile birlikte her kesimden insanın ihtiyacını karşılayabilecek, farklı bölgelerde ve niteliklerde konut alanları üretilmiştir. 1969 yılında çıkarılan 1163 sayılı "Kooperatifler Kanunu" ile konut sektörü farklı bir boyut kazanmıştır. Yapsatçı sunum biçimine bir alternatif olarak çıkan kooperatifler eliyle çok sayıda ortağın bir araya gelmesiyle çeşitli konut bölgeleri inşa edilmiştir. Buna örnek olarak Bahçelievler verilebilir. Bahçelievler Yapı Kooperatifi'nin gerçekleştirmiş olduğu proje, Türkiye'deki ilk kooperatifle gelişen yapı projesi

olmuştur Daha önceleri prestij ve modern mimarinin simgesi olan bu konut blokları, zaman içerisinde çoğalıp her kesimden insanın sahip olabileceği duruma gelmesiyle kitleleşerek standartlaşmıştır (Sey, 1998).

1960'lı yılların sonunda betonlaşmış yüksek kent görüntüsü ve tarihi dokunun yok edilmesi yönünde hoşnutsuzluklar sıkça dile getirilmeye başlamıştır. İlk yapılan ve olumlu olarak nitelendirilen birkaç örnek dışında zaman içerisinde sermayenin bir ürünü olarak küçük aralarda niteliksiz görünüm kazanmaya başlayan konut blokları büyük eleştiriler almıştır. 1960'lı yılların sonunda modernizme tepki olarak oluşan ve Charles Jencks'in isim babası olduğu "post modernizm" kavramı, bu dönemde henüz yaygın değildir. Zamanla modernizmin etkileri doğrultusunda oluşan yoğun beton dokusunu hafifletilme çabaları başlamıştır. Bu çabaların bir sonucu olarak tasarlanan modüler sistemler üzerinde çalışmalar yapılmış, cam yüzey, ahşap, tuğla ve dokulu bürüt beton kullanımları ile modernizmin yıkıcılığını yeniden gözden geçirme çalışmaları başlatılmıştır (Bozdoğan, 1998).

Modern mimarinin damgasını vurduğu tüm bu dönüşüm sürecinde 1960 - 1970'lere gelindiğinde Türkiye, Batı'ya olan eğiliminden ve mimari endişelerinden uzaklaşarak gecekondular ve halk mimarisine yönelmiştir. Mimarlığın estetik boyutundan uzaklaşan bu anlayış üretim politikalarının etkisinde kalınmasının bir sonucudur. 1970'li yıllarda gecekondular bölgelerinin iyileştirilmesi üzerinde çok sayıda araştırma yapılmıştır. Ancak, 1980'li yıllara gelindiğinde bu süreç politik, ekonomik ve kültürel etkilerle geri planda kalmış, denetimsiz ve plansız bölgelere dönüşmüştür (Bozdoğan,1998).

Belirlenen son dönem aralığı olan 1980 sonrası dönemin, seçilmesindeki neden ise Türkiye'de bu yıllara gelindiğinde konut sunum biçiminde önemli değişimlerin yaşanmasıdır. Postmodern Türkiye olarak nitelendirilen bu dönem, bir tarafta liberal ekonomi, sivil toplum, feminist düşünce, öte yandan Müslüman aydınların olduğu bu geniş çerçevede, tüm tarafların kültürel normları ve alışkanlıklarına güçlü bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Ekonomik, politik ve kültürel gelişmelere bağlı olarak "postmodernizm" terimi dünya kentlerince benimsenmiştir. Bu dönemdeki bir diğer ve önemli kırılma ise, Turgut Özal'ın başa geçtiği süreçte yaşanan kültürel ifade

biçimleri, yoğun yapılaşma ve beraberinde değişen kent görüntüsüdür. Marjinal kesimin kendini ifade tarzı ve yaşam şeklini yansıtmayı başaran postmodern tavrıyla, günümüzde modernleşme yaklaşımı popülerliğini kaybetmiştir (Bozdoğan, 1998).

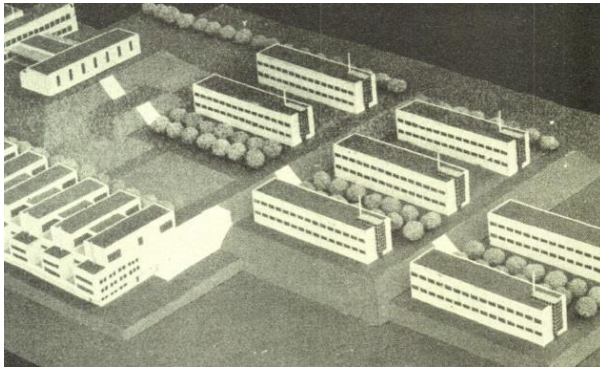
Bu süreçte özellikle ekonomik anlamda köklü değişimler meydana gelmiş, Türkiye bu süreçte dışa açılan bir ekonomik model uygulama çabasına girmiştir. Konut yapımında “ideal ev” kavramı bu dönemden sonra farklı bir boyut kazanarak, sağlıklı bir ortamın oluşmasındaki en önemli faktör olarak, insanların tüm ihtiyaçlarını karşılayacak birimlerin konutta birlikte sunulması ön plana geçmiştir. Bu oluşum önceleri kent içerisinde yaygınlık kazanırken, zamanla kapalı konut yerleşmeleri olarak kent dışındaki bölgelere taşmıştır.

Türkiye'nin modern mimaride kökleşmiş, ileri safhada uluslararasılaşmış ve küreselleşmiş olduğu dönemde baş gösteren postmodernizm ile sterillikten kurtulma isteği gündeme gelmiştir. Ancak bu aşamada kentte, alışveriş merkezleri, iş merkezleri, rezidanslar ve beş yıldızlı oteller modernizmin ürünleri olarak kentin sosyo-ekonomik altyapısını kurmuş ve kullanıcıları bu modern hayata bağlamıştır. Tüm bunlara ek olarak tasarım, dekorasyon, araç-gereç, malzeme, ithal yapı malzemesi gibi ürünler de en iyi reklam yöntemleri ile pazarlanmaya ve yayılmaya başlamıştır. Kuşkusuz bu sürecin yaşanmasına olanak tanıyan en önemli faktör de teknoloji olmuştur. Bozdoğan (1998) dünyada yaygınlaşan postmodernist hareket ve "high-tech" dışavurumculuğu Türkiye'deki genç mimarlar tarafından Batılı modellere uygun taklit edildiğini belirtmektedir.

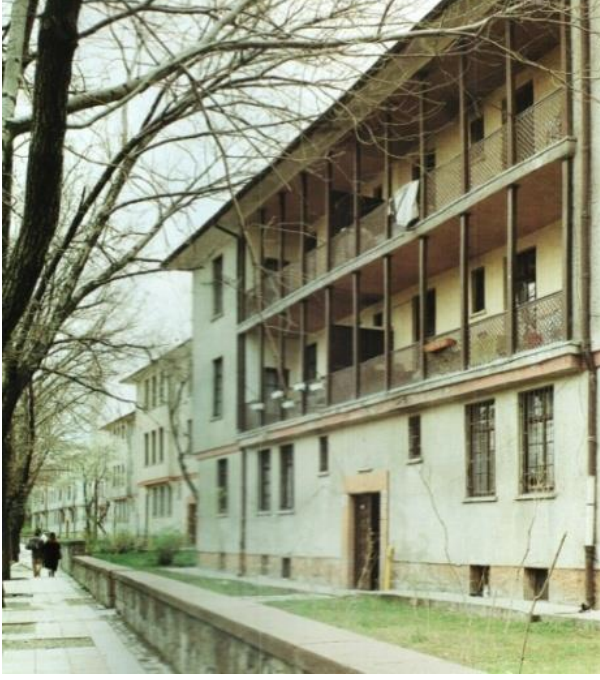
Bu evrim beraberinde mekânsal bağlamda da değişikliği gerektirmiştir. Sofanın yerini koridor almış ve görevi caddeye bakan odalar ile arkaya bakan servis mekânlarını ayırmak olmuştur. Bu süreçte, mekânların yer ve yönleri teknoloji geliştikçe daha da belirginleşmiştir. Hangi mekânın nerede bulunduğu da, yapıların sadeleşmesi ve aynılışması gibi nettir. Bu yapılardaki bir diğer önemli faktör olan yükselmenin kattığı sınırlılık ise, netleşen mekânlarda kullanılan malzeme ve hacimlerin yönelim açılarını dahi belirli bir sisteme oturtmuştur. Bireye düşen görev, sunulan belirli mekân kurgularından birini seçmek ve sahip olduğu kültürel alışkanlıklardan uzaklaştırarak, modernizme ayak uydurmak olmuştur. İstanbul'da ilk sıra evler, Fener, Arnavutköy, Beşiktaş gibi bölgelerde, ilk apartman blokları ise

Galata, Taksim, Tepebaşı gibi mevkilerde yer almıştır. Gelenekselin içinde modern bloklar olarak oluşmaya başlayan bu üniteler, günümüzde modernin içerisinde gelenekselin adacıkları denebilecek kadar kenti kendi himayesine katmıştır.

Modernizm ve postmodernizmin etkisiyle doğal çevre, kültür, alışveriş, iş yeri, resmi daire gibi oluşumlardan ayrılan konut, bu kez toplu olarak tasarlanmaya başlamıştır. Modernizm alışveriş, işyeri, resmi daireden ayırdığı evi toplu olarak planlamayı hedeflemiştir. Toplu konutun parçası olan ev sadeleşip, durulaşmıştır. Yalnız başına kaldığında da bütünün bir parçasıymış gibi toplu konutu çağrıştırmaya başlamıştır. Zamanla şehrin dışında fabrikaların kıyısına da taşınmış, ulaşım ağları ve şehrin altyapısı da bu ölçüde genişlemeye devam etmiştir. Prof. Bonatz tarafından Ankara'da tasarlanan 434 konut bloğunu içeren Saraçoğlu Mahallesi dönemin önemli örnekleri arasındadır (Şekil: 4.7). Toplu konut kavramıyla (1920-...) aynılaştan yüksek katlı birimlerinin barındırdığı asıl amaç, sınırlı olan kent mekanında fazla yer kaplamadan, alt gelir gruplarının barınmasına yönelik toplu mekan inşa etmektir. Bir nevi sosyal sorumluluk projesi olarak gündeme gelen toplu konut kavramı, zaman zaman kentteki konumlarının merkeziliği ve yapısal nitelikleri dolayısıyla amacından saparak üst gelirliilere hitap etmiştir. Bu süreç şehir merkezlerinin çeperlerinde ve fabrikaların kıyılarına yapılan inşaatlarla başlamaktadır. İlk etapta fabrika yakınlarında ameleler için 4,5 katlı konut tasarımları yapılmış ve zamanla yükseklik artışı sürekli hale gelmiştir (Şekil: 4.8).

Şekil 4.7. Amele Evleri, Zonguldak (Bilgin, 1999)

Şekil 4.8. Saraçoğlu Mahallesi, Ankara (Bilgin. 1999)

Bozdoğan (1998) Türkiye'de 20. yüzyılın son çeyreğinde (modern formlar terk edilirken), Avrupa'daki erken modernist dönemde yaygınlaşmış olan cam tuğla gibi hafif malzemelerin ülkemize yeni kullanılmaya başladığına dikkat çekmektedir. Bu dönemde konut formlarında da ciddi ilerlemeler görülmektedir. Kullanıcıların talepleri değişmekte ve bu doğrultuda yeni konut tipleri oluşturulmaktadır. Kentin hemen hemen her bölgesinde yükselen konut bloklarına rastlanırken, üst gelir grupları yoğun kent dokusundan uzaklaşma eğilimine girmiştir. Kent çeperlerinde ve kentin yoğunluğundan uzakta yeni siteler inşa edilmeye başlanmıştır. Kemer Country, Bahçeşehir gibi projeler bu süreci en iyi anlatan örneklerden biridir (Bozdoğan, 1998). Bu yerleşim bölgelerini tercih eden kullanıcıların aradığı en önemli unsur, "geleneksele dönüş" olarak da tanımlayabileceğimiz modern konutun aynılığından kaçma arzusudur. İnsanların zevk, ihtiyaç, kültürel değer gibi kimliklerini oluşturan olguların, birbirinin aynı tasarlanan konut mekanlarında ifadesiz ve yetersiz kalması dolayısıyla, kullanıcı grubu hesaba katılarak yaşamsal değerlere mimari bir dil kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu yaklaşım göz önünde tutularak tasarlanan Kemer Country yapılarının tanıtımında eski yaşam tarzını hayata geçirmek ve mahalle kavramını oluşturan geleneksel villaların tasarlandığından söz edilmiştir. Vurgu yaptıkları en önemli nokta ise mimarının gelişim sürecinde

kaybedilen aidiyet duygusunu geri getirmeyi amaçladıkları olmuştur. (Tanıtım broşürü, 1993). Geleneksele çok kez vurgu yapılsa da, üst gelir grubuna hitap eden bu konutlar, Batı'nın modern görünümünü ve son model mobilya ile malzemeleri içermektedir

İnşa edilen çok katlı yapıların cepheleri birbirine benzer olduğu kadar, iç mekan çözümleri de sınırlı ve minimal ölçekte birbirini yansıtacak şekilde çözülmüştür. Farklı sayıda aile gruplarına yönelik birkaç farklı tasarım örneği, inşa edilen çok katlı yapıların içerisine sistematik biçimde yerleştirilmektedir (Şekil 4.9) ve (Şekil 4.10) . Toplu konut ünitelerindeki daire sayıları o kadar fazladır ki, bir veya birkaç mahallenin birleşimi olarak ifade edilebilir. Mahalle kavramı, çok katlı yapılar oluşmadan evvel var olan az katlı (1 ila 3 arasında değişen) birçok konutun bir araya gelmesiyle, şehrin doğal parçalarından biri gibi olan yerleşim alanıdır. Kendi halinde ve çevresiyle bütün olarak tasarlanan bu kurgu, 20. yüzyıl ile birlikte ortaya çıkmış toplu halde ve tek bir blokta geçen yaşam senaryosu içinde kendini göstermiştir. Yüksek konutların sadeleşmesinin bir sonucu olarak, her bir apartman, şehrin içerisinde yalnız başına kaldığında da bütünün parçası gibi durmaktadır. Bu özellik ile daha önce de bahsedildiği üzere her biri kendi halinde toplu konutu çağırıştırır.

Şekil 4.9. Ataköy 1. Kısım, İstanbul (Bilgin, 1999)

Şekil 4.10. Bağdat Caddesi, İstanbul (Bilgin, 1999)

Özellikle 20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde İstanbul gibi metropol bir kentte yaşanan küresel ekonomi etkisi ile zenginleşen bir kesim ortaya çıkmıştır. Bu profesyonel grup, bir takım tüketim alışkanlıklarına bağımlı olmuş ve farklı standartta konutlar talep etmeye başlamıştır. Kendi içine dönük, havuz, tenis-basket sahası gibi oyun alanlarını da içerisinde barındıran konutlar talep etmişlerdir. Uluslararası bir formda, son teknolojileri içeren bir yüksek konut formu türemiş ve bu form çağdaş hayat tarzının bir karşılığı olarak pazarlanmaya başlamıştır (Edgü, 2003). Karma fonksiyonları bir arada barındıran bu sitelerde her türlü aktivite, eğitim ve alışveriş olanağının bulunmasının yanında kentin karmaşasından uzak ve kendi içine dönük oluşuyla birçok grup tarafından hevesle karşılanmıştır.

Konut sektöründe yaşanan tüm bu gelişmelerin son noktası olarak, günümüzde yüksekliğin devasa boyutlara ulaştığı kulelerin de içerisinde yer aldığı çok katlı konut grupları yapılaşma hızını arttırmıştır. Günümüzde oldukça revaçta olan bu kurgu, kullanıcıların kendi içerisinde bir mahalle ortamı olduğu, ihtiyaçlarını karşıladıkları, güvenli olduğu, çeşitli plan tiplerine sahip olduğu ve kentin sıkışıklığından uzaklaşıp kendi içinde bir kurguda yaşadıkları için tercih ettikleri bir sistem olmuştur. Ayrıca 21. yüzyıl Türkiye'sinde eğitim alanında kent planlamacılarının sayısı artsa da, sahip oldukları mesleğin uygulanması bir o kadar azalmıştır. Ankara dışındaki metropollerde neredeyse hiç uygulanmamaya başlamıştır.

Bu bölümde tez çalışmasının çerçevesini oluşturan kırılma noktaları ve ayırdığı dört ayrı dönemde (1923 öncesi - 1923-1950 arası - 1950-1980 arası - 1980 sonrası) yaşanan çok katlı konutun gelişim sürecindeki etkenler incelenmiştir. Beşinci bölümde, alan çalışmasının temelini oluşturan bu değerlendirmeler ışığında İstanbul'da belirlenecek toplamda kırk (her bir dönemden onar adet) adet apartman yapısının mekansal organizasyonları incelenecektir.

4.2. Çok Katlı Konut Yapılarının Gelişim Sürecinde "Mekan"

Önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere nüfusun artışı, arsa maliyeti, yeşil alan gereksinimi, teknolojik gelişmeler, prestij, güvenlik gibi faktörler ile oluşan yüksek yapı bloklarını şekillendiren başlıca etmenler; kültür, iklim, siyasi güçler ve teknoloji olarak sıralanabilir. Bu sistemin sonucunda etkilenen faktörler arasında kültürel doku ve kent silüetinin yanında, bireylerin yaşamlarına doğrudan etkisi olan, mekan tasarımının evirildiği görülmektedir.

Çağdaşlığın biçimsel bir ifadesi olan yüksek yapılar, değişimin konuttaki karşılığı olarak metropol yaşantısının içerisinde yer alırken, kültür ve teknoloji kavramlarının şekillendirdiği mekânsal yapısında da önemli dönüşümler yaşanmıştır. Çeşitliliğin arttığı ve kültürel değerlerin geri planda tutularak sunulduğu, prestij unsuru haline gelen mekan arayışlarının bireysel beğenileri sentezleyerek oluşturulduğu ifade edilmektedir. Fakat gelir farklılıkları düşünüldüğünde, üst gelirli bir ailenin sahip olabileceği konut ve mekânsal ilişki birçok alternatif içerirken, alt gelirli bir aileye sınırlı plan tipolojileri sunulmaktadır. Bu mekânsal kurgular oluşurken yapının ve arsanın sınırlılığı ölçüsünde şekillenmek durumunda kalınmaktadır. Teknolojinin de büyük etkisinin olduğu bu aşamada, değişen ve kitleselleşen mekan formları dolayısıyla bireylerin yaşamlarında etkilenen en önemli faktör kültürel yapıları olur. Bahsi geçen kültür kavramı ise, toplulukların kendilerine özgü gelenek, görenek ve yaşamışlıklarıyla bir bütün halinde hayat felsefelerini sürdürmeleri ve çevrelerindeki barınaklarını da deneyimleri ile birlikte şekillendirip harmanlamalarıyla oluşmuştur. Bu bağlamda, her toplumun kendine özgü yapılara ve farklı niteliklere sahip olduğu düşünülürse, istek ve beklentilerin de aynı oranda çeşitlilik gösterebileceği dikkate alınmalıdır.

Konuttaki yükselmeye bağlı olarak değişen mekanlardan evvel, günümüzde hala mekan ilişkilerine etki eden bazı geleneksel etmenlerin çıkış süreçlerini, geçmişte gerçekleşen bir takım olayları örnek vererek açıklayabiliriz. Çadırlardan Türk evlerine geçiş yaşandığında, konut maliyetinin çadıra oranla çok fazla olmasından kaynaklı olarak, anne, baba, çocuklar, dede, anneanne gibi çok sayıda neslin bir arada yaşamaya başladığı görülmektedir. Bu düzene bağlı olarak değişim gösteren mekanların kurgusu, ilk etapta aynı sisteme benzer formda gelişmiştir. Orta kısımda(merkezde) ateşin yakıldığı, yatakların serildiği veya ortak toplanılan alan olarak kullanılan geniş bir boşluk yer alırken, çevresinde de oturma birimleri yerleştirilmiştir (Küçükerman, 1973). Mahremiyet olgusunun mekansal ilişkiyi planlama ve düzenlemede kendini göstermesi İslam inancına bağlı olarak oluşmuştur. Planlanan geleneksel konutlarda ilk etapta mekan girişleri ve duş alanları dolapların içlerine gizlenmiştir. Giriş katta kimi zaman pencere hiç kullanılmazken, bazı yapılarda da oldukça küçük ve sayısal olarak az olmasının yanında kafesle kapalıdır. Bu konutlarda planlanan mekan ayrımları da kadın ve erkeklerin zorunlu durumlar dışında (kendileri tercih etmedikleri sürece) bir araya gelmemeleri üzerine kurulmuştur. Bu bağlamda, kadın ve erkeklerin çıktıkları merdivenler bile birbirinden ayrılırken, harem ve selamlık alanların aralarına, istendiğinde geçiş yapılabilecek dolaplar yerleştirilerek ayırım sağlanmıştır. İki cins arasındaki bu ayırım mekanın içine de etki etmiştir. Erkeklerin genel mekanlar içerisindeki yerleri girişin karşısına, pencere önüne ve yerden yüksek biçimde yerleştirilirken, kadınlar da mutfak gibi hizmet mekanlarına yakın konumda iç kısımda bulunmaktadır. Bahsi geçen genel mekanların bulunduğu yer birinci katta ve çoğu konutta kışlık olarak adlandırılan alandır. Bu şekilde konumlanmasının nedeni ise, ısıtma sorunu olan yapılarda oda ısısının alt ve üst katlar sayesinde sıcak kalabilmesidir.

Batılı evlerde görülmeyen bir özellik olarak, geleneksel konutlarda bulunan sofa, tüm odaların açıldığı ortak bir alandır. Bu mekan evin merkezinde yer alsa da, nişan, kutlama, düğün veya mevlit gibi etkinliklerin de yaşandığı bir alan olma özelliğini her daim yaşatmıştır. Orta mekan olarak görev yapan ve orta salon olarak anılan sofa 20. yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar varlığını sürdürmüştür. Sofadan bağlanılan yatak odalarının sahip olduğu önemli bir özellik ise kendi aralarında da kapı ile

geçişler sunmalarıdır. Bu sayede orta salona geçilmeden odalar arasında sirkülasyon rahat bir şekilde sağlanmaktadır. Geleneksel konutlardan apartmanlara geçildiğinde de bu sistem bir süre varlığını korumuştur. Mahremiyet olgusunun bir etkisi olan bu düzenle yabancıların kendilerini görmelerini engelleyerek istedikleri mekana ulaşım sağlanmaktadır.

Türkiye'nin doğusuna doğru gidildikçe, orada yaşayan kesimin aile bağlarının daha kuvvetli olduğu ve büyük aile grupları halinde aynı apartman bloklarında veya yan yana yaşadıkları görülmektedir. Bu yaşam olgusunun, batıya doğru yaklaştıkça daha bireysel ve özelleşmiş olduğu dikkat çekmektedir. Geçmişe bakıldığında bu iki ayrım daha net yapılabilirken, günümüzde ortak bir paydaya doğru yaklaşıldığı gözlemlenmektedir. Kentler ve yaşam tarzı geliştikçe, bireyler de bu metropol yaşantı içerisinde değişim göstermekte ve büyük bir rekabetin süregeldiği dünyada bu sürecin bir parçası olmaya başlamaktadır. Bireysellik olgusu özelleşmiş mekan kurgusunun oluşumunu her geçen gün arttırmaktadır. Bu durum, günümüzde stüdyo dairelerin sayısında hızlı biçimde artış göstermesinden de anlaşılmaktadır.

Hızla gelişmekte ve dönüşmekte olan dünyada, modern bir yapının içinde yaşayan bireylerin her türlü ihtiyacının karşılanması gerekliliği vurgulanmaktadır. Yüksek yapılarda kullanılan fonksiyonlara bağlı olarak, yapının el verdiği ölçüde belirlenen mekan sınırları içerisinde bu konfor sağlanmaya çalışılmaktadır. Günlük yaşantımızın büyük kısmını geçirdiğimiz evimizdeki konfor gerekliliğinin oluşturulması için, o yapının bulunduğu çevre şartları veya yöreye bağlı bir takım etmenlere göre çözüm yolları üretmek gereklidir. Bu bağlamda özellikle yükselen yapılarda çevresel faktörlerin etkisinden korunmak veya faydalanmak amacıyla çeşitli sistemler oluşturulmaktadır. Meydana gelen bu sistemler, iç mekan kurgusunu büyük ölçüde etkileyebileceği için tasarımın başlangıç aşamasında ele alınmalıdır. Kısacası çevresel faktörlerin (güneş, rüzgar, yağış, nem, sıcaklık, deprem, topografya, teknoloji gibi faktörler) özellikle yüksek konutlardaki kullanılan malzeme, yapı ömrü, mekan organizasyonu, yönelim durumu, cephe ve yükselme sınırı gibi unsurlarla yapı formu tasarımında değişimlere sebep olduğu söylenebilir.

Geçmişe bakıldığında her kültürün davranış kalıbı, yapı biçimlenişi, mahremiyet seviyesi gibi faktörlere ek olarak yapıda kullanılan malzemelerin de konut üzerindeki etkisinin boyutu önemlidir.

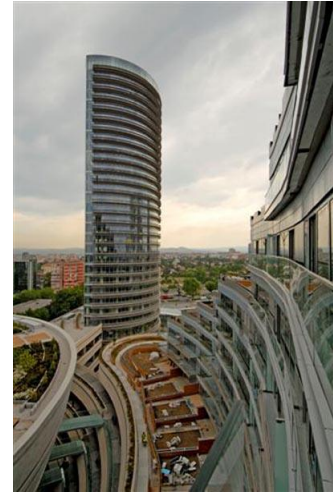
Günümüzde apartman daireleri satılırken, içerisinde yer alan ana (genel) mekanların büyüklükleri üzerinden değer biçilmekte veya binanın konumuna yönelik gerekçeler bağlamında büyük meblağlarda fiyatlar talep edilmektedir. Dairelerin genel özelliklerine bakıldığında ise geniş mekanların içerisinde iç mekanı tasvir edecek herhangi bir unsurun olmadığı, düz ve pürüzsüz kare/dikdörtgen forma sahip oldukları görülür. Mekanların bu denli sade ve özelliksiz oluşu, burada yaşayan ve farklı kültürlere sahip kullanıcıların her birine farklı birimlerin tasarlan(a)mamasından kaynaklı olarak her birine kitlesel üretimin bir süreci olarak "tektip"leşen dairelerin sunulmasıdır. Bu durum mimarlıkta da çokça sözü edilen, tanımsız ve çevresinde tasarımı etkileyecek hiçbir unsurun bulunmadığı arsada yapılacak olan bir eserden ziyade çok sayıda sorunsala sahip bir bölgenin sunduğu çerçeveler doğrultusunda yapılacak tasarımın çok daha basit olduğunu ifade eden cümleyi hatırlatmaktadır. Mekan içerisinde herhangi bir bölücü olmaması dolayısıyla, içerisinde yaşayan bireylerin isteğine bağlı olarak farklı alan tasarımlarına da oldukça kapalıdır. Planlanan bu senaryoda önemli ve öncelikli olan mekanların nitelikleri veya birbirleri ile olan ilişkileri değildir. Bu bağlamda, çoğu zaman aynı tarzda daire içerisinde yaşayan kullanıcıların memnuniyet seviyesi de birbirinden farklılaşır. Üst katta oturan komşunuzun daire planı sizinle aynı olsa da, kişisel beğenileri veya yaşam tarzı dolayısıyla bir aile o evde memnuniyetle yaşam sürerken, bir diğeri için ev oldukça kullanışsız gelebilir.

Zamanla betonlaşan kent dokusunun yoğunluğunda, yüksek konut bloklarının plan kurgusuna alışveriş, eğlence ve spor merkezleri de dahil edilmeye başlanmıştır. Bu kurgu karma kullanım olarak adlandırdığımız yüksek konut tipolojisini doğururken, beraberinde “kapalılık” kavramını da ortaya çıkarmıştır. Kapalı sitelerin oluşması ve içerisinde yer alan ticari aktiviteler ile, bu sürece uyum sağlayan yeni kültürün etkileri görülürken, öte yandan bu düzen ile farklı kesimden bireyler de bir araya gelmektedir. Günümüz metropolünde her kesimden ve cinsten birey çalışmaktadır. Eskiden aile kavramının temelindeki “kadın evde oturur, erkek para getirir” anlayışı

ortadan kalkmıştır. Gün içerisinde çocuklar okula, erkek ve kadın işe gittiğinden, ev; akşamları gidilen, aile bireylerinin birlikte yemek hazırladığı veya dışarıda yemek yedikleri, uydukları bir mekân halini almıştır. Evde geçirilen zaman azalsa dahi, eve olan bağlılık ve aile birlikteliği yapısal özelliğini korumaktadır. Özellikle üst gelir grubu için tasarlanan yüksek yapıların dahil olduğu karma kullanımlı kapalı sitelere bakıldığında, gün içerisinde işe gidip akşam evine gelen bireyin, evinin yanında alışveriş merkezi, spor merkezi, eğlence ve yeme alanlarının olması ile tekrar kapalı mekanların içerisine yöneltilme durumu söz konusudur. İnsanları kentten koparan bu sistemin sonucunda, kent içerisinde az da olsa bulunan açık alan kullanımlarının azaldığı ve yerlerine rant unsuru olarak görülen yapı bloklarının dikildiği görülmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle birçok soruna çözüm getirilirken, öte yandan bu süreç bireylerin kentten soyutlanmasına, mekansal sınırlara maruz kalmasına, kültürel değerlerden yoksun modern ve zamansız mimari anlayışın sürekliliğine sebep olmuştur (Şekil 4.11) ve (Şekil 4.12).

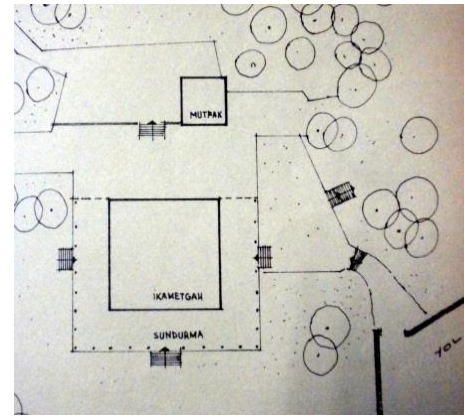
Şekil 4.11. Akasya – Acıbadem, İstanbul (Satış katoloğundan)

Şekil 4.12. Kanyon – Levent, İstanbul (<http://www.istapin.com/kanyon-alisveris-merkezi/#prettyPhoto>, 2014)

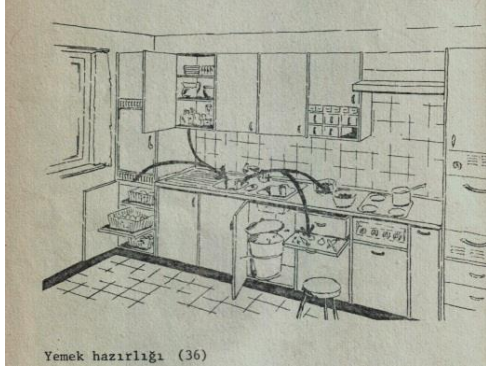
Eskiden inşa edilmiş konutların bir takım kültürel değerlere göre oluştuğunu ve mekansal kurgularının da bu bağlamda birleştirildiğinden bahsedilmişti. Tüm bu bilgiler ışığında, konunun daha net algılanabilmesi için değişim gösteren mekanlardan biri olan mutfağın, gelişim süreci ve konut mekanı ile birlikteliğinde yaşanan gelişiminin ne ölçüde olduğu incelenmiştir. Mutfak kavramına gelmeden

önce, bu mekanın oluşmasını sağlayan ateşin, barınmayla arasındaki entegrasyondan başlamak gerekir. Ateşin bulunmasından itibaren yapı ile olan bütünlüğü ve kabilelerin kendi yaşam şekillerini ifade etmenin bir yolu olarak kullanıldığı görülmüştür. Bu bağlamda geçmişte yapılan konut yapılarında “ocak” kavramı evin bir parçası olarak temelden itibaren yapı ile birlikte inşa edilip, yapıyı oluşturan unsurların başında yer almıştır. Nedeni ise ısınma, korunma, toplanma, yemek yeme gibi unsurlar için kullanılabilir olmasıdır. Yapının plan şeması içerisinde tasarlanırken de, yaşayan bireylerin istekleri doğrultusunda yapıyla ilişkilendirilmiş veya genişletilmiştir (Şekil 4.13) ve (Şekil 4.14) . Özellikle büyüklük kavramı, farklı toplumlar arasında çeşitli anlamlar ifade etmiştir. Zaman içerisinde gelişen teknolojinin beraberinde getirdiği, minimal ölçekte alan kullanımı hedefiyle servis mekânı halini alan mutfak, kültürel özelliklerine göre yemek yapma veya yemek yeme eylemi taşıyan aileler için oldukça zorlu bir yaşama mekânı halini almıştır (Şekil 4.15). Bu bağlamda mutfak, her geçen gün farklı çeşitlilikte tasarım ve malzemelerin kullanıldığı kişisel özellikleri yansıtan mekân olma yolundadır. Teknolojinin de gelişmesinin bir sonucu olarak, hemen hemen her tür yemeğin hazır konserve gıdasının üretilmesi, mekânsal planlamada hazırlık aşamasına gerek duyulmadan pişirme safhasına geçilen bir kurguyu sunmaktadır. Aynı zamanda mikrodalga, elektrikli ocak, mini fırın gibi aletlerin icat edilmesi ile sabit mekâna duyulan ihtiyaç ortadan kalkmıştır. Toplumsal ifadeden farklı olarak bireysellik ön plana çıkarılarak, ailedeki kişilerin beğenisine göre tasarlanan bir kurgu olmuştur (Şekil 4.16).

Şekil 4.13. Ürünli Köyü Konut Yapısı , Antalya (Şimşek, 2007)

Şekil 4.14. 18. Yüzyıl Geleneksel Türk Evi (Şimşek, 2007)

Şekil 4.15. Servis Mutfağı (Şimşek,2007)

Şekil 4.16. 21. Yüzyıl Modern Mutfak (<http://www.tr3d.com/galeri/proje/dm/>, 2013)

Çok katlı konut yapılarının geçirdiği süreç içerisinde mekanların her biri, verilen mutfak örneğinde olduğu gibi değişim ve dönüşüme uğramıştır. Kent topraklarının bir meta olarak alınıp satılabilir hale gelmesiyle sürecin daha hızlı ilerlemesi, mekanlarda da içerisinde sürülecek yaşantının göz ardı edilerek yalnızca tüketim odaklı olarak çok sayıda üretilmesine sebep olmuştur. İlk etapta Batılı ülkelerde gözlemlenen bu dönüşümler, Türkiye'de de aynı hızda seyretmiş, fakat bu durumdan en çok İstanbul gibi metropol olan kentler etkilenmiştir.

5. FARKLI DÖNEMLERDE İSTANBUL'DAKİ ÇOK KATLI KONUTLAR VE MEKANSAL DEĞİŞİM SÜRECİ

Tez konusunun ön çalışması amacıyla yapılan araştırmalar kapsamında, hedef olarak tarihsel süreçte ele alınan üç kırılma noktası ile, o dönemlerde yapılan yüksek katlı konut bloklarından örnekler belirlenerek, mekansal kurgularının karşılaştırılması ve kullanıcılar üzerindeki etkilerinin incelenmesi planlanmaktadır. Kültür, teknoloji, siyasi etmenler, çevre gibi etkenlerin konutlarda sebep olduğu kırılma noktalarının çözümlenerek, tarihsel süreç içerisinde karşılaştırılan mekânlardaki değişimlerin değerlendirilmesini yapmak ve kullanıcıların maruz kaldığı etkilerin çözümlenebilmesi yolunda ilerleyen çalışmada, belirlenen dört ayrı dönem incelenmiştir. Yükselen konut mimarisinin oluşmasından sonra değişen mekansal kurgunun sebeplerini irdeleyebilmek için planlanan bu sistemde, kazanç ve kayıpların değerlendirilmesi için süreci başından incelemenin faydalı olacağı düşünülmüştür.

Bu bölümdeki alan çalışmasının kapsamı İstanbul sınırları dahilinde ele alınmıştır. Her dönemden seçilen onar apartman, literatürlerde sıkça isminden bahsedilen ve plan yapıları gereği birbirlerine çok benzer olmayan çok katlı yapılar arasından belirlenmiştir. Bu nedenle adı duyulmuş olsa da planları aynı nitelikte olan apartmanlar arasında eleme yapılmıştır. Seçimi yapılan kırk adet apartman yapısının kat planı çizimlerine kitap, tez, belediye gibi farklı kaynaklardan ulaşılmıştır. Her birinin aynı ölçek ve dile sahip olması için tekrar çizimi yapılarak, mekansal ilişkilerinin şemaları çıkarılmıştır. Tüm bu verilere ek olarak İstanbul'un farklı bölgelerinde inşa edilmiş yapılara gidilerek fotoğrafları çekilmiş (günümüz durumunun görülebilmesi için) ve tüm veriler toplanarak tablolar oluşturulmuştur. Çok katlı konutun yıllar içerisinde geçirdiği mekansal değişim sürecinin incelendiği tezde, her bir tablo teker teker yorumlanmıştır. Apartman seçim kriterlerine geri dönecek olursak, bu aşamada dikkati çeken önemli bir unsurdan bahsetmek gerekir. Dört ayrı dönem apartmanlarının, süreç içerisinde yaşanan sosyal ve fiziksel gelişmelerle İstanbul özelindeki konumlarının yıllar içinde, nasıl yön değiştirdiği görülmüştür. Bu bağlamda, 19. yüzyılda Galata - Pera yoğun ticaret bölgesiyken

çevresinde inşa edilmeye başlanan apartmanlar, sektör ve ticaret merkezinin zamanla nereye kaydıgını, siyasi kararların hangi bölgeleri ve neden etkilediğini, kişisel tercihlerin günümüze yaklaştıkça merkezden uzaklaşmak istemesindeki nedenlerin ne olduğu gibi unsurlar incelenmiştir. Tüm bu etkenler çerçevesinde çok katlı konut mekanının zamanla nasıl değişime uğradığı görülmüştür.

Alan çalışması kapsamında bu dönemler ayrı ayrı ele alınacaktır fakat, bu bölümün başında konutların yükselişi ve mekan değişimleri üzerine yapılan literatür araştırmalarıyla genel bir çerçeve çizilmesi hedeflenmiştir.

19. yüzyılda İstanbul sosyal, siyasi ve ekonomik bağlamda Batı ülkeleriyle kurduğu ilişkiler dolayısıyla oradaki yaşam tarzının etkilerini benimsemeye başlamıştır. Kent içerisindeki ulaşım sisteminin yapılanması, kullanım alanlarının düzenlenmesi, yangın sonrası tahrip olan konut alanlarının denetimi ve artan nüfus karşısında konut ihtiyacının karşılanması üzerine yeni yasalar getirilmiştir. Bahsi geçen tüm bu değişimlerin kente yansması ise, 19. yüzyılın sonlarını bulmuştur (Şener, 2000).

19. yüzyılda yaşanan tüm bu gelişmeler ışığında, yapı tipi olarak dört farklı konut görülmektedir. Bunlar ahşap konut yapıları, sıra evler, köşkler (sayfiye evleri) ve apartmanlardır. 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar baskın olarak varlığını sürdüren ahşap konutlar, çıkan büyük yangınlardan sonra büyük tahribata uğramıştır. Bu duruma çözüm olarak ise Avrupa'da yaygın bir biçimde kullanılan ve ilk olarak gayrimüslimler tarafından benimsenerek inşa edilen çok katlı kagir konut yapıları yaygınlaşmıştır. Apartman yapılarının ilk oluşmaya başladığı alan, İstanbul'da yer alan ve toplumsal gelişmelerin ilk olarak yansıdığı yer olan Galata ve Pera bölgeleridir. Kent yönetimin desteği ve imar yasaları sayesinde apartmanlaşmaya olan eğilim, ilk etapta ticaretin gelişmesiyle yol ile çevre çalışmalarını getirmiş, devamında ise nüfus sayısındaki artış ile üç ve dört katlı konut bloklarını yetersiz kılarak kendini göstermiştir. Bu yeni konut biçimi, Batılı yabancı mimarlar veya orada eğitim görmüş kişiler tarafından yapılmış ve yapım itibariyle Avrupa'dan yalnızca yükselişini değil, yer yer cephe biçimi ve plan düzenini de Türkiye'ye getirmiştir. Geleneksel konut formundan farklı olarak, aşına olduğumuz avlulu, giriş katında küçük penceresi olan hatta çoğu yapıda ikinci kattan başlayan pencere düzeni

ve ie dönük yapılaşmasından ziyade, sokağa açılan giriş kapıları, kat yksekliti fazla ve geniş pencereleeri bulunan konutlar inşa edilmiştir. Genel itibariyle birinci kattan itibaren çıkma görülmekte ve zerleeri balkon olarak da değerlendirilebilmektedir. Apartmanlaşmanın oluşumundaki artışa sebep olan ve hatırlatılması gereken önemli bir diğer faktör de 1865'de yıkılan surların ardından bölgeye gelen yoğun nüfus artışıdır. Yeni yeni görülen bu tip yapılaşma, müstakil yaşam sürmeye alışkın olan toplumu tek bir yapı içerisinde barındırmaya yönelmiştir. Avrupa'da ilk etapta alt gelir grubu olan işçileri barındırmak için inşa edilen yükselen apartmanlar, bireylerin zihnindeki tablonun aksine bu kez Türkiye'de yaşam standartlarını yükselten zellikleleriyle (mekanların havalandırılması, ısı probleminin giderilmesi, konforlu olması gibi) orta ve üst gelir grubuna hitap etmiştir. Tünel'de 1882 senesinde inşa edilen “şerefoğlu Apartmanı” ve Beyoğlu'nda 1907 yılında yapılan “Botter Apartmanı” ilk dönem yüksek konut yapılarına örnek teşkil etmektedir (ncel, 2010). Aynı zamanda malzeme kullanımında da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bölgede yer alan ilk konut yapılarının yapı malzemelerinin ahşap ve kagir olduğu, sonradan yerlerine yapılan apartman bloklarında ise beton, cam, elik gibi ağdaş yapı malzemelerinin kullanıldığı görülmektedir.

Dönemin çok katlı konut yapılarından bir diğerisi olan ve apartmandan farklı bir yapıya sahip olan sıra evler, Batı'lı formları en çok yansıtan yaşam birimlerini oluşurmaktadır. İki ila dört kat arasında değerim gösteren yapıların ilk katlarında genel yaşama mekanlarına yer verilirken, üst katlarda özelleşmiş birimler olan yatak odaları bulunmaktadır. n ve arka cephesinde birer oda ve arasında da merdiven bulunduran konutların ana cephesinde cumba ve üzerlerinde de balkonlar yer almaktadır. Bu yapı tipine örnek teşkil edebilecek Akaretler, İstanbul'un Beşiktaş ilçesinde yapılmıştır ve yol boyu devam etmektedir. (şekil: 5.1)

Şekil: 5.1. Akaretler Beşiktaş, İstanbul

(<http://www.bsmimarlik.com/eng/completed-projects/23-aty-akaretler-w-hotels-residence-2007.html>, 2014)

Yüksek konutlar ortaya çıkmadan önce, yatayda genişleyen az katlı konut yapılarında yaşam sürdürülmüştür. İnsanlarda ilk çağlardan günümüze kadar süren yükselme çabası ile birlikte gelişen teknolojilerle, az katlı konut bloklarına eklemeler veya yeni yüksek yapılar yer almaya başlamıştır. İstanbul Galata Bölgesi'nde 1872-74 tarihli Gavand haritasında görülen ve “appartements” olarak belirtilen konut bloğu, günümüzde üzerine eklemeler yapılarak yükseltilmiştir. Bu örnekte de görüleceği gibi, konutların kendilerine özgü niteliksel yapılarının bilinçli olmadan değişimler geçirmesi sonucunda kaybolmaları söz konusudur (Şekil: 5.2) (Öncel, 2010).

Ara tip örneği 19. yy ortalarına ait fotoğrafta görülen çatısı ve bugüne ait fotoğraftaki görüntüsü.

Şekil 5.2. Galata bölgesi (Öncel, 2010)

Galata Bölgesi'nde 19. yüzyılın ikinci yarısında incelenen 6-7 katlı konut bloklarının kolektif bir yaşam şekli sergilediği görülmüştür. Kolektif yaşamın süregeldiği bu konutlardaki ev sahiplerinin, orta veya üst gelir grupları olduğu belirtilmektedir. Asıl dikkat çeken konu ise daha önce kısaca değinilen bir mesele olarak, ilk inşa edilen konut bloklarının kolektif yapı özelliğinin alt gelir gruplarına hitaben yapılmasıdır. 19. yüzyıldan sonra konut bloklarının yükselme eğilimiyle birlikte gelişen yaşam tarzlarının etkisi ile mekânsal kurgunun ve büyüklüğün değişim gösterdiği görülmektedir. Bölgede yaşayan kullanıcıların da aynı oranda farklılaştığı dikkat çekmektedir (Öncel, 2010). Apartmanlar yükseldikçe mimari anlamda farklı biçimlenmelere, hatta geçmişe dönük referansları anımsatan formlara sebep olmuştur. Manzaraya doğru dönen cepheler ve cumbalar yapılmıştır. Geleneksel konut mimarisinin bir özelliğini yansıtan bu oluşumun, günümüzdeki mimarlık yaklaşımlarında da “geçmişe özlem” adı altında kullanıldığı görülmektedir. Geleneksel yapı mimarisinde cumbanın yapım amacının başında, rüzgârdan

yararlanma, gölge etkisi verme, mahremiyet gibi etkenlere bağılı olarak oluşan ve kültürel yapılarını yansıtan unsurlar olarak yer alırken, günümüzde yapılan konutlarda “mış gibi” tasarımlar ile geleneksel dokudan parçalar alarak modern yapı oluşturma çabaları gözlemlenmektedir. Bu konut bloklarında oturacak kesimin kültürünü hatırlatacak benzer dokunuşların (avlu, doğal taş, cumba...), bir site içerisinde farklı konut blokları ile farklı kültürleri bir arada barındır“mış” izleniminin perde arkasında büyük oranda kar amacı güdülmektedir (şekil: 5.3). Çeşitli konut tipolojilerinin içerisine girilip, mekânsal kurgu incelendiğinde birbirinden farklı modern oluşumlarla, cephelerinden farklı bir dili yansıttığı görülmektedir.

şekil 5.3. İstanbul'un Geleneksel Dokusunu Konu Alan Emaar Square
(<http://www.emlaklobisi.com/emlak/emaar-squareda-260-bin-dolardan-basliyor-13846.html>, 2013)

Düşeyde yükselme kavramının, insanların zihninde "egemen olma, görkemli olması ve ulu tavrının" canlanması, geçmişten hafızaya yerleşen bir düşünce biçimidir. Tarihteki örneklere bakıldığında savunma veya yönetme amacıyla dini yapılar, tapınaklar, şato, saray veya kuleler devasa inşa edilerek, daima kentin en yüksek noktasına yerleştirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda süregelen yükselme eğilimi, zamanla kapital düzen içerisinde farklı parametreler tarafından etki altına girerek düşey doğrultuda hız kazanmıştır. Tekeli'ye (2010) göre bahsi geçen kapitalist sistem İstanbul'da 18. yüzyılın sonlarına doğru kente ve insanların yaşamına etki etmeye

başlamıştır. Meydana gelen bu sistem, kar ve rant üretmeye odaklı konut piyasasını oluşturarak, arsa ve konuta meta olarak bakılmasını sağlamıştır.

İhsan Bilgin, 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte oluşan yapılaşma sürecinin maddi ve zihinsel açıdan modernleşmenin başladığı bir dönem olduğunu söylemektedir. Bu dönem, ulaşım ağlarının genişlemesi, elektrik kullanımı ile ev ve caddelerin aydınlanmasını içeren bir süreci içermektedir. Konutlarda elektriğin kullanımıyla evdeki araç gereçlerin de değişip dönüşmesi, mekanları ve yaşam tarzlarını da beraberinde değiştirmeye başlamıştır. Kitlesele üretimle oluşmasıyla birlikte çoğalan ürünleri, insanlar kendi beğenilerine göre daha kolay alabilir hale gelmiştir. Kullanıcılar ve mimarlar tarafından tasarlanan birimler, gereçler üzerinden kurgulanır ve mekansal ilişki ile boyutları da bu bağlamda farklılık gösterir olmuştur. Kısacası modernizmin kendini yapı ve piyasa ölçüğünde baskın halde hissettirir olmasıyla birlikte, konut ile mekan ilişkisi kültürel değerlerin etkisinden arınmaya başlayarak sermaye nesnesi ve meta haline gelmeye başlamıştır. Değişen çok katlı konut formları, 21. yüzyılda haberleşme ve iletişim alanında (dergi, gazete, internet, telefon gibi) gerçekleşen kolaylıklar sayesinde Batı'dan kazandığı bilgiler ışığında daha hızlı bir gelişim sürecine girmiştir. Öte yandan kentte yaşayan ve dönem mimarları tarafından bu yeni apartmanlaşma sürecine karşı çıkan gruplar olmuştur. Bu düşünceler, dönem içinde yayınlanan yazı ve haberlerde dile getirilmiş fakat konut ihtiyacına çözüm getirilmesi fikri, özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra kabul görmeye başlamıştır. Bu durum, toplumun isteği olmasa da, sermaye ve arsa azlığı gibi etkenler sonucunda piyasanın bir ürünü olmuştur.

Konut sektöründe gelişmeler yaşansa da, İkinci Dünya Savaşı sonrası Marshall Planı kapsamında ABD'nin sağladığı yardımlar (1948-1951) ile tarımda gerçekleşen makineleşme, kırdan yaşam sürdüren kesimin kente göç etmesine neden olmuştur. Bunun en büyük nedeni ise makineleşen tarım araçlarının kullanılmasıyla köylülere gerek duyulmaması ve kentte oluşan yeni fabrika yapılarında işçi açığı olmasıyla kentin çekim bölgesi haline gelmesidir. Kentte artan nüfus, hızlı kentleşme süreci ve beraberinde sanayileşmenin gerektirdiği işçilerin iskan edilme sorununa bağlı olarak konut ihtiyacının oluşması gecekondulaşma olgusunu ortaya çıkarmıştır. Kent dokusunda ciddi boyutta tahribat yaratan ve değişime sebebiyet veren bu

yapılaşmalar ile birlikte süregelen aflar, uzun yıllar kentte kazanılmayan sorunlar haline gelmiştir. 1940'lı yıllarda kooperatifler, Emlak Bankası (1926) ve kamu tarafından yapılan yatırımlarla konut sorunu indirgenmeye çalışılmış ve apartmanlaşma orta gelir grubuna indirgenmiştir. Tüm bu gelişmelere bağlı olarak 1948 yılında iki farklı yasa çıkarılmıştır. İlkindeki amaç gecekondulaşmayı yasal bir çerçeveye oturtmak, ikincisi de "Bina Yapımı Teşvik Kanunu" olarak ele alınan ve eksik konut ihtiyacını karşılamaya yönelik tasarlanmıştır. Emlak Bankası tarafından 1958 yılında uygulanan ve ulaşım- maliyet yüksekliği sebebiyle orta/üst kesime yönelik gerçekleşen Ataköy yerleşmesi, ondan sonra yapılacak diğer planlı yerleşimlere öncü olmuştur. Ataköy 1. kısmın mekansal bağlamda detaylı incelenmesi alan çalışması kapsamında gerçekleştirilecektir. Planlama olgusu, 1960'lı yıllardan sonra İstanbul'da her beş yıllık dönem için konut, eğitim, sağlık, kentleşme gibi alanlarda yapılan çalışmalarla yapılan destekler, özel sermaye için yol gösterici nitelikte olmuştur (Şener, 2000). Kalkınmalar ile gerçekleşen çok sayıda konut olsa da tahmin edilenden eksik kalmıştır. Yaşanan gereksinime çözüm olarak yap-satçılık, kat mülkiyeti, kooperatifleşme ve bankadan sağlanan krediler getirilmiştir. Nüfus ile konaklama arasındaki dengenin kurulması için 1960'larda getirilen Kat Mülkiyeti Yasası, düşeyde kurgulanan yaşamına hız kazandırılmıştır. Tekeli'ye göre (1979), apartmanlaşma sürecinin dönüm noktası bu yasa sayesinde olmuştur. 20. yüzyılın sonlarında (1980'li yıllarda) alt gelir gruplarının yaşam standartlarını iyileştirmeye yönelik ve gecekondulaşmaya bir çözüm olarak "toplu konut" kavramı oluşmuştur. Bu olgu büyük girişimcilere yönelik bir sistemi kapsamaktadır. Bu süreç paralelinde yaşanan kriz ortamında küçük kesimlerin piyasaya tutunması güçleştiğinden geri planda varlıklarını sürdürmeye çalışmışlardır (Çoban, 2012).

Toplu konut olgusunun hızla gelişim göstermesi, özellikle teknolojinin etkisiyle sağlanan endüstriyel sistemlerle hızlı ve ekonomik yapı yapılmasına bağlıdır. Yapı sistemlerinin gelişmesiyle birlikte kat yükseklikleri de insan ölçeğinden her geçen gün uzaklaşmıştır. Düşey doğrultuda mahalle büyüklüğünde bir topluluğu barındıran apartmanlar, ne yazık ki mahallenin bir özelliği olan sosyal hayat ve komşuluk ilişkilerinden yalıtılmış olarak varlığını sürdürmektedir. Bu bölgeler, bahsi geçen tüm bu yapısal özellikleri dışında, sosyal tesis, ticaret bölgeleri ve farklı konut tipolojileri ile kendi içerisinde ayrı bir şehir izlenimi vermektedirler. Kullanıcılara yalnızca bir

daire değil, tasarlanmış bir yaşam biçimi de sunulmaktadır. Kapalı sitelere özgü olan ve her türlü ihtiyacı içerisinde barındırmaya yönelik tüm bu unsurların yer aldığı yerleşimlerde yaşam süren kullanıcıların, alışveriş yaptıkları yer, tüketim ve sosyalleşme alışkanlıkları da aynıdır. Bu düzen birbirine benzer insan gruplarını bir araya toplayarak toplumsal ayrımı oluşturan öğelerden biri olmaktadır.

Konutların yükselme eğilimi elbette ki yalnızca nüfus artışına bağlı değildir. Özellikle Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, Batı'lı yaşam tarzını benimseyen Türk toplumu, bu yaklaşım ile birlikte sosyal yapısını da değiştirmiştir. Çok katlı konut tipolojilerinin mekansal yapılarında mahremiyet olgusundan ne kadar söz edilse de, Türk örf ve adetlerini yansıtan geleneksel plan düzenlerinde, bir kadının başkası tarafından görülmeden yabancılardan uzak durma isteğinin mekana yansıttığı öznellik karşısında oldukça modern bir tablo çizmektedir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kadınların da çalışmaya başlamasıyla, kadın ve erkeğin yasal olarak eşitliği sağlanmış ve mahremiyetin etkisini azaltan bu düzen mekanlara da yansımıştır. Artık kadın ve erkek eve aynı saatlerde gelmeye başlamış, maddi manevi yükleri birlikte omuzlamış ve ev günün her saati kullanılan bir mekan olmaktan uzaklaşmıştır. Mutfak her gün aktif olarak kullanılmaz ve salon biriminde kalabalık grupların ağırlanması çok az düzeye indirgenmiştir. Tüm bu mekan kullanımının azalmasıyla da, konut içerisinde her bir hacim küçülmeye başlamıştır. Üst gelir gruplarında ise işlevden uzak biçimde, statü göstergesi olarak sadece gösteriş amaçlı mekanların büyüklükleri artmaya başlamıştır. İki zıt yönde ilerleyen bu kurguda değişim gösteren yalnızca hacimsel oranlar değildir: mekansal ilişkiler de benzer bir dönüşüm döngüsüne girmiştir. Örneğin, sofa yerini koridora bırakmış, antre ile hol gibi kavramlar plan şemasında varlığını gösterir olmuş, dubleks ve yarı dubleks daireler apartmanda kullanılmaya başlanmıştır. Alan çalışması kapsamında buna benzer daha birçok değişim ve dönüşüm ele alınacaktır. Karma kültürün etki ettiği yaşam düzenindeki bir diğer değişim, konutlarda örneğin cephelerin dışı daha çok açılarak Batı'lı anlayışta tasarlanmaya başlamasıdır. Sürekli kent çeperlerinde yoğunlaşan apartman dokusu, zamanla kent merkezini genişleterek ve ulaşımı da yakınlarına çekerek merkezin kaymasına sebebiyet vermektedir. Bu sayede geçmişte kentten uzak bir bölge olarak nitelendirilen çok sayıda semt, günümüzde merkezi konumdaymışçasına rant yapmakta ve üst gelir gruplarına pazarlanmaktadır.

Kapitalizmin birer nesnesi haline gelen bu olgular sonucu her geçen gün, kültürümüzü yansıtan ve sayı olarak da azınlığı oluşturan konut blokları, yerlerini yeni ve pahalı yerleşmelere bırakmak üzere yıkılmakta veya plan şemaları dönüştürülerek özgünlüğünü yitirmektedir.

Günümüzde İstanbul metropol bir kent dokusuna sahip, tüketimin nesnesi olmuş ve farklı yaşam tarzlarını içerisinde barındıran bir bölge haline gelmiştir. Toplumun yapısına bakıldığında günden güne boşanma oranlarında artış görülmekte, evlilik yaşları ilerlemekte, okuma ve çalışma hayatı dolayısıyla da tek başına yaşanan konut sayıları çoğalmaktadır. Bu bağlamda, daire planları 1+1 ve 1+0'a kadar düşüş göstermektedir. Oda sayılarının dışında, gerek değişen yaşam anlayışı gerekse kent toprağının pahalılaşması dolayısıyla mekanların metrekareleri de küçülmüştür. Evlerde yaşayan bireyler çalışma hayatına sahip olmaya başlamış, bu sayede hazır veya aperiatif yemeklerin yenme oranı artmıştır. Aynı zamanda konut içinde harcanan saatlerin azalması paralelinde misafir ağırlama oranlarının da düşmesi, mutfak ya da salona ayrılan metrekarelere etki eden unsurlardan birkaçıdır. Bireysel yaşam tarzının ön plana çıkması, mobilya tasarımlarına da etki ederek kitlesel üretim öncesinde yaşandığı gibi (deneyimli birkaç ustanın istek doğrultusunda çalıştığı), kişiye özgü tasarımlara doğru yönelim gerçekleştirmiştir. Mobilya çeşit ve sayılarının (her bir ürünün) artmasıyla, özellikle orta ve üst gelir grubu dahilinde, yalnızca kendilerinde bulunması isteği ve farklılaşması arayışını getirmiştir. Bu anlayış 21. yüzyılda inşa edilen çok katlı konutların tekdüzeliğine de etki ederek, çeşitliliği arttırmaya yönelik arayışları doğurmuş ve özellikle üst gelir grubu için çok sayıda daire alternatifini tasarlanmaya başlanmıştır. Aynı zamanda metrekare başına düşen arsa fiyatlarının artması ile üst / orta gelirliler kent merkezlerinde ikamet etmekteyken, alt gelir gruplarının çeperlerde inşa edilen yeni yerleşim bölgelerinde nüfus etmesi 21. yüzyılda keskin bir ayrım kazanmıştır.

Rapaport, ne kadar konutun bulunduğu yerden ayrı düşünülmemeyeceğini, komşularıyla ve çevresiyle bir bütün olduğunu ifade etse de, günümüzde bu değerlere rastlamak her geçen gün güçleşmektedir. İnsanların fiziksel ve ruhsal sağlığını koruduğu temel yaşam alanlarının başında gelen konut, bu sebeplerle

günden güne bulunduğu çevreye yabancılaşmakta ve beton yığınları arasında yükselerek kent silüetini bozmaya devam etmektedir.

5.1. İstanbul'daki Çok Katlı Konut Örnekleri Üzerinden Mekansal İncelenme

Tezin kuramsal kısmında konutun gelişim süreci incelenmiştir. Bu süreç içerisinde geleneksel Osmanlı mimari dokusunun zamanla yerini çok katlı apartman bloklarına bırakıp, konut tipolojisinin kazandığı çeşitliliklere ve barınma kavramının dönüşümüne değinilmiştir. Bahsedildiği üzere bu değişim yalnızca biçim ve büyüklük olarak değil, kullanıcı yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği mekanlar üzerinde de etkili olmuştur.

Farklı kültür ve yaşam tarzları ile modernizmin tekdüzeliğinin çakışan tablosuyla süregelen söylemler üzerine ortaya çıkmış postmodern hareketler, akımlar ve kapitalizmin baskın tavırları gibi etkenler, konut tipolojilerinin değişimine sebebiyet vermiştir. Bu sürecin bir yansıması olarak 19. yüzyılda İstanbul Bölgesi'nde yeni türeyen bir kavram olan apartman yapıları ele alınmıştır. Yalnız hacim olarak değişim göstermeyen apartman yapılarının, mekansal çeşitliliği ve dönüşümü de süreci en iyi yansıtan oluşumlardır. Bu bağlamda, yeni stiller ve kazanılan beğeniler doğrultusunda şekil değiştirip çeşitlenen mekan ilişkileri ve büyüklükleri incelenecektir. Yapılan alan çalışmasında barınmanın modern yüzü olan apartmanlaşmanın örnekleri üzerinden mekansal değişimler yorumlanacaktır. Bir plan şemasının veya içerisinde yer alan bir mekanın yıllar içerisindeki değişimi, içinde bulunduğu dönemin durumu, kullanıcı profili ve istekleri veya ihtiyaçları belirleyebilir. Örneğin tek bir birimin yıllar içerisinde büyümesi veya ilişkilendirildiği mekanın önem kazanmasıyla yüklendiği anlam ve belki de dönemin kullanıcı ihtiyacı anlaşılabilir.

Sosyal, ekonomik ve politik rejimlerin sebebiyet verdiği süreçte belirlenen üç ana kırılma noktasının ayırdığı dört farklı dönemden 10'ar adet apartman yapısı seçilmiştir. Bu apartmanların her biri farklı sebepler doğrultusunda incelenmiştir. Bunlar dönemlerinin önde gelen dergi veya gazetelerinde yayınlanmaları, ünlü mimarlar tarafından gerçekleştirilmeleri, oluşan akımların etkisi altında kalmaları

veya literatürde isimlerine çokça rastlanmış olması gibi nedenlerle ele alınmıştır. Kullanılan apartmanlar aynı dönem içerisinde, fakat farklı zaman dilimlerinde seçilmeye çalışılmıştır. Bunun nedeni süreç içerisindeki değişimleri daha iyi gözlemlemektir. Fakat özellikle Cumhuriyet'in kurulmasından önce gerçekleşen ilk apartman bloklarında aynı yıl içerisinde inşa edilen çok katlı konut bloklarına rastlanmaktadır. Bunun sebebi ise eşit zaman dilimi içerisinde ve benzer görünüme sahip apartmanların farklı plan tipolojilerine sahip olmasıdır.

Seçimi yapılan apartman veya palas yapılarının konut olarak inşa edildikleri plan şemaları araştırılıp bulunmuştur. Bu planlardan mevcut olanların yerinde yapılan ölçümlerle ve ölçüsü alınamayan kısımları ise oran orantı yapılarak tekrar çizilmiştir. Böylece her bir konut birimi tek bir dil bütünlüğünde sunularak yorumlanmıştır. Her bir apartmanda yer alan planların şematik anlatımlarla desteklenmesi düşünülmüştür. Hazırlanan şemalar, tablo yöntemiyle kronolojik sıraya yerleştirilerek, farklı zamanlarda oluşan değişimlerin tek bir görselde anlatılması istenmiştir. Bu aşamaya kadar mekansal ilişki üzerine yapılan yorumlardan farklı olarak bölümlerin sonlarında mekan büyüklüklerinin dairede kapladığı hacim yüzdeleri eklenmiştir. Bu yüzdelerin, tezin sonuç kısmında her bir mekanın ayrı ayrı ele alınması suretiyle grafik halinde sunumu yapılması amaçlanmaktadır. Bu sayede plan şemalarında yapılan mekansal ilişki yorumlarının desteklenmesi ve kullanılan mekanların dairelerde kapladığı alana bağlı olarak değişim sürecinin, mekanın kazandığı anlam ve nitelik üzerinden değerlendirilmesi mümkün olacaktır.

5.1.1. 1923 Dönemi Öncesinde İstanbul'da Çok Katlı Konutlar

Apartman kavramının ilk çıktığı bölge olarak Roma kentindeki "insula" yapısını ifade ettikten sonra, dünyanın bir çok bölgesindeki gelişmeleri örnek göstermiştik. İstanbul'da ise 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra Galata ve Pera bölgelerinde ilk apartman örneklerine rastlanmaktadır. Galata bölgesinde 19. yüzyılda artan ticaret nedeniyle zaman içerisinde mevcut iki veya üç katlı köşkerin giriş katları dükkan amaçlı kullanılmaya başlanmıştır. 1858 - 1876 tarihleri arasında Galata Bölgesi'nde Altıncı Daire Belediyesi'nin yürütücülüğünde, "iyileştirme" adı altında ticari gelişime önem veren yeni düzenlemeler getirilmiştir (Öncel, 2010). Bölgedeki yoğun nüfus

artışı, daha çok konaklama ve ticaret alanı ihtiyacını doğurmuş ve modern doku olarak nitelendirilen apartmanlar oluşmaya başlamıştır. Bu süreci geliştiren bir diğer önemli faktör de 1863 yılından itibaren kat yüksekliklerinin artmasına izin verilmesi olmuştur.

Avrupa'da çok katlı konutlara geçiş sürecinde ilk olarak kira konutlarının inşa edildiği bilinmektedir. İstanbul'da Galata Bölgesi'nde yapılan apartmanların bir kısmı da kira konutları olarak oluşmuştur. Tek bir servis hacmine sahip yapılarda birden fazla ailenin yaşaması sağlanmıştır. Fakat zaman içerisinde tüm kat planlarına servis hacimlerinin eklenebilmesine olanak tanıyan bir yerleşim düzeninin de planlandığı görülmüştür (Öncel, 2010). Bu dönemde siyasi gelişmeler ve yapılardaki kimlik arayışları sonucunda 1908 senesinde Türk milli tarzını oluşturma hedefiyle 1. Ulusal Mimarlık Akımı ortaya çıkmıştır. 1908 senesinde gerçekleşen bu akım, Meşrutiyet ilanından Cumhuriyet kuruluşuna kadarki evreyi kapsamaktadır. Mimar Kemalettin ve Vedat Tek öncülüğünde ortaya çıkan bu akım, kamu binalarındaki çalışmalar ile sınırlı kalmıştır. Fakat yerel ve Osmanlı yapılarında görülen öge ve süslemelere yer verilmesinden yola çıkacak olursak dönemin önde gelen birtakım apartmanlarının da bu akımdan etkilendiği söylenebilir.

Tezin bu bölümünde, Cumhuriyet'in ilanından önce gerçekleşen apartman yapılarından örneklere yer verilmiştir. Dönemin gazetelerinde yayınlanan haber veya makalelerin etkisi ile Avrupa'daki süreç hakkında bilgi sahibi olursa da çağdaş ve yeni malzemelerin yeterince elde edilememesi dolayısıyla bu dönemde niteliksiz yapı gruplarına sıkça rastlanmıştır. Apartman seçimlerinde birtakım kriterler üzerinde durulmuştur. Dönemin ilk yapılan apartmanlarının incelenmesinin yanı sıra, ünlü ailelerin konakladığı veya yangınzedeler için planlanan alt gelir grubuna yönelik yapılara da yer verilmiştir. Seçilen apartman gruplarının bir kısmı (Doğan Apartmanı, Harikzedegan Apartmanı, Mısır Apartmanı, Arif Paşa Apartmanı, Maçka Palas gibi ...) heybeti ve işlevi ile bulunduğu döneme damgasını vuran, yapılan tezler ve incelenen makalelerle sıkça adını duyuran yapılardır. Seçimi yapılan apartmanların diğer bir parçası ise bulunduğu alan ve yapım şartları dolayısıyla niteliksiz görünüme ve çarpık planlamaya sahip fakat bulunduğu dönemde önemli ihtiyaçlar doğrultusunda oluşan binalardır. Bu açıklamalar dahilinde farklı özellik ve

niteliklere sahip, çeşitli plan kurgularını barındıran on farklı apartman belirlenmiştir. Dikkat çeken önemli bir ayrıntı ise seçimi yapılan bu yapıların Taksim-Galata bölgeleri ve çevresinde konumlanmalarındır. Bu sayede apartmanlaşmanın görüldüğü ilk bölgeler daha net okunabilmektedir.

Konutların çoğunun cephesinde yer alan çıkmalar ve plan şemasında bulunan sofa gibi özellikler ile geleneksel Osmanlı aile konutlarından apartmanlaşmaya geçiş süreci yansıtılmaktadır. Kolektif yaşam tarzından yansıyan geçmişe dönük parçalar, bu kez daha konforlu bir yaşam sunan çok katlı modern yapıların yenilikleriyle birleşerek orta ve üst sınıfı kendine çekmiştir.

5.1.1.1. Cuppa Apartmanı

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: -

Yapım yılı: 1858 - 1874

Apartmanın konumu: Galata Bölgesi, Şah Kapısı Sokak, Beyoğlu/ İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

Aynı dönemde yapılmaya başlanan diğer apartmanlardan daha geniş bir hacme sahip olan Cuppa Apartmanı, zemin üzerine dört kattan meydana gelmiştir. (Şekil 5.4) Aynı zamanda ilk yapılan apartmanlardan biridir. Bulunduğu arsa dolayısıyla düzgün bir forma sahip olmayan apartman, bitişik nizam olarak konumlanmıştır.

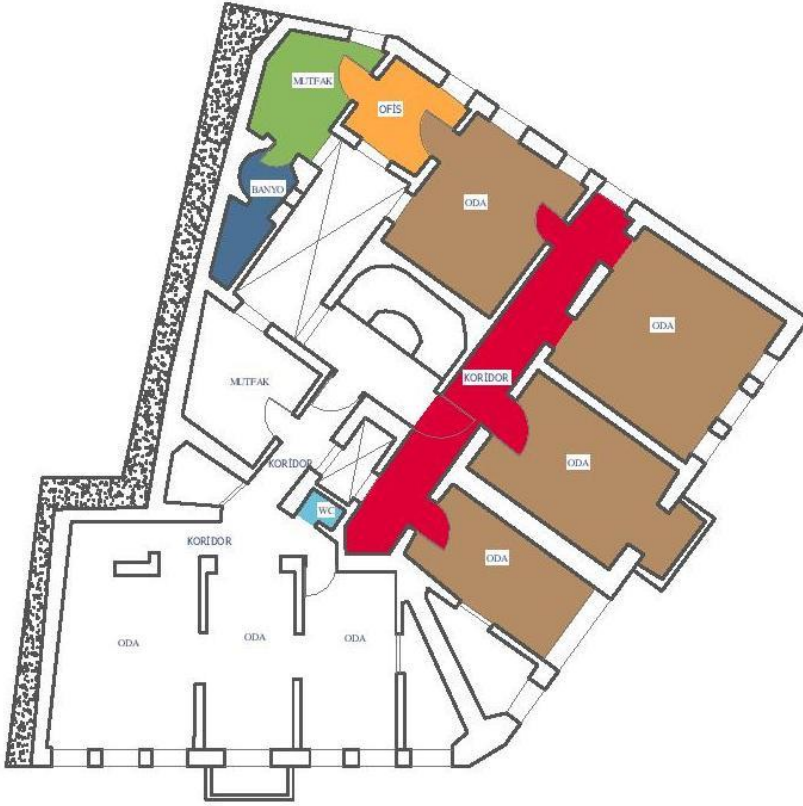
Merkezinde yer alan çekirdekten, her katta bulunan iki daireye ulaşım sağlanmıştır. Koridor aracılığı ile girilen dairelerin birinde mutfak girişin yanında yer alırken, diğer dairede koridorun sonunda bulunan odadan geçerek ulaşılmaktadır. Mutfağın sonunda ise banyo yer almaktadır. Sıradışı bir plan şeması içeren bu dairede salon için özelleşmiş bir mekan bulunmamaktadır.

Daire içerisinde bulunan mevcut odaların birçoğu arasında geçişler düzenlenmiştir. Mekanlar tam olarak kimliklerini kazanmadığından, kullanıcıya bağlı olarak değerlendirilmesi mümkündür. Arsanın konumu ve metrekareden kazanmak için iki

daire sığdırma düşüncesi nedeniyle kullanışsız mekanlar oluşmuştur. Kullanıcı, mutfığa ve banyoya ulaşmak için koridor sonundaki odanın içerisinden geçmek zorundadır. Bu durum aynı zamanda hijyen problemini de ortaya çıkarmaktadır. Islak hacmin, yiyeceklerin bulunduğu alanın bitişiğinde yer alması, olmaması gereken bir işlevsel çözümlenmedir.

İki ayrı cephede küçük birer balkon planlanarak cepheye hareketlilik kazandırılmıştır. Giriş kat ticaret amaçlı kullanılırken, üst katlar konaklamaya ayrılmıştır. Ahşap döşemesi ve taş-tuğla duvarları ile karma bir sistemden oluşan Cuppa Apartmanı günümüzde de apartman olarak kullanılmaya devam etmektedir.

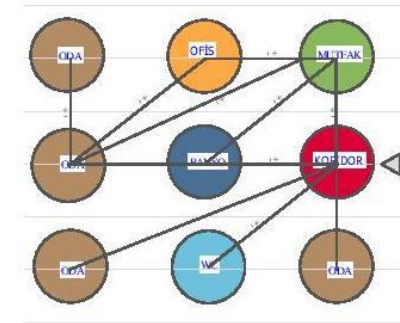
Günümüzde oldukça farklı dillere sahip olan cephesi, birçok kullanıcı tarafından değişime maruz kalmıştır. Oldukça eklektik bir hal alan binanın birinci katı muhtemelen kendi kullanıcısı tarafından farklı bir renge boyanarak binanın bütününden farklı bir niteliğe sahip olmuştur. Aradaki iki kat eski görünümünü yansıtan en yalın yüzeylerden biridir. Üst kat ise boydan boya modern mimarinin parçalarından olan cam ve kullanılan en eski, doğal malzeme olan ahşap malzemenin birleşiminden oluşmuştur. Ahşap çerçeveli cam pencerelerin aralıksız bir biçimde devam etmesi binanın diline ve yapısına zıt bir görünüm sergilemektedir.

Şekil 5.4. CUPPA APARTMANI
 ÖLÇEK: 1/200
 KAYNAK: Öncel, A., D., 2010
 DERLEYEN: Tuğçe Eren

Cuppa Apartmanı, Ana Cephe, Galata / İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

CUPPA APARTMANI PLAN ŞEMASI

5.1.1.2. Doğan (Naib Bey) Apartmanı

Apartmanın Sahibi: Ser-kurenâ Ali Beyzâde Mehmed Nahid Bey

Mimar: -

Yapım yılı: 1892 - 1894

Apartmanın konumu: Galata Bölgesi, Serdar-ı Ekrem Sokak, Beyoğlu/ İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

İstanbul'da gerçekleştirilen ilk apartmanlar 1840 yılları civarında Pera bölgesinde ve 19. yüzyılın üçüncü çeyreğinin başlarından itibaren de Galata bölgesinde inşa edilmiştir. (Şekil 5.5) Galata'da Prusya Elçiliği'nin yapımı için alınan arsa (şuan Doğan Apartmanı'nın bulunduğu arsa), inşaat başlamadan vazgeçildiği için uzun yıllar boş kalmıştır. 1892 senesinde Belçikalı bir ailenin girişimi ile bu arsa üzerinde ihtişamlı yapısıyla Doğan Apartmanı yapılmıştır. Zaman içerisinde birçok kez el değiştiren apartman, uzun seneler üst gelir grubundan insanlara kiraya verilmiş, 1970'lerin başından itibaren bölünerek satışı çıkarılmıştır (Schlichtmann, 1992).

6650 m2 arsa üzerine oturan apartmanın, 330 m2'si iç avluya ayrılmıştır. Toplamda 45 daireye ev sahipliği yapan Doğan Apartmanı, yedi kattan meydana gelmiştir. En üst katın, kat yüksekliği hizmetliler için tasarlanarak alçak tutulmuştur. Eklektik bir tarzda inşa edilen apartman, dönemin önde gelen aileleri için düşünölmüştür. Sosyo-költürel etkenlerle zaman zaman düşüşler yaşasa da, 2000'li yıllarda Türkiye'de ve özellikle İstanbul'da süregelen "soylulaştırma" yaklaşımını yansıtacak şekilde, orta ve üst sınıfları bünyesinde barındırmayı sürdürmektedir.

Bulunduğu arsa dolayısıyla net bir forma sahip olmayan apartmana dört ayrı girişten ulaşılmaktadır. Farklı tipte dairelerin bir arada bulunduğu kat planlarında, alandan en iyi şekilde faydalanmak amaçlanmıştır. Her katta farklı büyüklük ve biçimlenişte sekiz adet daire yer almaktadır. Daire girişleri antre veya koridora açılmakta ve buradan da bazı dairelerde orta sofaya bağlanılmaktadır. Girişe yakın konumlanan mutfak ve salonu, yatak odaları ve ıslak hacimler takip etmektedir. Tezde incelenen diğer apartmanlardan farklı olarak salon orta avluya dönük planlanmıştır.

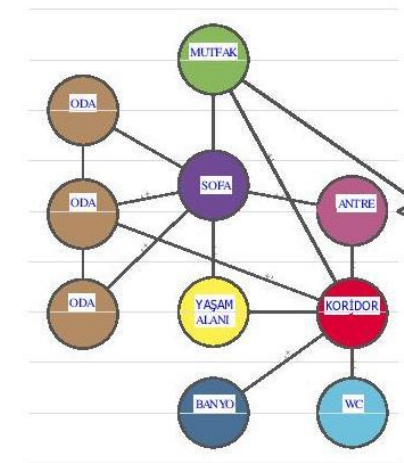
330 m2 genişliğinde yer alan iç avluya bakan yatak odaları ve salonlar için oluşturulan yapay iç bahçe manzaraları ile istenilen estetik görünümü yakalama olanağı sunulmaktadır. Odalar arasında bağlantı burada da karşımıza çıkmaktadır. Tek bir mekan olarak ayrılan odaların dışında, birden fazla odanın birbirine bağlandığı durumlarda kullanıcıya serbest plan çözümü sunulmaktadır.

Dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye'de de zaman içerisinde egemen olan kapitalist düzende yok olmaya başlayan kişisel beğeniler konut topluluklarını da etkilemektedir. Geleneksel konut tipolojisinin içinde var olan sosyal ve kültürel anlam, zamanla yok olmaya başlamıştır. Ortaya çıkan mekansal organizasyonun işlevselliği kullanıcıya yönelik olmaktan uzaklaşmaktadır. Kar elde etme düşüncesi ile birden fazla dairenin küçük bir alana sığdırılmaya çalışılması ve sonucunda ortaya çıkan kullanışsız mekanlar bunun bir göstergesidir. İncelenen planlarda gördüğümüz mekanlar arasındaki birleşim (geçişler) belki de, nesnelerin isteğe bağlı değişebilirliği ile doğru orantılı olarak mekanların da farklı işlevlere dönüştürülebilir olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, kullanıcıya yönelik olarak değişebilen mekan organizasyonu, bir imkan olarak sunulabilir. Bu iyimser tablonun aksi olarak ise kimliğini kazanamamış (salon-yatak odası-oturma odası ayrımı olmada her biri "oda" olarak adlandırılıyor), fonksiyonunu belirten bir mekan adı alamayan birimlerin oluştuğunu da düşünebiliriz.

Günümüzde hala ilk günkü önemini koruyan Doğan Apartmanı'nda üst gelir grupları yaşamını sürdürmektedir. İstanbul genelinde 21. yüzyıl şartlarında çok sayıda ve son teknolojiye akıllı konut olanakları sunulsa da, Doğan Apartmanı'nın bu yapılara tercih ediliyor olması önemini ve yaşanılabilirliğini ortaya koymaktadır.

Doğan Apartmanı, İç Cephe(Avlu), Galata / İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

DOĞAN BEY APARTMANI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.5. DOĞAN(NAİB BEY) APARTMANI

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Schlichtmann, C. M., 1992

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.1.3. Casaretto Apartmanı

Apartmanın Sahibi: --

Mimar: --

Yapım yılı: 1874-1895

Apartmanın konumu: Galata Bölgesi, Tatarbeyi Sokak, Beyoğlu / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

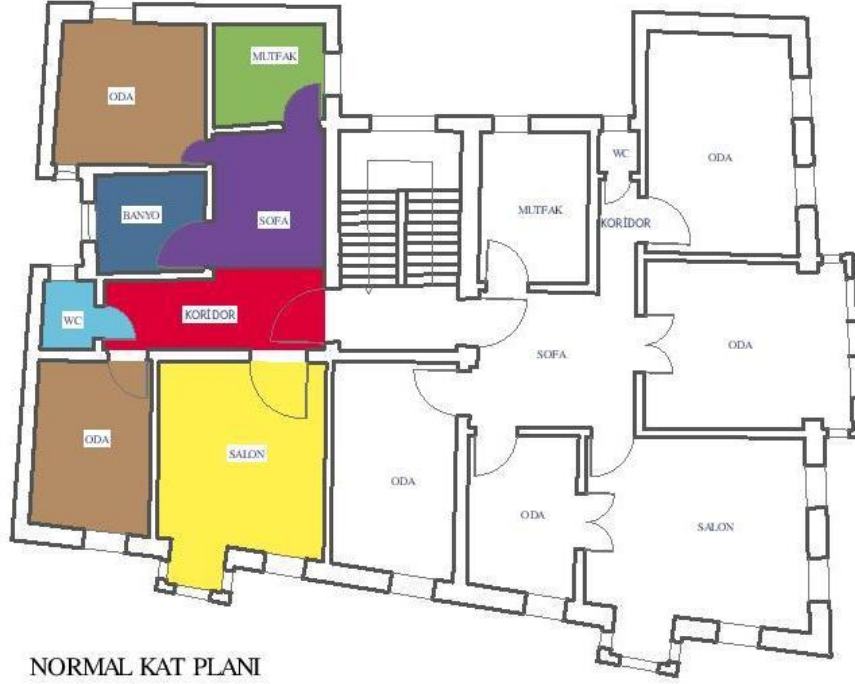
Yeni bir konut tipolojisi olarak apartmanlaşmanın ilk görüldüğü bölge Galata'dır. Yoğun nüfus artışı ile birlikte düşeyde yükselme eğilimine giden konut piyasası, farklı aileleri tek bir çatı altına yerleştirmiştir. Çok sayıda aileyi aynı çatı altında toplama fikri, ilk etapta kira konutlarını andırır biçimde alt gelir grubuna hitap ettiğini düşündürse de, uygulamalar, şehrin merkezinde yer alması ve yaşam şartlarının daha iyi olması dolayısıyla üst gelir grubunu kendine çekmiştir. İyileştirilmiş havalandırma ve ısıtma sistemleri, her dairede yer alan ıslak hacimler, kullanılan malzemelerin kalitesi gibi birçok unsuru bünyesinde barındıran apartmanlar, kent çeperlerinde oturan orta ve üst gelir gruplarını merkeze çekmiştir. Bu bağlamda, nüfusun artmasıyla birlikte arsaların değer kazanması, dezavantaj olarak çok sayıda bitişik nizam ve küçük daireler inşa edilmesine yol açmıştır.

19. yüzyılın ikinci yarısında artan nüfus yoğunluğu dolayısıyla Galata Bölgesi'nde çok sayıda yapılan apartman bloklarından biri olan Casaretto Apartmanı'na baktığımızda oldukça yalın bir cephe ile karşılaşırız. (Şekil 5.6) Zemin kat ticaret ve üst katlar konut olarak tasarlanmıştır. Birinci kat pencereleri kemerli bir görünüme bürünerek üst katlardan ayrılmaktadır. Zemin üzerine dört normal ve bir çatı katından oluşan apartmanın caddeye bakan yüzünde çıkma yapılmıştır. İki cephesi bitişik nizam olan apartmanın mutfak, ıslak hacim ve odalarının havalandırılması için aydınlık düşünülmüştür.

Her katta ikişer daireden oluşan Casaretto Apartmanı'nın daire girişlerinde sofa ile karşılaşılmaktadır. Bu durum, dönemin apartmanlarında sürdürülen geleneksel konut tipolojisinin unsurları olan cumba ve sofa kavramlarının bir yansımasıdır. Genellikle apartmanlarda daha fazla yer ayrılan salon diğer mekanlardan ayrışır. Ancak

Casaretto Apartmanı'nın plan şemasında yer alan salonun, yatak odaları ile hemen hemen aynı veya daha az metrekareye sahip olduğu görülmektedir. Binanın yerleşim alanının küçüklüğü dolayısıyla bu şekilde planlandığı düşünülebilir.

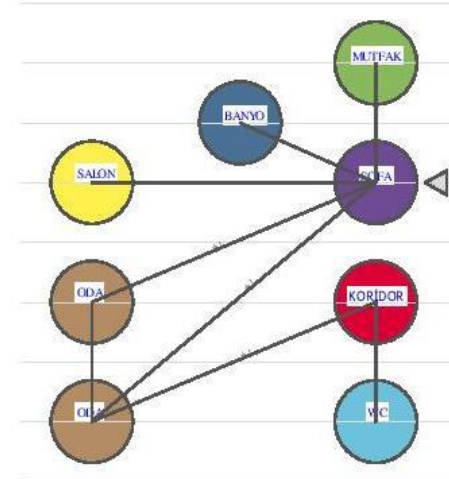
Daire girişinin hemen solunda mutfak birimi yer alırken, tam karşıda salon bulunmaktadır. Girişin sağında üç sıra ve salon ile mutfak arasında bir adet olmak üzere dört odadan meydana gelen dairenin, kabul ve özel mekanları arasında keskin bir ayırım olmadığı görülmektedir. Casaretto Apartmanı'nda geleneksel konut tipolojini andıran bir takım özellikler olsa da mahremiyet üzerine kurulmuş bir mekansal düzen bulunmamaktadır.

NORMAL KAT PLANI

Casaretto Apartmanı, Galata / İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

CASARETTO APARTMANI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.6. CASARETTO APARTMANI

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Sunalp, A., 1999

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.1.4 Arif Paşa Apartmanı (Elmadağ)

Apartmanın Sahibi: Sarıcazade Arif Paşa

Mimar: C. P. Pappa

Yapım yılı: 1902

Apartmanın konumu: Elmadağ / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

Osmanlı tebasına bağlı Ortodoks Rum Cemaati'nden olan C. Pappa'nın en büyük ölçekli yapısı olarak adlandırabileceğimiz Arif Paşa Apartmanı, dönemin önde gelen yapı bloklarından biridir. (Şekil 5.7) Kagir yapı özelliğine sahip apartman bloğunun yüksekliği otuz metreyi geçmektedir. Bu nedenle kolonlar dökme demir olarak uygulanarak, taşıyıcı güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Ön cephe, İstanbul'daki önemli kent merkezlerinden biri olan Taksim Meydanı'na doğru yönlendirilmiş ve bu cepheye genellikle ortak kullanılan mekanlar yerleştirilmiştir. "U" biçiminde tasarlanan apartmanın ortasında avlu oluşturulmuş, güney cephesine yönelimi verilen bu kurgunun plan çözümü içe dönük olarak tasarlanmıştır. Üst gelir grubuna hitap ettiği, daire yerleşimleri ve metrekarelerinin geniş tutulmasından anlaşılmaktadır.

İki bloktan meydana gelen Arif Paşa Apartmanı'na dört adet ana girişten ulaşılmakta ve her katta beş adet daire bulunmaktadır. Dairelerden üç tanesi, diğer ikisine göre büyük tutularak yönelimi avlunun bulunduğu cepheye doğru yerleştirilmiştir.

Daire girişinde karşılaşılan merdivenlerin salyangoz biçimli oval tasarımı, bulunduğu dönemin koşullarında estetik bir görünüm sergileyerek görsel bir bütünlük sunmaktadır. Daire planları incelendiğinde birçok farklı plan çözümü ile karşılaşılmaktadır. Genellikle antre üzerinden daireye giriş verilmekte, ancak sofa aracılığı ile de diğer mekanlara erişim yapılmaktadır. Bazı dairelerde antre ile salon arasında başka bir mekana yer verilmezken, bazılarında ise arada koridor bağlantısı düşünülmüştür. Daire metrekareleri ile orantılı olabilecek bu değişimler ile oluşan önemli bir sonuç ise, birçok aile ferdine hitap edebilecek farklılıkta çözüm önerileri sunulmuş olmasıdır. İlk apartman bloklarından biri olma özelliğine sahip Arif Paşa yüksek konut bloğu, hem geleneksel konut sisteminin mekansal kurgusunun, hem de

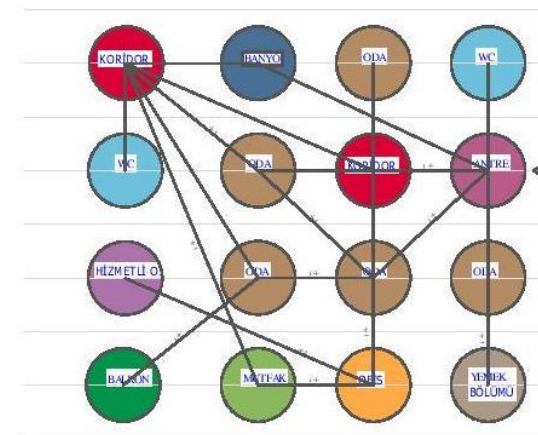
modern mimari tasarımı izlerini yansıtmaktadır. Geleneksel konut alanlarında dikkat edilen en önemli unsurlardan biri mahremiyettir. Bu bağlamda kurgulanan mekansal ilişkilerde kabul mekanlarından keskin bir ayırım ile koparılan özelleşmiş mekanlar arka cephede yer almaktadır. Oysa, Arif Paşa Apartman bloğunda yer alan sofa, kabul mekanları ile özelleşmiş mekanları birbirinden ayırmamaktadır. Mekanların yerleşim düzenlerinde özel birimlerin bir arada tutulmasına özen gösterilse de, çoğunlukla salon üzerinden verilen bağlantı dolayısıyla keskin hatlar ile ayrılmaya olanak verilmemiştir. Bazı dairelerde ise daire girişinin açıldığı antre üzerinden direkt yatak odasına geçiş kapısı düşünülmüştür.

Mekansal bağlamda incelediğimizde karşılaştığımız önemli bir unsur ise, mekanların kimliklerini tam olarak kazanamamış olmasıdır. Birçok birimde oda yazdığı görülmektedir. Fakat bu odalardan biri, kimi zaman sofa görevi de görebilmektedir. Örneğin, antreden odaya geçiş verilmekte ve buradan da diğer odalar veya mutfak gibi mekanlarla bağlantı kurulabilmektedir. Bir diğer faktör ise bu odaların salon, oturma odası, çalışma veya yatak odasından herhangi biri olarak kullanılabilir nitelikte olmasıdır. Kesin bir yargıya varamadığımız plan düzenindeki mutfak ve ıslak hacimler haricindeki diğer olası mekanlar, kişisel tercihe göre metrekarelerine ve yönelimlerine bakılarak ayrıştırılabilir.

Pappa, çatı katında çamaşır ve kurutma odalarına da imkan tanımıştır. Ortak kullanım mekanı olarak işlevlendirdiği bu hacimler ilk dönem apartman yapıları için lüks bir kurgudur. İşlevi ve görselliği ile bir bütün olarak başarılı bir eser sergileyen Pappa, Beaux Arts'ın özelliklerinden olan simetriyi apartman bloğunun birçok yerinde akılcı bir dilde kullanmıştır (Arradamento Mimarlık, 1999). Arif Paşa Apartmanı özgün işlemlerinin yanında sadeliği de başarı ile vurgulayan tasarım ile günümüzde dahi ilk günkü ihtişamını yansıtmaktadır.

RESİM : Arif Paşa Apartmanı, Elmadağ / İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

ARİF PAŞA APARTMANI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.7. ARİF PAŞA APARTMANI

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Yavuz, Y., 1981

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.1.5 Pekmezian Apartmanı

Apartmanın Sahibi: --

Mimar: --

Yapım yılı: 1895 - 1905

Apartmanın konumu: Kule Meydanı, Galata - Beyoğlu / İstanbul

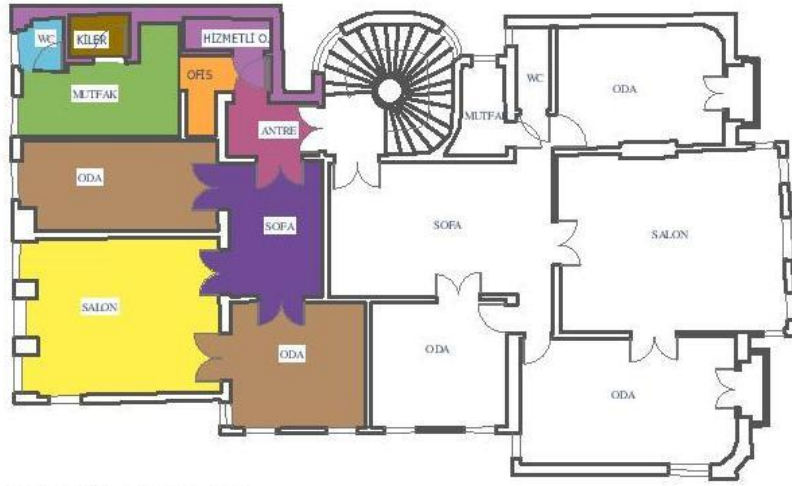
Günümüz Durumu: Mevcut

Günümüzde otel olarak varlığını sürdüren apartman, 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiştir. Günümüzdeki formu simetrik bir biçimde ve iki tarafı geride bırakılarak orta kısmı cumba şeklinde öne çıkarılmış olsa da, ilk yapım aşamasında her birinin bir öncekinden geride tutulduğu üç kademe olarak planlanmıştır. Zemin katın yüksekliği daha fazla tutularak ticaret işlevi verilmiştir. Dükkanın giriş kapısı, geniş ayaklar üzerine oturan sütunlardan oluşan üç adet kemerin yan yana birleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Bu sayede apartmanın girişi yapının en vurucu öğelerinden biri olup, davetkar bir görünüm sergilemektedir.

Zemin kat üzerine dört kattan oluşan apartman bloğunun son katı geri çekilmiştir. Yüksek pencerelere sahip olan apartmanın bir cephesi bitişik nizamdır. Her katta ikişer tane daire bulunmaktadır. Biri diğerine göre daha büyük olan dairelerden biri direkt sofaya açılırken, diğeri antre üzerinden sofaya bağlanmaktadır. Büyük olan dairenin sofası salonun metrekaresi kadar tutulmuş ve mutfak çok küçük planlanmıştır. Salonun iki yanında da yatak odaları yer almaktadır. Plan şemaları olarak birbiri ile çok benzer olan iki daire arasındaki en büyük farklılık mutfak ebatlarıdır. Küçük dairenin mutfağı bir oda büyüklüğünde tasarlanmıştır. Aynı apartmana ait iki daire arasındaki bu değişimlerin sunulduğu farklı plan tipolojileri ile birden çok kitleye hitap edilmektedir.

Pekmezian Apartmanı, bulunduğu arazi şartları dolayısıyla geri çekilmek durumunda kaldığından hareketli bir cephe ve plan düzenine sahiptir. Bir cephesi bitişik nizam olmasına rağmen çok sayıda penceresi bulunan apartmanda gün ışığı ve hava sirkülasyonu yeterli ölçüde sağlanmıştır. Galata meydanına bakan cephede çıkmanın gerisinde duran iki yüzeyde de odalara ait ufak balkonlar yer almaktadır.

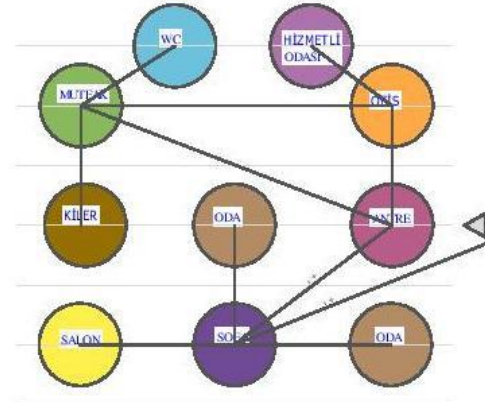
Günümüzde otel olarak kullanılan apartmanın formu ilk günkü halini hala korumaktadır.

NORMAL KAT PLANI

Pekmezian Apartmanı, Beyoğlu / İstanbul
Kaynak: Tuğçe EREN

PEKMEZİAN APARTMANI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.8. PEKMEZİAN APARTMANI

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Sunalp, A. A., 1999

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.1.6 Arif Paşa Apartmanı (Moda)

Apartmanın Sahibi: Sarıca Ailesi

Mimar: C. P. Pappa

Yapım yılı: 1903 - 1906

Apartmanın konumu: Ağa Bey ve Ruşen Ağa Sokak'larının köşesi, Moda / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

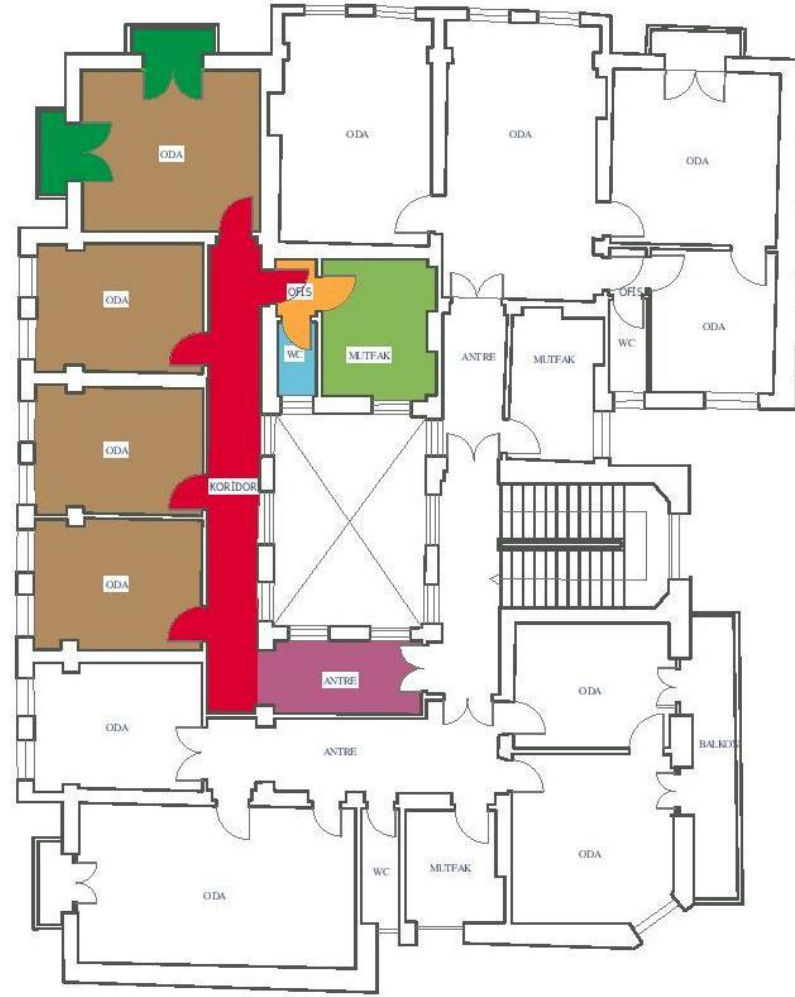
Osmanlı tebasına bağlı Ortodoks Rum Cemaati'nden olan C. Pappa uzun seneler Moda Bölgesi'nde ikamet etmiştir. Bu nedenle, bu bölgede gerçekleştirdiği yapılarla 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Moda Bölgesi'nin gelişimine katkısı olmuştur. Bodrum, zemin, dört normal kat ve çatı katından meydana gelen apartman bölgede önemli bir konuma sahiptir. Küçük bir parselde yer alan apartmanın değişik bir plan şeması bulunmaktadır. Standartlardan farklı olan yanı, giriş holüne doğru konumlanan ve üzeri cam metal taşıyıcılı örtü ile kaplı aydınlık avlusudur. Bu avlunun ortasında yer alan merdiven ile apartmana giriş gerçekleşmektedir. Görsel olarak farklı ve estetik değeri olan avlu, işlevsel olarak havalandırma ve aydınlatma sağlamaktadır. Aynı zamanda cadde ve konutlar arasında tampon bir alan oluşturacak kadar büyüktür.

Apartmanın her katında üçer tane daire, zemin katta ise iki konut birimi yer almaktadır. Katlar arası sirkülasyonu sağlayan merdivene, aydınlığın önünden geçilerek ulaşılır. Daire girişlerinde ev sakinlerini hol karşılar. Birimlerin her birinden odalara dağılım hattı farklı tasarlanmıştır. Dairelerden birinde hol üzerinden tüm mekanlara geçiş sağlanmış, bir diğerinde holden koridora bağlanarak bu ulaşım gerçekleştirilmiş, sonuncudan ise holden en büyük odaya, oradan da diğer mekanlara bağlantı sunulmuştur. Fonksiyonelliği ile ön plana çıkan bu apartmanda farklı çözüm yollarının denenmesi, akılcı bir üslubu ortaya koymaktadır.

Her bir birimdeki ortak nokta ise mekanların isimlerinin ayrışmadan, "oda" adı altında sunulmasıdır. Net bir biçimde kimliklerin oluşmadığını gördüğümüz bu düzende, oranlara bağlı olarak odaları işlevlere ayırmak mümkündür. Bu bağlamda, en büyük hacme sahip olan mekanın salon hizmetini sunduğu söylenebilir.

Mutfaklara oldukça geniş bir alan ayrılmıştır. Bu durum, mutfakların daha önce incelenen apartmanların geneline oranla önem kazandığına işarettir. İstanbul'daki ilk apartmanlarda mutfak hacmi, yalnızca bir hizmet mekanı olarak nitelendirilerek küçük bir alana sıkıştırılmıştır. Planlarda saptanan bir diğer unsur, yaşam alanlarının ana cepheye gelecek biçimde konumlandırılması, ıslak hacimler ve mutfak biriminin de iç avluya yönlendirilmesine dikkat edilmesidir. Bu durum, Pappa'nın Arif Paşa Apartmanı plan çözümlerini planlı bir biçimde yaptığını göstermektedir. Ancak, incelenen çoğu apartman yapısında öne çıkan bir faktör olan ve mahremiyet olgusunun bir yansıması olan genel ve özel birimlerin ayrışması ilkesine bu yapıda rastlanmamaktadır. Girişe yakın konumda yatak odaları yer alırken, gerisinde genel mekanlar olan mutfak ve salon hacimleri bulunmaktadır. Bu durum bilinçli bir sürecin sonucu olabileceği gibi, arsa formu ve alan yetersizliği dolayısıyla da gerçekleşmiş olabilir. Bazı odalar arasında geçişler söz konusudur. Bu durum kullanıcıya bağlı olarak işlev kazanan mekanların kişiye özgü tekil veya bir arada kullanılma olasılığını sunmaktadır. O dönemlerde kalabalık aile grupları görüldüğünden, bu şekilde bir çözüm biçimi uygun alternatifler sağlayabilmiştir.

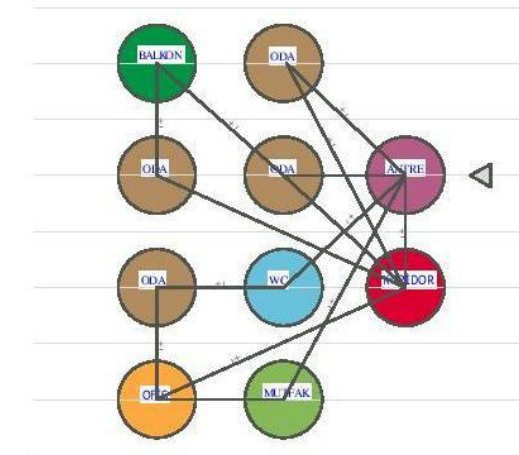
20. yüzyılın başında yapılan konut bloğu, olanakları ve işlevi ile günümüzde yapılan mimari yapılara yakın derecede konfor sunduğu söylenebilir. Birçok unsuru gözeterak tasarlandığı belli olan plan şemasında sofaya oldukça büyük bir metrekare ayrılmıştır. Simetrik hatlara sahip cephe tasarımı Neo Klasizm, Eklektisizm ve Art Nouveau etkileri ile Pappa'nın tasarladığı eserlerin ortak dilini yansıtmaktadır. Çokça yer verilen balkonlar ve planlanan çıkmalar ile hareketli bir cephe görünümü sunulmaktadır. Dördüncü kata kadar çıkmalar görülürken, devamında bu çıkmalara balkonlar oturmaktadır. Çevresel değişimler dışında apartman bloğu geçmişten günümüze özgün niteliklerini koruyarak ulaşmayı başarmıştır.

NORMAL KAT PLANI

Arif Paşa Apartmanı, Moda / İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

ARİF PAŞA APARTMANI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.9. ARIF PAŞA APARTMANI
 ÖLÇEK: 1/200
 KAYNAK: Öğrenci, P., 1998
 DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.1.7 Mısır Apartmanı

Apartmanın Sahibi: Abbas Halim Paşa

Mimar: Hovsep Aznavuryan

Yapım yılı: 1905-1910

Apartmanın konumu: İstiklal Caddesi, Beyoğlu / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

Osmanlı Devlet adamı olan Halim Paşa'nın özel bir konak olarak yaptırdığı Mısır Apartmanı, 1934 senesinde paşanın vefat etmesinden sonra her bir katın kiraya verilmesiyle, farklı kullanıcıları bünyesinde barındırmaya başlamıştır. İlk yapıldığı sene altı kat olarak tasarlanan Mısır Apartmanı'na, 1940 senesinde iş adamı Hayri İpar'a satıldıktan sonra iki kat daha çıkılmış ve asansör eklenmiştir. Günümüzde zemin kat üzerine, altı normal kat ve bir çekme kattan oluşan Mısır Apartmanı'nın giriş katı, ticari amaçlı kullanıma hizmet etmek üzere tasarlanmıştır. Art Nouveau sanatının cepheye kazandırdığı hareketlilik ve özgün formları ile dönemin önde gelen örneklerinden biri olmuştur. En çok dikkat çeken parçaları ise kesme taştan oluşan yalın cephe dokusu üzerine yer yer işlenmiş, süslemeli formudur. Yapımı gerçekleştirildikten sonra İstanbul'da inşa edilen çoğu apartman arasında önemli bir konuma ulaşarak çok sayıda dergi, gazete ve tartışmalara öncülük etmiştir. Betonarme yapım tekniği ile gerçekleştirilen yapının çatı katı, çamaşırhane ve teras olarak ortak kullanıma hizmet vermektedir. Yapıldığı yıllardan bu yana üst gelir gruplarına ev sahipliği yapan Mısır Apartmanı'nın İstiklal Caddesi'ne bakan cephesi, geri çekilmeler ile geniş balkon kullanımlarına olanak tanımıştır.

Birinci katı, giriş kat ile aynı hizada olacak şekilde geri planda durmaktadır. Ayrıca birinci katın cephesi boyunca planlanan geniş balkon ve dev pencere kullanımları ile diğer katlardan ayrıştığı görülmektedir. İkinci kattan itibaren ise konsol çıkan dairelerin pencereleri, birinci kata nispeten küçülmüştür.

Cephe üzerinden konuşulan tüm bu biçimlenişleri, mekan ilişkileri doğrultusunda okumak daha faydalı olacaktır. Katlarda dörder daire yer almakta ve her bir dairenin mekan büyükleri az da olsa birbirinden farklılaşmaktadır. Salon, oturma odası veya

yatak odası olarak ayrılan mekan isimlerinden ziyade, 1923 öncesinde inşa edilen apartmanların bir çoğunda görüldüğü üzere hepsi "oda" olarak adlandırılmıştır. Plandaki mekanlar incelendiğinde, birbirine benzer büyüklüklerde ve yan yana dizilmiş oda grubu ile çevrili olduğu dikkat çekmektedir. Bu bağlamda yaşam alanını ayırt etmek oldukça güçtür. Mısır Apartmanı'nın kat planlarındaki en önemli farklılıklardan biri, dairelerin girişinde bulunan ve antre olarak adlandırılan hacmin, sofa olarak çalışmasıdır. Bir başka deyişle antre ve koridor kavramlarının ayrımı okunmamaktadır. Antre birimi, aynı genişlikte ve doğrultuda mekanların merkezine kadar ilerleyen konumu ve tüm hacimlere giriş çıkışların da bu hat üzerinden gerçekleştirilmesi ile merkezi sofa biçimlenişini hatırlatmaktadır. Islak hacim, antre, birkaç oda ve mutfak birimleri dışındaki tüm mekanlar cephelerden ışık alacak şekilde konumlandırılmıştır. İç kısımda yer alan bu birimler için de aydınlık avlusu tasarlanmıştır.

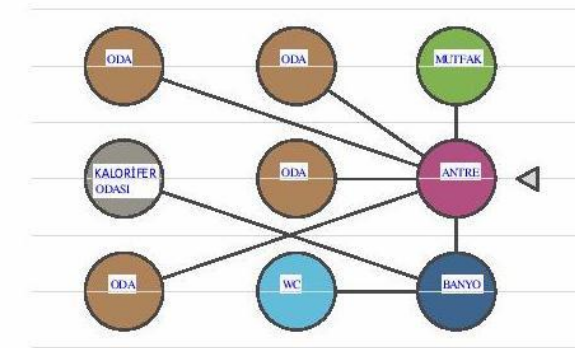
Oldukça ferah dairelere sahip olan apartmanın, çekirdeğin olmadığı cephedeki iki dairede altışar oda, diğer kısımdaki iki dairede de beşer oda bulunmaktadır. Dairelere girildiğinde ilk etapta mutfak ve bir adet oda birimi yer almaktadır. Odaya bitişik olarak sıralanan diğer odalar da bu hat üzerinde yerleşmiştir. Bu odaların bazılarında, aralarında bulunan kapılar ile birbirlerine geçişler verilmiştir. Odaların büyüklükleri birbirlerine benzer olduğundan, tasarlanan bu kapılar ile kullanıcılarının isteğine bağlı olarak bir arada veya ayrı ayrı kullanım olanağı sunulmaktadır. Bilinen kat planlarından farklı olarak ıslak hacimlerden biri olan banyoya antre üzerinden girilirken, tuvalet ve kat kaloriferi odasına ise banyodan girilmektedir. Odaların birçoğunda caddeye açılmasına olanak tanınan balkonlar yer almaktadır Bu sayede kullanıcıların dışarı ile ilişkisi arttırılırken, aynı zamanda da cepheye hareketlilik kazandırılmıştır. Bulduğu dönem itibariyle İstanbul'un en gözde konutlarından biri olan Mısır Apartmanı'nı bu denli ünlü yapan bir diğer neden ise, yıllar boyu çok sayıda ünlüye (şair Mehmet Akif Ersoy, şair Mithat Cemal Kuntay ve günümüzde Okan Bayülgen gibi ünlüler) ev sahipliği yapmış olmasıdır. Günümüzde ise eskiden sahip olduğu kat planlarından farklı planlara dönüştürülerek sanat galerileri ve ofislere yer verilmiştir.

NORMAL KAT PLANI

RESİM : Misir Apartmanı, Beyoğlu / İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

MISIR APARTMANI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.10. MISIR APARTMANI

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: İSTANBUL II NUMARALI KÜLTÜR VARLIKLARINI KORUMA BÖLGE KURULU MÜDÜRLÜĞÜ

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.1.8 Üçüncü Vakıf Hanı

Apartmanın Sahibi:

Mimar:

Yapım yılı: 1911

Apartmanın konumu: Beyoğlu / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

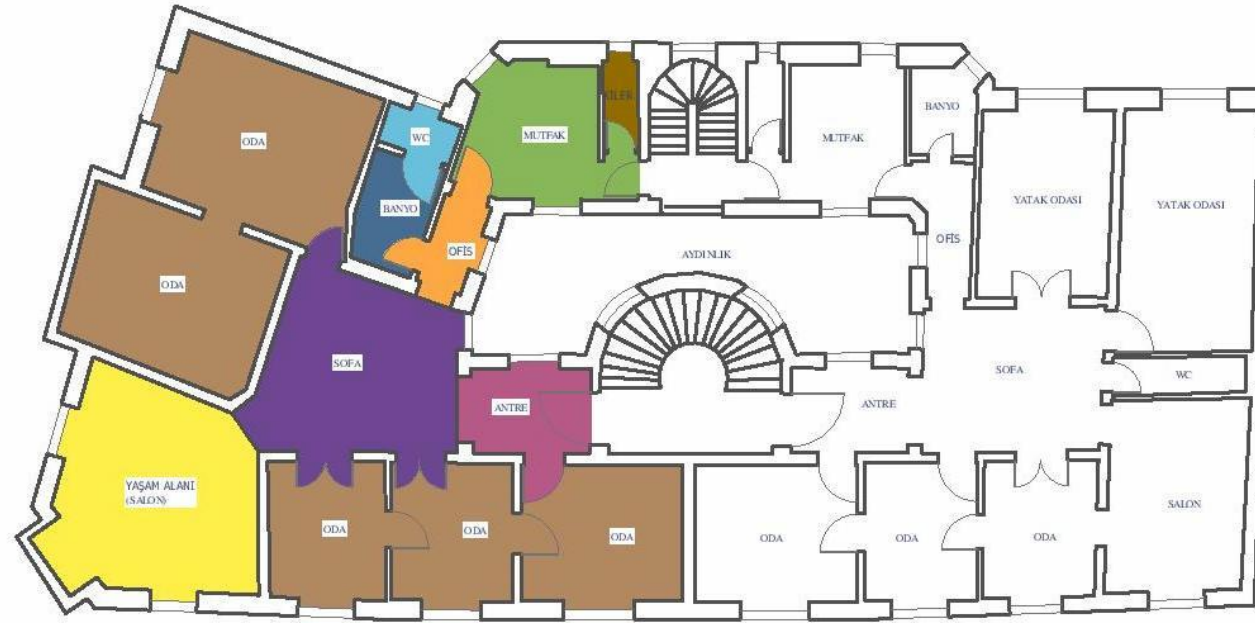
3. Vakıf Hanı, ticari işlevli dükkanların yer aldığı zemin kat ve beş normal kattan oluşmaktadır. Vakıf Hanı adıyla anılmasına rağmen, planlaması apartman olarak ele alınmıştır. Arsanın bulunduğu konum ve plan şemalarının çözümlenmesi bağlamında birçok dönem yapısından daha fonksiyonolist bir tavır sergilemektedir.

Bitişik nizam konumundan dolayı gün ışığı ve havalandırmadan yoksun kalan mekanlar için, binanın merkezinde geniş bir aydınlık avlusu tasarlanmıştır. Koridor, ıslak hacim ve servis mekanlarına cephe veren bu avlunun, karşılıklı iki yüzünde kat merdiveni ve servis merdiveni planlanmıştır. Servis merdiveni, yapılaş amacına uygun olarak mutfak birimleri ile bitişik konumda tasarlanmıştır. Ev sakinlerine ikinci bir çıkış olanağı sunmasının dışında asıl amacı evde çalışan hizmetli ve bina görevlisinin, daire sakinlerinin kullandığı ortak merdiveni kullanmadan sirkülasyonu sağlamasıdır. 3. Vakıf Hanı genel itibarıyla modern bir tavır sergilemesine rağmen, mekansal ilişkileri geleneksel Türk konut düzeninin esintilerini taşımaktadır. Bunlardan bazıları sofa kullanımı, mekanlar arası geçiş olanakları ve birimlerin birbirleri arasındaki oranlarıdır.

Her katında iki adet daireye ev sahipliği yapan 3. Vakıf Hanı'nın konutlarına girişte ilk olarak antre hacmi karşımıza çıkmaktadır. Bir yanı aydınlık avlusuna bakan antrenin diğer tarafından "oda"ya geçiş sunulmuştur. Antreden sonra gelen merkezi sofanın etrafında sırasıyla iki adet oda, salon, yatak odası ve ofis birimlerine ulaşılmaktadır. Bahsi geçen mekansal ilişkinin detaylarına bakmak gerekirse, antre ve sofadan ayrı bir girişe sahip olmalarına rağmen odalar arasında da kapıların bulunduğu görülmektedir. Birbirleri arasında geçişe sahip olan bu mekanlardan salona da bağlantı verilmesi, yalnızca bir dairede karşımıza çıkmaktadır. Salonla

ilişkilendirilen odanın, yemek bölümü olarak da düşünülmüş olduğu, odaya diğerlerinden farklı olarak çift kapıyla girilmesinden anlaşılmaktadır. İki daire arasındaki bir diğer fark ise, birinde yalnızca bir yatak odasına sofadan kapı verilmesi ve içerisinden ikinci bir odaya geçilmesi, diğerinde ise iki odaya da ayrı kapılar verilerek içeriden bağlantı sunulmamasıdır. Burada her iki dairede de ayrı kullanımlara sunulabilecek yeterli alan bulunduğu halde mimarın farklı alternatifler sunmayı tercih ettiği düşünülebilir. Islak hacimlere ofis mekanının içerisinden ayrı bir kapı ile ulaşılmaktadır. Bu alandan ayrıca, oldukça geniş bir metrekareye sahip olduğu görülen mutfağa da geçilmektedir. Daire içerisinde mutfak hacmine geniş bir alan bırakılması, incelenen birçok apartmana kıyasla o mekanda harcanan zamanın çoğaldığını ve kullanıcı ile mekan arasındaki ilişkinin önemini vurgulamaktadır. Mutfak biriminin içerisinde ayrıca bir kiler bölümü yer almaktadır.

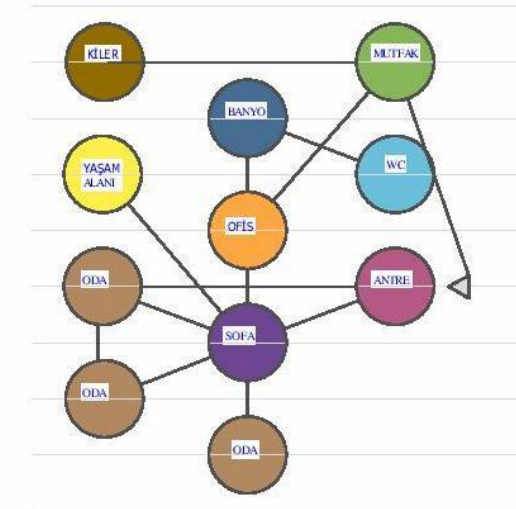
3. Vakıf Hanı, cephe olarak oldukça hareketli bir görünüm sergilemektedir. İki yol ayrımının köşe noktasına denk getirilen salon mekanı, plan düzenine bakıldığında neredeyse beşgen olarak nitelendirilebilecek bir forma sahip olduğu görülür. Konumu ve cephesi itibariyle sokağın her bir noktasından dikkatleri üzerine çeken heybetli bir binadır. Birinci kattan itibaren her iki cephede yatak odalarına gelecek yüzeylerde uygulanan çıkmaların bir kısmı mekana katılarak işlevlendirilse de, bazı yüzeyler çıkmalarla aynı hizada sonlandırılan balkonlardan meydana gelmiştir. Birinci katta çıkma yapılmayan yüzeye, üst katındaki cumbaların altına denk gelecek biçimde eli böğründeler yerleştirilmiştir. Pencerelerin etrafına çekilen kalın çerçeveler de cepheye farklı bir hava katmıştır. Bu yapı aynı zamanda, günümüzde birçok diziyeye ev sahipliği yaparak kendini ve anılarını yaşatmaktadır.

NORMAL KAT PLANI

3. Vakıf Hanı, Beyoğlu / İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

3. VAKIF HANI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.11. ÜÇÜNCÜ VAKIF HANI

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Yavuz, Y., 1981

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.1.9 Harikzedegan (Tayyare) Apartmanları

Apartmanın Sahibi: Evkaf Nezareti

Mimar: Kemaleddin Bey

Yapım yılı: 1922

Apartmanın konumu: Ordu Cad, Balabanga Mah., Laleli, Fatih / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

Tuğla ve betonarmenin birlikteliği ile inşa edilmiş olan apartman, dört bloktan oluşmaktadır. Anıt niteliğinde devasa yerleşimi ve özgün planlaması ile kendi döneminde ve günümüzde de hala etkisini sürdürmektedir. Betonarme yapım tekniği ile ilk yapılan apartman olmasının dışında, ilk toplu konut olma özelliğini de taşıdığı söylenebilir.

Yapım amacı 1918 senesinde İstanbul'da çıkan büyük yangında evsiz kalanlar için sosyal konut sağlamaktır. Yangınzede anlamına gelen Harikzedegan ismi de buradan gelmektedir. Yapımı tamamlandıktan sonra Türk Hava Kurumu'na aktarılan apartman, 1985'e kadar konut olarak kullanıldıktan sonra otel olmak üzere kiraya verilmiştir. Blokların arası, dairelere servis hizmetlerinin gerçekleştirildiği haç şeklinde bir sokak olarak bırakılmıştır (İstanbul Ansiklopedisi, 2010).

Zemin kat üzerine dört normal kat, bir çatı katı ile toplamda 124 konut ve 25 dükkan birimini içerisinde barındırmaktadır. Belirli aralıklarla çıkma yapan cephe hareketli bir görünüm sergilemektedir. Hakim olan simetriyi dengeleyen hareketlilik ve yükseklik oranları ile cephedeki bezemelerin algısı artmaktadır. Giriş katından ulaşımı sağlanan ticari dükkanlar iki kattan oluşur ve ard arda sıralanan kemerlerden meydana gelmiştir. Birinci katın pencereleri dikdörtgen hatlarda tasarlanırken, ikinci katta ise yarım daire kemerlerle sonlandırılan pencereler, giriş kat ile görsel bir bütünlük kazandırmaktadır.

İnşa edilen çok katlı blokların bir çoğu, buldukları dönemin ve o dönemlerde ortaya çıkan akımların etkilerini taşımaktadır. Her dönemde gelişen yeni teknolojiler, dergi ve gazetelerin yaygınlaşması ile uluslararası ölçekte yeni tasarım ilkeleri kolay

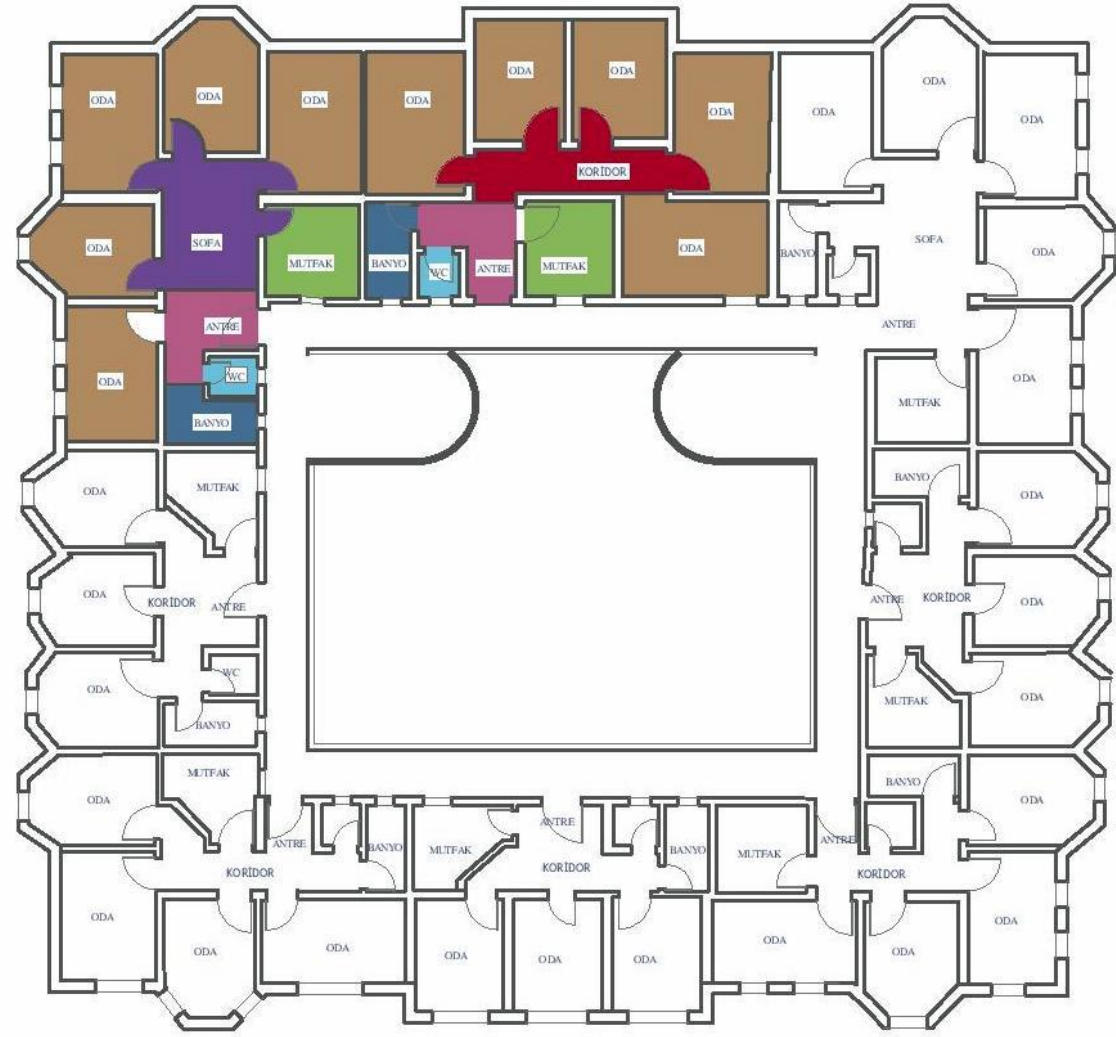
öğrenilebilir hale gelmeye başlamıştır. Bunun da etkisiyle, dönemin öne çıkan akımlarının yapıya yansıtılmasının dışında, incelenen yayınlar ve gerçekleşen geziler ile tasarım alanında da sürekli gelişmeler yaşanmıştır. Bu bağlamda düşünüldüğünde, Eklektisizm stili ve Barok üslubunun hakim olduğu Harikzedegan Apartmanı, estetik görünüm ve işlevsel kullanımın bir aradalığını yansıtan başarılı örneklerden biridir.

Harikzedegan Apartmanı'nın tek bir katında sekiz adet daire yer almaktadır. Bunlardan üç tanesi 3+1, üç tanesi 4+1 ve iki tanesi de 5+1 olarak planlanmıştır. Daha ufak tutulan arka iki blokta ise dört tane 3+1 yer alırken, dört tane de 4+1 düşünülmüştür. Çatı katı kullanımı ortak kullanıma açık planlanmış, fakat zaman içerisinde çamaşırhane ve kapıcı dairelerinin yer aldığı bir alan olmuştur. Katlar arasındaki sirkülasyon ise, orta avluya bakacak biçimde konumlanmış kare biçimli kat koridorunun üzerinde, karşılıklı olarak iki koldan açık olarak tasarlanmış merdivenlerden sağlanmaktadır (Yavuz,Y., 1981).

Kat planlarına bakıldığında mekanların metrekareleri arasında çok büyük farklılıkların olmadığı görülmektedir. Günümüzde salon ve yemek bölümünün yer aldığı kabul mekanı, dairenin en büyük odası olarak ilk bakışta fark edilmektedir. Mutfak salona ve daire girişine yakın konumlandırılmış, özelleşmiş birimler ise geri planda yer almıştır. Mahremiyet gereksiniminin bir yansıması olan bu düzen, geçmişten günümüze sürdürülen bir sistem olsa da bazı dönemlerde daha geri planda kalmıştır. Harikzedegan Apartmanı'nın daire girişleri sofa veya antreye açılım sağlamaktadır. Daire girişinin bitişiğinde genellikle mutfak birimi konumlanırken, karşısında salon yer almaktadır. Yatak odaları kimi blokta ard arda tek bir kol hizasında planlanırken, kimisinde ise salonun her iki yanında birden dizilmektedir. Buradan da anlaşılmaktadır ki, Harikzedegan Apartmanı'nın mekan düzeni tek bir dilde kopyalanan bir sisteme sahip değildir. Kullanıcıya farklı plan tipolojileri sunmaktadır. Ayrıca, mekanların metrekareleri arasında büyük farklılıkların olmaması nedeniyle, yaşayan bireyin isteğine bağlı olarak değişip dönüşebilir bir plana sahiptir.

Açık koridor sistemi üzerinden dairelere giriş verilmiş ve bu cepheye daha çok ıslak hacimler ile mutfak benzeri birimler sıralanmıştır. Ana cephede ileri geri çıkmalar ile

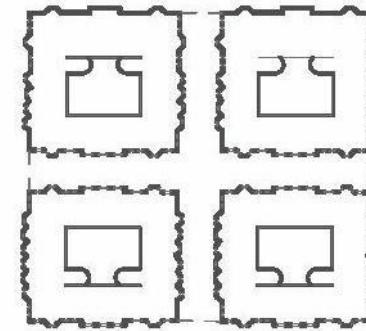
hareketlenen yüzeylerde ise salon ve yatak odaları bulunmaktadır. Günümüzde otel olarak işlevini sürdüren apartmanların iç avlusundaki ara sokakların çatıları kapatılmış ve binaya dahil edilmiştir. Görünümüyle ise ilk günkü ihtişamını hala korumaktadır.

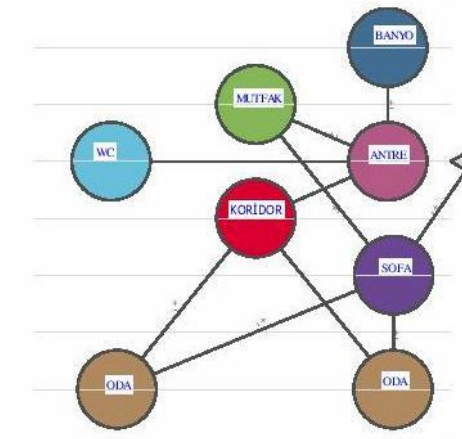
NORMAL KAT PLANI

HAarikzedegan (Tayyare) Apartmanı, Laleli / İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

HARİKZEDEGAN APARTMANI TÜM PLAN ÇİZİMİ

HARİKZEDEGAN APARTMANI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.12. HARİKZEDEGAN (TAYYARE) APARTMANLARI

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Yavuz, Y., 1981

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.1.10 Maçka Palas

Apartmanın Sahibi: Vincenzo Caivano

Mimar: Guilio Mongeri

Yapım yılı: 1922

Apartmanın konumu: Harbiye Mah., Maçka Cad. ile Bronz Sk. Kesişimi, Şişli / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

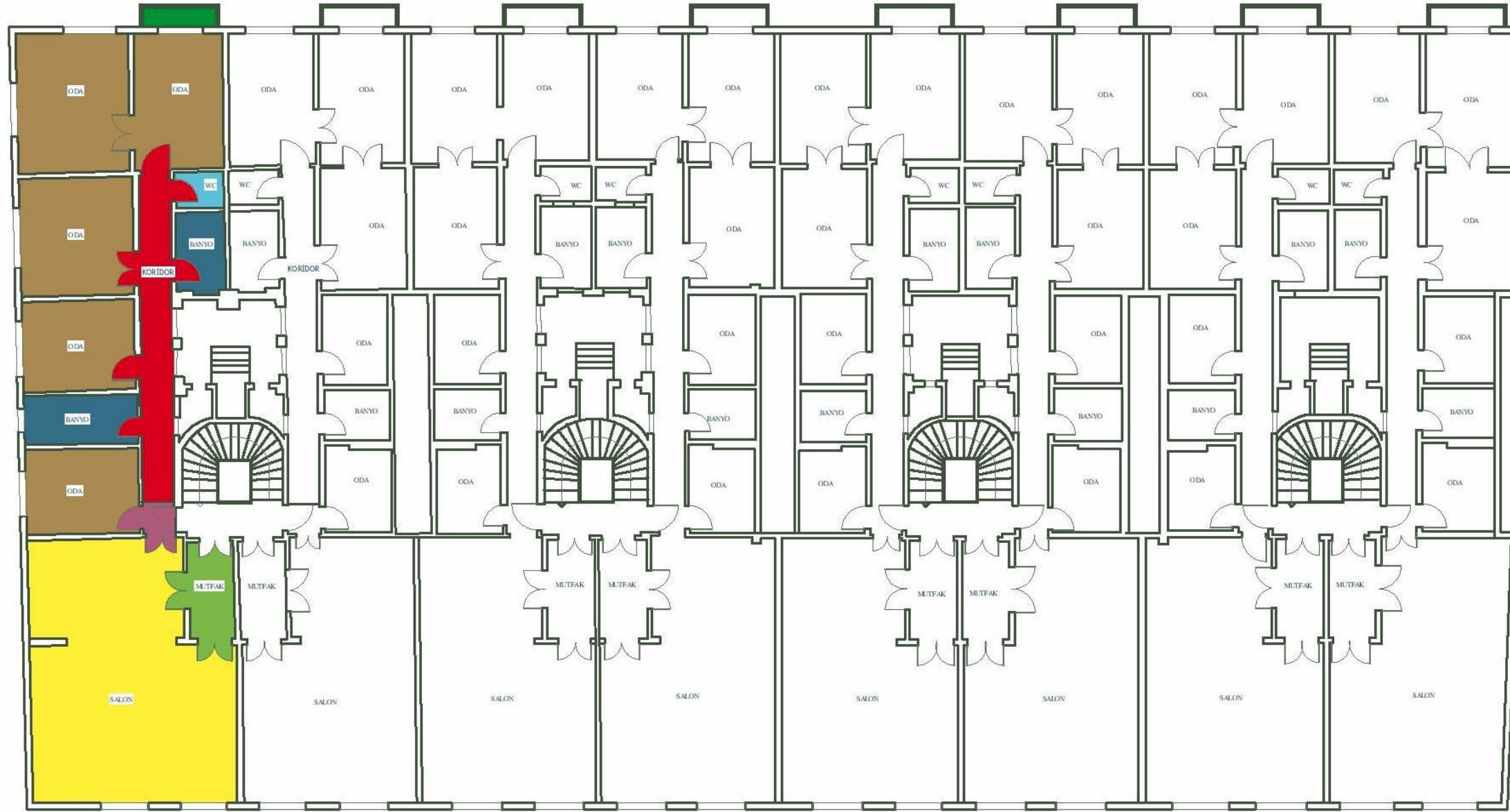
Maçka Palas'ı, arsanın karşısında yer alan İtalyan Elçiliği'ne kiralanması düşüncesiyle yaptıran Caivano, elçiliğin Ankara'ya taşınmasıyla planını gerçekleştirememiştir (wikipedia, 2014). Sekiz kattan meydana gelen blokta 64 adet geniş daire yer almaktadır. Günümüzde alt katları dükkan olarak kullanılsa da, yapılış amacı konuttur. Caivano 1967 senesinde vefat ettiğinde, binanın idaresi oğluna geçmiş, bu süreçte zemin katlar ticaret amaçlı kiralanmaya başlamıştır. İstanbul'daki ilk asansörlü bina olma özelliğine sahip apartman, zaman içerisinde sadece ön cephesi kalacak biçimde yıkılarak yeniden yapılmıştır.

1. Ulusal Mimarlık Dönemi'nin öncülerinden olan Mongeri, Maçka Palas'ı Milano Palazzoları'nın etkisinde kalarak tasarlamıştır. Dört adet girişi bulunan yapının görkemli cephesi üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, giriş katını da içine alan iki kat yüksekliğindeki alandır. Geniş dikdörtgen söveler ve kabartmalarla bezenmiştir. İkinci bölüm dört normal katı içerisine almaktadır. İlk üç katı normal dikdörtgen pencerelerden oluşurken, son kat kemerli pencere görünümünde sonlandırmıştır. Son bölümü içeren çatı katı geri çekilerek inşa edilmiştir. Volta döşemeli kagir binanın yapımında ileri teknolojiler kullanılmıştır. Örnek olarak, havagazı ile çalışan şofbenler, su tesisatı armatürleri, kapı-pencere ve radyatörler gibi parçalar İspanya'dan getirilmiştir (İstanbul Ansiklopedisi, 2010).

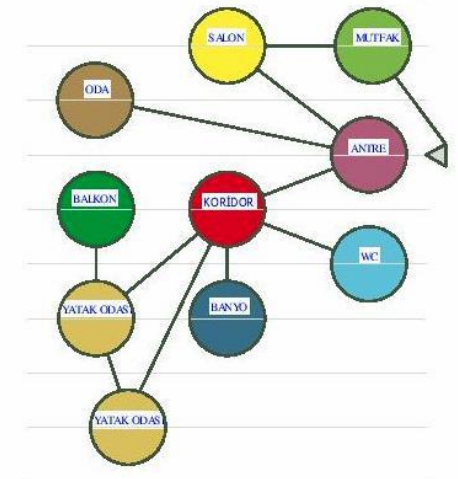
Her katında ikişer daire yer alan Maçka Palas'ın plan şeması tek bir kurgu üzerinden türemiştir. Ana girişe yakın konumda kabul mekanları bulunurken, arka cepheye doğru ise ard arda özelleşmiş mekanlar sıralanmıştır. Daire girişinin bir tanesi salona bağlanan küçük bir antreye açılırken, diğeri mutfığa bağlanmaktadır. Mutfaktan da

salona iki ayrı kapıdan geçiş imkanı sunulmuştur. Girişe açılan antrenin sağında koridor boyunca ıslak hacim ve yatak odaları sıralanmıştır. Koridorun sonunda yer alan iki adet yatak odası bir kapı ile birbirlerine birleştirilmiştir. Köşede kalan yatak odasına koridor üzerinden kapı verilmemiş ve bitişiğinde yer alan iki odadan da geçiş olanağı sağlanmıştır. Metrekare yetersizliği dolayısı ile ayrı bir kapı açılmamış olsa da, tek bir oda olarak değerlendirilebilecekken iki ayrı oda elde etme düşüncesi ile köşedeki odanın kullanım seçeneği kullanıcıya bırakılmıştır. Uzun koridor boyunca yer alan dört ayrı oda aydınlıklara bakarken, arka cephedeki iki oda dışarı açılmaktadır. Ana caddeye bakan salonun metrekaresi oldukça büyüktür. Cepheye açılan çok sayıda pencereye sahip olmasıyla ferah bir konuma sahiptir.

İşlevsel kullanım, kullanıcılara tanınan olanaklar, düzeyde yükseliş, malzeme kalitesi ve teknolojik kolaylıklar gibi daha nice özellikler ile çok katlı konut yapılarının gelişim süreci oldukça hızlı ilerlemiştir. Haberleşme ve iletişim teknolojisinin gelişimiyle her türlü bilgiye kolaylıkla ulaşılmaya başlanması dolayısıyla da fikirler ve yapılan tasarımlar farklılık kazanmıştır. Tabii ki malzemelerde ortaya çıkan olanaklar ile bu fikirler kolaylıkla hayat bulmaya başlamıştır. Maçka Palas yapısının görünümündeki heybet ve sadeliğinde yatan görkemli tavır da bu etkenlerin bir yansıması niteliğindedir.

Maçka Palas, Şişli / İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

MAÇKA PALAS PLAN ŞEMASI

Şekil 5.13. MAÇKA PALAS
 ÖLÇEK: 1/200
 KAYNAK: Göksel, A., E., 1998
 DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.2. 1923 - 1950 Dönem Aralığında İstanbul'da Çok Katlı Konutlar

Cumhuriyet'in ilanından sonra mimarlık alanında gerçekleşen en önemli yeniliklerden biri, Avrupa'nın birçok yerinden getirilen Türkiye'ye getirilen 40 yabancı mimar olmuştur. 1924 - 1942 döneminde Ankara'ya idari binaların inşası için davet edilen mimarlar, kendi ülkelerindeki çağdaş yenilik ve eğitim bilgilerini ülkemize bir nebze de olsa kazandırabilmişlerdir. Ağırlıklı olarak Avusturya ve Almanya'dan gelen yabancı mimarlar özellikle Neo klasik mimari anlayışıyla binalar tasarlamışlardır. Simetrik plan düzenlerine, anıtsal boyutta merdiven kullanımlarına, ardi sıra gelen pencerelere ve simetrik cepheye sahip olması gibi daha birçok özellik bu dönemin yapılarda okunabilmektedir.

Bu dönemde mimarlık eğitimi alanında önemli ilerlemeler görülmektedir. 1882'de kurulan Sanayi-i Nefise Mektebi, 1928 yılında Güzel Sanatlar Akademisi ismini alarak Türkiye'de "akademi" unvanını alan ilk yükseköğretim kurumu olmuştur. Bu kurumdan ilk kez iki kadın mimar mezun olmuştur. Türkiye'nin mimarlık eğitimi alanında önemli ilerlemeler gösterdiği bir dönem aralığı olarak, süreç ilerledikçe incelenen konut planlamalarının niteliklerinde de değişimler gözlenmiştir. Bu dönemde genellikle kamu girişimleri ile imar süreci gerçekleştiğinden, ağırlıklı olarak devlet ve kamu binaları inşası gerçekleşmiştir. Özel girişim ise, daha çok lojman gibi binaların yapımını tercih etmiş ve daha az birikimi olan halk ise çok katlı konut yapılarını uygulamıştır. Bu bağlamda apartman inşası sürecinde büyük ölçüde ilerleme görülememiştir.

1947'de II. Dünya Savaşı sonrası ABD'nin Dışişleri Bakanı Marshall tarafından geliştirilip 1948 yılında uygulamaya konulan Marshall yardımı ile 16 Avrupa ülkesinden biri olan Türkiye'ye de yardım sağlanmıştır. Aslında Amerika Birleşik Devleti II. Dünya Savaşı sırasında elinde biriken üretimlerini elden çıkartmak istemiş, yardım konusu da buradan kaynaklanmıştır. Marshall'ın düşündüğü bu yardım süreci ile Türkiye'ye gönderilen çok sayıda iş makinesi ve çeşitli malzemeler ile insan gücüne duyulan ihtiyaç azalmaya başlamıştır. Artan işsizlik oranları küçük yerleşimlerden büyük kente göçü arttırırken paralelinde artan arsa fiyatları, düşeyde yükselme ihtiyacını doğurmuştur. II. Dünya Savaşı'nda maddi kayıplar nedeniyle

yaşanan malzeme alımının durması, İkinci Ulusal Mimarlık Akımı'nı gündeme getirmiştir. Osmanlı, Selçuklu ve Türk Konut mimarilerinin izleri görülen çok katlı yapılar oluşmaya başlamıştır. Ayrıca modern mimarinin izlerinin görüldüğü bu dönemde kolay monte edilen hafif taşıyıcı malzemelerin kullanılmaya başlandığı görülmektedir (Wikipedia, 2014). İnşaat yapım tekniklerinin de gelişimi ile artan kat ve daire sayısı, büyük bir mahalleyi bir tek binanın içerisine toplamaya başlamıştır. Modernizmin öncülerinden olan ve brütalizm akımını yansıtan, Marsilya toplu konut örneği 1946'da Le Corbusier tarafından uygulanmaya başlamıştır. Bu örnek, Türkiye'de yakın zamanda yapılacak birçok konut bloğuna da öncü olacaktır (Örnek: Ataköy Uydu Kent projesi, 1962).

Aynı zamanda 1931 yılında Türkiye'de ilk düzenli dergi olan Arkitekt dergisi yayına başlamıştır. Dünyadan ve Türkiye'den çok sayıda örneği inceleme fırsatı bulan mimarlar, oluşturulan tartışma ortamlarından da çağdaş bilgiler edinmiştir. Dört döneme ayırdığımız dönemlerin her birinde olduğu gibi bu dönemde de on adet apartman bloğu belirlenmiştir. Yayınlanan dergi, gazete ve araştırmalarda adlarına sıkça rastladığımız ve dönemin mimari yaklaşımı olan modernizmi yansıtan apartmanlar incelenmiştir. Bu yapıların bir kısmı aynı dönem aralığında inşa edilmiş olsa da farklı plan tiplerine sahip olmasına dikkat edilerek seçilmiştir. Öte yandan, farklı zaman dilimlerinde, fakat aynı plan kurgusunu anımsattıkları da görülebilmektedir.

5.1.2.1. Derviş Bey Apartmanı

Apartmanın Sahibi: Derviş Bey ve ailesi

Mimar: Hasan Adil

Yapım yılı: 1930 – 1932

Apartmanın konumu: Cihangir - İstanbul

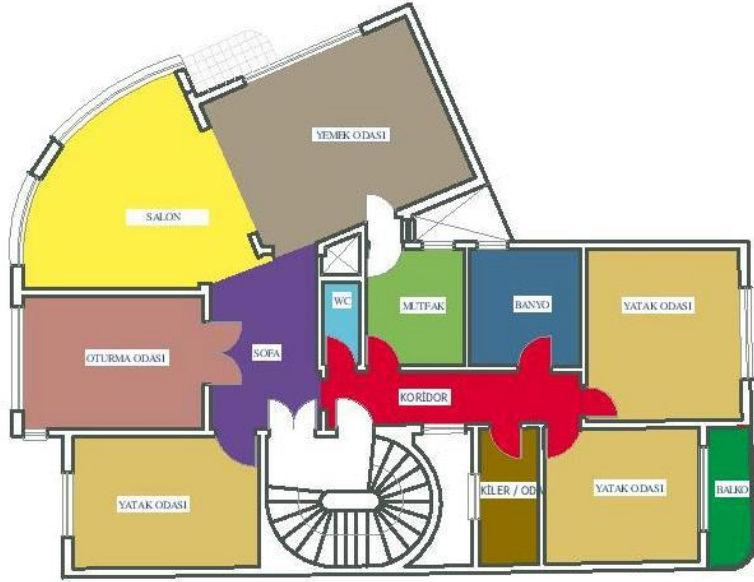
Günümüz Durumu: Mevcut Değil

160 metrekare bir arsa üzerine inşa edilmiş olan bu apartman, yaklaşık olarak 15,00 metre uzunluğunda, 10 metre genişliğindedir. Bodrum kat, zemin ve dört normal

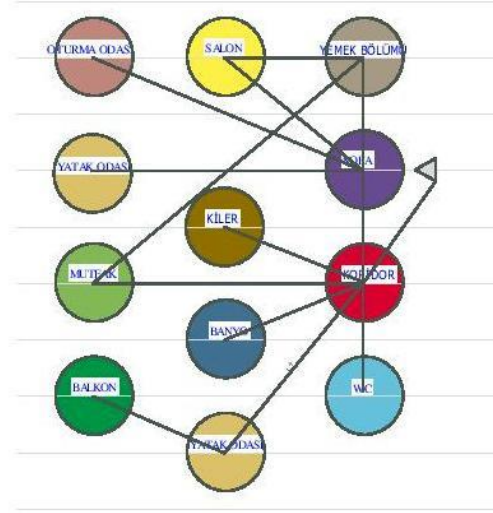
kattan oluşmaktadır. Cadde üzerinden üç basamakla ana giriş kapısına ulaşılan apartman, rüzgarlık bölümüne açılış sunmaktadır. Bu kapalı hacimden beş basamak daha çıkılarak zemin kata ulaşılmaktadır. Kat planları genel itibariyle birbirinin aynısıdır. Her katta tek bir daire bulunmakta ve her daireye iki farklı kapı ile geçiş yapılmaktadır. Ana giriş kapısı ile sofa kısmına ulaşım sağlanırken, hemen yanında yer alan tekli kapı ile özelleşmiş mekanlara bağlantı düşünülmüştür. Orta sofalı olan bu plan düzeninde, ortak alanlar ile yatak odaları, aralarında bir kapı ile keskin bir biçimde ayrı tutulmuştur. Hem dış kapının ayrı tasarlanması, hem de iç mekanların kullanıma göre birbirinden ayrılması, mahremiyete verilen önemi göstermektedir. Mutfak ve ıslak hacimler, yapılan ayırımın dışında kalmış olsa da, mutfaktan diğer bölümdeki yemek odasına birleşim düşünülmüştür.

Oturma odası, salon, yemek odası ve misafir yatak odası ön cepheye açılmaktadır. Misafir odası ve yemek bölümünün bir kısmı cepheden geri çekilmekte ve dışarı çıkarılan balkonlar ile hareket sağlanmaktadır. Misafir yatak odasının cepheden geri çekilmesiyle, bitişik oturma odasının yan cephesinde komple bir pencere açılabilmiştir. Aynı zamanda, salon kısmından yemek bölümüne doğru oval bir hat çizilerek geniş bir açı ile tasarlanan binada ayrı bir kol ile cepheden çıkılarak farklı bir görünüm ve kullanım olanağı elde edilmiştir. Dikkat çeken bir diğer faktör ise, bilindik sofa kullanımının dışında, sofa ile koridor kullanımının bir arada tasarlanmış olmasıdır. Geçmişte sıkça uygulanan geleneksel plan kullanım şemasının dışına taşılması, mekansal anlamda yeni arayışlara girildiğinin bir göstergesidir.

Derviş Bey Apartmanı'nda arsanın eğimli olması, arsa şeklinin düzgün olmayışı gibi faktörler nedeniyle birtakım farklı biçimlenmeler uygulanmıştır. Ferah ve aydınlık olarak tasarlanan bina her cepheden ışık ve hava alacak şekilde ayırık nizamlı inşa edilmiştir. Çok fonksiyonlu kullanımı ile döneminin farklı yapılarından (Özakbaş, 2007).

NORMAL KAT PLANI

DERVİŞ BEY APARTMANI PLAN ŞEMASI

Derviş Bey Apartmanı, Ana Cephe, Cihangir / İstanbul
(Mevcut değil)
Kaynak: Hasan Adil

Şekil 5.14. DERVİŞ BEY APARTMANI

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Özakbaş, D., 2007

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.2.2 Bosfor Apartmanı

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: Sami Macaroğlu ve Mühendis Livas Beyler

Yapım yılı: 1930 – 1932

Apartmanın konumu: İnönü Caddesi – Taksim / Alman Konsolosluğu Karşısı - Ayazpaşa - İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

169 metrekare bir arsa üzerine inşa edilmiş olan bu apartman, 18,80 metre uzunluğunda ve 9 metre genişliğindedir. Plan düzeni incelendiğinde, genel kullanım bölümünün ve özelleşmiş mekanların net bir biçimde ayrıldığı görülmektedir. Merdiven sahanlığından çıkıp, eve girildiğinde ilk karşımıza çıkan alan sofa kısmıdır. 1930'lu yıllardan günümüze yaklaştıkça sofa mekanı inceliş uzayarak koridor haline gelmiştir. Bu durumun bir yansıması da Bosfor Apartmanı'dır. Arsa biçimlenmesi, yeni teknolojik ilerlemeler, Batı'ya öykünme gibi unsurlar ile mekan kullanımlarının farklılaşması sonucunda biçimlerde de dönüşümler görülmektedir. Girişin hemen karşısında yemek odası bulunmaktadır. Yemek odası ile salon arasında geçiş düzenlenmiş, fakat giriş kapıları iki farklı birime de yerleştirilmiştir. Salon ile ana giriş arasında mutfak bölümü düşünülmüş, aynı zamanda bir cam bölme ile salona servis olanağı sağlanmıştır. Dönemin diğer yapılarına kıyasla oldukça özenli tasarlanan bu binanın cephe düzenindeki hareketlerle balkonlar oluşturulmuştur. Bu sayede cepheden sokağına olan algı ile caddeden cephenin algısı canlandırılmış ve iç hacimlerin daralması bir nebze de olsa engellenmiştir.

Mahremiyet duygusunun ön planda olduğu mekânsal analizden okunabilmektedir. Yatak odaları gibi özelleşmiş mekanlar, bir kapı ile ortak alanlardan ayrılmış ve apartman bloğunun arka cephesinde konumlandırılmıştır. Arsa biçimlenmesi dolayısıyla uzunlamasına bir planlama sistemi uygulanmıştır. Kat planının her iki ucunda farklı mekanlar konumlandırılmış ve aralarına servis alanları yerleştirilmiştir. Uç kısımdaki her iki odaya farklı hacimlerde balkon eklenmiştir. Batı rüzgarlarına maruz kalan bu cephedeki camlarda çift pencere kullanılmış ve kış bahçesi

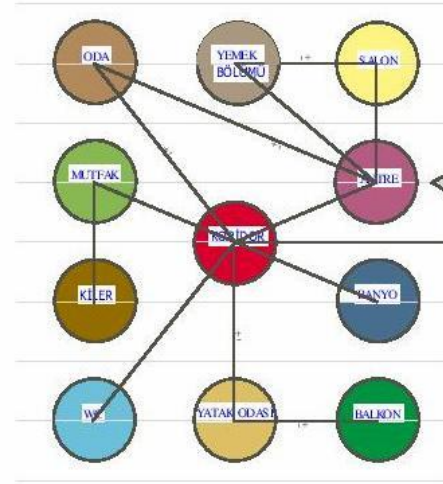
düşünülmüştür (Arkitekt, 1932-10). Bir diğler ara odanın ise geri çekilerek, Fransız balkonu tarzında ufak bir çıkma yapıldığı gözlenmektedir.

Bina, zemin katın altında bir bodrum kat, üzerinde yedi normal kat ve bir terastan oluşmaktadır. Binanın son iki katı, kat sayısı sınırlaması getirildiği için çekme kat olarak tasarlanmıştır. Toplam yedi katlı olan bu apartman betonarme iskelet sistemiyle yapılmıştır. Bodrum katta kapıcı dairesi, çamaşırılık odası ve kömür dairesi bulunmaktadır(Arkitekt, 1932-10). Merkezi sistemle ısıtılan ve bu şekilde sıcak su ihtiyacı karşılanan binanın tüm kat planları birbirinin aynısıdır.

Cephe özellikleri incelendiğinde, bodrum ve zemin katın mermer ile kaplandığı görülmektedir. Eğimli bir arazide inşa edildiği, bodrum katındaki pencerelerden okunan bu binanın cephe detayları Mimar Sami Macaroğlu tarafından sade ve modern bir biçimde tasarlanmıştır. Zemin katın üzerindeki dairelerde cepheden taşma görülürken, zemin ve bodrum kat yalnızca pencereleri ile kendini okutmaktadır (Özakbaş, 2007). Sokak kapısı geri çekilen binaya ve caddeden iki sıra basamak ile ulaşılmaktadır. Yalın geometrik biçimli demir sokak kapısı ile görsel bütünlük sağlanarak balkon ve bodrum kat parmaklıkları demir olarak yapılmıştır.

NORMAL KAT PLANI

BOSFOR APARTMANI PLAN ŞEMASI

Bosfor Apartmanı, Ana Cephe, Beyoğlu / İstanbul
Kaynak: Tuğçe EREN

Şekil 5.15. BOSFOR APARTMANI

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Özakbaş, D., 2007

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.2.3 Melek Apartmanı

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: Mimar Abidin, Mühendis Fikri Santur

Yapım yılı: 1930 – 1932

Apartmanın konumu: Rumeli Caddesi, Meşrutiyet mahallesi – Nişantaşı - İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

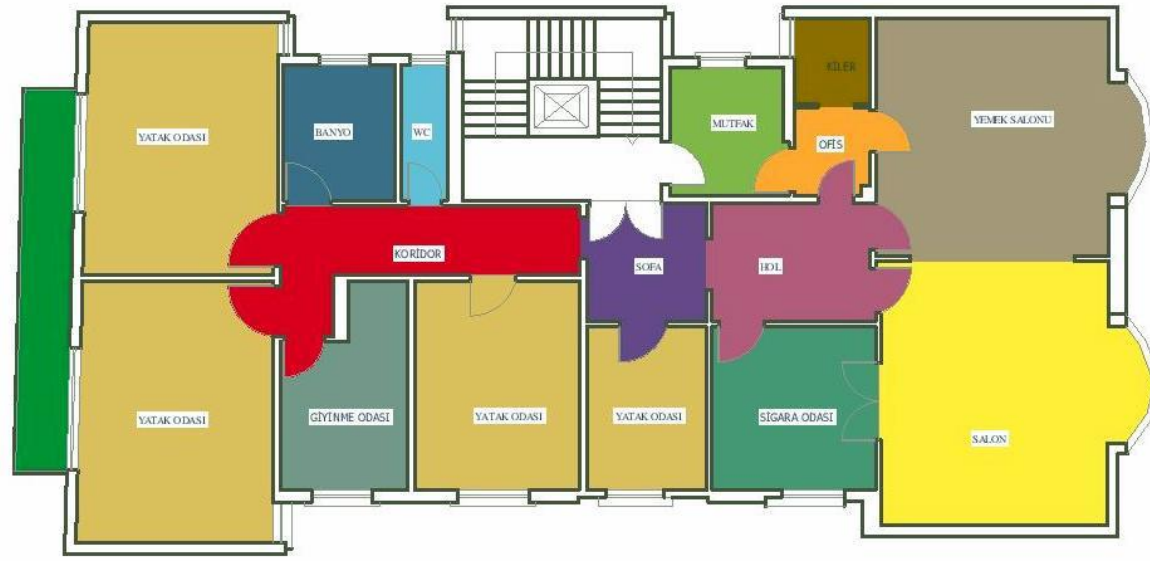
276 metrekare bir arsa üzerine inşa edilmiş olan bu apartman, yaklaşık olarak 12,00 metre uzunluğunda, 23,00 metre genişliğindedir. Giriş katında dükkânların yer aldığı apartman, bodrum, zemin ve dört normal kat ile çatı katı olmak üzere toplam 7 kattan oluşmaktadır. Bodrum katında kalorifer dairesi, çamaşır dairesi, kapıcı daireleri ve depolar yer almaktadır (Özakbaş, 2007). Kat planları incelendiğinde farklı gelir düzeylerinin dikkate alınarak tasarıma yön verildiği görülmektedir. Modernizmle birlikte kitlesel üretim mantığı ile tek bir sistemde tasarlanmaya başlanan apartman blokları, tüketim alışkanlıklarının farklılaşması, gelir düzeyinin kent yaşamında etkili olması ve üst gelir grupların apartmanları tercih etmeye başlaması ile değişim göstermeye başlamıştır. Bu bağlamda Melek Apartmanı'nın planları incelendiğinde, birinci ve ikinci katlarda tek kata yayılacak biçimde lüks daireler planları tasarlandığı görülür. Üçüncü ve dördüncü katlarda ikişer daire yer almaktadır. Çatı katında ise cepheye cam açılmadığı dikkat çekmektedir. Bu katta hizmetçi odaları ve su deposu bulunmaktadır.

Binanın giriş kapısı içe çekilerek giriş holüne ve oradan ikinci bir kapı ile zemin kata ulaşılmaktadır. Merdiven evi çıkışlarında daire girişleri bulunmaktadır. Birinci ve ikinci katta yer alan büyük birimlerde daireye giriş antre üzerinden sağlanmaktadır. İki giriş kapısı bulunan bu dairelerin bir diğer kapısı da mutfığa açılmaktadır. Yaklaşık 6 metrekare olan antre kapalı bir oda şeklinde diğer birimlerden yalıtılmıştır. İki yandan açılan kapılar ile hollere ulaşım sağlanmaktadır. Karşılıklı diğer iki kapıdan biri kat merdivenine açılırken, diğeri misafir odasına ulaştırır. Hollerden biri, salon, yemek odası, mutfak ve sigara odasını birbirine bağlayan ortak kullanım mekanıdır. Arka cepheye doğru uzanan koridor ise, yatak odalarına açılmaktadır. Üst katların her birinde ise ikişer daire planlanmıştır.

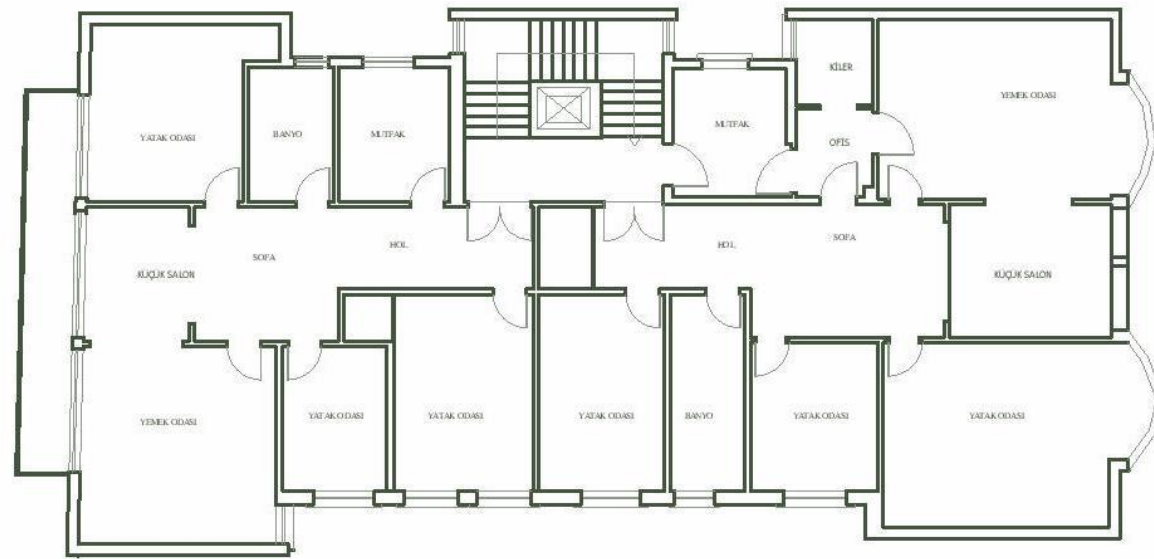
Ana cepheye bakan salon ve yemek mekanının iki kenarından cepheye yarım çember biçiminde taşma yapılmıştır. Arka cephede ise yatak odalarını birbirine bağlayan ortak bir balkon tasarlanmıştır. Mutfak ve ıslak hacimler bitişik nizam olduğu yan cepheden içeri çekilerek, doğal havalandırma ve aydınlatma sağlanmaktadır. Mutfak biriminin ayrı bir kapı ile apartman holüne açılması dışında, yemek odasına da bağlandığı görülür. Yemek odasından öncelikle ofis olarak adlandırılan alana geçilmektedir. Bu bölümde 3 metrekarelik kiler de yer alır. Tam karşısında yer alan sigara odası ise farklı bir uygulamadır. Apartman dairelerinin kendilerine has bahçesi bulunmadığından, burjuva kesimi için, çoğunun geçmişte yaşadığı müstakil konut tipinde rahatlıkla kullandıkları sigarayı içebilecekleri ayrı bir mekan düşünülmüştür. Apartmanın üçüncü ve dördüncü katlarında yer alan çift dairelerde daha az sayıda birim yerleştirilebilmiştir. Biri ön cepheye, diğeri ise arka cepheye bakan bu dairelerde, ön cepheye bakan birim 121 metrekare iken, arkadaki yaklaşık 100 metrekaredir (Özakbaş, 2007).

Giriş cephesine bakan dairede, diğeri birimlerde olduğu gibi mutfak ve hole açılan ayrı iki kapı yer almaktadır. Mutfak ve yemek salonu düzeni aynı şekilde korunmuştur. Salon ve yemek odası bir arada düşünülerek cephenin yarısında, holün devamında görünür kılınıp, koridor genişliğince sonlandırılmıştır. Ön cepheye bakan alanın hemen hemen diğeri yarısında ise yatak odası yer almaktadır. Doğal ışıktan yeterince yararlanan yatak odasının bitişiğinde bir başka oda ve onun yanında da banyo ile bir oda daha bulunmaktadır. Arka cepheye bakan daireye tek giriş tasarlanmıştır. Giriş arka cephe boyunca uzanan koridora bağlanmış, tam karşısına yatak odası ve bitişiğine bir başka oda yerleştirilmiştir. Daire girişinin bitişiğinde mutfak ve banyo bulunmaktadır. Koridorun sonunda salon ve yemek odasına ulaşım düşünülmüştür. Cepheye bakan bir diğeri mekan ise ebeveyn yatak odasıdır. Mahremiyet duygusuna diğeri bloklarda verilen önem görülmektedir; fakat bu dairelerin büyüklüklerinin yetersizlikleri ve doğal aydınlatma olmaması dolayısıyla mekânsal düzende düşünce farklılıklarıyla karşılaşılmaktadır. Mekan kurgusu olarak kabul alanları (salon, antre, mutfak gibi ortak alanlar) geleneksel Türk konutlarındaki gibi selamlık olarak algılanabilirken, diğeri özel birimlerin olduğu kısım ise harem olarak yorumlanabilir.

Binanın ön cephesinde yarım çember şeklindeki çıkmaların birleşimi kule gibi algılanmaktadır. Bu biçim Osmanlı canlandırmacılığını anımsatır. Düşeydeki bu derin etkiden dolayı, mimar yatay pencereler tasarlayarak düşeyliği dengelemeyi amaçlamıştır (Özakbaş, 2007).

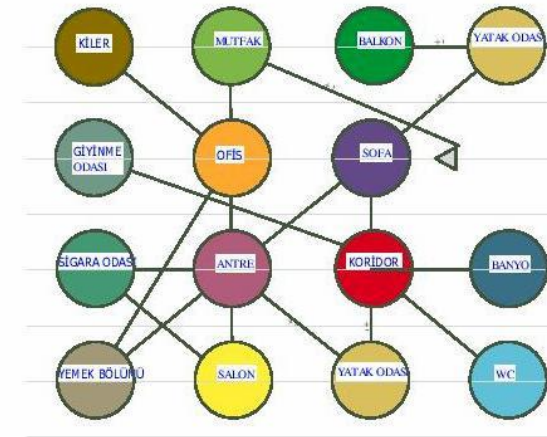
BİRİNCİ - İKİNCİ KAT

İKİNCİ - ÜÇÜNCÜ KAT

Melek Apartmanı, Ana Cephe, Nişantaşı / İstanbul
Kaynak: Fikri Santur - Abidin Mortaş - Mevcut Değil

MELEK APARTMANI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.16. MELEK APARTMANI

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Aslanoğlu, I., 2001

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.2.4 Pertev Apartmanı

Apartmanın Sahibi: Mefharet Sarper, Neyir Turgut, Saadet Pınar, Pertev Ertem

Mimar: Vedat Tek

Yapım yılı: 1932

Apartmanın konumu: Cumhuriyet Caddesi, Şehit Muhtar Mahallesi, No: 3
Gümüşsuyu - İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

İki cephesi açık olan üçgen biçimindeki Pertev Apartmanı, Cumhuriyet Caddesi ile Lamartine Caddesi'ne cephe vermektedir. Zemin katın altında bir adet bodrum kat, üzerinde beş normal kat ve bir çekme kattan oluşan apartmanın her katında planları birbirinin aynısı olan tek daire bulunmaktadır.

Cumhuriyet Caddesi üzerinden iki basamak çıkılarak ana giriş kapısına ulaşılmaktadır. Geniş bir antreye açılan ana giriş kapısının ardında, yedi basamak yukarıda merdiven sahanlığına varılır. Zemin kat planı, giriş bölümü dışında dükkanlardan oluşmaktadır. Köşe kısım dükkan olarak adlandırılırken, orta kısımda iki caddeye birden uzanan eczane planlanmıştır. Apartman girişinin bitişiğinde eczanenin yazıhane kısmı bulunurken, diğer tarafta deposu, mutfuğı ve küçük bir dükkanı bulunmaktadır. Oldukça geniş çaplı düşünülerek planlanan eczaneye giriş apartmanın içerisinden verilmiştir.

Bodrum kata inildiğinde eczane için büyük bir depo ayrıldığı görülmektedir. Geri kalan kısımda ise, kömürlükler, kalorifer dairesi, asansör dairesi ve depolar yer almaktadır. Normal katlara ulaşım, arka cephede bulunan merdiven kovası ile sağlanmaktadır. İki adet kapı ile giriş verilen dairelere ana giriş merdiven sahanlığının tam karşısındaki çift kanatlı kapı ile olmaktadır. Salon bir nevi sofa görevi de görmektedir. Dört ayrı bölüme açılan salon, orta kısımda birçok birimin ortak alanı niteliğindedir. Daire girişinin sağındaki kapıdan (Lamartine caddesine doğru bakan) odaların ard arda sıralanmış olduğu koridora ulaşılırken, solunda bulunan kapıdan geçildiğinde yatak odalarının yer aldığı antreye bağlanılmaktadır. Karşısındaki kapıdan geçildiğinde ise Cumhuriyet Caddesi'ne bakan oturma odasına

ulaşılır. 20. yüzyıl dönemi apartmanlarının özelliklerinden biri de mekanlar arasında geçişlerin bulunmasıdır. Daire planında, mekansal ilişkide çok sayıda kaçışın bulunduğu görülür. Salondan ulaşılan oturma odasına, üçgen kısımda yer alan misafir odasına ve bitişiğindeki çalışma odasına da geçiş verilmiştir. Lamartine Caddesi'ne yüz veren çalışma odası diğer taraftan koridora açılmaktadır. Koridor boyunca sırayla çocuk odası, yardımcı odası ve mutfak yer almaktadır. Yardımcı odasının karşısında bulunan kapı ise merdiven sahanlığına açılan ikinci kapıdır. Servis çıkışı niteliğinde mutfağa yakın biçimde koridora açılmaktadır.

Arsanın konumu dolayısıyla üçgen biçimde planlanan dairenin mekanları arasındaki ilişki oldukça karışık düzenlenmiştir. Fakat kabul mekanları ile yatak odalarını birbirinden kopuk tutma çabası bu planda da görülmektedir.

Zemin kat boyunca dükkan yer aldığından cephe düzeninin bozulmaması için üst katlarda da geniş pencerelere yer verilmiştir. Üçgen kısımda planlanan misafir odasından taşırılan oval biçimli balkon cepheye hareketlilik katmış ve görsel olarak gösterişli bir etki bırakmıştır. Mimar Vedat Bey, apartmanın cephesinde kullandığı dekoratif öğelerle, binayı dönemin iyi örnekleri arasına yerleştirmiştir.

2 metre genişliğinde olan ana giriş kapısının etrafında uygulanan kademeli pervazlar ile derinlik hissi algılanmaktadır. Birinci kattaki odaların cepheden dışarı taşırılması ile dekoratif elibelindeler (bir diğer adıyla "eliböğründe") üzerine oturtulmasıyla farklı bir düzen sergilemiştir. Kat aralarının belirgin olması için iki sıra yiv geçirilmiştir. Ana giriş kapısının üzerinde yarım altıgen biçiminde bulunan başlık, en üst kat pencerelerinde de görülmektedir. Cephenin dengeli görünmesine özen gösteren mimar, aynı planlara sahip katların dışarıdan algılarında da yer yer farklılıklar sergilemiştir. Çatı bitimine geniş bir saçak yapılmıştır. Dış yüzey bezemelerinin olmasıyla da döneminin etkisini yansıtan bir apartmandır.

NORMAL KAT PLANI

Şekil 5.17. PERTEV APARTMANI

ÖLÇEK: 1/200

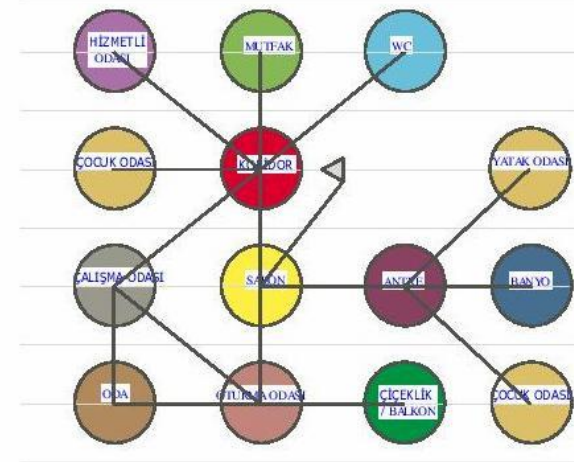
KAYNAK: Aslanoğlu, İ., 2001

DERLEYEN: Tuğçe Eren

Pertev Apartmanı, Ana Cephe, Beyoğlu / İstanbul

Kaynak: Tuğçe EREN

PERTEV APARTMANI PLAN ŞEMASI

5.1.2.5 Cumhuriyet Apartmanı

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: -

Yapım yılı: 1930 - 1932

Apartmanın konumu: Cumhuriyet Caddesi, Kocatepe Mahallesi, No: 17 Gümüşsuyu
- İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

Mağaza ve konut olarak tasarlanan apartmana, 1952 senesinde bir dükkan, 1961 senesinde ise ticari bir daire eklenmiştir. Yaklaşık olarak 588 metrekare olan arsa üzerine bitişik nizam olarak inşa edilmiştir (Özakbaş, 2007).

Zemin kat üzerinde altı normal kat ve bir adet bodrum kattan oluşan Cumhuriyet Apartmanı'nın zemin katında giriş cephesini kaplayan dükkan yer almaktadır. Servis merdiveninin iç kısımda kapladığı hacim dolayısıyla iki parçalı olarak algılanan dükkana arka cepheden de giriş verilmiştir. Güneye bakan ana cepheyi kaplayan dükkanın yanında apartman girişi bulunmaktadır. Yaklaşık 2.50 metre genişliğinde büyük demir işlemeli ana kapıdan geçilerek geniş antreye ulaşılmaktadır. Yaklaşık beş metre ileride yer alan iki basamak (günümüzdeki sayısı dördtür) ile ikinci büyük kapıya ve oradan da apartman holüne bağlantı sağlanmıştır. Apartman holüne penceresi bulunan kapıcı dairesi de bina girişinin tam karşısında yer almaktadır. Asansörün yanından bulunan bir kapı ile ulaşılan ve uzun koridorun tek tarafında sıralanan odalardan oluşan kapıcı dairesinin içerisinde katlar arasında ulaşımı sağlayan ikinci bir merdiven bulunur. Bu merdiven sayesinde kapıcının bodrum katta bulunan kalorifer dairesi, yakıt deposu, su deposu, asansör bakım odası gibi birimlere ve apartman dairelerine hizmet amacı ile direkt olarak ulaşabildiği söylenebilir. Bodrum katın sadece bir kısmına ulaşım buradan sağlanırken, büyük bir kısmı zemin katta bulunan dükkandan verilen iniş ile ulaşılan kısım dükkanın deposu olarak hizmet vermektedir. Kapıcı dairesinde mutfak birimi apartmanın giriş holüne bitişik bulunmakta ve pencere açıklığı yer almaktadır. Devamında ise sırasıyla oda, ıslak hacim ve diğerine oranla daha büyük hacimde bir oda daha tasarlanmıştır. Odaların her birinin havalandırması aydınlık avlusu ile sağlanmaktadır. Bu avlu bodrum katta

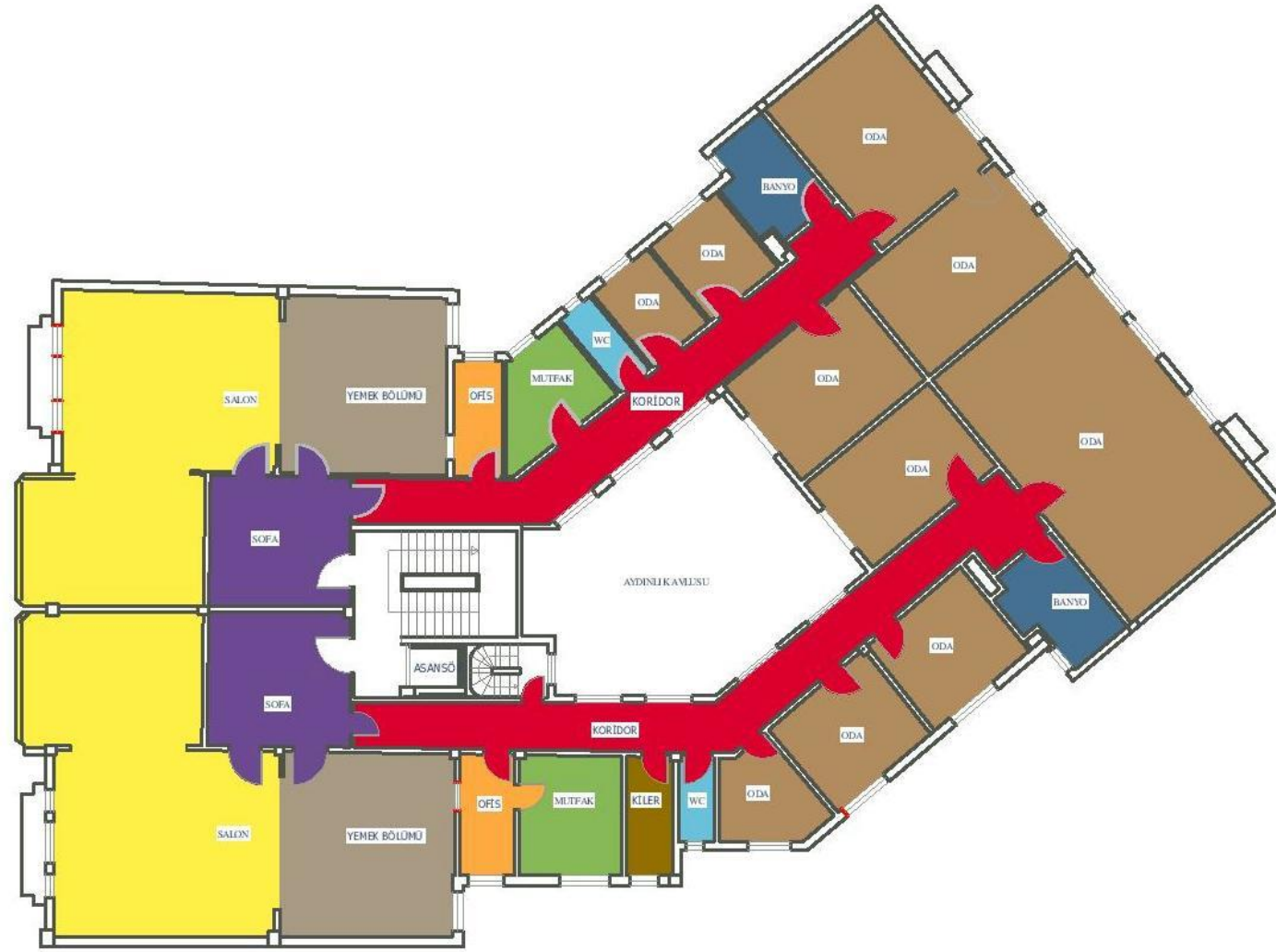
küçülürken, üst katlarda tüm dairelerin havalandırmasını sağlayacak biçimde geniş bir alana yayılmıştır. Bitişik nizam apartmanların sayısının arttığı bu dönemde önceki döneme göre geliştirilen aydınlık avlusu, başarılı bir çözüm yolu olarak hemen hemen her bitişik nizam apartmanda karşımıza çıkmaktadır.

Kapıcı dairesine giriş, ana kapının hizasında yer alırken, iki basamak üste çıkılarak asansör ve merdiven sahanlığının yer aldığı hole ulaşılmaktadır. Katlarda biri diğerinden daha büyük olmak üzere, ikişer daire yer alır. Merdiven sahanlığının solunda kalan dairede büyüklüğün elverdiği fırsatla fazladan oda ve kiler bulunmaktadır.

Dairelerin mekansal açıdan ilişkileri incelendiğinde birbirleri ile benzer bir biçimde tasarlandığı görülmektedir. Girişte antre olarak adlandırılan ve sofa görevi gören kare biçiminde bir alan ile daireye girilmektedir. Ön cephe boyunca ve yan cephelerde salon ve yemek odası bulunmaktadır. Her ikisi de tek hacmin içerisinde yer alsa da, antreden iki ayrı kapı ile giriş verilmiştir. Esas cephe üzerine tasarlanan salonların bir kısmının cephede yaptığı çıkmalar ile hareketlenen cephe düzeni geçmişteki geleneksel konutların izlerini yansıtmaktadır. Baş oda niteliğindeki bu çıkmaların gerisinde kalan kısımda, cepheye açılan geniş balkon kapıları ile Fransız balkonunu andıran küçük birer balkon planlanmıştır. Giriş antresine açılan bir diğer kapının ardında ise, apartman boyunca uzanan koridor yer alır. Büyük olan dairede koridor boyunca aydınlık avlusuna açılan dört adet, küçük olanda ise üç adet pencere bulunmaktadır. Koridorda aydınlık avlusu bitinceye kadar, birimler tek taraflı yerleştirilmiştir. İlk etapta ofis ile karşılaşmakta ve bitişğinde mutfak yer almaktadır. Bu ilişkide dikkat edilmesi gereken unsur, ofisten mutfağa kapı ile ikinci bir bağlantı bulunmasıdır. Oluşturulan bu bağlantı ile ofis mantığının günümüzdeki kullanım amacıyla bir olmadığı görülebilir. Günümüzde tasarlanan ofis mekanları, diğer birimlerden oldukça soyut tutulan sessiz hacimlerdir. Cumhuriyet Apartmanı'ndaki kullanımını değerlendirmek gerekirse, ailelerin birbirleri ile bağlarının kuvvetli olması ile bağlantılı olarak, anne figürü yemek yaparken, baba veya çocuklarla iletişiminin rahat kurulmasının sağlanması amaçlanmıştır. Mutfağın bir parçası olan ofis mekanı ile yemek odası arasında servis camı açılmıştır. Kiler bölümünün mutfak ile bağlantısının kuvvetli olması beklenirken, kiler kapısının

mutfağa değil de yalnızca koridora açılması ilginç bir ilişkidir. Kilerin bitişinde tuvalet ve ard arda üç adet oda düşünölmüştür. Aydınlık avlusunun merkeze yerleştirilmesiyle orta kısma denk gelen birimlerin havalanması sağlanırken, ofis mekânından koridor sonundaki banyoya kadar olan birimlerin her biri yan cepheden içeri çekilerek aydınlatma ve havalandırmaya bir çözüm getirilmiştir. Koridorun sonunda bulunan üç adet yatak odasının biri aydınlık avlusuna bakarken, diğer ikisi arka cepheye açılmaktadır. Tasarım aşamasında her bir dairenin koridorundan merdiven sahanlığına ikinci bir kapı açılmamış olsa da, bazı dairelerde mutfağa yakın konumdan servis çıkışı açıldığı görülür. Servis amaçlı düşünölmemesinin yanında mahremiyet için de tercih edilen bu çıkış, mimarın normal kat planlarındaki dairelerin birer tanesinde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca dairelerdeki mekansal düzen incelendiğinde, özel ve ortak alan ilişkilerinin geleneksel Türk konut mimarisi anlayışındaki gibi ilişkilendirildiği söylenebilir.

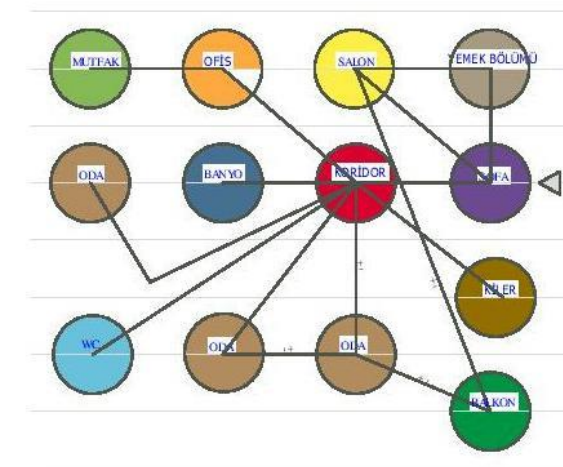
Cumhuriyet Apartmanı'nın cephesi 18. yüzyıl Osmanlı süsleme yaklaşımlarını yansıtmaktadır. Kendi döneminin apartmanları ile karşılaştırıldığında, dönemsel özellikleri çok barındırmadığı görülür. Ön cephede taşırılan kısım üzerinde dekoratif amaçlı öğeler kullanılarak binanın görünümü zenginleştirilmiştir. Çıkma yapan bölümdeki pencerelerin kenarlarına düşey doğrultuda plastr eklenerek, birinci kattan beşinci kata kadar süregelen bir çerçeve oluşturulmuştur. Birinci kat balkonu, diğer katlardan farklı biçimde tasarlanmıştır. Bu balkon, malzeme olarak cephe ile aynı beton dokuda yapılmış, gövde kısmı dikey oval biçimde tutulmuş, alt ve üst kısmında kademelendirme yapılmıştır. Üst katların balkonlarında ise giriş kapısındaki gibi demir malzemedен gül motifleri işlenerek bütünlük oluşturulmuştur. Özellikle çıkma yapılan kısmın alt ve üstünde çok sayıda ve özellikte kabartma şeklinde süsleme ile cephe hareketlenmiştir (Özakbaşı, 2007).

NORMAL KAT PLANI

Cumhuriyet Apartmanı, Ana Cephe, Galata / İstanbul
Kaynak: Tuğçe EREN

CUMHURİYET APARTMANI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.18. CUMHURİYET APARTMANI
ÖLÇEK: 1/200
KAYNAK: Özakbaş, D., 2007
DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.2.6 Ceylan Apartmanı

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: Sedat Hakkı Eldem

Yapım yılı: 1933

Apartmanın konumu: Cumhuriyet Caddesi, Kocatepe Mahallesi, No:13 - İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

Yaklaşık 234 metrekare bir arsa üzerine inşa edilmiş olan bu apartman bodrum, zemin ve beş normal kat üzerine bir çekme kattan oluşmaktadır.

Cadde üzerinden iki basamak ile çıkılarak ana giriş kapısına ulaşılmakta, içeri girildiğinde altı basamak ile birinci hole ve holün sağında bulunan üç basamak ile zemin katta bulunan asansöre varılmaktadır. Asansörün solunda bulunan 70 cm genişliğindeki kapı ile bodruma inilmekte, bu katta kalorifer dairesi, asansör makineleri, su dairesi, çamaşırılık, depolar ve zemin katta bulunan dükkânların kullanması için ayrılan bölümler yer almaktadır. Zemin kat, çift taraflı dükkânlarla çevrelenmiştir. Cumhuriyet Caddesi üzerinde giriş kapısı yer alan Ceylan Apartmanının, üçgene benzer plan düzeninde bitişik olmayan yan cephesi, karşılıklı kafelerin yer aldığı geniş caddeye yüz vermektedir. Binanın köşe noktasında bulunan dükkândan giriş cephesine açılan bir kapı daha bulunmaktadır. Bu dükkânların hacimlerini verimli kullanma düşüncesi ile asma katlar yapılmıştır.

Binanın köşesinde bulunan kapıdan ulaşılan servis merdiveni asma kata kadar devam etmekte ve bu katta bulunan çamaşırılık birimine ulaşılmaktadır. Katlardan, bodruma ulaşan çöp borusu geçmektedir (Arkitekt, 1933-11).

Her katta aynı metrekarede birer daire yer almaktadır. Dairesel biçimli merdivenden çıkılarak ulaşılan bu birimlerden içeri girildiğinde sekizgen biçimli bir holle karşılaşılır. Plan düzeninde yan yana sıralanan beş birimi birbirine bağlayan bu hacim, bir nevi sofa görevi görmektedir. Beş kapı ile ana girişe bağlanan sofa, girişin iki yanında bulunan kapı ile koridorlara açılır. Girişin sağındaki kapının ardındaki koridorun sonunda, özellikle hizmetçilerin kullanımı için düşünülen servis merdiveni yer alır. Çöp borusu ile dolap da servis merdivenine bitişiktir. Servis merdiveni ile

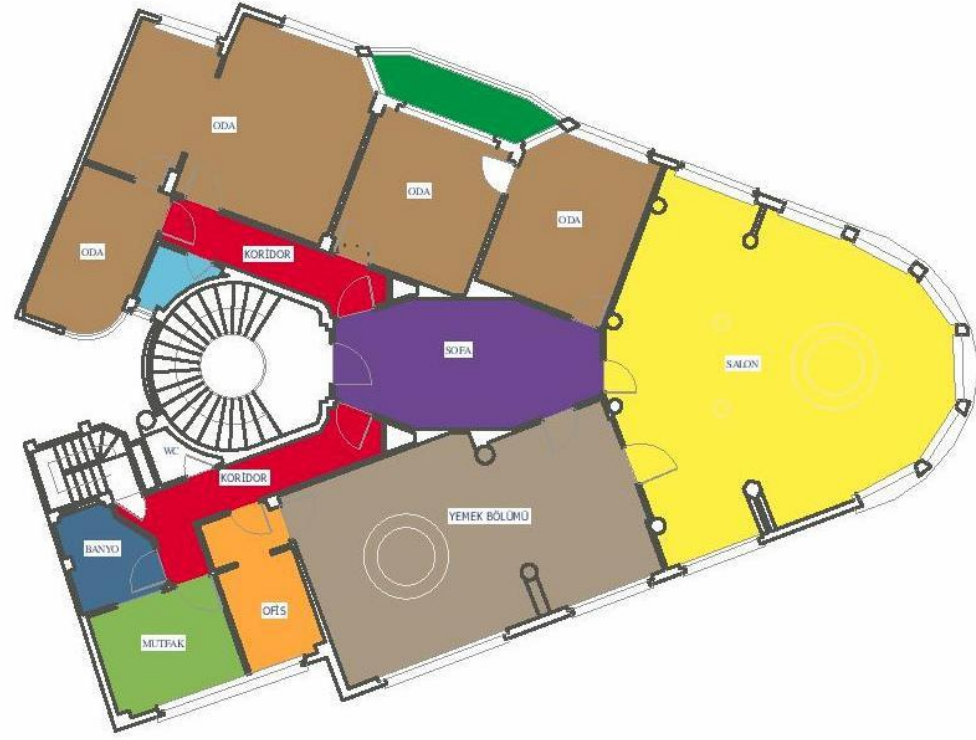
kat merdiveni arasında tuvalet düşünölmüştür. Tuvaletin karşısında ve servis asansörüne bitişik konumda ise iki adet hizmetçi odası tasarlanmıştır. Bu iki odanın arasında ofis olarak nitelendirilen ve kapısı olmayan ayrı bir mekân bulunur. Hizmetçi odasının bitişigindeki büyük yemek odası bir yandan küçük salona açılırken, diğeri taraftan sofaya bağlanmaktadır. Daire girişinin açıldığı sekizgen biçimli sofanın tam karşısındaki kapıdan büyük salona girilmekte ve büyük salon ile küçük salon arasında geçiş bulunmaktadır.

Daire giriş kapısının solunda bulunan kapının ardındaki koridorda üç adet oda yer almaktadır. Koridorun sonunda ise, yatak odasına da ikinci bir kapısı olan banyo ve bitişiginde küçük bir tuvalet hacmi bulunmaktadır. Büyük salonun bitişiginde tasarlanan ve sofadan girilen oturma odasının, koridordan ulaşılan yatak odası ile arasında ayrı bir geçiş düşünölmüştür.

Mimari açıdan gelişmiş, üç cephesi bulunan ve büyük lüks daireleri de içine alan apartmanın arkasında yer alan Taksim Bahçesi'ne dönük yüzeyde ve köşe kısımda kabul mekânları yer almaktadır. Ana giriş kapısının bulunduğu ve Cumhuriyet caddesine bakan cephede yer alan yatak odaları ise doğu cephesine yerleştirilmiştir (Özakbaş, 2007). Mekânların işlevleri göz önünde bulundurulduğunda, birbirinden keskin hatlarla ayrılmış ve düzenlenmiş olduğu görölmektedir. Geleneksel Türk konutlarındaki mekânsal anlayışın da etkisinin hissedildiği ve mahremiyete önem verildiği planlardan okunmaktadır. Yatak odalarının bulunduğu koridordan girişe açılan ayrı bir kapı ile bu anlayış daha net fark edilebilir. Sofa mekanına apartman tasarımında da yer verilmesi ve baş oda olarak nitelendirilebilecek büyük salon kısmının düşünölmesi bu mekânsal kurgunun geçmişi yansıtan diğeri elemanlarıdır.

Yapı formunun yol açtığı bir takım sorunlar olsa da, mimari anlamda uygulanan ince çözümler ile plan sistemi açısından işlevsel bir sonuç elde edilmiştir. Bu sorunlardan en önemlisi kolonların sayısal olarak çokluğudur. Büyük salona sekiz ve küçük salona denk gelen dört adet sütun ile bölmeler oluşturularak farklı bir hava oluşturulmuştur. Diğeri mekânlarda da benzer biçimde çözüm arayışları ile oldukça kullanışlı ve dönem anlayışını yansıtan bir mekânsal kurgu elde edilmiştir.

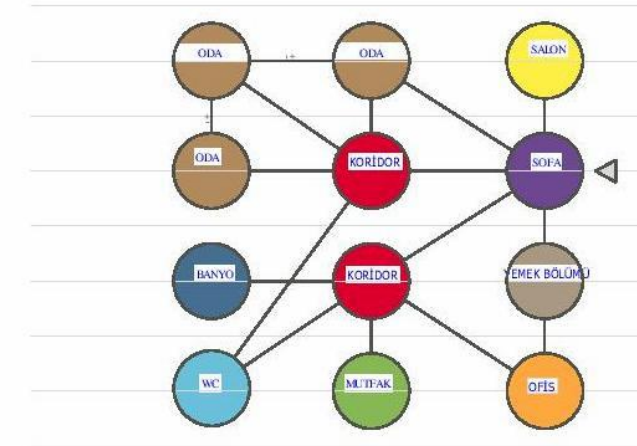
Üst katlarda da aynı plan düzeni devam ederken, çekme kat olan altıncı dairenin daha küçük olmasından dolayı birtakım değişiklikler görülmektedir. Dairesel merdivenin ulaştığı birimde yer alan sofa sekizgen yerine altıgen olarak karşımıza çıkmaktadır. Hacmin küçülmesi dolayısıyla oturma odası ve küçük salon olarak yer alan birimler bu kat planında yoktur: ancak plan anlayışı değişmemiş ve diğer mekânlar aynı biçimde kurgulanmıştır.

NORMAL KAT PLANI

Ceylan Apartmanı, Ana Cephe, Beyoğlu / İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

CEYLAN APARTMANI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.19. CEYLAN APARTMANI
ÖLÇEK: 1/200
KAYNAK: Aslanoğlu, İ., 2001
DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.2.7 Karaağaç Apartmanı

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: -

Yapım yılı: 1930 - 1940

Apartmanın konumu: Mete Caddesi, No: 28 Gümüşsuyu - İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

Yaklaşık olarak 251,5 metrekare olan arsa üzerine bitişik nizam olarak inşa edilmiştir (Özakbaş, 2007). Zemin katın üzerinde beş normal kat ve altında bir adet bodrum kat yer almaktadır. Her katta birer daire bulunması nedeniyle, mekânlar oldukça geniş tutulmuştur.

Arazinin yapısı nedeni ile bodrum kat ön cepheye açılabilir. Kapıcı dairesinin yer aldığı bu kata inildiğinde ilk etapta hol ile karşılaşılır. Bir nevi sofa görevi gören bu alan çok sayıda odayı birbirine bağlamaktadır. Sol tarafta L şeklinde ön cephenin tamamını saran “salon” birimi yer almaktadır. Hemen bitişiğinde iç mekâna bir pencere ile açılmış olan ve sofadan koridora girilerek ulaşılan oturma-yemek odası bulunur. Mutfak ise yemek odasının tam karşısında ayrı bir kapı ile ulaşımı sağlanan, aynı zamanda tuvaletin de içerisinde yer aldığı bir birim olarak planlanmıştır. Bu düzenin geleneksel konutların birçoğunda tuvaletlerin konutun dışında bulunması anlayışıyla benzerlikler taşıdığı söylenebilir. Geleneksel konutlarda tuvaletlerin yakınında ise rahatlıkla yemek yapılabilecek ocakların kurulduğu ve açık havada pişirildiği bilinmektedir. Bu bağlamda incelendiğinde, mutfak içerisinde yer alan tuvaletin geleneksel konutların plan tipolojisine gönderme yaptığı söylenebilir.

Girişteki sofanın sağ tarafındaki kapı ile iç kısımda bulunan bir başka sofaya ulaşılmaktadır. Özelleşmiş mekanlar ile ortak kullanılan mekanları birbirinden ayırma gereği duyulması, mahremiyet duygusunun ön planda tutulduğunu bir kez daha sergilemektedir. Bu holün sonunda arka cepheye bakan iki yatak odası yer almaktadır. Sağ tarafta ıslak hacim ve ufak bir oda daha bulunmakta, sol taraftaki mutfak ile sofanın sonunda bulunan oda arasında aydınlık yer almaktadır. Mutfak, tuvalet ve odanın havalandırması bu şekilde çözümlenmiştir.

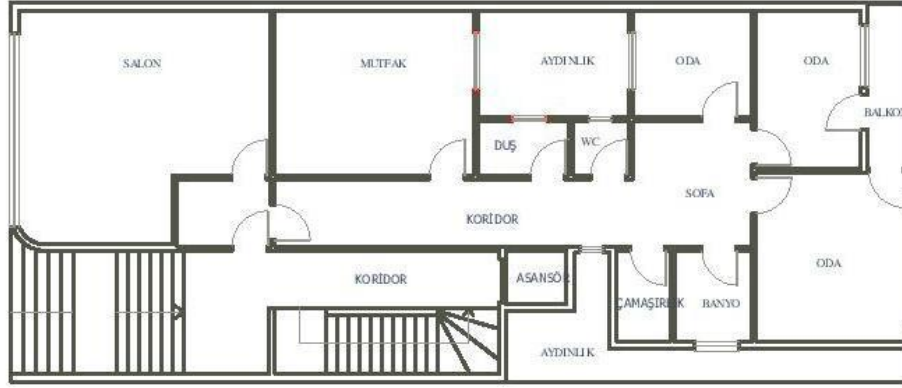
Cadde kotundan beş basamak çıkılarak çift kapılı apartman kapısına ulaşılmaktadır. Kapıdan içeri girildiğinde giriş holü yer alır ve altı basamak daha çıkılarak zemin kata ulaşımı sağlayan ikinci bir kapı ile karşılaşılır. Bu kapıdan geçince antrenin genişliğince ince uzun dikdörtgen biçimli alana ulaşılır. Karşıda merdiven kovanı ve asansör yer alırken, sol tarafta zemin kat daire girişi bulunmaktadır. Daire kapısından geçildiğinde, küçük bir antreye ulaşılır. Karşısındaki kapının ardında, ön cepheyi kaplayan geniş bir salon yer alır. Antre ile sofa arasında dairenin iki ucunu birbirine bağlayan ve antreden bir kapı ile ayrılan koridor bulunur. Koridor hattı boyunca mutfak, kiler ve ıslak hacimler yerleştirilmiştir. Koridorun sonundaki sofanın etrafında ikisi arka cepheye açılan üç adet yatak odası, banyo ve çamaşır odası konumlandırılmıştır. Sol tarafta tasarlanan aydınlık avlusunun etrafında ise mutfak, banyo, tuvalet, oda yerleştirilmişken, sağ taraftaki aydınlık avlusunun çevresinde çamaşır odası ve koridor bulunmaktadır.

Mekânların birbirleri ile ilişkileri incelediğinde, salonun diğer mekânlardan genelde bir kapı ile ayrıldığı, zaman zaman mutfak ve oturma odası ile bir araya gelebildiği görülmektedir. Birçok apartmanda da görüldüğü gibi, ortak hacimlere sofa üzerinden ayrı bir koridora bağlanarak ulaşılsa da, mekanların kendi içlerinde geçişler düşünülmüştür. Yatak odaları ise, dairenin arka tarafında pencere ile dışarı açılabilen ve küçük de olsa balkon ile tamamlanan birimler olmaktadır. Mahremiyet ve gürültü gibi nedenlerle ortak kullanım alanları daire kapısına yakın olarak düşünülmekte ve ara birleşim mekânlarında mutfak ve ıslak hacimler yer almakta, özelleşmiş olan yatak odalarının ise bu birimlerden uzakta çözümlendiği görülmektedir.

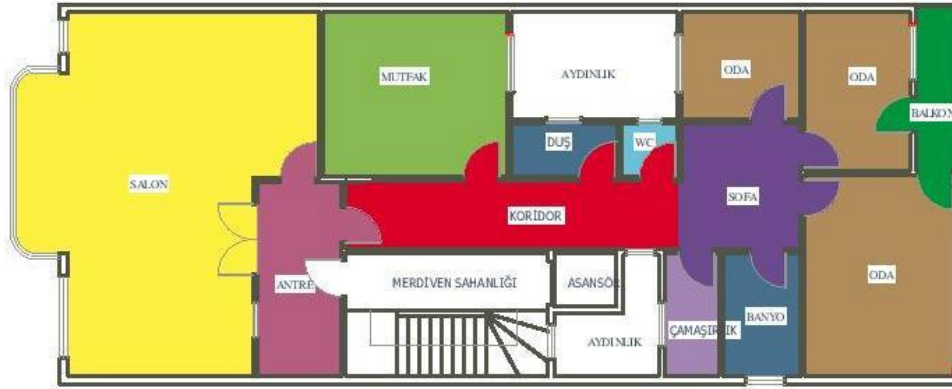
Karaağaç Apartmanı'nın normal kat planları, birkaç ayrıntı dışında zemin kat planlarıyla aynıdır. Örneğin, koridorun sağ taraftaki aydınlık küçültülerek, banyo ve çamaşır odası genişletilmiştir. Aynı zamanda, zemin katta apartman girişi dolayısı ile küçük tutulan salon, normal kat planlarında ana cephenin tümünü sarmaktadır.

Kat planlarında mimarın düşündüğü önemli bir ayrıntı ise, katlara göre farklı genişlikler ile içe çekmeler yaparak bitişik nizama sahip apartmandaki birçok mekana doğal ışık sağlanmasıdır. Normal kat planlarının caddeye bakan ana cephesinde ise, geleneksel konut mimarisinin özelliği olan cumba biçiminin bir yansıması görülür. Baş oda niteliğinde, caddeye doğru çıkma yapan salon mekanları

cepheye hareket katmakta ve caddenin algısını arttırıcı bir rol oynamaktadır.
Cepheye mermer kaplama ve boya ile sade bir görünüm kazandırılmıştır.

ZEMİN KAT PLANI

NORMAL KAT PLANI

Şekil 5.20. KARAAĞAÇ APARTMANI

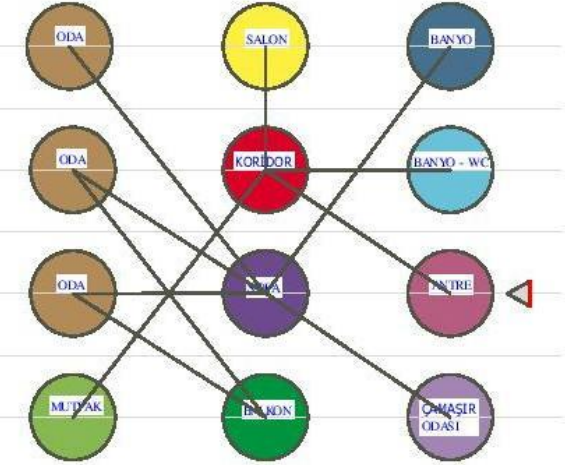
ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Özakbaşı, D., 2007

DERLEYEN: Tuğçe Eren

Karaağaç Apartmanı, Ana Cephe, Beyoğlu / İstanbul
Kaynak: Tuğçe EREN

KARAAĞAÇ APARTMANI PLAN ŞEMASI

5.1.2.8 Demir Apartmanı

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: -

Yapım yılı: 1930 - 1940

Apartmanın konumu: Yeni Yol Sokak - Vişnezade Mahallesi - No : 20, Beşiktaş - İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut değil

230 metrekare bir arsa üzerine inşa edilmiş olan bu apartman, yaklaşık olarak 18,00 metre uzunluğunda ve 12,50 metre genişliğindedir. Eski resminden anlaşıldığı üzere cadde üzerinden bakıldığında bodrum katın zemin altında kaldığı görülür. Genel itibariyle bina, zemin kattan aşağıda bir bodrum kat ve üstünde dört normal kat ile bir çekme kattan oluşmaktadır.

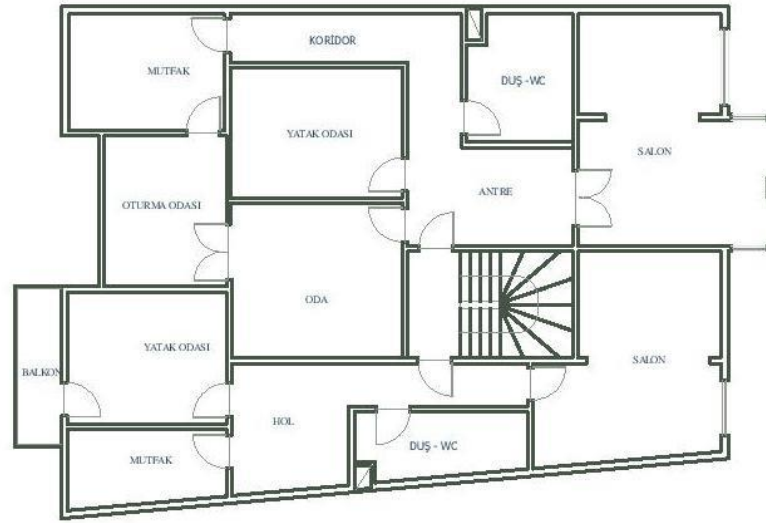
Bodrum kata inildiğinde arka cephedeki merdivene kadar uzanan koridorla karşılaşmaktadır. Bu katta dokuz adet kömürlük odası ve bir kapıcı dairesi yer alır (Özakbaş, 2007). Bu katta yer alan bir numaralı daireye girildiğinde sofa görevi gören ve tüm mekânların ortak kullanım alanı olan hol karşımıza çıkar. Ana cepheye bakan kısımda salon ve salona bitişik durumda, aynı zamanda daire girişinin tam karşısına gelecek şekilde duş-wc mekânları tasarlanmıştır. Her katta ikişer adet yer alan birimlerden birindeki salonun içerisinde bulunan yemek bölümü, karşılıklı iki kısa kolon ile tanımlı hale getirilmiştir. Islak hacmin giriş kapısı ise antreye değil, bitişğinde bulunan ve mutfak mekânına ulaşımı sağlayan koridora açılmaktadır. Bu planı diğerlerinden farklı kılan durum ise, oturma odasına mutfaktan ve bir diğer odadan geçilerek ulaşılabilmesidir. Bu şekilde daha fazla sayıda mekan elde edilmeye çalışılmıştır. Bodrum kat planında, diğer katlardan farklı olarak ana girişin hemen solunda yüklük olarak kullanılan fakat sandık odası olarak tabir edilen kısım bulunur. Bitişğinde ise sofadan ulaşılan yatak odası yer alır. Bu oda, mutfakla bağlantılı olan diğer odanın ana parçasıdır.

Kat planlarında yer alan iki daireden diğeri, ötekine oranla oldukça ufaktır. Alan yetersizliğinden ve arsa düzeninden dolayı çok düzgün biçimlere sahip olmayan bu

daire tek odadan oluşmaktadır. Ana cepheye bakan tarafta salon ve girişin karşısında ise diğer konut planına benzer biçimde duş-wc hacimleri bulunmaktadır. Normal kat planlarında girişin sağ tarafında bitişik konumda yatak odası ve mutfak tasarlanmıştır. Bodrum kat planında aynı hizaya gelen kısımda bulunan bu hacimler, aynı zamanda merdivene bitişik konumdadır. Fakat dikkati çeken önemli unsur, yatak odasından merdiven sahanlığına ayrı bir çıkışın düşünülmüş olmasıdır. Bu bağlamda mahremiyet unsurunun önemi göz ardı edilmemelidir. İncelenen yapıların mekan düzenlerinin büyük bir kısmında karşılaştığımız bu olgu, kullanıcıya sunduğu alternatif çıkış olanaklarıyla ortak amaçlarla fakat farklı biçimlenişlerde kendini göstermektedir.

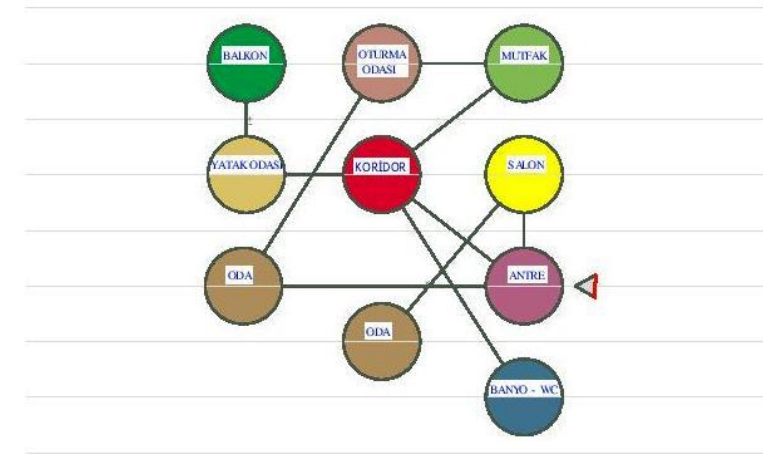
ZEMİN KAT PLANI

NORMAL KAT PLANI

Demir Apartmanı, Ana Cephe, Beşiktaş / İstanbul (Mevcut Değil)
Kaynak: Derya Özakbağ

DEMİR APARTMANI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.21. DEMİR APARTMANI

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Özakbağ, D., 2007

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.2.9 Gezi Apartmanı

Apartmanın Sahibi: İsmail Fuat MİNEL

Mimar: -

Yapım yılı: 1930 - 1940

Apartmanın konumu: Cumhuriyet Caddesi, No: 9 Gümüşsuyu - İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

Yaklaşık olarak 212 metrekare olan arsa üzerine inşa edilmiştir. Bina, bodrum kat, zemin kat ve üstünde beş normal kat ile iki çekme kat olmak üzere toplam dokuz kattan oluşmaktadır. Cumhuriyet Caddesi üzerinde bitişik nizam olarak inşa edilmiş olan bu apartmanda, 17.11.1955 tarihinde bodrum kattaki dükkanlar zemin kat ile birleştirilmiştir. Bu duruma, 12659 sayılı imar kanununun çıkışından bir hafta sonra düzenlemeler getirilmiş ve dükkanlar ayrı iş yerleri olarak kullanılmıştır (Özakbaş, 2007).

Cadde kotundan birkaç basamak ile çıkılarak apartmanın giriş kapısına ulaşılmaktadır. İçeri girişte karşımıza çıkan merdivenden on basamak yukarıda merdiven kovanına bitişik biçimde yer alan asansöre ulaşılmakta ve sol tarafta ise bodruma iniş yer almaktadır. İlk bakışta dikkati çeken unsurlardan biri, bu dönem yapılarının ana giriş kapılarının ortalama 2 metre genişliğinde ve cam ile yapılmış olmasıdır. Geleneksel konut mimarisinde aydınlık olarak nitelendirilen ve ana kapının üzerinde bırakılan küçük bir boşluk ile havalandırma ve aydınlatma sağlanan düzenden uzak bir tablo sergilendiği söylenebilir.

Zemin katta yer alan dairenin iki odası ana cepheden ışık almaktadır. Salon ve oturma odası olarak işlevlendirilen ve ortak kullanım mekânı olarak nitelendirebileceğimiz bu mekânlar ön cepheye yerleştirilmiş, özelleşmiş hacimler ise arka kısımda planlanmıştır. Yatak odası ve ıslak hacimler aydınlık avlusuna bitişik konumlandırılarak havalandırma ve aydınlatma sağlanmıştır.

Apartman kavramı oluşmadan evvel, bireysel olarak tasarlanan konutlarda mekan içerisindeki tüm birimlerin doğal aydınlatma ve havalandırma alması

sağlanabilmiştir. Fakat zaman içerisinde nüfus artışının etkisi sonucunda konut büyüklüklerinde azalmalar görülmüştür. Aynı zamanda alandan maksimum ölçüde yararlanılmaya çalışılmış ve bitişik nizam apartman oluşumu gündeme gelmiştir. Böylece ışık ve havalandırmadan yeterli ölçüde yararlanamayan mekânlar için aydınlık avlusu vb. çözüm arayışlarına gidilmiştir.

Normal kat planlarının her biri iki daireden oluşmakta ve her katta aynı düzen uygulanmaktadır. Birinci kata çıkıldığında merdiven sahanlığından sağa döndüğünde karşımıza çıkan dairenin büyüklüğü, karşı daireden daha fazladır. Daireye girdiğimizde salon, yemek odası ve koridoru birbirine bağlayan sofa alanı ile karşılaşılır. Arsanın düzgün olmaması ve ince uzun bir biçime sahip olması, mekânların birbirleri ile ilişkisini de etkilemiştir. Girişin tam karşısında ve holle bağlantılı olarak yatak odası yerleştirilmiştir. Bu mekân ön cepheye yerleştirilmiş ve bir kapı ile ön cepheye yaslanan diğer bir birim olan salona açılım sağlanmıştır. Salona giriş holünden direkt ulaşım sağlanamamış, dolaylı olarak yatak odası ve oturma odasından iki kapı açılmıştır. Salona bitişik konumlandırılmış olan oturma odası, iki daire arasına yerleştirilen aydınlık avlusu dolayısıyla havalandırma ve aydınlatmadan faydalanmaktadır. Aydınlık avlusuna açılan diğer mekanlar ıslak hacim ve iki dairenin mutfaklarıdır. Mutfak birimine, oturma odasından açılan bir kapı ile geçilen holden ulaşılmaktadır.

NORMAL KAT PLANI

Şekil 5.22. GEZİ APARTMANI

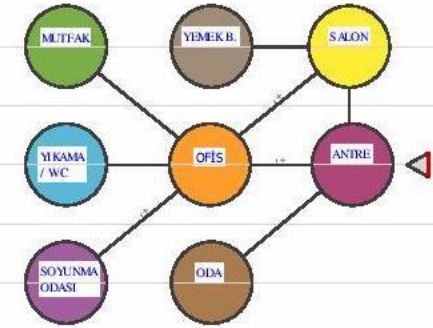
ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Özakbaş, D., 2007

DERLEYEN: Tuğçe Eren

Gezi Apartmanı, Ana Cephe, Beyoğlu / İstanbul
Kaynak: Tuğçe EREN

GEZİ APARTMANI PLAN ŞEMASI

5.1.2.10 Platin Apartmanı

Apartmanın Sahibi: Hasan Selim Sohtorik

Mimar: -

Yapım yılı: 1930 - 1940

Apartmanın konumu: Cumhuriyet Caddesi, No: 21 Gümüşsuyu - İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

Yaklaşık olarak 226 metrekare olan arsa üzerine bitişik nizam olarak inşa edilmiştir (Özakbaş, 2007). Zemin katın üzerinde beş normal kat ve altında bir adet bodrum kat yer almaktadır. Her katta birer daire bulunması nedeniyle, mekânlar oldukça geniş tutulmuştur.

Platin Apartmanı'nın zemin katı dükkân kullanımına ayrılmıştır. Tüm kat boyunca planlanan dükkânların arka cepheye ikinci bir çıkışı bulunmakta ve arka çıkış kapısının solunda dükkan ile bağlantısı olan ayrı bir oda bulunmaktadır. Bu oda geniş bir cam ile arka caddeye açılmakta ve içerisinde tuvalet yer almaktadır.

Cadde kotundan iki basamak ile apartmanın giriş kapısına ulaşılmakta ve içeride küçük bir antre ile karşılaşılmaktadır. Bu alandan beş basamak yukarı çıkıldığında zemin kat merdiveni ve asansöre ulaşılmaktadır. Merdivenden çıkılırken zemin kattaki sahanlıkta bulunan kapı ile apartman deposuna bağlantı sağlanmıştır. Bodrum kata inildiğinde, uzun bir koridor ile binaya ait dört adet depo ve kazan dairesine ulaşılmaktadır. Koridorun sonu arka bahçe çıkışına bağlanmakta ve kömürlüklere de buradan gidilmektedir. Kot farkından kaynaklı, arka cepheye bakan bodrum kattaki birimlerde cepheye pencere açılmıştır. Bodrum katın ön cepheye bakan tarafında ise dükkana ait depolar yer alır. Bu depolara iniş dükkanın içinden sağlanmıştır.

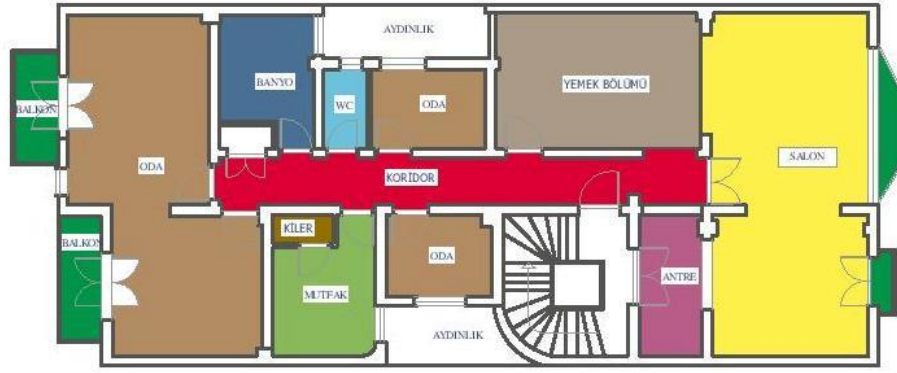
20. yüzyılda apartman bloklarında konut ve ticaretin bir arada bulunma eğilimi artmıştır. Güvenlik ve mahremiyet gibi nedenlerle zemin katlarda daireler yerlerini yer yer dükkanlara bırakmıştır.

Normal katlarda daireye giriş için iki ayrı kapı planlanmıştır. Bunlardan çift kanatlı ve büyük olan ile hole bağlanılmaktadır. Giriş kapısının karşısında küçük salon yer alırken, holün solundaki kapıdan iki parçalı salon hacmine girilmektedir. Salon ve küçük salon “L” biçiminde ana cepheyi sarmakta ve nişlerle üç ayrı parçaymış gibi görülse de bütüncül bir planlamayı yansıtmaktadır. Hol üzerindeki üç adet kapı salonlara açılırken, daire giriş kapısına bitişik dördüncü kapı koridora açılmaktadır. Koridorun başında bulunan ve apartman holüne açılan kapı, aile bireylerinin özgürce ev ile sokak arasındaki bağlantısını sağlamaktadır. Bu kapının asıl amacı ise mahremiyeti korumak ile birlikte servis çıkışlarının da kolaylıkla sağlanabilmesidir.

Koridor boyunca ilerlerken sol kısımda oda ve mutfak yer alırken, sağ kısımda, oda, tuvalet ve banyo hacimleri sıralanmıştır. Koridorun sonunda ise iki adet oda yer alır. Fakat ilginç olan, bu iki odanın iç kısımdan yaklaşık iki metre kadar bir açıklık ile birbirine bağlantılı olmasıdır. Bu durum diğer apartmanlardaki mekan organizasyonundan oldukça farklıdır. Özelleşmiş mekanların birbirleri ile bütün oluşu, esnek bir yerleşim biçimini de içerisinde barındırabilir mi sorusunu akla getirmektedir. Aile fertlerinin sayısına ve isteğine bağlı olarak kullanımı şekillendirilebilen esnek bir bütünlük sunulmuştur. Aynı zamanda, bu iki odanın ayrı ayrı balkonları bulunmaktadır.

Ön ve arka cephede birer odanın cepheden çıkma yaptığı görülmektedir. Baş oda işlevini yansıtan bu planlama ile cephelerde hareket sağlanmıştır. Bitişik nizam olan bu apartmanın iki yanından, içeri doğru çekme yapılarak aydınlık avlusu oluşturulmuştur. Bu bağlamda mutfak, odalar ve ıslak hacimlerin havalandırılması planlanmıştır.

Beş katlı olan Platin Apartmanı'na daha sonradan altıncı kat eklenmiştir. Bu yapının 1935 yılında kadastrosu çıkarılmış ve Cumhuriyet Caddesi'ne uygun biçimde cephe tasarımı bütüncül olarak tasarlanmıştır (Özakbaş, 2007). Cephedeki odaların taşma payına göre yerleştirilen süs balkonları ile mimarın dengeli bir görünüm elde etmek istediği anlaşılmaktadır. Kat aralarını belirginleştirmek amacı ile saçaklıklar eklenmiştir. Sade ve modern bir izlenim veren cephe, kendini mimarisindeki düzenlemeler ile belli etmektedir.

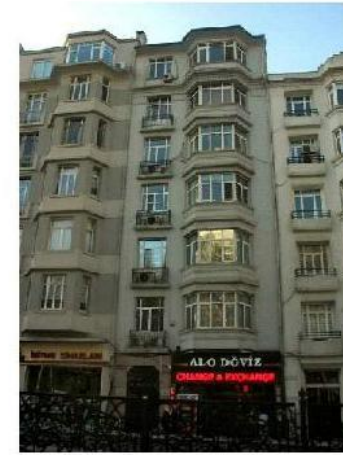
NORMAL KAT PLANI

Şekil 5.23. PLATİN APARTMANI

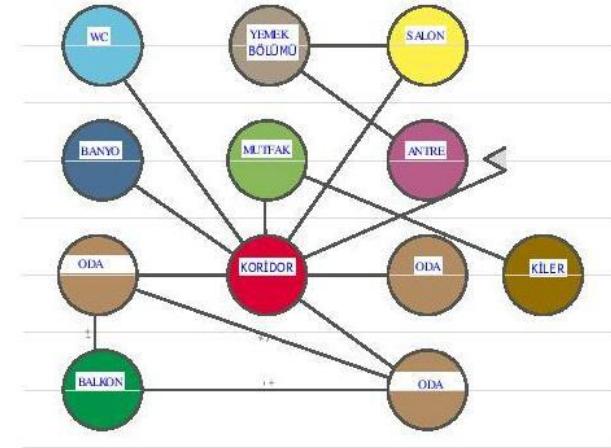
ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Beyoğlu Belediyesi Harita Müdürlüğü

DERLEYEN: Tuğçe Eren

Platin Apartmanı, Ana Cephe, Beyoğlu / İstanbul
Kaynak: Tuğçe EREN

PLATİN APARTMANI PLAN ŞEMASI

5.1.3. 1950 - 1980 Dönem Aralığında İstanbul'daki Çok Katlı Konutlar

Çok partili döneme geçişin yaşandığı bu dönem aralığında özel girişimcilerin önü açılmıştır. Kamu girişimleri daha çok kentin altyapı sorunlarına yönelirken, küçük sermaye sahipleri apartman inşasına yönelmiştir (İlhan, C., 2012). Çok katlı konut üretimindeki artışın yanı sıra, mobilya, gıda, malzeme ve iletişim gibi alanlarda da yeni keşifler ve gelişimler görülmüştür. Bu gelişimlerin konut sürecine katkısı büyüktür. Örneğin marketlerde çok sayıda ürün gamına sahip olan konserve yiyeceklerin oluşması ve halkın hazır yemeklere yönelmesi, mutfak mekanının kullanımında yeni minimal düzenlemeleri oluşturan nedenlerden biridir. Aynı zamanda üretilen çeşitli mobilyalar, mekan tasarımlarını etkileyen faktörlerden biridir.

Bu dönemde tünel kalıp sisteminin, prefabrik yapı inşasının ve hazır beton yapımının gelişmesi ile çok sayıda birimin kitlesel üretim mantığı ile kopyalanarak kat yüksekliklerinin muazzam ölçüde artmasına sebebiyet verdiği görülür. Küçük sermaye sahipleri tarafından çok sayıda inşa edilen apartman bloklarının en büyük dezavantajlarından biri ise estetik kaygılar içerisinde çok girememeleri olmuştur. Toplu konut ve kooperatifler de bahsettiğimiz niteliksiz görünüme sahip, öznesi olmadan çoğalan bu nesnelere biridir.

Öncü mimar Le Corbusier tarafından tasarlanan ve 1952 yılında tamamlanan Unite d'Habitation konut ünitesi döneme damgasını vurmuştur. Türk mimarlarını da etkisi altına alan ve modernizmin simgelerinden olan konut bloğu, işlevi ve formuyla incelediğimiz birçok konut bloğunda varlığını hissettirmiştir. İstanbul Mecidiyeköy'de incelediğimiz Hukukçular Sitesi (1960), benzerlik niteliği taşıyan dönemin en önemli yapılarından biridir. Bu dönem aralığında aynı zamanda daire ve mekan organizasyonları bağlamında da çeşitliliğin arttığı gözlemlenmiştir.

Bu dönemde olumlu sayabileceğimiz örneklerin dışında kontrolsüz çoğalan konut bloklarının da varlığı yadsınamayacak ölçüde olmuştur. Orta ve büyük nitelikte özel sermaye tarafından şehrin çeperlerine yapılan fabrika kompleksleri dolayısıyla çalışacak işçi sayısına da ihtiyaç çoğalmıştır (Alp, 2007). Bu bağlamda, artan işçi

nüfusunun kentin çeperlerine gecekondular olarak tabir ettiğimiz konut birimlerini inşa etmeleri sonucunda, ne yazık ki çarpık kentleşme de modernleşme ile eş zamanlı büyümeye yüz tutmuştur.

1950 ve 1980 dönem aralığında farklı senelerde yapılan ve tezin konusu olan mekan organizasyonlarının değişim ve çeşitlenme sürecini yansıtabilecek birbirinden farklı on adet konut bloğu seçilmiştir. Seçim, dergilerde ve yapılan araştırmalarda özellikle konu olan apartman, toplu konut veya kooperatif blokların arasından yapılmıştır. Birbiri ile yaklaşık olarak aynı plan şemasına sahip ve paralel dönemde inşa edilmiş önemli yapı örneklerinden, benzerlikleri dolayısı ile elemeler gerçekleştirilmiştir.

5.1.3.1. Sadıklar Apartmanı

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: Muallim Emin Necip Uzman

Yapım yılı: 1951

Apartmanın konumu: Şişli / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

670 m² arsa üzerine betonarme inşaat tekniği ile yapılan Sadıklar Apartmanı, zemin üzerine beş kattan meydana gelmiştir. Bulunduğu arsanın eğimi dolayısıyla bodrum katı aydınlatan pencereler, giriş kapısının yer aldığı ana caddeye açılmaktadır, 18 aylık çalışma ile inşa edilen ve toplam altı katlı olan apartmanın üç katında üçer daire yer alırken, kalan üçünde biri daha büyük olan ikişer adet daire bulunmaktadır (Arkitekt,1951-05).

Ana giriş rüzgârlık holüne açılmakta ve çıkılan birkaç basamak ile zemin kat koridoruna ulaşılmaktadır. Katlar arası dolaşımı sağlayan dikdörtgen biçimli merdiven, tek kollu olarak duvara bitişik konumlanmıştır. "L" formuna yakın bir plan düzenine sahip Sadıklar Apartmanı'nın üç dairesel katları, kısa kolda bir daireye, uzun kolda ise ikişer daire yer verilecek şekilde planlanmıştır. İki dairesel katlarında ise, uzun kol tek bir birime ayrılmıştır.

Kat planları incelendiğinde daire girişlerinin antrelere açıldığı görülür. Girişin hemen yanında ön cepheye bakacak konumda salon ve/veya yemek odası düşünülmüştür. Ana caddeneye bakan cepheye kabul mekânlarının yerleştirilmesi genellikle tercih edilmiştir. Mahremiyet dışında gürültüden uzak kalmanın öncelikli tutulduğu bu planlama ile özelleşmiş birimler arka cephede yer alırken, servis mekânları da ara kısımda tampon görevi görmektedir. Tüm servis ve ıslak hacim birimleri merkezde ve/veya kenarda toplanarak aydınlık avlularının etrafında konumlandırılmıştır. Antrenin devamında koridora dönüşen dolaşım alanı boyunca mutfak, ıslak hacim, hizmetli odası ve yatak odaları planlanmıştır. Mutfak mekânlarına girilirken ofis olarak adlandırılan hacimden geçilmektedir. Merkezdeki aydınlık avlusuna bitişik konumda bulunan servis merdivenine mutfaklardan çıkış verilmiştir. Üçlü daire planlarında, köşede bulunan dairelerin salonuna üç, ikili dairedekine ise İki ayrı kapıdan giriş verilmiştir. Tek bir hacim olmasına rağmen kendi içerisinde kısa duvarlar ile bölünmesi sağlanan mekânlar, farklı alternatiflere açık bir yaşam sunmaktadır.

Büyük dairenin plan şemasında antreden koridora bağlanılırken, ikinci bir kapı ile kare planlı avluya geçilerek yatak odalarının yer aldığı diğer koridora bağlanılmaktadır. Tüm birimlerde yer alan bir diğer önemli ayrıntı ise, yatak odalarına bağlanan koridorlara ikinci bir kapı ile geçiş verilmesidir. Mümkün oldukça tüm birimlerin havalandırılması ve aydınlatılması sağlanmış, yapılan birçok farklı hareket ve biçimlenme ile dinamik bir proje meydana getirilmiştir.

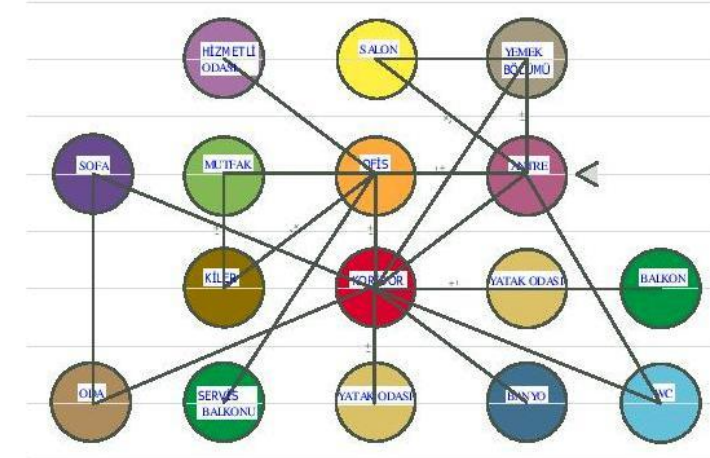
NORMAL KAT PLANI

NORMAL KAT PLANI

Sadıklar Apartmanı, Ana Cephe, Şişli / İstanbul
Kaynak: Tuğçe EREN

SADIKLAR APARTMANI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.24. SADIKLAR APARTMANI
ÖLÇEK: 1/200
KAYNAK: Arkitekt, 05, 1951
DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.3.2. Kervansaray Apartmanı

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: Rükneddin Güney

Yapım yılı: 1952

Apartmanın konumu: Taksim ile Harbiye arasındadır. Beyoğlu / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

Betonarme karkas sistem ile inşa edilen Kervansaray Apartmanı zemin kat üzerine beş kat ve bir adet bodrum kattan oluşmaktadır. Zemin kat planı dükkan olarak tasarlanan ve pilotiler üzerinde yükselen apartmanın giriş cephesi geri çekilerek taşıyıcı sistem ön plana çıkarılmıştır. Yüksek giriş katının öne çıkardığı kolonadlar ile cephe tasarımı ön cephede daha hareketli olmak üzere, yan cephelerde de yarım metre geri çekilerek aynı düzen devam ettirilmiştir.

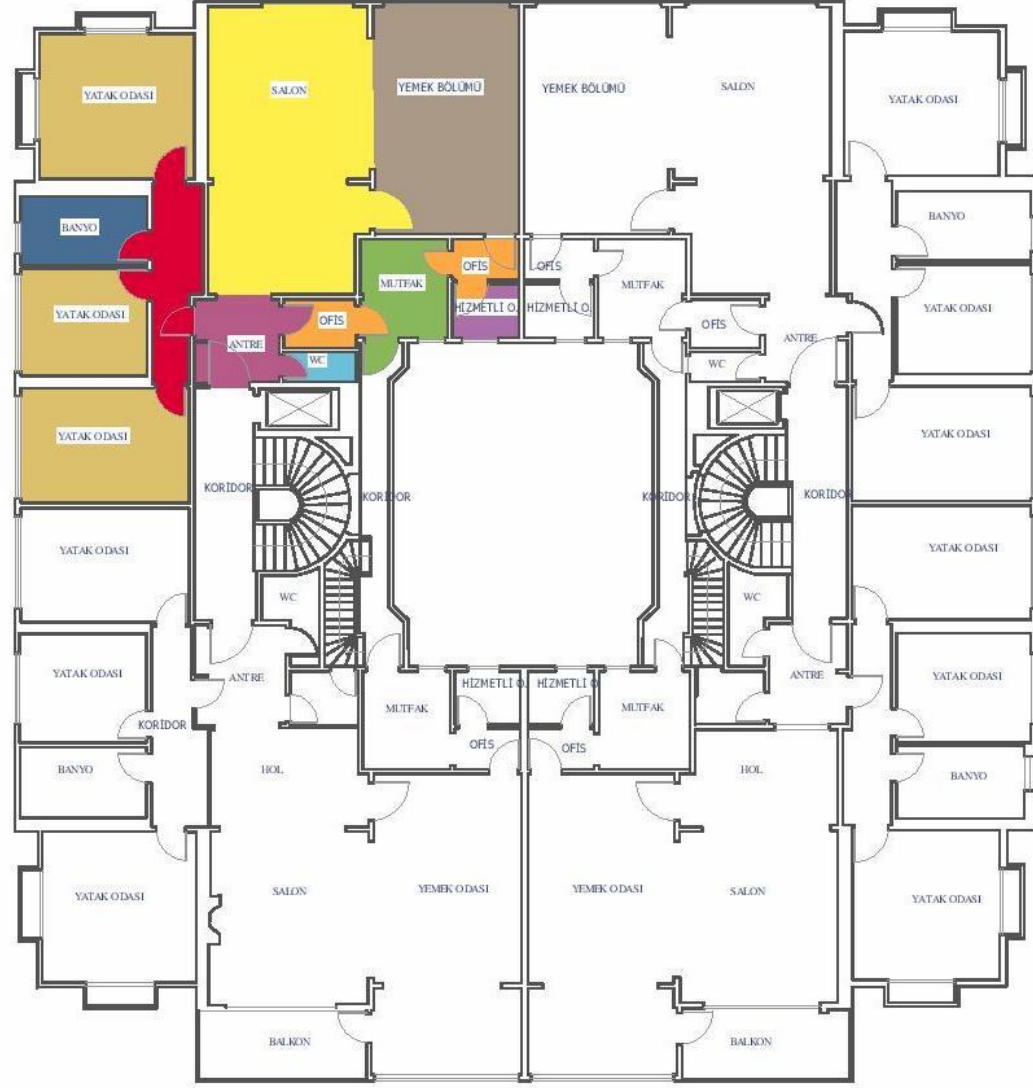
Apartmanın zemin katında dükkanlar ve iki ayrı giriş kısmı yer alırken, bodrum katında dükkanlara ait depolar, kapıcı dairesi ve kazan dairesi bulunmaktadır. İki ayrı antreden verilen girişi karşılayan ikişer tane asansör ve merdivenle sirkülasyon sağlanmaktadır. Her katta dört daireye yer verildiğinden, toplam yirmi tane büyük ve dört adet küçük daire bulunmaktadır.

Dört cephesinden de ışık alan apartmanın ortasında büyük bir aydınlık avlusu tasarlanarak her birimin ışık alması sağlanmış ve mutfaklardan aydınlığa açılan kapı ile koridora bağlanılarak bu kısımdan servis merdivenlerine geçiş olanağı sunulmuştur. Simetrik plan sistemine sahip olduğundan her dairenin plan biçimi aynıdır. Mekan ilişkilerinde ise keskin bir ayırım söz konusudur. Mahremiyet mekanları ile kabul alanları net bir çizgi ile koparılmıştır. Daireye girildiğinde küçük bir antre ile karşılaşılır. Giriş kapısının hemen sağında tuvalet ve banyo bulunurken, soldaki kapıdan geçildiğinde özelleşmiş mekanların olduğu uzun koridora bağlanılır. Koridor boyunca toplam üç adet yatak odası sıralanmıştır. Dört dairede de cephenin köşelerine denk gelen yatak odası içe çekilerek, odanın yüz verdiği iki cephede de çekildiği ölçüde küçük birer balkon tasarlanmıştır.

Antrenin tam karşısında yer alan kapıdan geçildiğinde hol olarak adlandırılan bölüme ulaşılır. Bu kısım bir nevi salonun parçası görevini üstlenmiştir. Yemek bölümü, salon ve hol olarak üç parça halinde tasarlanan ana salona, bitişiklerindeki yatak odalarının içe çekilmesinden dolayı cepheden dışarı taşmış hissi vermiştir. Geleneksel konut tipolojimizin bir parçası olan baş odanın cumba biçiminde sokağa taşması ile benzer bir yaklaşım sergilediği görülür. İlginç olan nokta ise, holden salona direkt bir geçiş sunulmuşken, tek bir mekan olan ana salonun, holden yemek bölümüne bağlantısında kapı ile sınırlandırma getirilmiştir. Yemek bölümünün bitişikliğinde ve aydınlık avlusuna bakan mutfak birimine geçiş, ofis mekanından verilmiştir. Aydınlık avlusunda yer alan servis merdiveni ve koridoruna da mutfaktan bağlantı sağlanmıştır. Ofisten ulaşılan bir diğer birim ise hizmetli odasıdır.

İncelenen birçok apartman bloğunun plan şemasında hizmetlilere ait bir birimin de bulunduğu görülür. Bu birimin diğer mekanlar ile ilişkisi incelendiğinde, mutfaka bitişik veya çok yakın olarak konumlandırıldığı ortaya çıkmaktadır. Eskiden hizmetliler için daire girişleri genellikle ayrı bir servis merdiveni ile sağlanırdı. Günübürlük veya yatılı hizmet sağlayan, bu nedenle mutfakla ilişkilendirilen hizmetli odası birimi girişe de yakın bir konumda yerleştirilmiştir. Günümüzde ise ev temizliği ve yemek yapımı için çağırılan hizmetliler belirli zaman aralıklarında görevlendirilmektedir. Büyük konut yapılanmaları olmadıkça, planlamalarda hizmetlilere ait hacimler çok nadir olarak görülür.

Mahremiyete verilen önemi, kabul mekanları ile olan ayırımdan veya daire çıkış kapısına olan yakın yerleşim düzeninden fark edebiliriz. Daha önce incelenen konut bloklarında bulunan benzer çözümlerde, merdiven sahanlığına ikinci bir kaçışın düşünülmüş olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin antreden genel ve özel hacimlere geçiş aynı anda sağlanmaktadır. Sebebi ise, eve gelen misafirlerin önünden geçilerek özel birimlere ulaşılmasının tercih edilmemesidir. Yatak odalarına bağlantı, ortak alanlara ulaşmadan önce çözümlenmeye çalışılır. Bu uygulama geçmişten günümüze şekillenen geleneklerimizin bir yansıması niteliğindedir.

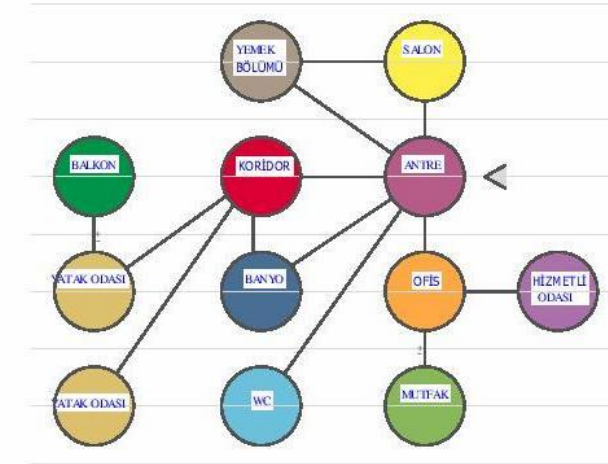

NORMAL KAT PLANI

Kervansaray Apartmanı, Ana Cephe, Şişli / İstanbul

Kaynak: Tuğçe EREN

KERVANSARAY APARTMANI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.25. KERVANSARAY APARTMANI

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Arkitekt - 02, Sayfa 53-54, 1960

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.3.3. M. K. Apartmanı (Harbiye)

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: H. İrfan BAYHAN

Yapım yılı: 1953 - 54

Apartmanın konumu: Harbiye Cumhuriyet Caddesi / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut değil

Betonarme karkas sistem ile inşa edilen M.K. Apartmanı zemin kat üzerine dört kat, bir adet bodrum kat ve çatı katından oluşmaktadır. Zemin kat geri çekilerek taşıyıcı sistem net bir biçimde açığa çıkarılmıştır. Geriye çekilen kısımda mağaza planlanarak, apartman girişine dikkat çekilmiştir. Bodrum katta bulunan mağazanın deposu haricinde, kot farkından kaynaklanan ve arka bahçeye açılan bir daire yer alır. Bodrum kata, kat merdiveninden ulaşıldığı gibi, depo bölümüne mağazanın içerisinde tasarlanan merdiven ile de ulaşım sağlanır.

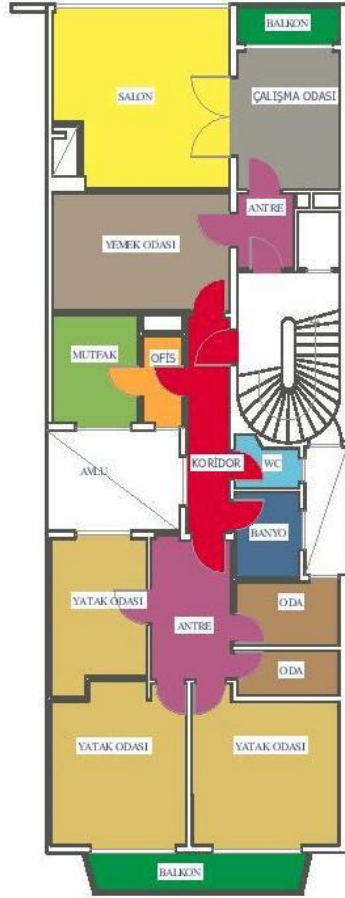
Geri çekilen zemin katın sol tarafında bulunan ana kapıdan geçildiğinde giriş holüne varılır. Bu alandan beş basamak yukarı çıkılarak ikinci bir kapıyla asansör ve merdivenin olduğu sahanlığa ulaşılır. Geri kalan kısımda ise, iki ayrı kota oturan mağaza, muhasebe ve ıslak hacim bölümleri planlanmıştır. Plan şeması incelendiğinde kolonadların kullanım düzenine özen gösterildiği görülür. Gelişen teknolojinin sunduğu olanaklarla geniş açıklıkların daha rahat geçilmesi, mağazanın içerisinde kolon bulunmamasını sağlamıştır. Ara bölüme yerleştirilecek taşıyıcılar, merdivenin bitiş hizasına denk gelecek biçimde kenara kaydırılmıştır. Bu bağlamda sunulan çözüm önerileri de uygulamada büyük ölçüde gelişme sağlandığının bir göstergesidir.

Kat yükseklikleri, normalde olduğundan daha fazladır. Bilinen kat yüksekliği ve çözüm mantığından uzaklaşarak, kendi içerisinde asma kat olan bir hacme yönelik plan çözümü üzerinde çalışılmıştır. Bu sayede daha ferah ve konforlu mekanların elde edilmesi planlanmıştır. Alışıl gelmiş kat çözümlemesinin dışına çıkmaya çalışan bu yaklaşım ile farklı kullanımlar türetilen yaşam birimleri oluşturulmuştur. Apartman tipolojisi türetilmeden evvel tek bir aileye ait müstakil yaşam birimleri

tercih edilirdi. Zaman içerisinde bu yaklaşım değişmiş ve konut birimleri tek bir sirkülasyon aksında üst üste yerleştirilmiştir. Her geçen gün gelişen teknolojinin sundukları ile geçmişteki tercihlerin, günümüz mimarisiyle harmanlanma olanağı doğmuştur. Bu bağlamda yeni yapılan apartman bloklarına, müstakil konut mantığının eklenmesi ile onuncu katta manzaraya dönük konforlu bir yaşam sunulabilmektedir.

Daireye girildiğinde karşımıza küçük bir antre çıkmaktadır. Karşısındaki kapının ardında iki bölümden oluşan salon birimi yer alırken, soldaki kapıdan yemek mekanına ulaşılmaktadır. İki bölmeli salona küçük olan kısımdan giriş verilmiştir. Sağa doğru bakıldığında küçük bir oturma grubu görülürken, sol tarafta geniş salon düzeni yer almaktadır. Bölme duvar ile salondan ayrı tutulan yemek biriminden, yatak odalarının bulunduğu arka kısma bağlayan koridora ulaşılır. Girilen koridorun hemen solundaki kapıdan apartmana çıkış verilirken, ofisten geçilerek ulaşılan mutfak birimi yemek odası ile bitişik konumda planlanmıştır. Mutfak ile yaşam birimi arasında ise oldukça büyük aydınlık avlusu yer alır. Koridorun geri kalanında sırasıyla yatak odaları, hizmetçi odası ve ıslak hacimler birbirleri ile ilişkilendirilmiştir.

Betonarme karkas sisteme sahip apartmanın ön cephesinde, küçük salonun olduğu kısım geri çekilerek balkon oluşturulmuş ve cephe yalın tutulmuştur. Arka cephede ise iki yatak odasına ortak bir balkon düşünülerek hareketlilik sağlanmıştır.

Şekil 5.26. MK APARTMANI (Harbiye)

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Arkitekt - 03, Sayfa 99-101, 1957

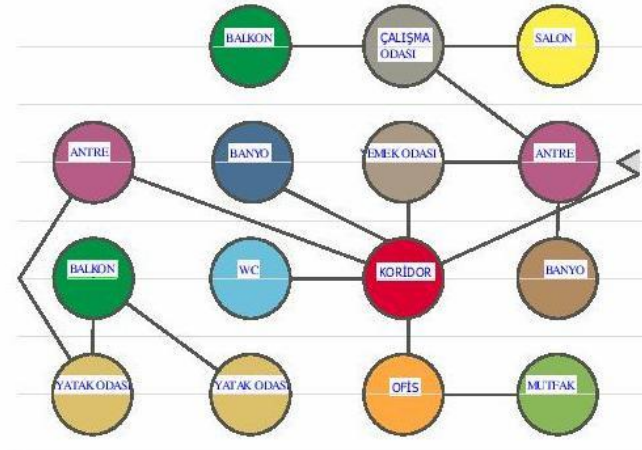
DERLEYEN: Tuğçe Eren

MK Apartmanı, Ana Cephe, Harbiye / İstanbul
Kaynak: H. İrfan Bayhan

MK Apartmanı, Ana Cephe, Harbiye / İstanbul
Kaynak: Tuğçe EREN

MK APARTMANI PLAN ŞEMASI

5.1.3.4. Dr. Natuk Birkan Apartmanları

Apartmanın Sahibi: H. Kortel

Mimar: Haluk BAYSAL – Melih BİRSEL

Yapım yılı: 1955

Apartmanın konumu: Sahil yolu üzeri, Bebek, Sarıyer / İstanbul

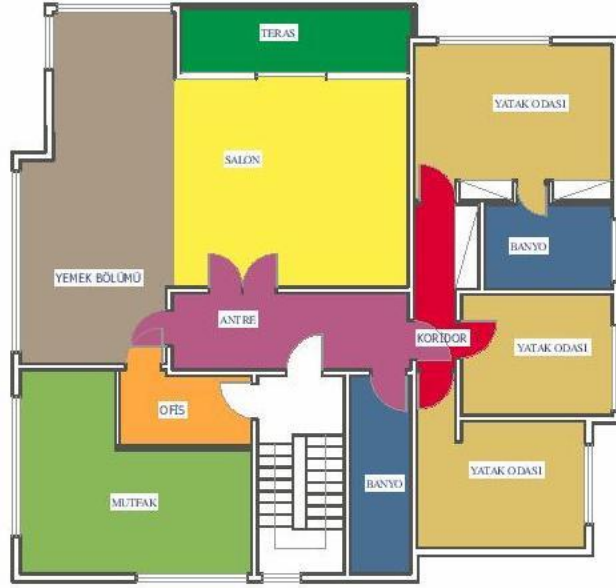
Günümüz Durumu: Mevcut

Arnavutköy-Bebek sahil yolu üzerinde Kortel korusunda inşa edilen apartman blokları proje aşamasında üç adet tasarlanırsa da, ikisi uygulanmıştır. Sahilden 27m yukarıda ilk apartman bloğu ve 40m'de ise ikincisi hayata geçirilmiştir. Bu keskin kot farkı nedeniyle her iki apartmana da farklı kotlardan giriş verilmiştir. Aşağıdaki bloğa sahilten ve yukarıdaki bloğa ise koru yolundan ulaşım sağlanmıştır. Bu bağlamda birbirlerine köprü ile bağlanarak kopuk olan ilişkileri güçlendirilmeye çalışılmıştır. İçlerinde tasarlanan yaşam birimlerinin kullanıcıları için sahile bakan cepheyi komple serbest bırakmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda kolonlar cepheden 1.85m içeri çekilerek, demir profiller ile tavan ve döşeme arasına gelecek boyutta her bir kata boydan boya uygulanmış, bu sayede cepheye bakan 9 daireye bütüncül bir ifade sağlanmıştır (Arkitekt, 1959-1).

Dr. Natuk Birkan apartmanının plan şeması, kabul salonları, yatak odaları, servis mekânları adı altında birtakım gruplara ayrılmıştır. Merdiven sahanlığından daireye giriş yapıldığında geniş bir hol karşımıza çıkmaktadır. Keskin bir biçimde gerçekleştirilen grup ayrımları plan üzerinden okunabilmektedir. Merdivenin hizasında bitecek şekilde, sağına ve soluna servis mekanları yerleştirilmiştir. Sol taraftaki kapıdan mutfak mekanına ulaşım verilmiş ve içerisinde oturma gurubu da düşünülerek mekan hacmi geniş tutulmuştur. Sağ bitişiğindeki kapıdan girildiğinde ise tuvalete ulaşım sağlanmaktadır. Giriş holünün tam karşısında denize manzara veren salon ve yemek yeme bölümü olan kabul mekanları planlanmıştır. Bu birimler tek bir mekan içerisinde tasarlanırsa da iki ayrı kapı ile giriş sağlanmıştır. Oldukça esnek bir tasarım oluşturulmuş olması dikkati çeken önemli özelliklerden biridir. İç kısma çekilen kolonların mekan içerisindeki varlıkları tasarım ile bütünleştirilerek, kendi içerisinde tanımlı ve kaliteli alanlar oluşturulmuştur. Giriş holünün sağındaki

kapıdan geçildiğinde ise boydan boya uzanan bir koridor üzerine takılmış üç adet yatak odası ve deniz manzaralı olan ebeveyn yatak odasının içerisinde de bir adet banyo-giyinme odası tasarlanmıştır.

1950'li yıllarda tasarlanan konut bloklarında modernizmin izleri net bir biçimde okunmaktadır. Bu bloklar bir yandan dikkatleri üzerine çekmeyecek kadar homojen ve mütevazı bir yapı özelliği gösterirken, öte yandan kullanılan betonarme iskelet ve geniş cam açıklığın sunduğu estetiği bir arada sunmaktadır. Büyük terasların yapılması, betonarme iskelet kullanımının geri çekilmesi ve buna ek olarak boydan boya tasarlanan cam yüzeyler ile, iki yanında deniz ve orman bulunan arsanın doğallığı başarıyla korunmuştur.

NORMAL KAT PLANI

Şekil 5.27. DR NATUK BİRKAN APARTMANI

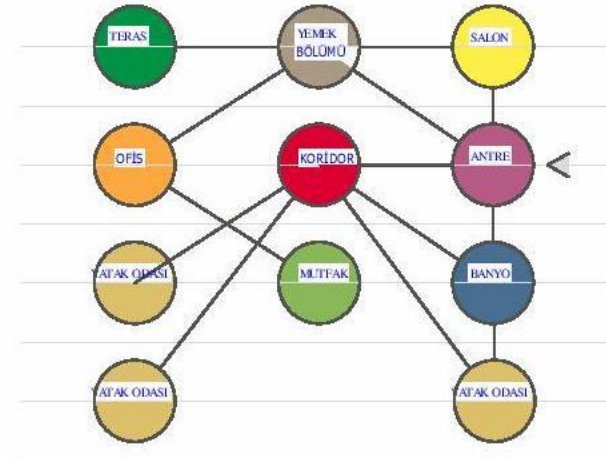
ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Arkitekt - 01, 1959

DERLEYEN: Tuğçe Eren

Dr. Natuk Birkan Apartmanı, Ana Cephe, Bebek, Sanyer / İstanbul
Kaynak: Tuğçe EREN

DR NATUK BİRKAN APARTMANI PLAN ŞEMASI

5.1.3.5. Levent 4 Mahalle

Apartmanın Sahibi: Emlak Bankası

Mimar: Prof Yüksek Mimar Kemal Ahmet Aru

Yapım yılı: 1958

Apartmanın konumu: Kanyon karşıtı, Büyükdere Caddesi - Levent / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

1958 yılında Emlak Bankası tarafından Levent'te gerçekleştirilen proje içerisinde farklı tiplerde yapı üniteleri yer almaktadır. İki katlı müstakil bloklardan, çok katlı apartmanlara kadar uzanan toplu konut projesi Kemal Ahmet Aru tarafından gerçekleştirilmiştir.

Betonarme yapım tekniği ile oluşturulan ve ikiz bloklar şeklinde yükselen bu konut birimleri içerisinde mağazalar, tenis sahaları, garajlar, gazino ve çay bahçeleri, spor ve gece kulübü, çarşı, çocuk yuvası gibi farklı işlevli üniteler tasarlanmıştır. 1800 nüfusun yaşaması düşünülen bu yerleşim alanında yalnızca kalabalık aileler için değil, az çocuklu veya çocuksuz bireyler için de konut üniteleri tasarlanmıştır (Arkitekt,1956-03).

Ataköy yerleşiminde de düşünüldüğü gibi konut birimlerinin biçimlenişlerine göre farklı harfler verilmiştir. Levent 4 Mahallesi'nin başlığı altında P (3 kat) - R (5 kat) ve 5 katlı bloklar olarak adlandırılan konut birimlerinin mekansal ilişkileri değerlendirilecektir. P ve R blokları Büyükdere yolundan 3. kısma dönen yol üzerinde, 5 katlı bloklar ise Büyükdere Caddesi üzerinde konumlanmıştır. 5 katlı olan R Bloğu, 3 katlı olan P Bloğuna doğru bakmaktadır. R Bloğunun her katında 123 m²'den ikişer daire, P Bloğunda ise iki dairesi 68 m² ile iki dairesi 90 m² olan konut birimleri yerleştirilmiştir.

Binaların kat planları incelendiğinde 3+1, 4+1, 1+1 gibi çeşitli plan şemalarının oluşturulduğu, 3+1 ve 4+1 gibi büyük dairelerdeki mekan ilişkilerinin birbirine benzediği görülmektedir. Merdiven sahanlığından daireye girildiğinde karşımıza uzun bir koridor çıkmaktadır. Daha önce incelenen çok sayıda apartman tipinde,

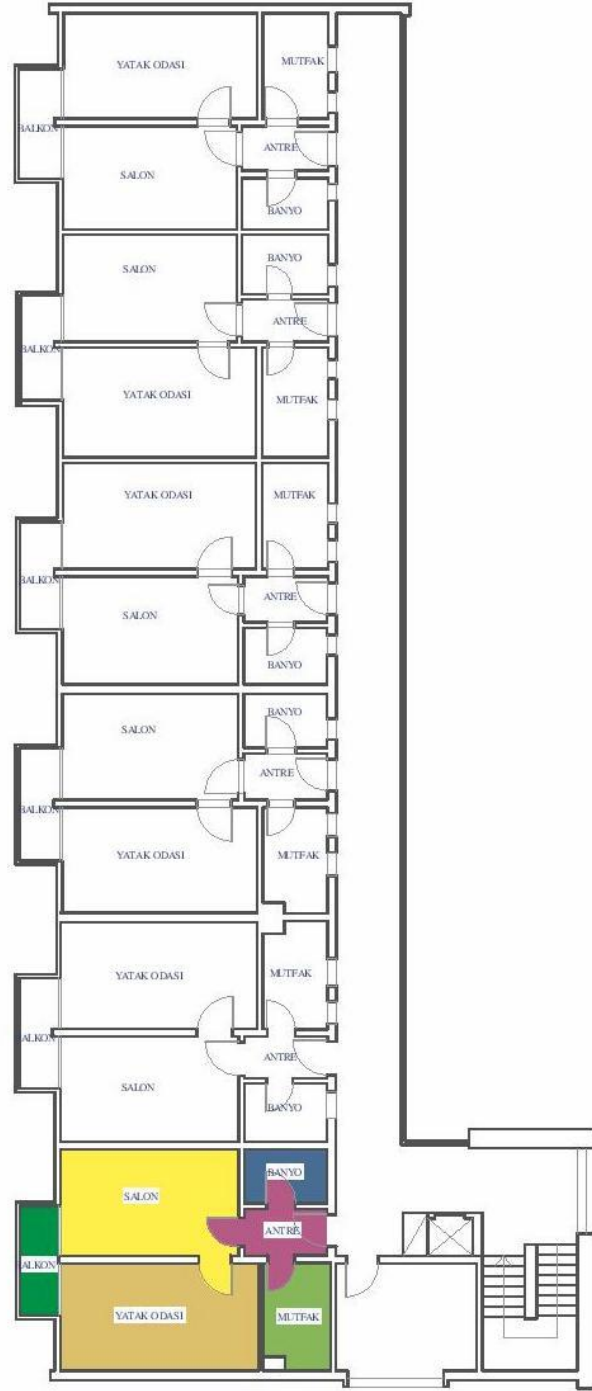
geleneksel konuttan bir parça olan avlu sistemini andıran antre ve koridor hacimleri görülürken, Levent konut bloklarında daireye girer girmez antre veya koridor kullanımına rastlanmaktadır. Girişin iki yanına mutfak ve salon yerleştirilmiş, mekanın genişliği el veriyorsa mutfağın bitişiği yemek holü olarak tanımlanmıştır. Kapalı bir hacmi içermeyen bu mekan, koridorun yana doğru açılması ile açık biçimde planlanmıştır. Birçok blokta, mekanlar arası ilişkilerin daha serbest olduğu dikkat çekmektedir. Dizilim açısından, genel mekanların öne geldiği ve arka bölümde de özelleşmiş birimlerin yer aldığı görülmektedir. Kimi planda genel ve özel mekanlar arası bölünmeyi net bir biçimde gerçekleştiren birimler olsa da, çoğunlukla mekanlar arasında keskin bir ayırım söz konusu değildir. Az sayılı aileler veya tek yaşayan bireyler için 1+1 ve stüdyo daire kavramı da getirilmiştir. Bu bağlamda tasarlanan mekan düzeninde mutfak açık olarak tasarlanabildiği gibi, ortak alan kavramı yaşam alanı ile iç içe de düşünülebilmektedir. Tasarlanan yaşam birimlerinde balkon sayılarının çok sayıda olduğu dikkat çeken bir diğer unsurdur. Cepheden içe çekmeler ile oluşturulan mekan organizasyonu ile cephe üzerinde hareketli ve dengeli bir görünüm sağlamak hedeflenmiştir. Her yönden ışık alan cephe tasarımları ile konfor düzeyinde büyük ölçüde artış yaşanmıştır.

20. yüzyılın sonlarına doğru sürekli yenilik içinde olan teknoloji ile insanlar, kolaylaşan haberleşme ve iletişim araçlarının da sayesinde sınırsız talep arzusu duymaya başlamıştır. Batılı yaşam biçiminden de esinlendikleri bilgilerle, bireylerin kendilerini ve kültürlerini büyük ölçüde geliştirmiş olmaları, tercih ettikleri konut bloklarına da yansımıştır. Geleneklerimizde kalabalık aile kavramı büyük yer tutmaktadır. Geleneksel Türk konutları incelendiğinde çok sayıda bireyin yaşayabileceği, mahremiyete, yaşam koşullarına ve mevsimlere göre şekillenen geniş birimler olduğu görülür. Günümüzde ise tek bir bireyin hayatını sürdürebileceği büyüklükte konut birimleri tasarlanabilmektedir. Gerektiğinde, mekanların yatma ve ortak kullanım alanı olarak oturma işlevini aynı anda üstlenebildiği esnek tasarımlar üzerine yapılan çalışmaların ve uygulamaların sayısı artmıştır.

Bu dönemde kentte büyük meydanlar oluşturulmaya çalışılmış, birçok işlev apartmanların zemin katında çözülmüş ve konutları kentin bir parçası yapma isteği duyulmuştur. Aynı zamanda, mekanların birbirleri ile ilişkilerine verilen önem kadar,

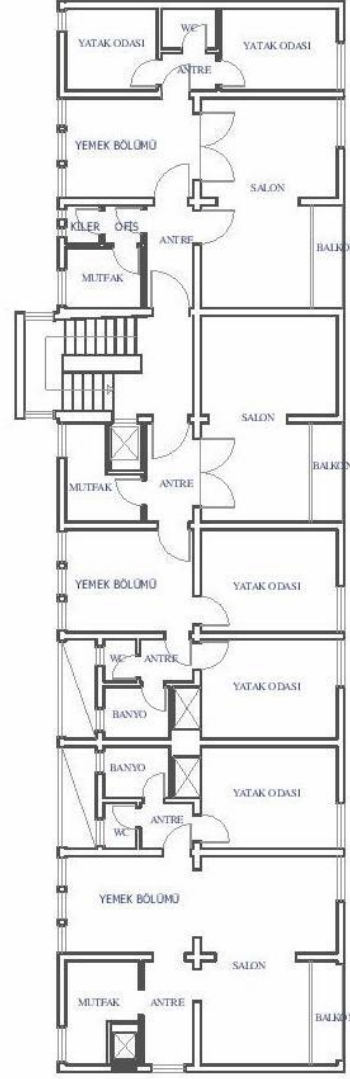
insanların konut dışında da konforlu yaşamaları amaçlanmıştır. 20. yüzyılın başlarında yavaş yavaş görülmeye başlanan zemin kattaki dükkan kullanımı, 1960'lı yıllara gelindiğinde tasarımlarda sıkça uygulanan bir yaklaşım olmuştur.

R BLOĞU

NORMAL KAT PLANI

5 KATLI BLOKLAR

NORMAL KAT PLANI

P BLOĞU

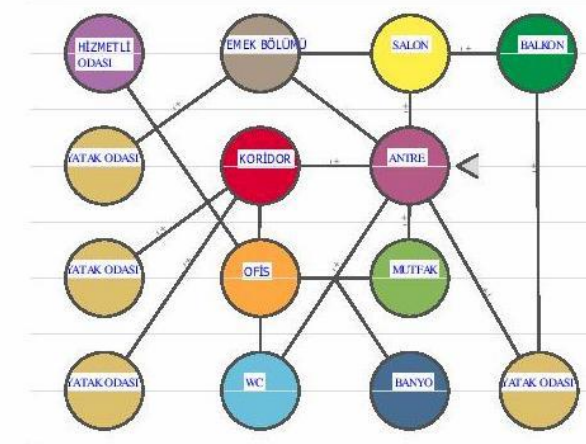
NORMAL KAT PLANI

Levent Mahallesi, Ana Cephe, Şişli / İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

Levent Mahallesi, Ana Cephe, Şişli / İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

LEVENT 4 MAHALLESİ PLAN ŞEMASI

Şekil 5.28. LEVENT 4 MAHALLESİ

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Arkitekt - 03, Sayfa 140-153, 1956

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.3.6. Hukukçular Sitesi

Apartmanın Sahibi: Hukukçular Kooperatifi

Mimar: Haluk Baysal – Melih Birsal

Yapım yılı: 1958 – 1960 (Projelendirme) - 1960 – 1967 (Yapım süreci)

Apartmanın konumu: Cevahir Avm yanı, Büyükdere Caddesi, Şişli - İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

Betonarme yapım tekniğinde 1860 m² büyüklüğünde bir arsa üzerine 12 kat olarak inşa edilmiştir. Toplamda 18.000 m² inşaatın, yaklaşık olarak 12.000 m² alanı konuta, 6.000 m²'lik kısmı ise ticari alanlara ayrılmıştır. Bir site içerisinde bulunabilecek fonksiyonların çoğunun, tek bir bina içerisinde barındırılması, Le Corbusier'in Marsilya'daki Unite d'Habitation eserinin etkilerini hissettirmektedir. Ancak; plan çözümü olarak, simpleks, dubleks ve yarı dubleks dairelerden oluşması itibarı ile kendine özel bir iç mekan tasarımı bulunmaktadır. Le Corbusier ise uygulamış olduğu toplu konutunda yalnızca dubleks konut birimlerine yer vermiştir. Hukukçular Kooperatifi için inşa edilen bu bina temel olarak dört bölümde düşünülmüş olup konut alanı, sosyal tesisler, ticari tesisler ve teknik servisler başlıkları altında incelenebilir. Zemin kat ticari amaçlı pasaj ve dükkanlara ayrılırken, çatı katında toplantı ve eğlence salonları, gençler kulübü, çocuk bahçesi, teraslar ve galeriler tasarlanmıştır. Her galeri katında çöplerin atılması amacıyla yapılan ve asansörün arkasında konumlanan çöp bacası bulunmakta, bacadan atılan çöpler ikinci bodrum katında bulunan depoda toplanmaktadır (Arkitekt, 1961-04).

Üç adet ana aks doğrultusunda perde kolon ve duvarlar ile taşıyıcı sistemi düzenlenen Hukukçular Sitesi, üç adet bodrum kat, zemin kat, on üç normal kat ile çatı katından oluşmaktadır. Zemin kat üzerindeki birinci kat da ticari birimlerin bir parçasıdır. Geri kalan on iki kat konut alanına ayrılmışken, çatı katı sosyal alanları içeren açık ve kapalı birimleri barındırır. Üç yönden giriş verilen apartmanın zemin katında iki adet asansör ve bir adet merdiven ile katlar arası sirkülasyon sağlanmaktadır. Pasajın da yer aldığı zemin kat içerisinde sokaklar oluşturacak biçimde ticari birimler aralıklı sıralanmıştır. Oldukça geniş bir alana yayılan zemin kattan yukarı çıkıldıkça daralma görülür. Zemin kattaki bir takım ticari birimlerin

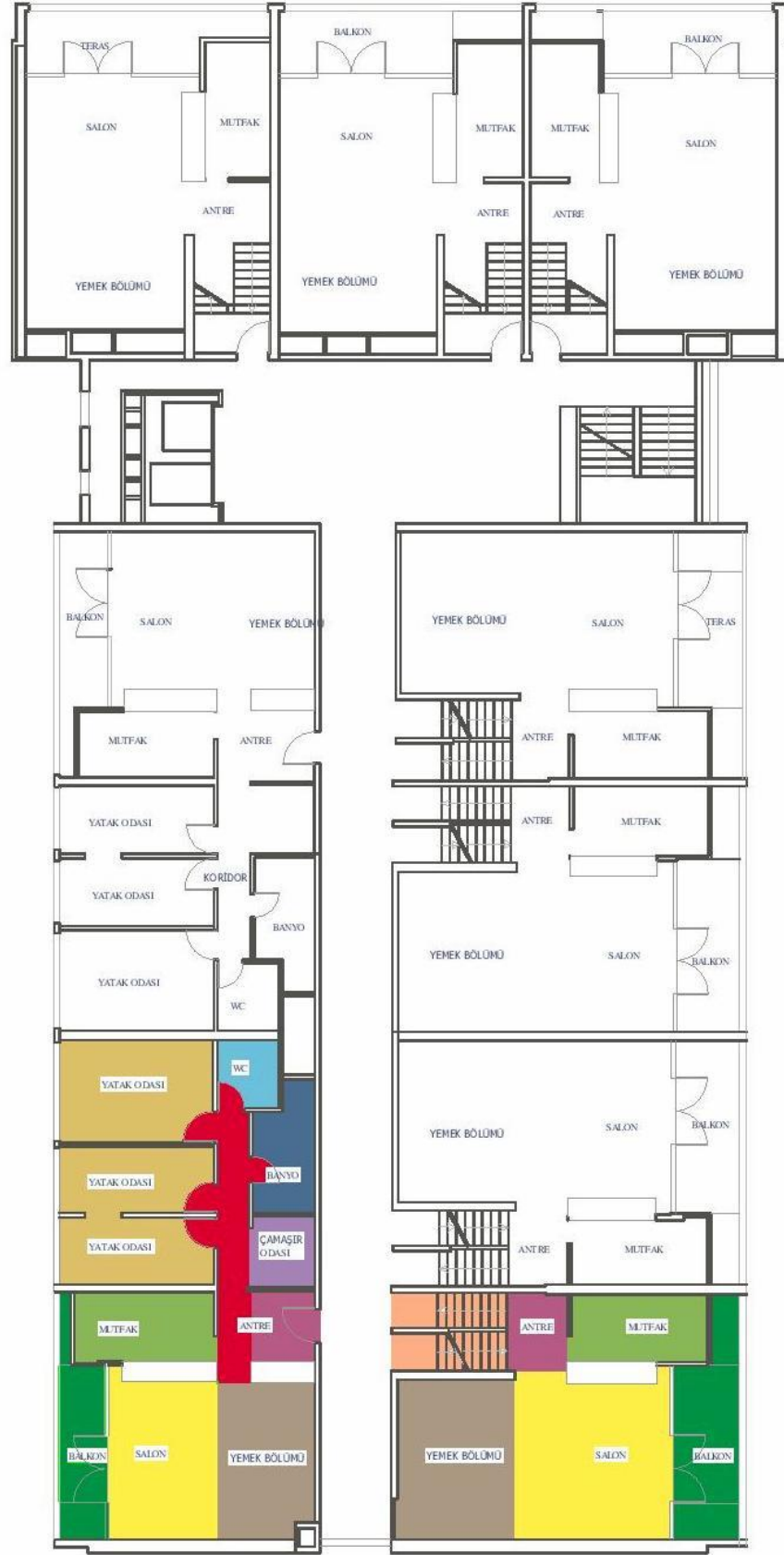
müstakil ikinci katları, birinci kat planında karşımıza çıkmaktadır. 20. yüzyılın 2. çeyreğinden sonra artış göstererek tek kat ile sınırlı kalmayan ticari alanların, birkaç mağazanın ötesine geçerek, doku oluşturmaya başladığı görülmektedir. Bu bağlamda, dönemin gereklilikleri doğrultusunda kazanç, kar ve rekabetin ağırlıkta olduğu kapitalist anlayışın ön planda tutulmasıyla yaşam alanlarının şekillendiği anlaşılmaktadır. Bu sürece kredi ve sermaye piyasası gelişiminin de büyük etkisi olmuştur. Aynı zamanda kar gayesiyle yatırımlar yapılarak, teknolojik gelişimin katkısı ile her geçen gün farklı tipolojiler sunulmaktadır. Bu gerekçeler doğrultusunda tasarlanan yeni yaşam bloklarının, her türlü fonksiyonu bünyesinde barındırmaya çalışarak değer kazandığı görülmektedir.

Kat planlarında bulunan üç tipe ayrı harfler verilmiştir. A- simpleks daire, B- dubleks daire, C ve C'- yarı dubleks daire olarak düşünülmüş, B,C ve C' dairelerine orta seviyeden giriş sağlanmıştır. Ustaca çözülmüş kat planları doğrultusunda tek kat içerisinde çok sayıda daireye ulaşım sunulmuştur.

Birden çok plan tipolojisi olduğu ve her birinin belirli bir ortak dili bulunduğu için dolayı mekansal ilişkilerin değerlendirilmesi genel çaplı yapılacaktır. Üç tarz konut biriminde de ortak alanın bulunduğu kat veya kısma yöneldiğimizde, tam karşıda mutfak alanı tertiplendiği görülür. Bitişindeki bölümde açık plan çözümlemesi ile yemek bölümü ve salon hacimleri yer almaktadır. Daha önce incelediğimiz birçok plan düzeninin aksine bölmeler ile biçimlenmediği için Hukukçular Sinesi esnek planlı olarak tanımlanabilir. Mobilyalar ile getirilen sınırlandırmalar ile plan üzerinde okunan mekanlar, iki farklı kullanımı içerecek genişlikte tasarlanmıştır. B ve C tiplerinde üst katlarda çözümlenen özelleşmiş birimler, A tipinde girişin sağından açılan koridor üzerine sıralanmıştır. Geniş aileler göz önüne alınarak, bitişik iki yatak odasının girişleri ayrı tutulsa da, aralarındaki bölme duvardan bağlantı sunulmuştur. Teknoloji ve tasarım ilkeleri ne kadar geliştirilse de, iç mekan düzenlerindeki genel mekanlar ile özel mekanlar arasındaki ayırım sürekliliğini korumaktadır. Bu bağlamda geleneksel Türk konut tipolojilerinden günümüze ulaşan bu ayırımın hala yaşatıldığı söylenebilir.

Cepheye bakıldığında çekirdeğin bulunduğu düşey aksın geri çekildiği ve şeffaf tutularak algısının artırıldığı görülmektedir. Konut birimlerinin bulunduğu cephede, dubleks, yarı dubleks veya simpleks daireler çok net okunabilmektedir. Yer yer ikinci kat terasların geri çekildiği görülmekte ve üst üste gelen tek katlı birimlerin bulunduğu konutlar net biçimde algılanmaktadır. Geçmişte yapılan apartman bloklarının çoğunda normal kat veya dubleks dairelerin tasarlandığını görmüştük. Fakat yarı dubleks dahil birçok mekan organizasyonunun tek bir apartman bloğu içerisinde çözümlenmesi nedeniyle Hukukçular Sitesi'nin modern konut mimarisinin önde gelen örneklerinden biri olduğu söylenebilir.

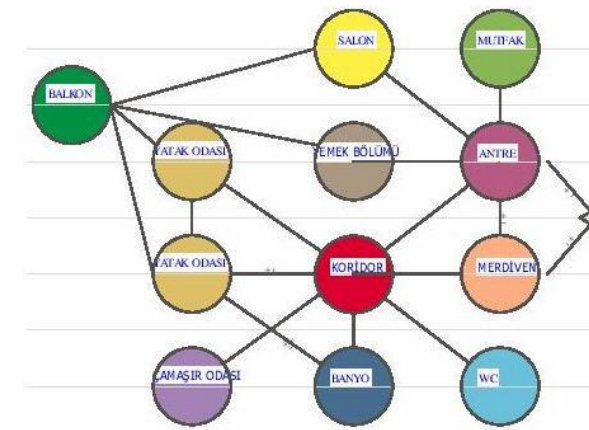
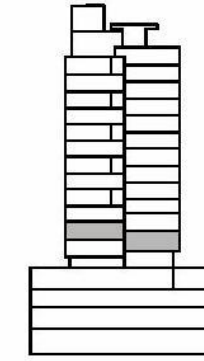
Günümüzde yoğun iş merkezlerinin arasında varlığını sürdüren Hukukçular Sitesi, ilk günkü ününü ve kalitesini korumaktadır. Döneminin en iyi malzemelerinden olan mozaik plak, taş ve kaplamalar, merdiven, teras ve pasajların zeminlerinde büyük ölçüde korunmuştur. Büyükdere Caddesi'ne bakan cephe günümüzde boydan boya reklam amaçlı kullanılmaktadır. Cepheyi incelediğimizde, iç mekanların yerleşimleri günümüzde de net bir biçimde okunabilmektedir.

3 - 4 KAT PLANI

Hukukçular Sitesi, Ana Cephe, Şişli / İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

HUKUKÇULAR SİTESİ PLAN ŞEMASI

Şekil 5.29. HUKUKÇULAR SİTESİ

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Arkitekt - 04, Sayfa 158, 1970

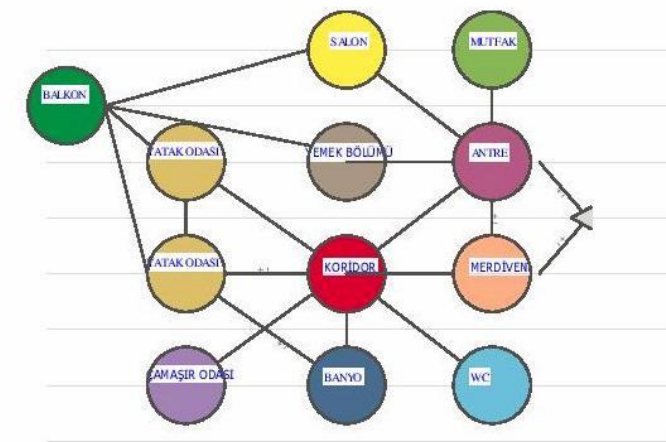
DERLEYEN: Tuğçe Eren

5 - 6 KAT PLANI

RESİM Hukukçular Sitesi, Arka ve Yan Cephe, Şişli / İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

HUKUKÇULAR SİTESİ PLAN ŞEMASI

Şekil 5.30. HUKUKÇULAR SİTESİ

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Arkitekt - 04, Sayfa 158, 1970

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.3.7. Ataköy Projesi 1. Kısım

Apartmanın Sahibi: Emlak Bankası

Mimar: -

Yapım: TİMLO Şirketi

Yapım yılı: 1957 – 1962

Apartmanın konumu: Kuzeyde Demir Yolu – Doğuda Fişekhane Caddesi – Güneyde Sirkeci-Florya sahil yolu – Batıda Strasburg Caddesi ve 2. Mahalle - Bakırköy / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

20. yüzyılda başlatılan Ataköy projesi, Bauhaus akımından etkilenerek gerçekleştirilen ilk örnek olarak nitelendirilmektedir. “Uydukent” projesi olarak adlandırılmıştır. Zaman içerisinde tamamlanan kısımlarıyla genişleyen Ataköy Bölgesi, tarihteki birçok döneme tanıklık etmiştir. Görselliği ve plan çözümleri bağlamında süreci oldukça iyi yansıtmaktadır. Bölgenin koşullarının zorlu olması, bina yapım sistemlerinin daha gelişmiş olmasını gerektirmiştir. İçerisinden Ayamama Deresi geçen Ataköy Bölgesi’nin oldukça büyük bölümü bataklık olduğundan, geliştirilmesi düşünülen tasarım kriterlerinin gerçekleşmesi için zorlu ve yeni maddeler eklenmiştir.

Yaklaşık 20 hektar alan üzerine inşa edilen Ataköy 1. Kısım içerisinde toplam konut alanı 756.000 olan, kat yükseklikleri 3-4-5-8 ve 13 olarak planlanan 662 adet konut bloğu tasarlanmıştır (Arkitekt,1958-02). Daha önceki bölümlerde incelenen 19. ve 20. yüzyıl başlarındaki konutlardan farklı birçok özelliği bünyesinde barındıran bu projenin en büyük özelliği toplu konut mantığında düşünülmüş olması ve birçok ebatta konut biriminin bir arada planlanmasıdır. Toplam arsanın %80 yoğunluğunda konut bloklarının yerleştirilmesi kararı sonucunda, orta seviyeli bir ilden fazla nüfusu içerisinde barındıran bir bölge niteliğine ulaşmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde, olumlu özelliklerinin yanı sıra önemli birkaç olumsuz özelliğinden söz edilebilir. Yoğun bir mahalle dokusunun, düşey doğrultuda planlanması durumu söz konusudur. Bu yoğun doku içerisinde, yaklaşık 80 adet ve daha fazla dairenin bir arada bulunduğu bloklar da mevcuttur. Dikkat edilirse

“mahalle dokusu” kavramı kullanılmaktadır. Oysa ki mahalle, yatay doğrultuda bir doku oluşturarak, birbirleriyle bütün içerisinde aynı dili konuşan az katlı konutların bir arada olduğu topluluktur. Geleneksel yaşam biçimimiz göz önüne alınırsa, konutların birbirleri ve sokak ile bağlarının güçlü bir biçimde kurulduğu ve bu bağlamda insanlar arası ilişkilerin kuvvetli olduğu dönemleri anımsatmaktadır. Toplu konut sisteminde ise, bahsi geçen özelliklerin aksine, insanların buluşmaları çoğunlukla ortak kullanılan yatay koridorlarda anlık karşılaşmalar ve yüz aşinalıkları ile sınırlı kalabilmektedir. Bu durum konutların nasıl tasarlandığının dışında, günlük hayatta, boş zamanlarımızın yetersiz olması nedeniyle de yaşanabilmektedir. Birçok etken sonucunda oluşan bireysellik, zaman içerisinde tasarlanan konutların hacimlerine de yansımıştır. Yaşam biçimleri ise bu düzene uyum göstererek, büyük ölçüde geleneklerden arınmış ve ihtiyaç duyulan minimum değerlerin mekana yansmasıyla yeni mekan ilişkileri oluşmuştur. "Geleneklerden arınmışlık" kavramı, bloklarda farklı şehir, ülke veya kültürden insanların yaşadığı düşünüldüğünde, aynı tarz planların kitlesel üretim mantığında çoğaltılarak, her kimlikten insana aynı tipin sunulması olarak açıklanabilir. Bu bağlamda kime ve neye göre mekanların oluşturulup ilişkilendirildiği ve konfor kavramının her bireye hitap eden ortak dilinin nasıl oluşturulmaya çalışıldığı ve ne ölçüde başarılı olunabildiği ayrı ve detaylı bir araştırma konusudur.

Toplu konut kavramı, tüketim toplumunun gereksinimlerinin her gün çoğaldığı ve artan yoğun nüfusun neden olduğu ihtiyaçlar sonucunda her geçen gün artış gösteren arsa fiyatlarına karşı üretilen başarılı çözüm yollarından biridir. Metropol hayatının beraberinde getirdiği gelişmişlik kavramının yansması olarak, teknolojideki ilerleme çalışmaları ile blokların yükselmesi dünyanın her bölgesinde benzer biçimde gelişen bir olgudur.

Ataköy 1. Kısım konutlarında düşey doğrultuda yerleştirilen genel çöp bacası ile daire sakinlerinin yaşam kolaylığı düşünülmüştür. Çevre ve yapı bloklarının iç güvenliğinin düşünülmüş olması nedeniyle konutlarda yaşayan binlerce insanın, çocuklarını güvenle sitede bırakabilmeleri sağlanmıştır. Bakırköy bölgesinin konumu dolayısıyla denize olan yakınlığının proje tasarımına etkisi göz önüne alınarak manzarayı en iyi biçimde kullanmak amaçlanmıştır. Aynı zamanda çarşı, garaj,

alışveriş noktaları, okul vb. olanaklar da projeye dahil edilerek kapsamlı bir yaşam ortamı sunulmuştur.

Ataköy 1. Kısım'daki konut bloklarında minimum 110 m² olmak üzere, genelinde 200 m² olan birimler planlanmıştır. Zaman içerisinde çeşitliliğin arttığı ve tek kişinin yaşayabileceği, stüdyo olarak adlandırılan çok sayıda konut birimlerinin oluştuğu gözlenmektedir. Ataköy'ün plan yerleşiminde, her site için ayrı olarak bina tipleri oluşturulmuş ve bir takım isimlerle belirtilmiştir (A tipi, B tipi, K tipi...). 55 konut ile inşaat başlanan 1. kısım da bu kurgunun bir parçasıdır. A tipi, B tipi, C tipi vb. blokları içerisine alan 1. kısımda 3000-3500 kişinin yaşaması amaçlanmıştır.

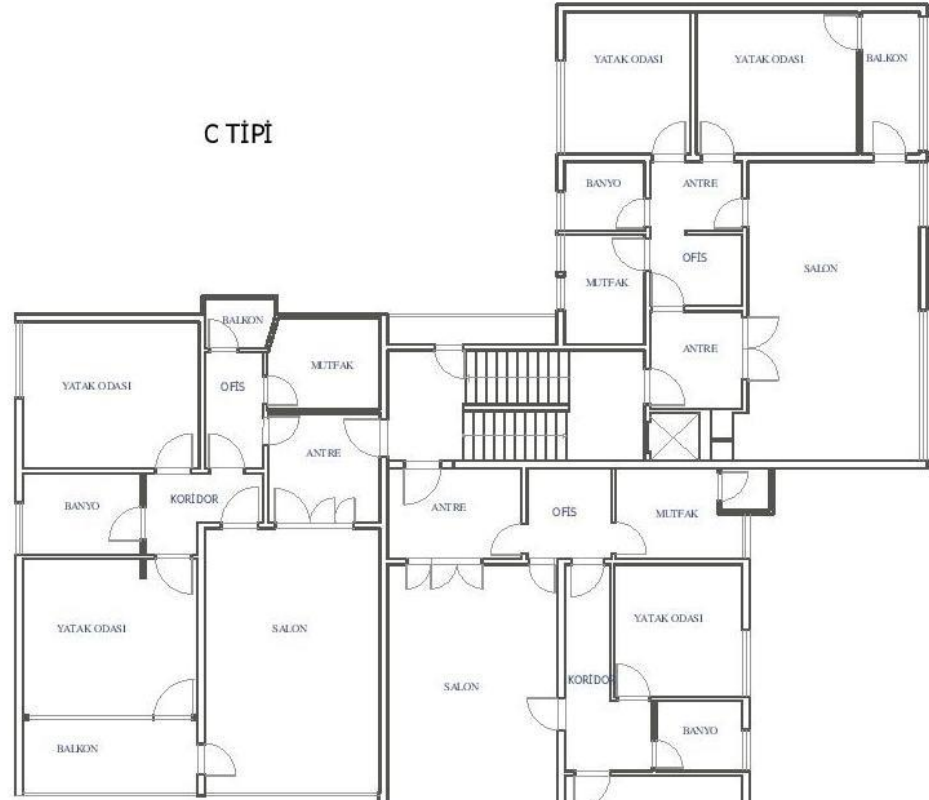
Toplu konut yaklaşımına örnek olarak gösterilen Ataköy konutlarının, dinamik ve esnek bir yaklaşım sunduğu dile getirilmektedir. 60 bin nüfus oluşturması hedefi ile yola çıkılan bu projede kendi içerisinde birçok kent oluşturulması düşünülmüştür. Vaziyet planı incelendiğinde 10 mahalleye ayrıldığı görülmektedir. Her birinde 3000 ile 15000 nüfusun yaşayacağı öngörülmüştür. Zeminin büyük bir kısmının bataklık olması nedeniyle yapılacak binaların yapım teknolojileri belirlenirken bu probleme karşı düşünülen çözüm yolu, ileri teknolojik bir sistem olan tünel kalıp olmuştur.

A tipi ile C tipi planların mekânsal ilişkileri incelendiğinde, daire girişlerinin hole açıldığı görülmektedir. Sofa niteliği taşıyan bu mekân, diğer birimlere ulaşılan ortak alandır. Gün ışığından her cephesiyle yararlanabilen özellikleriyle Ataköy konutları tasarım anlamında önemli bir konumdadır. Bu bağlamda, incelediğimiz birçok yapıdan farklı olarak aydınlık avlusuna gereksinim duyulmaksızın konforlu ve estetik mekânlar sunmaktadır. Zemin üzerine on iki kat olan A tipi konut bloğunda, holden salona ve iki ayrı koridora giriş sunulmuştur. Koridorlardan birinden odalara ulaşılırken, öteki ile mutfak, ofis birimi ve tuvalete geçiş düşünülmüştür. Ofis olarak adlandırılan birim bir nevi servis odası niteliğindedir. Dolaplar ve yemeklerin servis alanı olarak kullanılan bu mekâna, giriş koridoru, mutfak ve salon olmak üzere üç ayrı mekândan geçiş verilmiştir. Salon cephesinde düşünülen geniş bir balkon aracılığıyla dışarı ile ilişki kurulmuş ve farklı bir konfora sahip serin bir hacim tasarlanmıştır. İki ayrı kol ve ortasında birleşimi sağlayan çekirdek biriminden oluşan A tipinde, iki ayrı kol çekirdekten daha uzun ve farklı konumdadır. Sağ kol daha geri

çekilmişken, sol kol ise ileri itilmiştir. Güneş ışığının homojen biçimde içeri alınmasını sağlayabilecek bu yaklaşım aynı zamanda cepheye hareketlilik kazandırmıştır. Zemin üzerine sekiz kattan oluşan C tipi bloğun kat planlarında üçer daire yer almaktadır. Farklı tip bloklarda da olduğu gibi daire girişi antreye açılmaktadır. Girişin tam karşısındaki kapıdan ofis birimine geçiş verilmiş ve bu sayede mutfak ile hole bağlantı imkanı sağlanmıştır. Yatak odalarının bulunduğu arka bölüme uzanan hole, antreden direkt bağlantı tanınmadığı görülmektedir. Diğer kat planlarında da görüldüğü gibi ofis biriminden ve salondan açılan iki adet kapı ile ulaşım düşünülmüştür. Antrenin solundan açılan ikinci kapıdan ise salona geçilmektedir. Salon iç hole ulaşım sağlarken, aynı zamanda yatak odasına bağlantısı olan balkona da ulaşım verir. Mekânlar arasındaki ilişkide, kabul mekânlarının giriş kısmına yakın yerleştirildiği, yatak odaları gibi özelleşmiş birimlerin ise arka kısımda tutulduğu görülmektedir. Mimarın bu ilişkiyi birbirinden kesin hatlar ile ayırması mahremiyete verilen önemi bir kez daha karşımıza çıkarmaktadır.

Katlarda yer alan dairelerin plan şeması birbirinden farklıdır ve tünel kalıp sistem olarak tasarlandığından tüm katlarda aynı düzende devam ettirilmiştir. Plan şemalarının genelinde dikkati çeken önemli bir diğer nokta, daireye giriş holünün ardından ofis olarak adlandırılan bir diğer hole geçiş yapılmasıdır. Ofis üzerinden diğer mekanlara ulaşım sağlanmış ve bu birim mutfakla salon arasında girişe yakın tutulmuştur. Aralarında kapılar ile sınır koyulmuş ve yatak odalarına ulaşmak için üç farklı bölümden geçiş sağlanması söz konusu olabilmiştir. Tüm planlarda ortak olan önemli nokta ise salonun üç ayrı çıkış kapısı ile diğer mekanlarla bağlantılı olarak planlanmasıdır.

Emlak Bankası tarafından gerçekleştirilen Ataköy Projesi, günümüzde 11. kısıma kadar genişlemiştir. İçerisinde, Ataköy Marina, Galleria AVM, Atrium AVM, Yunus Emre Kültür Merkezi, Tren, Metro, Metrobüs gibi birçok tesis ve ulaşım şekli yer almaktadır. Yerleşim merkezini canlı tutan ve ihtiyaçları karşılayan bu faktörler Ataköy'ün kullanıcılar tarafından tercih edilmesindeki önemli etkenlerdendir.

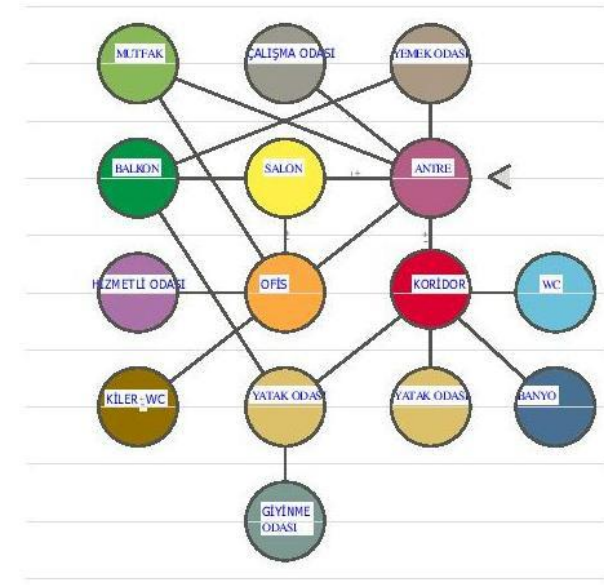
NORMAL KAT PLANI

NORMAL KAT PLANI

RESİM Ataköy 1. Kısım, Yan Cephe, Bakıtköy / İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

ATAKÖY 1. KISIM BLOKLARI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.31. ATAKÖY 1. KISIM
ÖLÇEK: 1/200
KAYNAK: Arkitekt - 02, Sayfa 61-66, 1958
DERLEYEN: Tuğçe Eren

I TİPİ

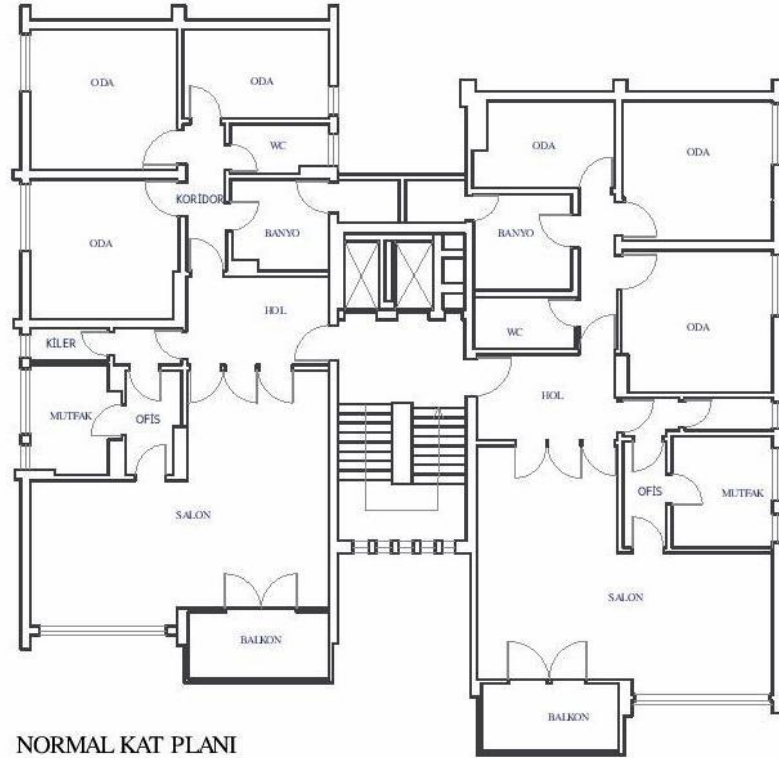

NORMAL KAT PLANI

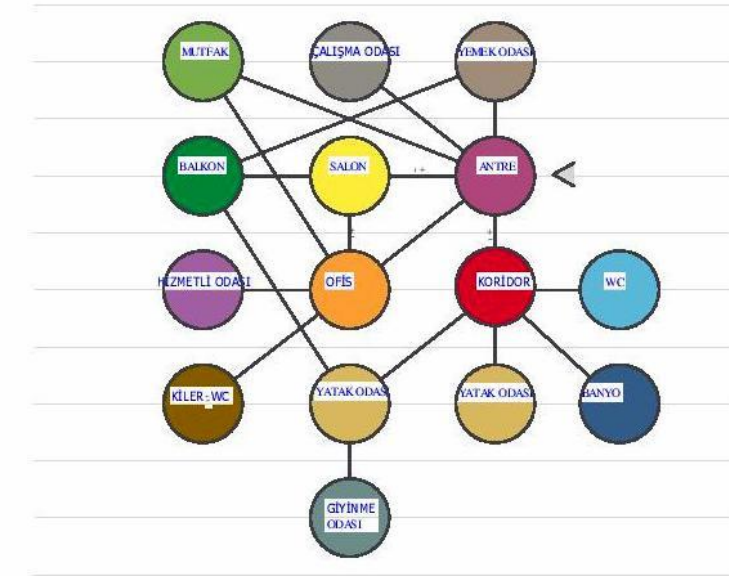

RESİM Ataköy 1. Kısım, Bakırköy / İstanbul Kaynak: Gürkan Akgüneş (2008)

A TİPİ

NORMAL KAT PLANI

ATAKÖY 1. KISIM BLOKLARI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.32. ATAKÖY 1. KISIM

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Arkitekt - 02, Sayfa 61-66, 1958

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.3.8. Emel Yapı Kooperatifi Blok Apartmanı

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: İlya VENTURA

Yapım: Hüseyin Torun Firması

Yapım yılı: 1965

Apartmanın konumu: Gayrettepe / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

Gayrettepe'den Beşiktaş'a giden yol üzerinde 3800m²'lik arsa üzerine konumlandırılmış iki adet blok apartmandan oluşur. Biri on katlı, diğeri ise dört katlı olan iki apartmanın da bodrum katı ve çatı katı bulunmaktadır. Küçük olan apartman, daha küçük aileler için planlanmıştır. Büyük daireler ortalama 130 m² iken, küçük daireler her katta dört adet olmak üzere 80 m² civarındadır. Bu proje büyük apartman bloğu üzerinden yorumlanacaktır (Arkitekt, 1965-02).

Büyük apartman bloğunun plan şeması "H" şeklinde oluşturulmuştur. Normal kat bloklarının her birinde altı adet daire tasarlanmıştır. Köşe ve orta dairelerin plan şemaları birbirinden farklı büyüklüklerde fakat aynı düzen doğrultusunda türetilmiştir. Mimarın amacı ise dairelerin içerisindeki dolaşım alanlarını minimum ölçüde kullanarak asıl mekanları geniş tutmaktır.

Çok katlı konutun sirkülasyon alanı ve daireler oldukça geniş tutulmuştur. Üç adet asansör ile merkezi tutan geniş ve oval bir merdiven, sirkülasyonu sağlamaktadır. Asansörün arkasında ve karşısında iki adet büyük aydınlık avlusu konumlandırılmıştır. Dört ayrı koldan giriş sunularak, karşılıklı birer kolda, iki adet daire girişine yer verilmiştir. Bu şekilde her kata toplam altı daire yerleştirilmiştir. Orta kısımdaki daireler büyüklük olarak daha geniş yer tutmaktadır. Fakat mekan organizasyonlarının koordinasyonu birbirine benzerdir.

Dairelerden içeri girildiğinde etrafı kapalı küçük birer antre bulunmaktadır. Her dairede girişin hemen yanından açılan bir kapı ile ofis mekanına bağlanılır. Ofis biriminden direkt mutfağa bağlantı sağlanırken, içerisinde küçük bir hizmetli odasına

yer verilmiştir. Antreden ilerlediğimizde karşımıza çıkan kapının ardında büyük salon bölümünün planlandığı görülür. Köşe bloklarda “L” biçiminde planlanan salon, orta kısımlarda “I” şeklinde konumlanmıştır. Girişteki antreye açılan ofis mekanına bağlanan mutfağın, ikinci bir kapısından da salona girilir. Bu sayede yemek bölümüne kolaylıkla hizmet sağlanabilir. Emel Yapı Kooperatifi çok sayıda dairenin bir kata yerleştirilmesinin başarılı bir örneği olmuştur, ancak bunun plan çözümlerinde istenmeyen birtakım ilişkilere yol açtığı görülür. Genelde tercih edilmeyen, özelleşmiş birimlere salondan ulaşım sunulmuştur. Salondan geçilerek ulaşılan koridor üzerinde, biri ışık almayacak biçimde tasarlanan üç adet yatak odası ve banyo-tuvalet sıralanmıştır. Orta dairelerdeki plan şemasında bulunan yatak odaları, köşe dairedekilere göre oldukça geniş çözümlenmiştir. Işık alacak biçimde dış cepheye yerleştirilen iki yatak odasına, cepheden geri çekilen ortak kullanımlı balkonlar dahil edilmiştir.

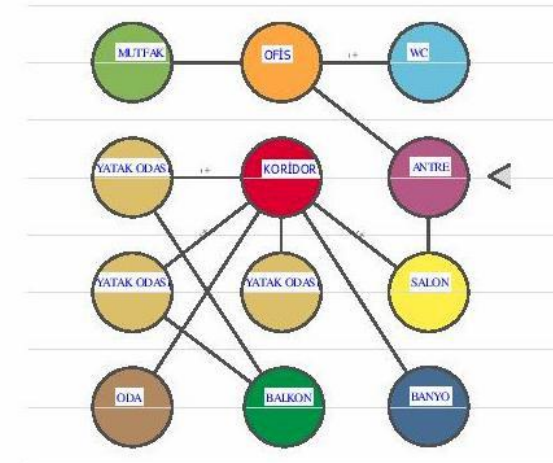
Çatı katında planlanan daire, tek bir ailenin oturması için yapılmamıştır. Genel kullanımlara yönelik iki adet salon ve açık teraslar oluşturulmuştur. Cephesine bakıldığında “H” biçiminde tasarlanmış apartman bloğunun oldukça simetrik çözüldüğü anlaşılmaktadır. Yanılsamayı sağlayacak tek unsur, iki ayrı paralel koldan birinin şaşırtmalı biçimde geri çekilmiş olmasıdır. Bu sayede güneş ışığından daha iyi verim alınmasının yanı sıra görüş açılarının da birçok yönden genişletildiği görülür. Dört bir yandan, tasarlanan geniş açıklıklı pencereler ile mekanlara sunulan gün ışığı, apartmanın görünümünü hafifletmenin ötesinde konfor düzeyini de arttırmıştır. Bu biçimleniş ile açığa çıkan kolon sistemi ise cephenin biçimlenişine katkıda bulunmuştur.

NORMAL KAT PLANI

Emel Yapi Kooperatifi Blok Apartmanları, Arka ve Yan Cephe, Şişli / İstanbul
Kaynak: Tuğçe EREN

EMEL YAPI KOOPERATİFİ BLOKLARI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.33. EMEL YAPI KOOPERATİFİ BLOK APARTMANI
ÖLÇEK: 1/200
KAYNAK: Arkitekt - 02, Sayfa 63-64, 1965
DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.3.9. Dupleks Apartmanlar

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: Ahmet ORAL

Yapım yılı: 1971

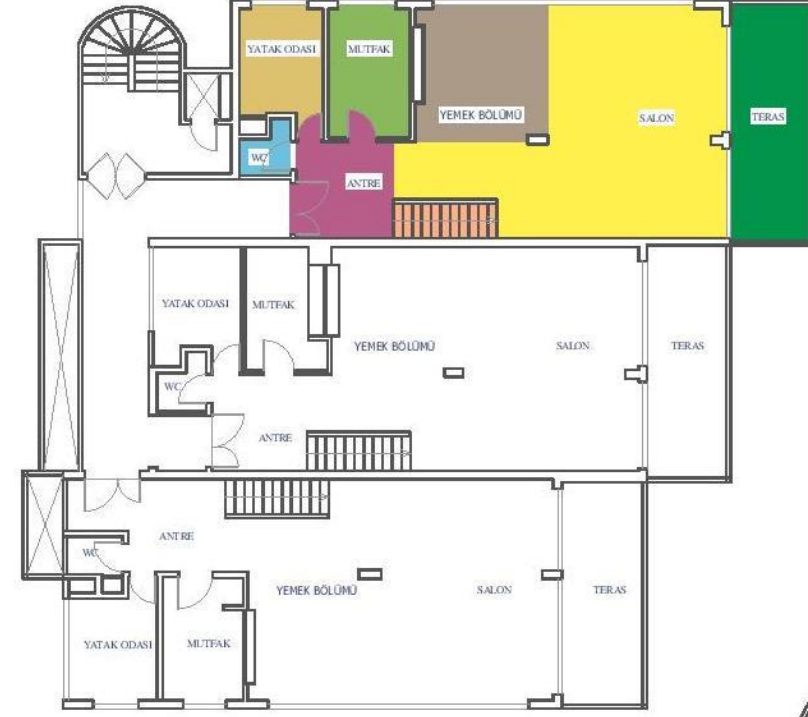
Apartmanın konumu: Arif Paşa Korusu, Bebek / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

1700 m²'lik arsa üzerine inşa edilen bu apartmanlar, altı katlı olarak planlanmıştır. Sahil yolundan 12m kadar yüksekte yer alan binalar, dik kayalıklar üzerine oturmaktadır. Bulunduğu kot yüzünden bina altında bulunan garaja rampa ile ulaşılmaktadır. 240 metrekarelik altı adet dupleks daire ve 172 metrekarelik çekme katlardan meydana gelmiştir. Apartmanın altında bulunan garaj 7 adet aracı içerecek büyüklükte tasarlanmıştır (Arkitekt,1971-01).

20. yüzyılın ortalarında gelindiğinde konut tasarımında farklı yaklaşımlar denenmeye başlamıştır. Apartman bloklarının çatı katlarında asma kat denemeleri yapılmıştır; fakat müstakil dairelerin üst üste yerleştirilmesiyle apartman oluşturma çabası 20. yüzyılın sonuna doğru net biçimde kendini göstermiştir. Bebek'te tasarlanan dupleks apartmanların girişi, kuzey cephesine bitişik olarak yükselmiştir. Her bir katta üçer daire bulunduran apartman, kendi içerisinde yer alan ikinci bir merdiven ile üst katlarına ulaşım sağlamaktadır. Serbest plan çözümlemesi uygulanmıştır. Daire girişinde etrafı kapalı olmayan küçük bir antre yer alır. Girişin tam karşısında merdiven bulunurken, solunda veya sağında tuvalet, hizmetçi odası ve salona bitişik mutfak planlanmıştır. Salonun mutfaka bitişik kısmı yemek odası olarak adlandırılmış, fakat ayrı bir mekan olarak salondan kopartılmamıştır. İki mekanın tam ortasında cepheye kadar uzanmayan 2-3 m'lik bölme yerleştirilmiştir. Mutfak ile yemek odasını birbirine bağlayan duvar üzerinde Amerikan servis barı düşünülmüştür. Denize manzarası bulunan salon ve yemek bölümünün devamında 20 m²'lik teras planlanmıştır. Üst kata çıkıldığında ise dört yatak odası, balkon ve banyo ile karşılaşılır.

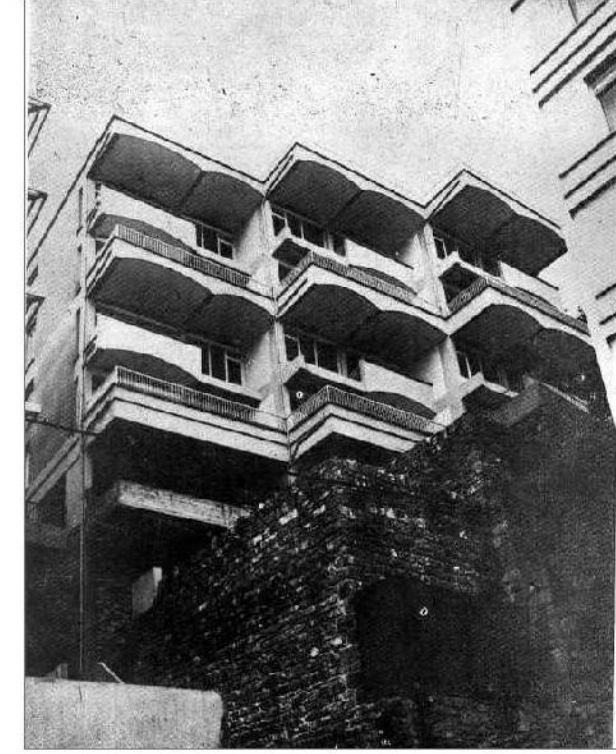
Zemin kat planında iç bahçeler oluşturulmuştur. Dupleks apartman şeması ile Bebek koyunda hakim olan manzaradan daha iyi yararlanılmıştır. Kaya zemin üzerine planlanan apartmanlar betonarme sistem tekniği ile inşa edilmiştir. Çevresinde bulunan manzaradan en iyi şekilde faydalanma amacı doğrultusunda, yarı şeffaf denilebilecek ölçüde çok sayıda ve geniş açıklıklı pencere boşlukları açılmıştır. Giriş katının yalnızca üçte birinin sınırlandırılarak geri kalan hacmin serbest bırakılması, mekan anlayışına yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Manzaranın da etkili olduğu bu yaklaşım sayesinde ferah bir iç mekan çözümlemesi elde edilmiştir. Paralel doğrultuda eşit mesafelerde kaydırılarak planlanan apartman bloklarında, gün ışığından ve manzaradan maksimum ölçüde yararlanılmaya çalışılmıştır. Merdivenin dayandığı duvarların sağır cephe olması dolayısı ile, kenarlardaki blokların plan düzenleri, ara bloğa bitişen duvara merdiven tasarlanacak şekilde ayarlanmıştır.

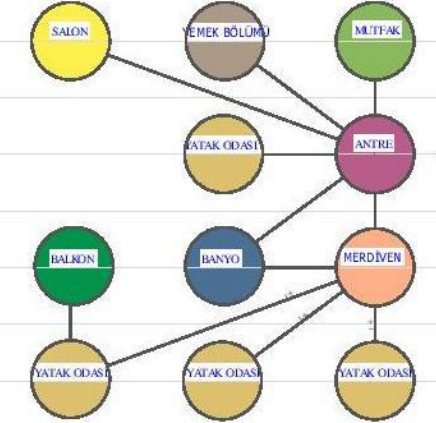
BİRİNCİ KAT PLANI

İKİNCİ KAT PLANI

Dubleks Apartmanlar, Deniz Cephesi, Bebek / İstanbul
Kaynak: Arkitera 1971 - 01(sayfa:341)

DUBLEKS APARTMANLAR PLAN ŞEMASI

Şekil 5.34. DUBLEKS APARTMAN
ÖLÇEK: 1/200
KAYNAK: Arkitekt - 01, Sayfa 13-14, 1971
DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.3.10. Tekül Apartmanı

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: Utarit İZGİ

Yapım yılı: 1976

Apartmanın konumu: Bağdat caddesi, Çiftelhavuzlar/ İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

Betonarme karkas sistemde inşa edilen Tekül Apartmanı, zemin kat üzerine dört normal kat ve bir adet bodrum kattan oluşmaktadır. Yan cepheden giriş verilen apartman, oturduğu eğimli arazi sebebiyle ön cephesinde tek, arka kısmında ise iki kat yüksekliğinde bodrum yer almaktadır. Bodrum katta, büyük mağazanın (ön cephe tarafındaki) altındaki alan depo olarak değerlendirilirken, küçük mağazanın (arka cephe) altı ısıtma sistemleri için planlanmıştır. Büyük mağaza, zemin ve birinci katın üçte ikisini kaplamaktadır. Plan çözümlerinde, mağazaların kendi içerisindeki sirkülasyonunu sağlayacak merdivenler de düşünülmüştür. Dört adet olan küçük mağazaların her biri birbirinden bağımsız tasarlanmıştır. Normal kat planı, her bir cepheden dışarı taşarak kendini göstermektedir. Yaklaşık olarak 1,50 m çıkma yapan kat planlarında taşıyıcı kolonlar geri planda tutularak mekanların ortalarında bırakılmıştır. Mimarın mekanları yerleştirme becerisi doğrultusunda taşıyıcı kollar duvarın bir parçası gibi tasarlanmıştır. Bahsi geçen tasarım kriterlerinden dükkanın yüksekliği ve çıkma yapılması gibi unsurlar günümüzdeki mevcut Tekül Apartmanı'nın cephesinden kolaylıkla okunamamaktadır. Ana caddeye bakan dükkanın cephesi ve öne doğru taşması dolayısıyla ilk tasarım niteliklerinin bazılarını kaybetmiştir.

Farklı tarzda birçok birimi bünyesinde barındıran Tekül Apartmanı, döneminin farklı örneklerindedir. Planlanan dairelerin çoğunda tek bir konsept üzerinden hareket edilmiştir. Dükkanlar giriş kat hizasında sonlandırılırken, yarı dubleks daireler ya tüm binada ya da çatı katında konumlandırılmıştır. Tekül Apartmanı'nda ise, mağaza kullanımındaki yoğunluğun yanı sıra konut yerleşiminde de farklı bir yaklaşım denenmiştir. Küçük mağazaların üst hizasında konumlanan dört normal kat, kendi içerisinde iki adet dubleks daireden meydana gelmektedir. Büyük mağazaların

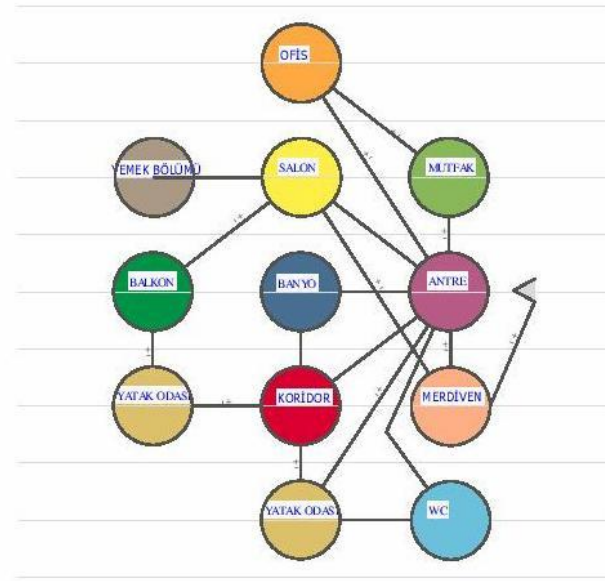
hizasında ise dört adet normal kat planı devam ettirilmiştir. Merdiven sahanlığının birinden tek katlı daireye bağlanılırken, diğerinden yarı dubleks daireye giriş verilmiştir. Kıırma çatı ile planlanmış çatı dairesi içerisinde makine dairesi ve su deposu çözümlenmiştir.

Apartman tipolojisindeki yaklaşım farklılıklarının cepheye de yansıdığı görülür. Plan içerisinde neredeyse her birimin farklı bir parçası belirli aralıklarla cepheden çıkmalar yapmıştır. Kat planlarında ise yarı dubleks ve normal kat planlarının bir arada kullanılma çabası dolayısıyla olsa gerek, yarı dublekslerin çözümlenişi alışlagelmiş sistemden farklıdır. Daire girişi sahanlığa açılmakta ve aşağı inildiğinde salon ve balkonun yer aldığı alana ulaşılmaktadır. Yukarı çıkıldığında da yatak odaları, ıslak hacimler ve mutfak hacmine bağlantı sağlanmıştır. Genel hacimlerin her iki kata da paylaşılması, incelenen birçok apartman dairelerinde olduğundan farklı bir yaklaşımdır. Normal kat planında ise, antreye açılan girişten kabul mekanlarına geçiş sunulmakta, arka cepheye doğru uzanan koridor üzerinde ise özelleşmiş birimler yer almaktadır.

Özellikle 20. yüzyılın sonlarına doğru çeşitlilik kazanan yaşam biçimleri ve gelir düzeylerine göre konut tasarlanır olmuştur. Tek bir apartman dairesi içerisinde farklı gelir düzeylerine bağlı olarak plan çeşitlilikleri türetilmektedir. Genellikle orta ve üst kesimler bir arada düşünülerek, her iki yaşam kurgusunu da canlandırabilecek hacimler harmanlanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda daha çok üst gelir grubunun tercih ettiği müstakil konutları, orta gelir grubuna yönelik tasarlanan kat planları ile aynı blokta çözüme çalışmaları doğmuştur. Dikkat çeken bir diğer faktör ise; ne kadar da iki kesimi iç içe sokmak isteseler, çözüm sunmaya gelindiğinde farklı kollarda yerleştirmenin yapılmasıdır. Bu durum bir anlamda iki kesim arasında ötekileştirme tehlikesine yol açılmaktadır.

NORMAL KAT PLANI

TEKÜL APARTMANI PLAN ŞEMASI

Tekül Apartmanı, Ana Cephe, Bağdat Caddesi, Çiftelavuzlar / İstanbul
Kaynak: Tuğçe EREN

Şekil 5.35. TEKÜL APARTMANI
ÖLÇEK: 1/200
KAYNAK: Arkitekt - 01, Sayfa 18-19, 1976
DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.2. 1980 Dönemi Sonrasında İstanbul'da Çok Katlı Konutlar

1980 sonrasında apartmanlaşmanın yanı sıra gökdelen olarak niteleyebileceğimiz yükseklikte konut blokları oluşmaya başlamıştır. Her geçen gün gelişen teknolojinin kazandırdığı neredeyse sınırsız olarak niteleyebileceğimiz olanaklar ile hayal edilen her tasarım gerçekleşir olmuştur. Özellikle 21. yüzyıla gelindiğinde akıllı bina sistemleri ve tüm kullanıcı ihtiyaçlarını bünyesinde çözümleyen, kısacası otel konforunda hizmet sunan tasarımlar yapılmaya başlanmıştır. Otel konforunda kelimesini özellikle vurgulamak gerekir. Burada kastedilen, verdiği konforun dışında, zaman içerisinde oluşan yoğun iş temposu, bireysel yaşam ihtiyacının artması, yemek ve eşya gibi temel ihtiyaçların kolay elde edilebilirliği gibi nedenlerle yaşam mekanının minimal düzeye indirgenmesinin söz konusu olmasıdır. Kısacası, mekanda zaman ve yer kavramı kalmamaktadır. Bir otel odasında, çok sayıda insanın kısa süreli olarak varlığını sürdürdüğü bir düzende olduğu gibi, anı ve birikmişliğin bireysel olarak yaşanıp kaybolması, mekanları hafızadan yoksun kılmaya başlamıştır.

1970'li yıllarda Batı'da modernizme bir tepki olarak ortaya çıkan postmodernizm, beraberinde geç modernizm, plüralizm, dekonstrüktivizm gibi Batı kökenli diğer akımlarla birlikte mimarların yapılarını etkilemiştir. Gelişen bu süreçler, farklı kültürel yapıların çoğunu göz ardı eden mekan ilişkilerinin oluşmasına yol açmıştır. Özellikle ilk iki dönemde, mekansal bağlamda yaşanan değişimler uzun süreçler sonunda nitelik kazanırken, özellikle 1980 yılı sonrasındaki gelişmeler daha hızlı yaşanmıştır. Mekansal olarak 1+1, 2+1 benzeri çoğalan plan şemaları, 1+0, 2+2, 4+2 şeklinde çeşitlenmiştir. Bu bölümde, söz konusu çeşitlilikleri ve değişimleri gösterebileceğimiz planların yer aldığı konut blokları incelenmeye çalışılmıştır.

19. yüzyıldan itibaren kent merkezinde yapılan yerleşimler üst gelir grubuna hitap ederken, zamanla bu bölgelerde iş ve ticaret merkezleri çoğalmıştır. 20. yüzyılda kent çeperinde fabrika ve sanayi yapılarının sayısı artmış ve buralarda çalışan işçilerin oluşturduğu gecekondu çevrelerinde gelişmiştir. 21. yüzyılda ise bu düzen yerini çoğunlukla banliyö ve çok katlı konut yerleşimlerine bırakmıştır. Özellikle 1990 'lı yıllardan itibaren kent çeperlerinde banliyö tarzı (örn: Kemer Country gibi) yapılaşmalar çoğalmış, orta ve genellikle üst kesimlere hitap eden ve "gated

community" olarak adlandırılan kapalı yerleşimler görülmüştür. Üst gelir grubunun tercihlerinin değişim sebeplerinin en önemlisi, sessiz, güvenli ve betonlaşan kent kurgusundan uzak bir bölgede, her şeyin dahil olduğu karma bir komplekste yaşamak istemesi olmuştur. Farklı kesimlere hitap eden apartman ve mekan ilişkilerinin bu denli çeşitlenmesi, çok sayıda konut tipinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Tez çalışması kapsamında seçilen on adet çok katlı konut yapısı da bu etkenlerin göz önünde bulundurulması ile tercih edilmiştir.

1980 yılı sonrasında oluşan konut blokları, o dönemlerde yaygınlaşan internet kullanımının artması, dergi ve gazetelerin yaygınlaşması, mimarlık hakkında yapılan yarışma veya tartışma ortamlarının artışı ile farklı arayışlarla şekillenmiştir. Yaşanan gelişmelere rağmen modernizmin aynılaştırma tavrının konutlardaki keskin dili, birçok yerleşim grubunda etkisini sürdürmüştür. Özellikle 1984 yılında kabul edilen toplu konut kanunu ve beraberinde kurulan TOKİ ile çok sayıda niteliksiz görünüme sahip ve aynı plan kurgusunda konut toplulukları tasarlanarak uygulanmıştır. Günümüzde hala varlığını sürdüren bu yerleşim grupları, üst gelir grupları için de aynı niteliksiz görünümde fakat daha çok daire çeşidiyle tasarlanmaya başlamıştır. Bu bağlamda görülmektedir ki toplu konutun alt gelirli için yapılması amacından şaşmıştır. Tez çalışması kapsamında bu tarz yapı gruplarının birçoğu elenerek, farklı tarza sahip apartmanlar seçilmeye çalışılmıştır. Bu dönem kapsamında araştırılan çok katlı konut blokları belirlenirken, farklı dönemlerde adlarını duyurmuş olmalarına, İstanbul'un çeşitli bölgelerinde konumlanmalarına dikkat edilmiş, çeşitli plan tipolojilerini barındıran ve farklı gelir gruplarına hitap etmelerine dikkat edilmiştir. Seçilen bu yapıların bazıları buldukları dönemlerde birçok yayın ve tezde kullanılmış olup, bir kısmı ise mekansal çeşitliliği gösterebilmek amacıyla aynı dönem içerisinde yapılmış olmasına rağmen seçilmiştir.

5.1.4.1. Feneryolu Apartmanı

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: Hüseyin Levent Aksüt ve Yaşar Marulyalı

Yapım: TİMAŞ vakfi

Yapım yılı: 1982 - 1986

Apartmanın konumu: Kadıköy / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

1982 yılında projelendirilmeye başlanan ve 1986 senesinde inşa edilen Feneryolu Apartmanı, İstanbul'un Kadıköy Bölgesi'nde yer almaktadır. Hüseyin Levent Aksüt ve Yaşar Marulyalı'nın tasarladığı bu apartman TİMAŞ vakfı tarafından yaptırılmıştır. Altı adet apartman bloğundan oluşan sitenin içerisinde yüzme havuzu, basket ve tenis sahası ile geniş çapta yeşil alana yer verilmiştir (Arkiv, 2008).

Feneryolu apartmanında, toplu konut anlayışının en belirgin özelliği olan aynılaştırma olgusu okunabilmektedir. Cephe görünüşüne bakıldığında, her kat birbirinin birer kopyasıdır. Bu anlamda, Emlak Kredi Bankası'nın yapmış olduğu Ataköy yerleşkesinde yer alan yüksek katlı konut bloklarını andırmaktadır. Dört ayrı cepheden de ışık alan apartmanların orta kısmında çekirdek, yangın merdiveni ile çöp bacasına yer verilmiştir. Bu hacim cepheden bakıldığında iki ayrı dikdörtgen parçayı birbirine bağlar biçimde orta kısımda iki taraftan içe çekilmiş olduğundan çok net okunabilmektedir. Her biri zemin üzerine on üç kattan meydana gelen blokların araziye yerleşim biçimleri ise, gün ışığı ile kuzey rüzgarlarına bağlı olarak şekillenmiştir.

Mekansal bağlamda ilişki incelendiğinde her katta bulunan birimlerin birbirini tekrar ettiği görülmektedir. Dairelerin girişi antreye açılmakta ve hemen yan bitişiğinde tuvalet yer almaktadır. Tam karşısında bulunan kapıdan geçildiğinde ise mutfak birimine ulaşılmaktadır. Antreye açılan diğer iki kısımdan biri dolap olarak kullanılırken, diğer kapıdan yatak odaları, salon ve yemek bölümüne erişimi sağlayan koridora varılmaktadır. Mutfaktan koridora bağlantı bulunmadığı gibi, yemek bölümüne de direkt erişim imkanı sunulmamıştır. Antreden koridora geçilerek salon ile yemek bölümüne ulaşılmaktadır. Devamında ise banyo ve yatak odalarının ard arda sıralandığı bir düzen içerisinde birimler birbirleri ile ilişkilendirilmiştir. Salon, mutfak ve ebeveyn yatak odasında tasarlanan üç adet balkon ile cephede hareketlilik sağlanmıştır. Bunlardan iki tanesi ön ve arka cephede bulunurken, bir diğeri ise yan cephede yer almaktadır.

Daha önceden incelediğimiz birçok apartman bloğunda karşılaştığımızın aksine, özelleşmiş mekanlar ile kabul mekanlarının ayrı olması kavramı bu binada net biçimde kendini okutmamaktadır. Feneryolu Apartmanı'nda genel ve özelleşmiş hacimler arasında keskin bir ayırım yoktur. Bu bağlamda incelenen plan şemasında, salonun önünden yatak odalarına geçiş sirkülasyonunun verilmesiyle pek tercih edilmeyen bir kullanım hizmetini sunduğu görülmektedir. Bu ilişki üzerine, mahremiyet duygusunun tasarımın şekillenmesinde öncü bir tutum sergilemediği yorumu çıkarılabilir.

NORMAL KAT PLANI

Şekil 5.36. FENERYOLU APARTMANI

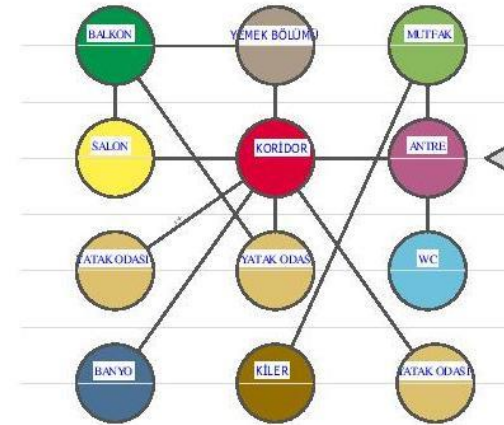
ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: (Arkiv, 2008) (<http://v2.arkiv.com.tr/p1591-feneryolu-apartmani.html>)

DERLEYEN: Tuğçe Eren

Feneryolu Apartmanı, Ana ve Yan Cepheler, Kadıköy / İstanbul
Kaynak: Tuğçe EREN

FENERYOLU APARTMANI PLAN ŞEMASI

5.1.4.2. Platin Sitesi

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: Behruz Çinici Tasarım Ekibi

Yapım yılı: 1993

Apartmanın konumu: Ulus Mahallesi / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

Behruz Çinici tarafından 1993 yılında inşa edilen Platin Sitesi, Ulus Mahallesi'nde yer almaktadır. Zemin katta bulunan daireler dubleks olarak tasarlanmış, geniş ve yeşile doğru uzanan terasları ile bahçeli bir müstakil ev imkanı sunulmuştur. Zemin kat üzerine beş normal kat ve bir çatı katından oluşan apartmanın çatı katı cepheden konsol uzanmaktadır. Malzeme olarak da farklı tutulan çatı katı planının dört bir köşesinde oluşturulan teraslar Ulus'un manzarasına oldukça hakimdir.

Site içerisinde tasarlanan apartmanların birbirleri ile olan konumlarına önem gösterilmiştir. Apartmanlar bitişik nizam olmadığı için her bir cephe, birbirinden farklı iç mekanlara uygun olarak çeşitlenmiştir. Dairelerin aldıkları günışığının geliş açısına, doğal yoldan havalandırılmasına, geniş cam yüzeyler ile iç ve dış mekan arasındaki bağın güçlülüğüne önem verilmiştir.

Ana girişten ilerlediğimizde merkezde bulunan ve yatay olarak konumlandırılan merdivenle karşılaşılmaktadır. Dikdörtgen bir forma sahip olan apartmanın merkezinde yer alan çekirdek sayesinde iki ayrı koldan dairelere girilmektedir. Konutun neredeyse yarısını kaplayan salon mekanının içine açılan daire kapısının sağında yer alan koridor üzerinden sırasıyla mutfak, kiler, yatak odaları ve ıslak hacimlere ulaşılmaktadır. Farklı kotlar kullanılarak mekan içerisinde tanımlı alanlar oluşturulmuştur. Normal kat planlarında yer alan yatak odalarının hemen önünde üç basamak yukarı çıkış verilmiştir. Bu sayede özelleşmiş olan mekanların diğer birimlerden ayrışması sağlanmıştır. Zemin katta bulunan dubleks kat plan tipinde, giriş katta bulunan salon, içerisindeki yemek bölümünden birkaç basamak ile ayrılarak geniş daire planı içerisindeki algısı arttırılmıştır. Alt zemin kat planında ise merdivenin üç tarafında yatak odaları ile ıslak hacimler konumlanmıştır.

Bina cephesinin köşeleri kırılıp yumuşatılmıştır. Yan cephelerde yer alan oval balkonlar ise, yapının formundan bağımsız bir tasarım olmasına rağmen, hareketli cepheye sahip olan apartmanla uyumlu bir görünüme sahiptir.

NORMAL KAT PLANI

Şekil 5.37. PLATİN SİTESİ

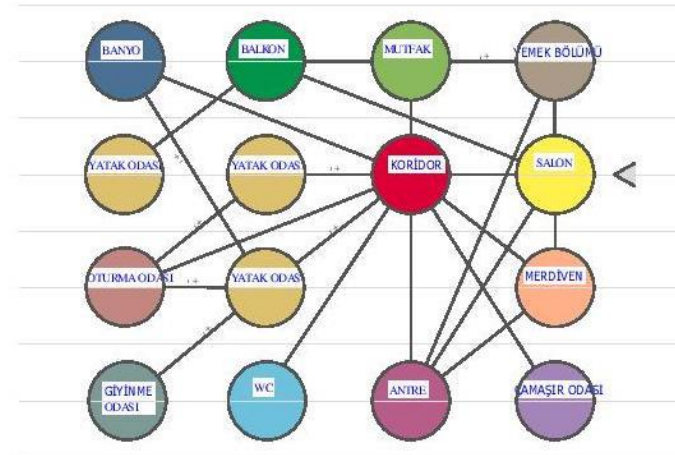
ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Mimdap.org, 2011

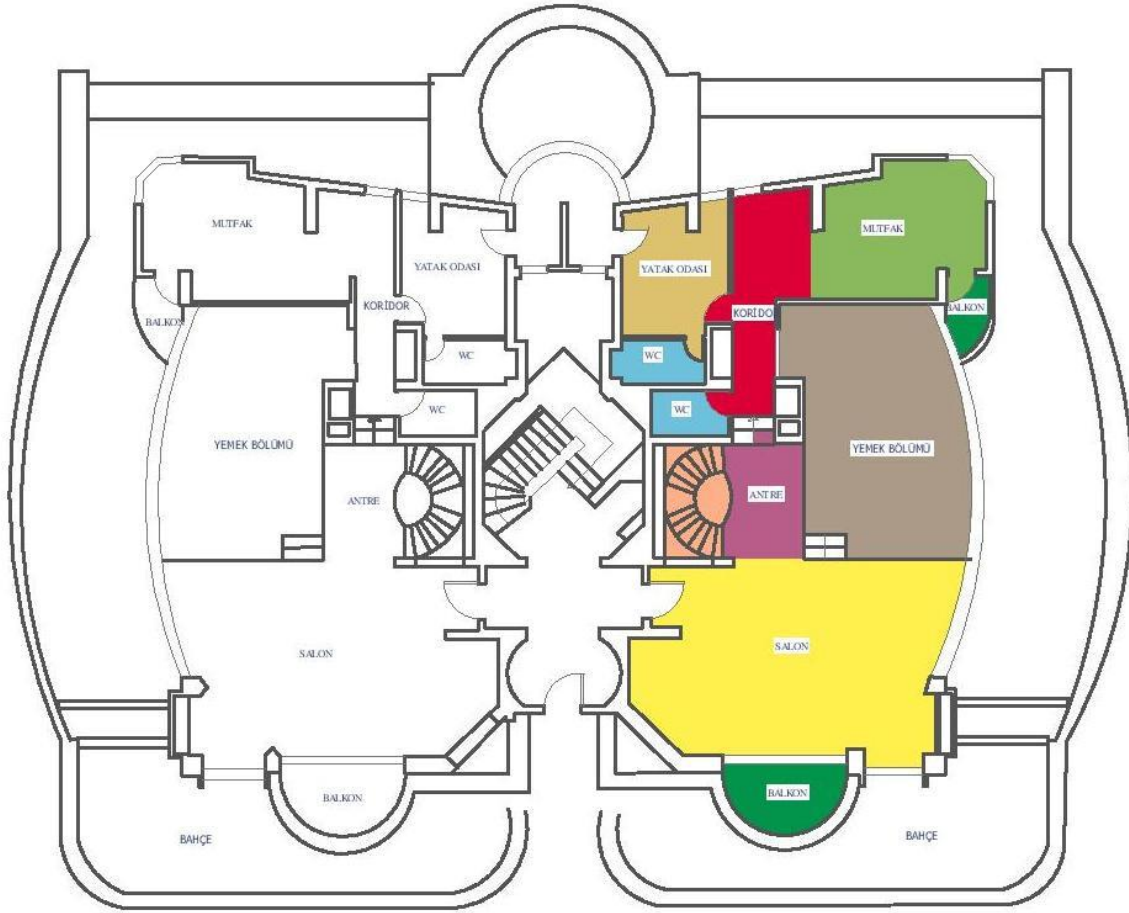
DERLEYEN: Tuğçe Eren

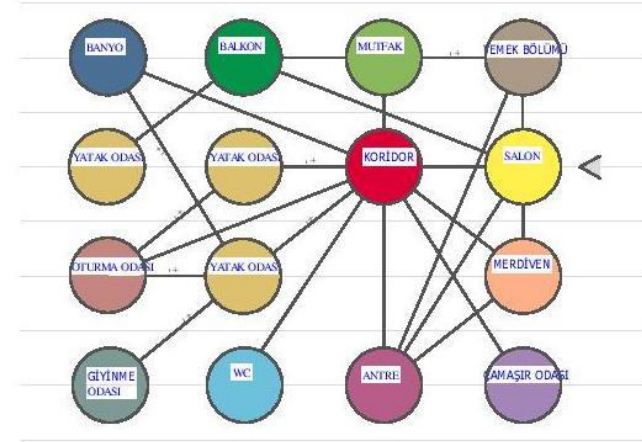
Platin Sitesi, Ana Cephe, Üsküdar / İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

PLATİN SİTESİ PLAN ŞEMASI

ÜST ZEMİN KAT PLANI

PLATİN SİTESİ PLAN ŞEMASI

ALT ZEMİN KAT PLANI

RESİM Platin Sitesi, Ana Cephe, Ulus / İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

Şekil 5.38. PLATİN SİTESİ

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Mimdap.org, 2011 (<http://www.mimdap.org/?p=73685>)

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.4.3. Fazilet Apartmanı

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: Utarit İzgi

Yapım yılı: 1996

Apartmanın konumu: Büyük Klup yanı, Çiftelhavuzlar, Kadıköy / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

Çiftelhavuzlar'da Cemil Topuzlu Caddesi'ne bakan arsada yer alan Fazilet Apartmanı, üçlü konut dizisinin, denize bakan son parseli üzerindeki betonarme konuttur (Yapı/211,1999). Arsanın biçimlenişinin eğriliği dolayısıyla arkada kalan dairelerin de denizi görmeleri sağlanabilmiştir.

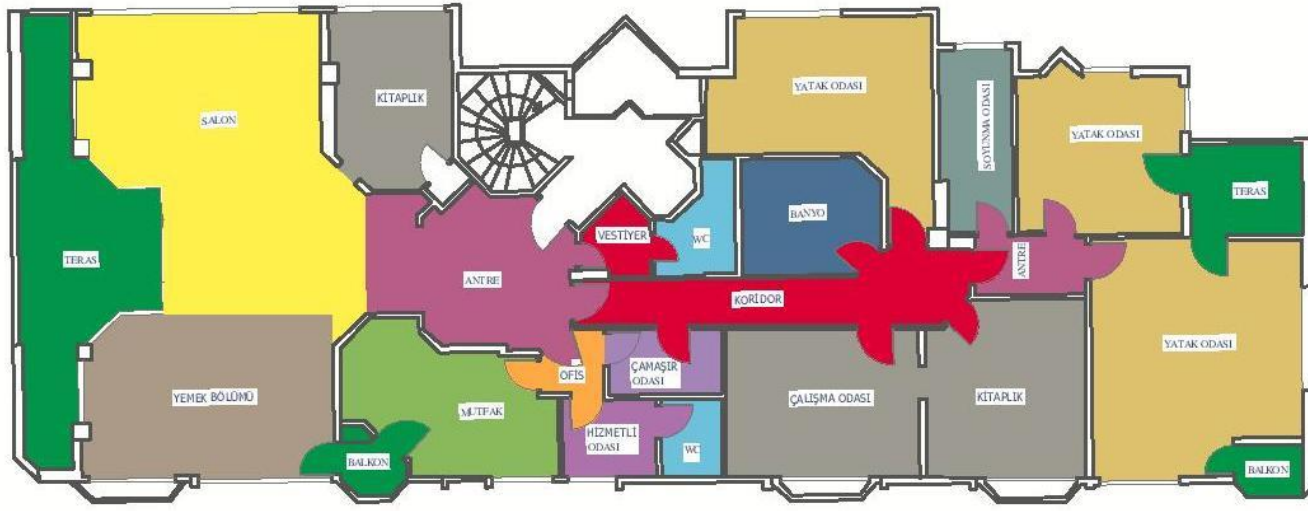
Yapının cephesine bakıldığında birbirinin aynı olan dairelere sahipmiş gibi bir izlenim yaratsa da giriş kat ve en üst katlar dubleksken, ara kat normal kat planı olarak planlanmıştır. Çeşitlenmelerin bir arada sunulduğu daire planlarında, genel mekanlara açılan geniş pencere açıklıklarının üzeri galeri boşluğu olarak tasarlanırken, planlanan asma kat ile salon mekanına üst kottan görsel bağlantı sunulmuştur. Planlanan galeri boşluğu ile cephede kullanıma imkan veren geniş cam boşluklar, yapının görünümünü hafifletmiştir. Bu görsel bütünlük, yapının saçak olarak uzayan kısmında kullanılan 4 cm kalınlığındaki prekast öğeler ile birbirini tamamlanmıştır. Bu öğelerin kullanılma sebebi ise hafif bir görünüm kazandırmış olmasından kaynaklanır. Çatıda oldukça kalın gördüğümüz saçağın et kalınlığı, özellikle köşe noktalardaki ince prekastlar ile boşaltılarak binaya modern bir görünüm verilmiştir.

Daire içerisinde, salonda gerçekleştirilen ve birkaç basamakla ayrımı sağlanan kitaplık köşesi gibi farklı sürpriz noktaların tasarımlarına önem verilmiştir. Detaylı olarak incelemek gerekirse, daireye girdiğimizde karşılaştığımız giriş holünden beş ayrı mekana ulaşım verildiği görülmektedir. Girişte sağda birkaç basamak çıkılarak ulaşılan kapıdan kitaplık bölümüne, girişin tam karşısında ve kitaplığın bitişiğinde konumlanan kapıdan ise geniş salon hacmine ulaşılmaktadır. Girişin solunda vestiyer, bitişiğinde koridor ve koridor ile salon arasındaki kapıdan da ofis mekanına

ulaşım noktaları tanımlanmıştır. Kareye yakın bir formda olan giriş holünün bir kenarının tümünü kaplayan salon kapısı çift kanatlı olarak davetkar bir görünüm sergilemektedir. Genel kullanım mekanlarının başında gelen salon birimi oldukça büyük tutulmuş ve denize bakan ön cephesinde yapılan teraslarla bu ferahlık dışarı da yansıtılmıştır. Yan cephede yer alan bir başka balkon ise mutfak ile ortak olarak kullanılmaktadır. Her planda görülen ofis mekanı, kimisinde paragrafın başında ifade edildiği gibi giriş holüne açılmakta, kimisine de salon üzerinden ulaşılmaktadır. Normal kat planında girişten ulaştığımız ofis biriminden, çamaşır odası, mutfak ve personel odasına bağlantı tanınmıştır. Koridor üzerinden ise sırasıyla, çamaşır odasına ikinci bir geçiş bulunmakta, devamında yatak odaları ve banyo bulunmaktadır. Koridorun sonunda yer alan kapıdan "geçit" olarak adlandırılan alana geçilerek, oradan da banyo, giyinme odası ve ebeveyn odasına ulaşılan diğer kapılarla özel hacimler daha da özelleştirilmektedir.

Bütün mekanlar cepheden doğal havalandırma ve gün işığı alacak şekilde tasarlanmıştır. Hacimsel olarak değerlendirildiğinde ise mekan büyüklüklerinin, benzer apartman örneklerinde olduğunun aksine küçük olmadığı görülmektedir. Tüm cephelerde pencereler geniş tutularak i ve dış arasındaki ilişki de kuvvetlendirilmiştir.

Büyük Klüp yerleşkesinin bitişiğinde konumlanan Fazilet apartmanı, günümüzde neredeyse görülmeyecek şekilde ağaçlar ile çevrelenmiştir. Sadece üst kat denizle olan ilişkisini korumayı başarabilmiştir. Oldukça sıkı güvenlik önlemleriyle korunan bu apartmanın geniş bir bahçesi de bulunmakta ve oradan da geniş sahil bandına açılan bir kapı ile ulaşım sunulmaktadır.

NORMAL KAT PLANI

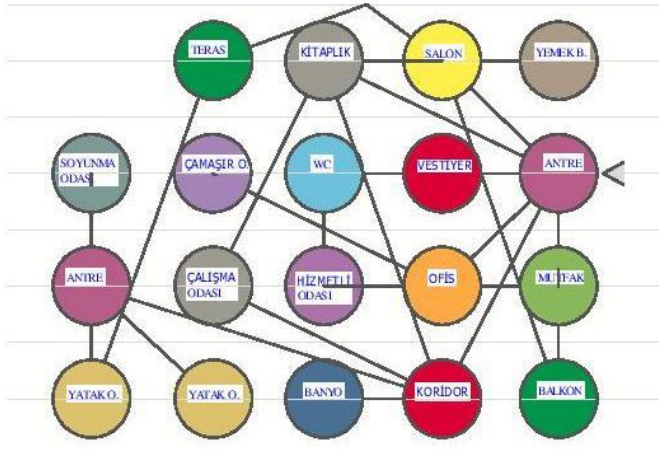
Fazilet Apartmanı, Yan Cephe, Çiftelavuzlar, Kadıköy / İstanbul
Kaynak: Tuğçe EREN

Fazilet Apartmanı, Dubleks Daire İç Mekan, Çiftelavuzlar / İstanbul
Kaynak: (Yapı Dergisi-211, 1999)

Fazilet Apartmanı, Ana Cephe, Çiftelavuzlar, Kadıköy / İstanbul Kaynak:
(Arkiv, 2008) -

FAZİLET APARTMANI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.39. FAZİLET APARTMANI

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Arkiv, 2008
(<http://v2.arkiv.com.tr/p2944-fazilet-apartmani.htm>)

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.4.4. Sahra Apartmanı

Apartmanın Sahibi: Hikmet Topaloğlu

Mimar: Aydan Volkan, Selim Cengiç

Yapım: Kreatif Mimarlık

Yapım yılı: 2002

Apartmanın konumu: Etiler / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

Kreatif mimarlık tarafından yapılan Sahra Apartmanı, 2002 senesinde Etiler'de inşa edilmiştir. Oldukça modern bir görünüşe sahip olan bu apartman dört normal kattan meydana gelmektedir. Geçmişte yerinde bulunan tarihi binanın deprem sırasında yıkılacağı öngörülmüş ve yerine Sahra Apartmanı inşa edilmiştir. Arsada yer alan eski apartmanın, Osmanlı Dönemi'nde kullanılan yerel ahşap ev tipinin modern halini yansıtmakta olduğu belirtilmektedir. Bu süreçte tasarlanan yeni apartman eskiye dair birçok anıyı da beraberinde yaşatmaktadır.

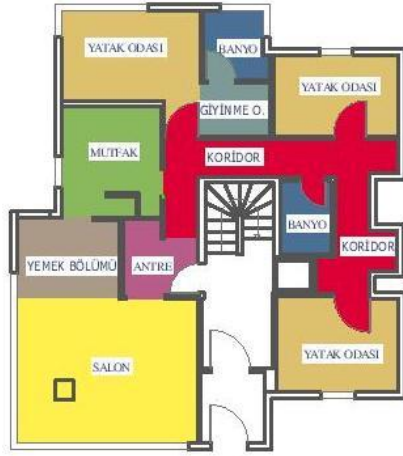
Önceki apartman yapısının taban sınırını ve yüksekliğini koruyarak inşa edilen Sahra Apartmanı'nın cephesinde kapalı yüzeyler ahşap giydirme ile kaplanırken, büyük ölçüde geniş ve şeffaf yüzeyler kullanılmıştır. Bu sayede iç mekan ile dışarı arasındaki bağlantı güçlendirilmiştir.

Sahra Apartmanı, plan organizasyonu ile farklı bir tasarım içeriğine sahiptir. Daha öncesinde tek bir apartmanda birden çok ailenin oturduğu görülürken, Sahra apartmanı ise tek bir geniş aileyi içerisinde barındırmak amacı ile tasarlanmıştır. Geleneksel konut tipolojisinin bir yansıması olarak niteleyebileceğimiz apartmanın zemin kotunda yer alan havuzlu bahçe alanı ve terasın ortak kullanımı dolayısı ile söz konusu binanın avlu ve sofa kavramlarını gündeme getirdiği söylenebilir. Modern görünümünün altında geçmişin izlerini güçlü bir biçimde taşıyan Sahra Apartmanı, geniş bir ailenin yaşadığı bir konut olarak ve sunduğu ayrıcalıklar ile adeta geçmişe gönderme yapmaktadır.

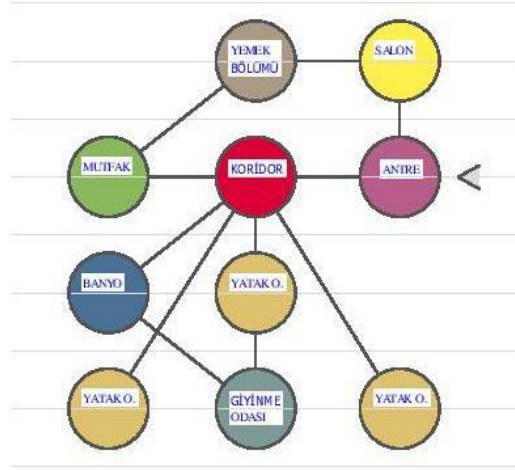
Zemin katta yaşayacak olan engelli birey dolayısı ile, bu kat engellilerin kullanımına uygun olarak tasarlanmıştır. Geleneksel konut sistemi ile benzerliğinin yanında modern konut mimarisinin de esintilerini taşıyan bu apartman, yalnızca yapı bütününde değil, mekansal ilişki bağlamında da farklı tasarlanmıştır. Ayrıca, enerji tasarrufu ilkesi düşünülerek sıcak su ihtiyacı ve ısıtmanın %30'u güneş enerjisinden faydalanılarak sağlanmıştır.

Dünyada teknoloji ilerledikçe tasarlanan yapılarda kullanım inceliklerinde artışlar yaşanmaya başlanmıştır. Son dönemlerde sıkça adını duyduğumuz "ekolojik bina" kavramı, dünyanın yaşanılır bir yer olabilmesi için uygulanması gereken birçok özelliği de içinde barındırmaktadır. Bunlardan biri olan doğal yoldan ısıtma tekniğinin apartmanlarda kullanılmaya başlanması önemli bir gelişmedir. Geleneksel konut sistemimizde yapının yazın sıcak, kışın soğuk kalabilmesi, yazlık ve kışlık olarak ayırım yapılması, pencere açıklıklarının bilinçli oluşturulmasının yanında malzemenin de doğru seçimi ile ekolojik olma özelliği bulunmaktaydı. Günümüzde bu sonuçları teknoloji ile elde edebiliyor olmamız dolayısıyla modern ve gelenekseli bir arada görmeye başladığımız daha nice örnekler olacaktır.

Sahra Apartmanı'nın daire girişindeki antreden koridora ve salona erişim verilmiştir. Koridor üzerinden ulaştığımız mutfaktan, salon ile bitişik olan yemek bölümüne geçiş sunulmuştur. Servis yapımı düşünülerek uygulanan bu ayrıntı daha önceki dönemlerde incelediğimiz birkaç apartman bloğunda da karşımıza çıkmıştı. Yatak odaları ve ıslak hacimler uzun bir koridor boyunca ard arda sıralanmıştır. Genel ile özel kullanım alanlarının ayrışması, geniş bir aile için yapılmış olsa da mahremiyet kavramının önemini göstermektedir. Teraslara da sıkça yer verilmesi iç mekan ile dış dünya arasındaki bağı güçlendirilmesini sağlamıştır. Sahra Apartmanı'nda bazı dairelerde farklı olarak sauna, spor salonu veya çalışma odası görülmektedir. Dikkati çeken bir diğer özellik ise, 20. yüzyılın başlarında "çalışma odası" kavramı henüz kimliğini kazanamamışken, sonlarına doğru bu mekanın diğer mekanlardan ayrılarak varlık göstermeye başlamasıdır.

NORMAL KAT PLANI

SAHRA APARTMANI PLAN ŞEMASI

Sahra Apartmanı, Ferhat Sokak, Yan Cephe, Etiler / İstanbul
Kaynak: Tuğçe EREN

Şekil 5.40. SAHRA APARTMANI

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Kreatif mimarlık internet sitesi, 2014

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.4.5. Deniz Apartmanı

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: Leyla Suha, A. Cüneyt Onur

Yapım: Timuçin İnşaat LTD.

Yapım yılı: 2003 - 2005

Apartmanın konumu: Sarı Lale Sokak, No 2, Kalamış / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

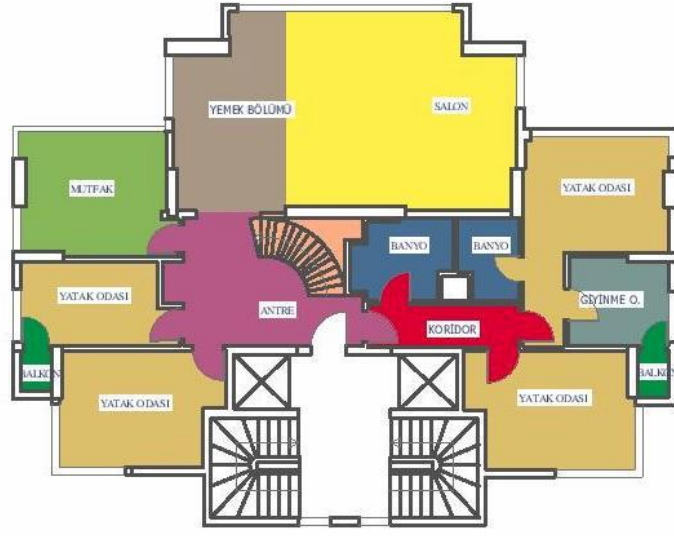
Kalamış'ta inşa edilen Deniz Apartmanı'nın projelendirilmesine 2003 senesinde başlanmış ve 2005 yılında inşa edilmiştir. Tek apartman bloğundan oluşmaktadır. Zemin üzerine on kattan meydana gelen konut bloğunda, normal kat dairelerine ek olarak dubleks daireler de tasarlanmıştır. Birinci kattan itibaren konsol çıkma yaparak yükselen daireler cephede hareketlilik sağlamıştır. Betonarme yapım sisteminden oluşan apartman, akıllı bina sistemi düşünülerek planlanmıştır.

Normal kat planlarında, daha önce incelediğimiz birçok apartman bloğundan farklı olarak daireye girişte yatak odaları ile karşılaşılmaktadır. Girişte antrede açılan iki adet kapının ardında yatak odaları yer alırken, koridor ile bağlantısında mutfak, banyo ve devamında salon yer almaktadır. Bu farklı plan düzeni, apartmanın biçimlenişinden kaynaklanmaktadır.

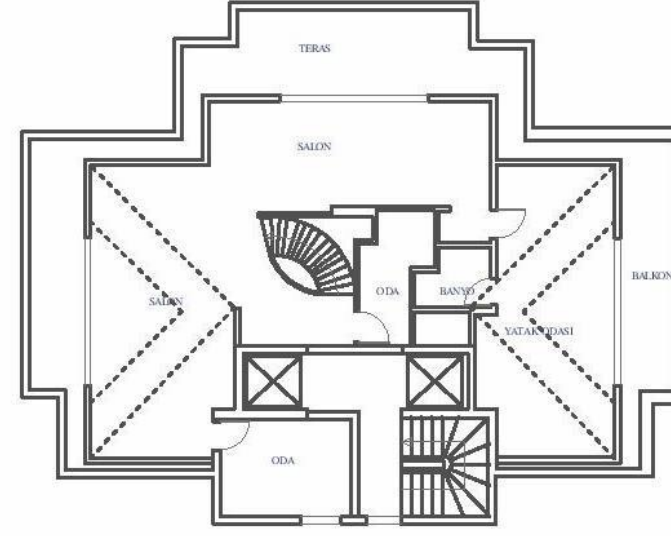
Deniz Apartmanı'nın kat planı düzeninde çekirdeğin bulunduğu hacmin biçimlenişi dolayısıyla daire girişinin yeri, incelenen diğer çok katlı konutlara göre farklıdır. Ancak, kabul mekanının ön cepheye, yatak odalarının ise arka cepheye bakması, aynı zamanda cumba kafes olarak adlandırdığımız çıkmanın da ana caddeye doğru oluşması alışlagelmiş mahremiyet ve konfor anlayışının devam ettiğini göstermektedir.

Üst katlarda yer alan dubleks kat planlarında ise, girişin hemen karşısında merdiven tasarlanmıştır. Antrenin sağından bir kapı ile ıslak hacimler ile yatak odalarına giden bir koridora ulaşılırken, solunda antreye direkt açılan iki adet daha yatak odası planlanmıştır. Ayrıca, alt kat planında ana caddeye bakan salon ve içerisinde yemek

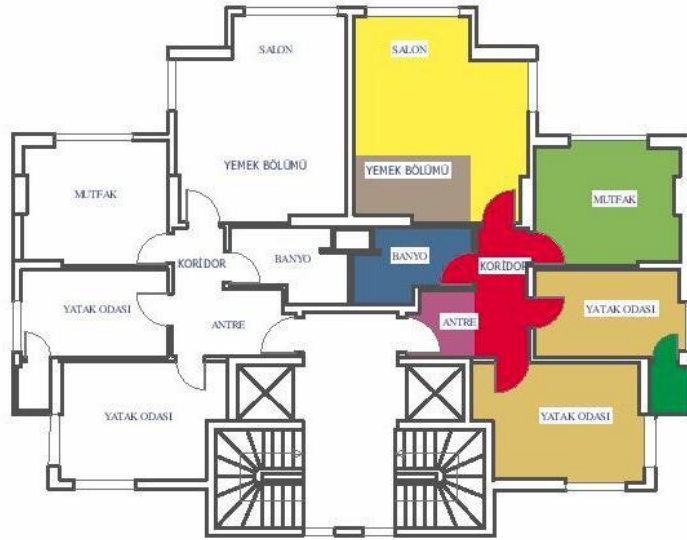
bölümü görülmekte, bitişğinde ise mutfak birimi bulunmaktadır. Üst kata çıktığımızda büyük bir oturma odası ve iki tarafında yatak odaları tasarlanırken, üç tarafı da teras için ayrılmıştır. Deniz Apartmanı, incelenen diğer konut bloklarının planlarındaki mekansal ilişkilerden farklı olarak, üst katın büyük bir bölümünün teras ile oturma alanına ayrıldığı görülmektedir. Halbuki bu düzenden farklı olarak, incelenen apartmanların genelinde üst katın tamamı yatak odaları için düşünülmüştür.

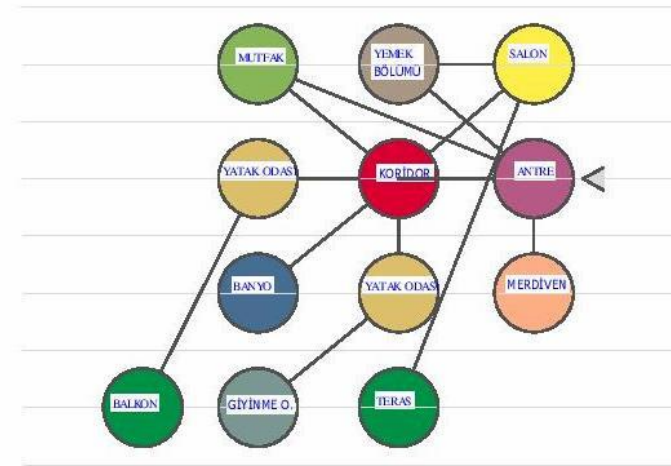
DUBLEKS KAT PLANI

DUBLEKS KAT PLANI

NORMAL KAT PLANI

DENİZ APARTMANI PLAN ŞEMASI

Deniz Apartmanı, Yan Cephe, Kalamış, Kadıköy / İstanbul

Kaynak: Tuğçe EREN

Şekil 5.41. DENİZ APARTMANI

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Arkiv, 2008 (<http://v2.arkiv.com.tr/p6883-kalamis-deniz-apartmani.html>)

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.4.6. Kemerlife XXI

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: Emre Arolat

Yapım: EAA

Yapım yılı: 2006

Apartmanın konumu: Göktürk / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

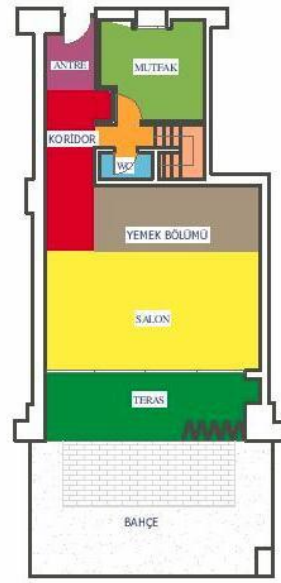
Kemerlife XXI konutları, 2006 senesinde 80000 m2 arsa üzerine inşa edilmiştir. 13 farklı tipte tasarım çeşitliliği sunan site, toplam 206 konutu içermektedir. Düşey ve yatay kullanımında gerçekleştirilen hareketlilikler ve eksen değişimleri ile geniş teras alanları tasarlanmıştır. Bu tasarım konsepti ile zemin altı kotu, otopark ve hizmet alanlarının yer aldığı bir hacim oluşturmuştur. Normal kat dairelerinin haricinde dubleks ve tripleks daire olanakları da düşünülmüştür. Bu planlamanın kendi içerisinde ardışık yerleştirilmesi ile geçirgenliğin artırılması sağlanmıştır.

Günümüzde inşa edilen çok sayıda konut yapısı kullanıcıların taleplerine ve gereksinimlerine bağlı olarak çeşitlenmektedir. Kent içinde tasarlanan çok sayıda apartman bloğu arsa maliyetinden kar gütmeye amaçlı olarak inşa edilmiş ve yükselmekte ve birbirleri arasındaki mesafe minimum tutularak blok sayısında artış sağlanmaktadır. Bu bağlamda kullanıcılar açısından yeşil alan eksikliği duyulan, yetersiz aydınlanılan ve havalandırılan koşullar oluşmaktadır. Zaman ilerledikçe şehrin çeperlerinde inşa edilen geniş çaplı konut projeleri ile bu tutum biraz olsun kırılmaya ve ortak alanların artması ile kentlinin nefes alabileceği yerler görülmeye başlanmıştır.

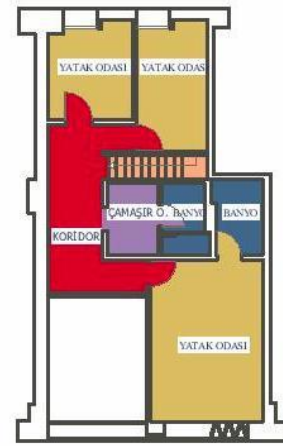
Kemerlife konutlarının birden fazla plan şeması bulunduğu için ortak bir anlatım ile değerlendirilecektir. Genel olarak daire girişlerinde antre ile karşılaşmakta ve bitişiğinde salon ile içerisinde yemek bölümünün yer aldığı kabul mekanına geçiş sunulmaktadır. Bu hacimden aynı zamanda mutfak, merdiven (dubleks daireler için), tuvalet veya çamaşır odasına ve genellikle özelleşmiş mekanların yer aldığı koridora bağlantı verilmiştir. Bazı dairelerde ikinci kat merdiveninden çıkıldığında direkt yatak odasına erişim sağlanırken, kimisinde bu yol koridor aracılığı ile

gerçekleşmektedir. 21. yüzyıla gelindiğinde göze çarpan önemli bir değişim, daha önce kimi apartman bloklarında karşılaştığımız yatak odaları arasındaki bağlantı durumunun ve mutfaklardan apartman dairesine ikinci bir çıkış verilmesinin artık geçerli olmadığıdır. En önemlisi de çalışma odası gibi birimlerin kimlik kazanarak niteliklerine uygun biçimde yerleşmeye başlamasıdır.

Betonarme yapım tekniği ile inşa edilen Kemerlife bloklarının cephesinde doğal taş ve ahşap kaplama kullanılmıştır. Uzun ömürlü ve kolay temizlenebilir olması nedeniyle tercih edilen bu malzemeler, aynı zamanda cepheye hareketli bir hava katmıştır. Zeminde ve yer yer üst kotlarda düşünülen yeşil alanlar ile kullanıcılar için konforlu alanlar türetilmiştir.

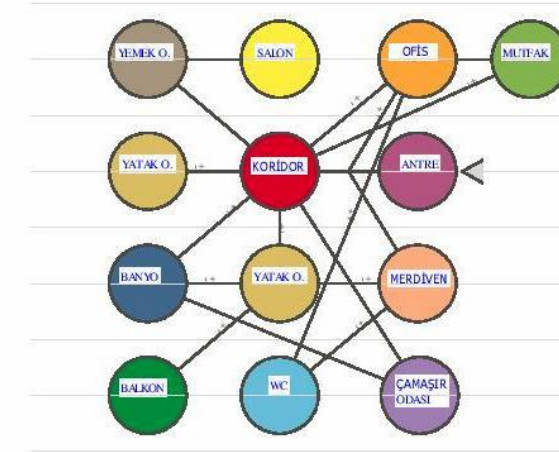
3+1 BAHÇELİ DUBLEKS
O TİPİ PLANI

4+1 BAHÇELİ DUBLEKS

Kemerlife XXI, Ana Ceph, Göktürk / İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

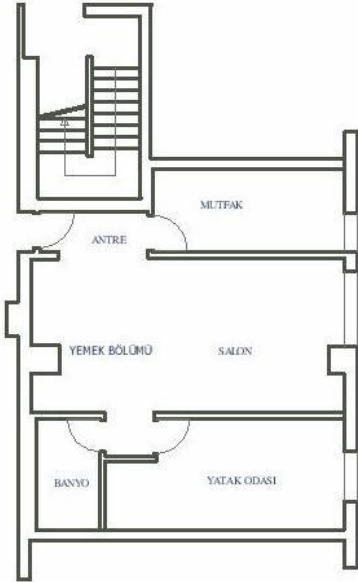
KEMER LİFE XXI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.42. KEMER LİFE XXI

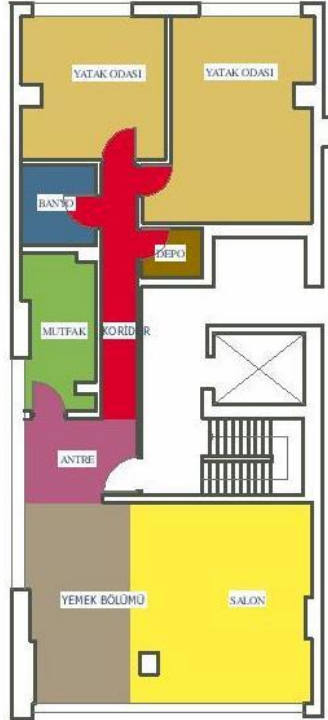
ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Duran, S., C., Sayfa 164-170, 2009

DERLEYEN: Tuğçe Eren

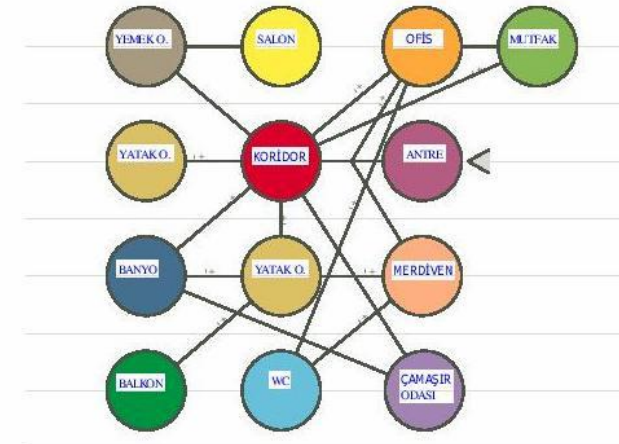
M TIPI PLANI
NORMAL KAT PLANI

F TIPI PLANI

Kemerlife XXI, Ana Cephe, Göktürk / İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

KEMER LİFE XXI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.43. KEMER LİFE XXI

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Duran, S., C., Sayfa 164-170, 2009

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.4.7. Tekfen Bomonti Apartmanları

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: DB Mimarlık Ekibi

Yapım: DB Mimarlık

Yapım yılı: 2007

Apartmanın konumu: Bomonti, Şişli/ İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

Tekfen Bomonti Apartmanı, 1902 senesinde kurulan Bomonti Bira Fabrikası'ndan adını alan Bomonti semtinde 2007 senesinde inşa edilmiştir. Zeminde ilk iki kat dükkan, bunun üzerinde beş normal kat ve bir çatı katı bulunmaktadır. Kent dokusu ve sokakla bütünleşmesine dikkat edilerek kat yüksekliği sınırlı tutulmuş, bölgenin yapısına uyumsuz bir biçimde düşeyde sirkülasyonda yükselmekten kaçınılmıştır. Geçmişe saygılı olan bu tutumu ile bölgenin hafızasında yer alan kent hizası, avlu, sokak ve yaşam alanları ile bütüncül bir bakış açısı benimsenmiştir.

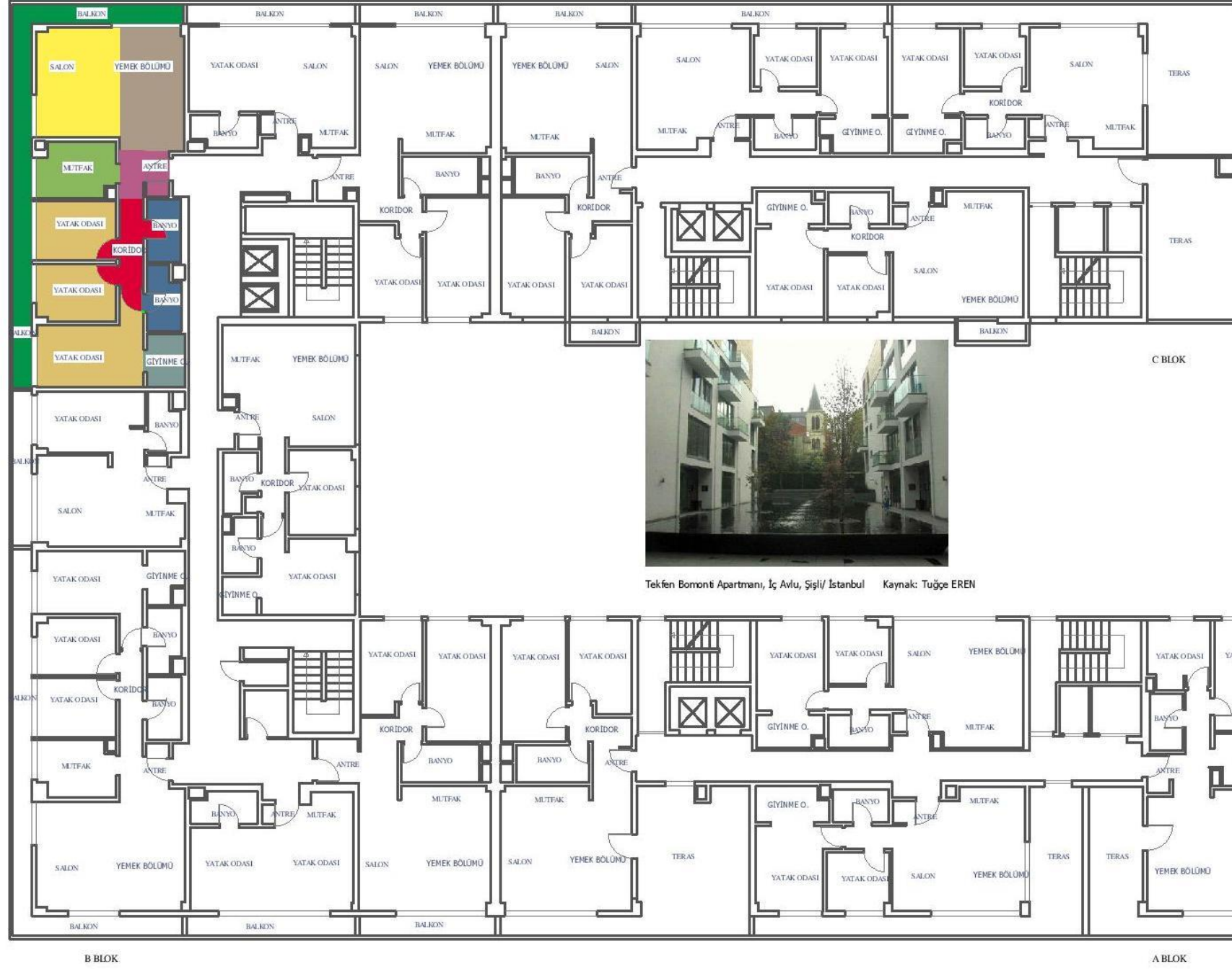
Bomonti Fabrikası'nın da içerisinde olduğu ve o dönemlerden itibaren gelişen semt dokusu dönemin akımlarını da içinde barındırmaktadır. Yapılarda o dönemlerin en önde gelen akımlarından Bauhaus ve modernizmin etkileri izlenmektedir. Tekfen'in sade ve yalın görünümü, işlevin ön planda tutulması, ölçülerindeki hassasiyet ve doluluk boşluk oranları ile bu yaklaşımı daha net okutabilmektedir. Konut tipleri tesadüfen değişmemiştir. Bulunduğu dönemlerde gündemde olan akımlar ve bunları halka yansıtan dergi, gazete, yayın, gezi veya etkinlikler, mimarların bakış açılarını değiştirmiştir. Devamında ise bulunduğu dönemin izlerini yansıtan, konutlar giderek yükselmiş, farklı tip plan çözümlerinin bir arada bulunduğu karma kullanımlar türetilmiştir.

Tekfen Bomonti Apartmanı'nda gün ışığının da göz önünde bulundurulmasıyla binanın yönlendirilmesine dikkat edilmiştir. Sokakların dokusu göz önünde bulundurulmuş farklı konut tipolojileri ile konforun bir arada olma durumu düşünülmüş yapılmıştır. Zamanla apartman sayılarının çoğalmasıyla geleneksel mahallelerdeki sokak kavramı unutulmuş olmuştur. Kent merkezinden başlayarak her

yer betonlaşmaya başlamıştır. Binalar, kent çeperlerine yayılmaya başladıkça taban alanlarında artış olmaya başlasa da yükseklikleri de beraberinde arttırmıştır. Süregelen bu sistemde eski değerlere sahip çıkma olgusu kimi apartmanda mekansal ilişkilerle yansıtılsa da (genel ve özel mekan ayrımı), kiminde de sadece çevre ile bütünlüğe dikkat edilmiştir. Tabi ki bahsi geçen bu ayrımlar günümüzde görünen beton kentin problematiklerinin sadece küçük bir parçasıdır.

Bomonti Apartmanı'nın planları 1+1, 2+2, 3+3 olmak üzere üç farklı tipte tasarlanmıştır. İncelediğimiz birçok apartman dairesinde olduğu gibi, plan şemalarında antreden girişte kabul mekanı olarak adlandırdığımız salon ile mutfak birimleri düşünülmüştür. Antreden koridora geçildiğinde ise yatak odaları ve ıslak hacimlere ulaşılmaktadır.

Avlu oluşturacak biçimde içe dönük formu bulunan Bomonti Apartmanı, yeşil bina kriterlerine uygun olarak tasarlanmış, cephesinde ahşap ve alüminyum malzemeye yer verilmiştir.

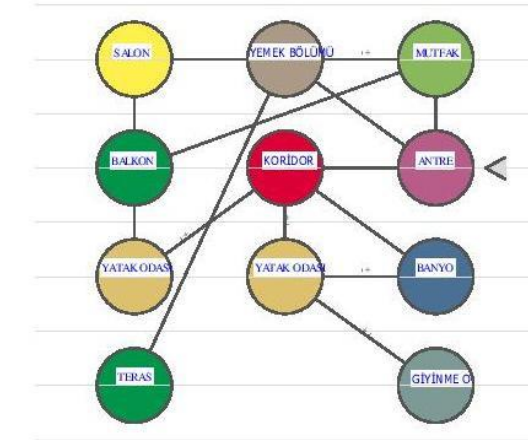
NORMAL KAT PLANI

Tekfen Bomonti Apartmanı, Ana Cephe, Şişli/ İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

Tekfen Bomonti Apartmanı, İç Avlu, Şişli/ İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

TEKFEN BOMONTI APARTMANI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.44. TEKFEN BOMONTI APARTMANI

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: <http://www.bomontiapartmanlari.com/tefen.aspx>

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.4.8. Ada Apartmanı

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: Can Çinici

Yapım: Eryapı / Yimtaş (Ertuğrul Yazıcıoğlu / Hüseyin Gültekin)

Yapım yılı: 2007 - 2010

Apartmanın konumu: Bostancı / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

Can Çinici ve ekibi tarafından 2007 senesinde Bostancı'da tasarlanan bina, 2010 yılında inşa edilmiştir. Dikdörtgenler prizması şeklinde düz ve sade bir tasarımı olan apartmanın zemin katı daha önce incelediğimiz birçok örnekten farklıdır. Genellikle ticaret veya konut olarak ayrılan giriş katı, bu yapıda boş bırakılarak sert zemin ve bahçe bütünlüğünün algısı arttırılmıştır. Bu kapsamda, Le Corbusier'in Brütalist Mimarlık stiline önemli bir örneği olan Marsilya'daki Unite d'Habitation konutlarında gerçekleştirmiş olduğu serbest zemin kullanımının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Giriş ise yan cephede ince bir saçak ile tanımlanmıştır.

Apartman girişi, sirkülasyon alanı ve ıslak hacimler arka cephede toplanarak, ortak ve özelleşmiş birimler ön cepheye yerleştirilmiştir. Caddenin köşesinde konumlanan apartmanın caddeye olan ve caddeden hissedilen algısı dolayısıyla işlevsel tüm birimlerin bu alanda yoğunlaşması iç ile dış mekan arasındaki ilişkinin güçlenmesini sağlamaktadır. Cephede tasarlanan pencerelerin yerleşim düzeni, farklı boyutta dairelerin kullanımına elverişli olarak planlanmıştır. Yaya ulaşımı ve kullanım konforunun ön planda tutulduğu plan düzeninde taşıtlar arka cepheden alınarak bodrum katta bulunan otoparka yönlendirilmektedir.

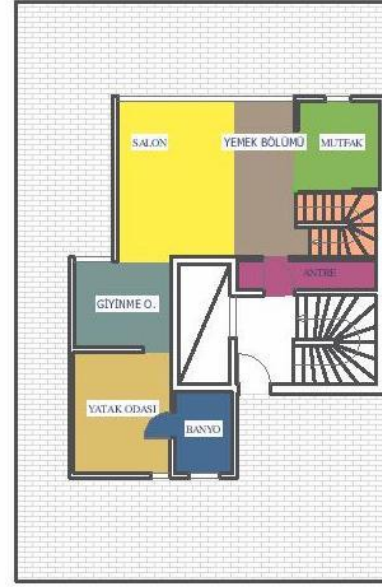
Tasarım önceliği binanın görünümünden çok boşluğa, çevreye ve oranlara verilen tutulan Ada Apartmanı, normal kat planından başka çatı katını içine alan dubleks plan tipini de barındırmaktadır. Antreden girildiğinde tam karşıda salon ve hemen bitişiğinde mutfak birimi bizi karşılamaktadır. Sola döndüğünde yatak odalarının bulunduğu koridora ulaşılmaktadır. Normal kat planında üç adet yatak odası yer alırken, dubleks dairenin giriş katında ise iki adet yatak odası bulunmaktadır.

Dubleks dairenin ikinci katında, alt katta olduğu gibi bir adet yatak odasına ek olarak oturma odası ve küçük bir mutfağa daha yer verilmiştir.

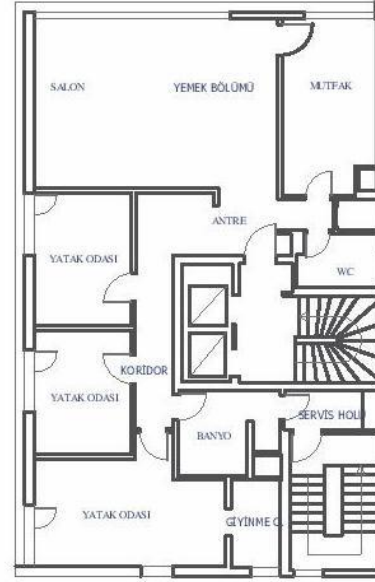
Ön cephesinde oldukça geniş tutulan pencereler yer alırken, arka cepheler daha dolu ve sade tasarlanmıştır.

10. KAT PLANI

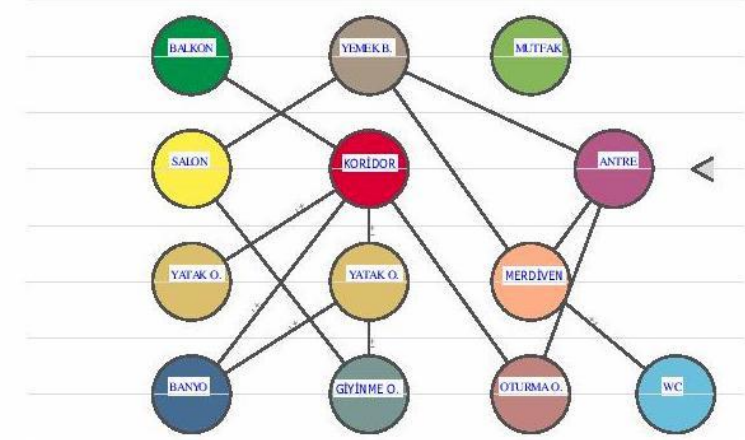
ÇATI KAT PLANI

NORMAL KAT PLANI

Ada Apartmanı, Ön ve Yan Cephe, Bostancı / İstanbul
Kaynak: Tuğçe EREN

ADA APARTMANI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.45. ADA APARTMANI

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Arkiv, 2011 (<http://x2.arkiv.com.tr/p/10076-ada-apartmani.html>)

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.4.9. Belkıs Apartmanı

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: Boran Ekinci, Handenur Yazıcı (Yard. Mimar) ve Sasan Sahafi (Yard. Mimar)

Yapım: Segment İnşaat

Yapım yılı: 2010 - 2011

Apartmanın konumu: Meşrutiyet Caddesi, Beyoğlu / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

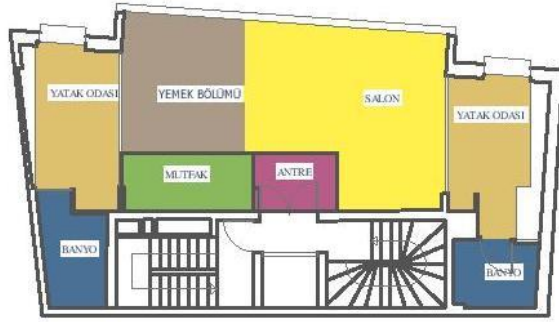
Belkıs Apartmanı, 2009 yılında Boran Ekinci tarafından Beyoğlu'nda bulunan 131 m2 büyüklüğünde bir arsa üzerine tasarlanmaya başlanmıştır. İki yıllık sürecin ardından, 2011 senesinde inşa edilmiştir. Betonarme inşaat tekniği ile üretilen bu apartman, Galata, Tepebaşı ve Tünel bölgelerinin ortasında konumlanmaktadır.

Zemin kat üzerine on kat yükselen apartmanın ilk üç katı tasarım ofisleri için dükkan olarak tasarlanmıştır. Ofiserin üzerinde yer alan katlar stüdyo, suit ve penthouse gibi plan çeşitliliklerini içermektedir. Apartmanın yanında yer alan ve tarihi niteliği bulunan Şimal merdivenleri ile uyum içerisinde tasarlanmasına özen gösterilmiştir. Gösteri veya konuşma gibi etkinlikler için merdivenin sonuna platform düşünülmüştür. Halkın bu bölgeye yoğun ilgi göstermesi sağlanarak alanı canlandırmak amaçlanmıştır. Bu bağlamda, apartmanın amaca yönelik tasarımı ile çevreyle bütünlüğü sağlanmış, ana girişin de Şimal merdivenlerine dönük biçimde önünde geniş bir alan bırakılmasıyla çevresel algısı arttırılmıştır.

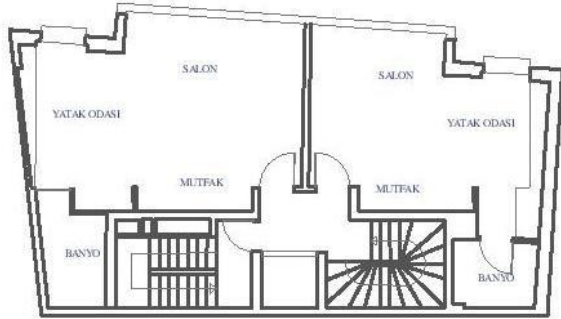
On iki adet stüdyo daire, iki adet suit ve bir tane de penthouse plan tipi sunan Belkıs Apartmanı'nın mekansal kullanım şeması, daha önce incelediğimiz birçok konut bloğundan farklı bir özellik sergilemektedir. Stüdyo dairelerin yatak odaları ile salon arasında ayırım olmaksızın, yalnızca dolap veya televizyon ünitesi ile sınır belirlenmiştir. Normal kat planlarında ise yatak odaları ayrı bir koridor üzerinde değil de, salon ve yemek bölümünün iki yanında birer adet olarak düşünülmüştür. Büyük çoğunlukla serbest plan çözümlemesine yer verilen Belkıs Apartmanı'nda

mutfak, salonun içerisinde Amerikan tipi olarak planlanırken, banyolara ulaşmak için yatak odalarından geçmek gerekmektedir.

Belkıs Apartmanı'nda ayrıca modernizmin bir yansıması olarak ortak çatı kullanımı sunulmaktadır. Konumu gereği zemin katta kendine ait ortak alan oluşturamayan apartman, bu ihtiyacı çatı katında kullanıcılara sunmaktadır.

NORMAL KAT PLANI

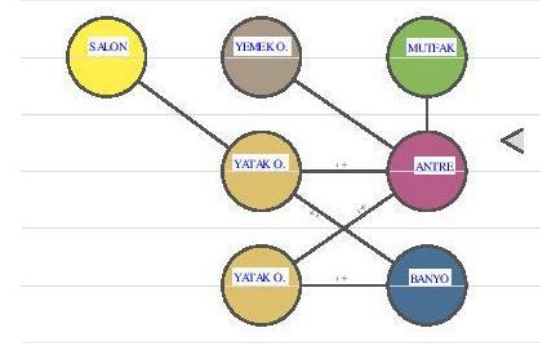
NORMAL KAT PLANI

Belkis Apartmanı, Yan Cephe, Galata / İstanbul
Kaynak: Tuğçe EREN

Belkis Apartmanı, Yan Cephe, Galata / İstanbul
Kaynak: <http://v2.arkiv.com.tr/p/11107-belkis-apartmani.html>
(2611.13 biriminde uluþturulmuþtur.)

BELKIS APARTMANI PLAN ŞEMASI

Şekil 5.46. BELKIS APARTMANI

ŐLŐEK: 1/200

KAYNAK: Arkiv, 2012 (<http://v2.arkiv.com.tr/p/11107-belkis-apartmani.html>)

DERLEYEN: Tuğçe Eren

5.1.4.10. Akasya Acıbadem (Dumankaya) Konutları

Apartmanın Sahibi: -

Mimar: Alp Evrenol, Tamer Tunbiş, Mehpare Evrenol

Yapım: Saf Gayrimenkul

Yapım yılı: 2007 - 2013

Apartmanın konumu: Acıbadem / İstanbul

Günümüz Durumu: Mevcut

Acıbadem'de 141,250 m2 arsa üzerinde inşa edilmekte olan Akasya Konutları üç etapta oluşmaktadır. Çok katlı blokların yanı sıra yatayda sıralanan az katlı konut blokları da düşünülmüştür. Kule yapma olanağı olduğu halde, bütün kullanıcıların bu tür bir yaşamı tercih etmediklerini düşünen Mehpare Evrenol, farklı yüksekliklerde konut blokları oluşturarak arazi içerisinde denge oluşturma fikrini benimsemiştir. Aynı zamanda kimi kullanıcıların da komşulardan ve kalabalıktan uzak bir yaşam sürme isteğinin olduğunu dile getiren Evrenol, uygulamış olduğu yüksek katlı rezidanslarda bu olanağın sağlandığını vurgulamaktadır (Dumankaya tanıtım kitabı, 2013). Tasarlamış oldukları çok katlı yapılarda kullanıcıların cam açabilmelerini sağlayarak konforu arttırmaya ve kent içerisinde çok katlı binalarda yaşamının olumsuzluklarını, işlevi arttırarak dengelemeye çalışmıştır.

Evrenol'un bahsettiği kullanıcı istekleri değerlendirildiğinde, eski mahalle kültürümüzden farklı olarak komşuluk kavramından uzakta sessiz ve izole bir yaşam sürme arzusunun oluşmaya başladığı dikkat çekmektedir. Bu durum bölgeden bölgeye kadınların çalışma yüzdesindeki değişimlere göre farklı boyutlarda incelenebilir. Günümüzde erkekler gibi kadınların da çalışmaya başladığı düşünülürse, şartlar eşit duruma geldikçe bireylerin evlerinde geçirdiği zamanda büyük ölçüde düşüş yaşandığı görülmektedir. Bu bağlamda ihtiyaç duyulan mekan büyüklüklerinde de istekler değişmeye başlamıştır. Örneğin, ev hanımı olan bir kadının evinde ağırladığı misafir sayısı da düşünülerek, geniş ve ferah bir mutfak ile salona sahip daireler de türetilmektedir. Çalışan bireyler için ise bu hassasiyet, dinlenmeye ayrılan zaman, yani yatak odaları ve salon birimleri baz alınarak tasarlanmaktadır. Bu bağlamda, tek başına yaşayanlar veya kalabalık aileler, farklı

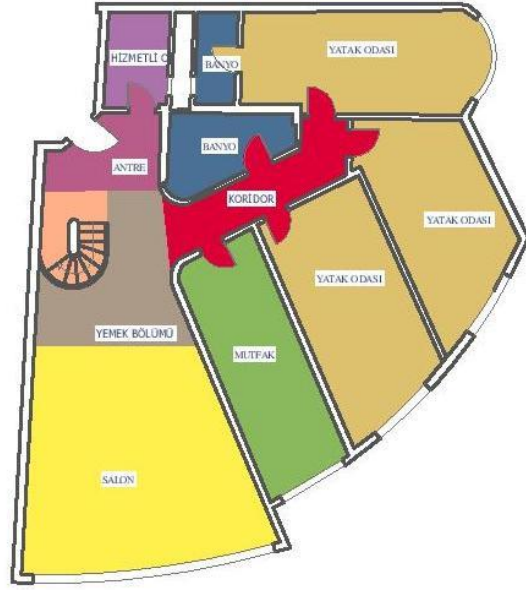
bölgelerden gelen bireyler veya kişisel arzu ve isteklerin çeşitliliği düşünülerek çok sayıda konut tipi oluşturulmaktadır. Örneğin: geleneksel konut sistemimize baktığımızda geniş bir salon ve küçük bir alanın da mutfak mekanına ayrılmış olduğu görülür. Geniş aile gruplarının yaşadığı konutlarda bulunan yatak odaları ise her an değişim göstermeye uygun biçimde serbest plan sisteminde oluşturulmuştur. O dönemlerde kadınların çalışmaması ve eşleri eve dönünceye kadar komşular arasında bir evden diğerine ziyaretler yaptığı düşünüldüğünde komşuluk kavramının ne kadar önemli olduğu anlaşılabilir.

Türkiye'de günümüzde daire metrekareleri giderek küçülmektedir. Bu bağlamda, 1+1 ve stüdyo dairelerin sayısında gün geçtikçe artış yaşanmaktadır. Kent topraklarının değer kazanmasıyla birlikte arsa fiyatlarının artması beraberinde, tasarlanan konut bloklarında çok sayıda daire yapma gerekçesini doğurmuş ve metrekareler gittikçe küçültülmüştür. Bununla birlikte değişen yaşam koşullarında yaşanan boşanma oranları, bekar bireylerin sayıları, farklı illerden okumak için gelen öğrenci sayıları gibi unsurlarda artış yaşanmakta olduğundan bu tip dairelerin alıcısı çoğalmaktadır. Günümüzde revaçta olan bu daire tipleri için kullanışlı çözüm önerileri düşünülmekte, birçok işlevi içerisinde barındıran özel mobilyalar tasarlanmaktadır. Ayrı bir sektör halini alan bu tasarım önerilerinin haricinde koridor, antre, merdiven gibi alanlar mekana dahil edilerek mekansal işlevinin artırılması yolunda çalışmalar yapılmaktadır.

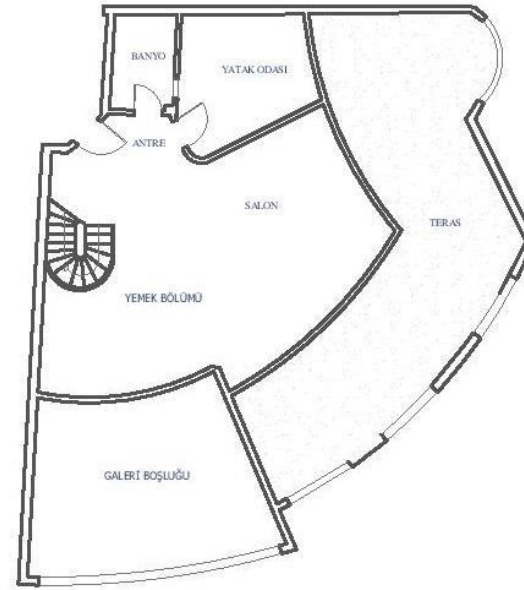
Akasya konutlarının mekan ilişkileri incelendiğinde çok sayıda plan tipi görmek mümkündür. 21. yüzyılın insan ve yaşam çeşitliliğinde üretilen farklı daire tipleri ile her kesimden ve yaştan insanın konforunun düşünüldüğü, incelenen planlardan anlaşılmaktadır.

Daha önce görmüş olduğumuz 1+1, 2+1, 3+1, 4+1 gibi çoğalan dairelerden farklı olarak, Akasya Acıbadem'de 1,5+1, 2,5+1, 3,5+1, 4,5+1 ölçülerinde her kesime hitap edebilecek plan çözümleri oluşturulmuştur. Mekansal ilişki bağlamında değerlendirildiğinde, iç mekan çözümündeki en önemli faktör, dubleks dairelere her iki kattan da giriş sunulmasıdır. Aynı zamanda alt katta misafir için bir adet yatak odası ayrılarak üst kata çıkıldığında diğer yatak odaları ve ıslak hacimlerle birlikte

galeri boşluğu da düşünölmüştür. Geniş terasları ile kat bahçeleri oluşturularak, betonlaşan dünyamızda aradığımız yeşil alanı bahçe katından farklı olarak üst katlarda hizmete sunmuştur. Daha önceki apartmanlarda da karşılaştığımız üzere, özel birimler koridor hattı boyunca sıralanırken, ortak mekanlar daire girişinin hemen önünde başlamaktadır.

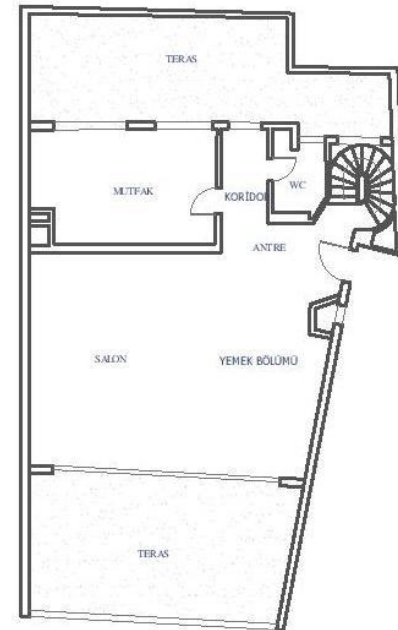
4,5+2 DUBLEKS DAİRE KAT PLANI

4,5+2 DUBLEKS DAİRE KAT PLANI

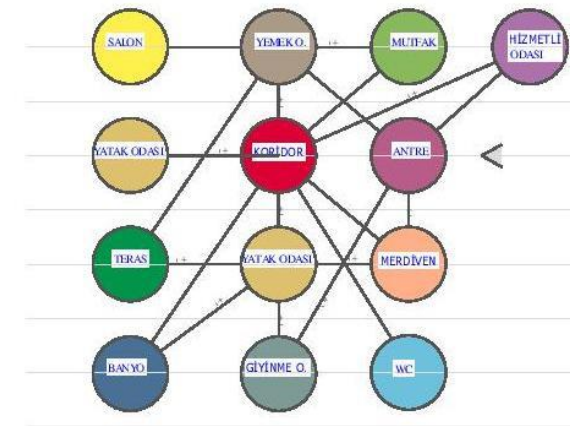
4,5+1 DUBLEKS DAİRE ALT KAT PLANI

4,5+1 DUBLEKS DAİRE ÜST KAT PLANI

Akasya Acibadem, Yan Cephe, Acibadem / İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

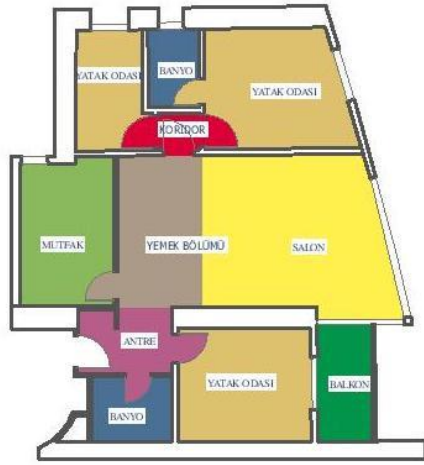
AKASYA ACIBADEM PLAN ŞEMASI

Şekil 5.47. AKASYA ACIBADEM

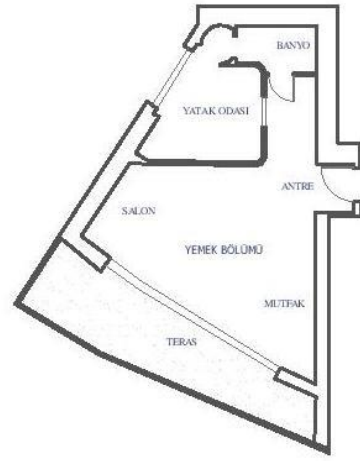
ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Akasya Acibadem Kataloğu, 2013

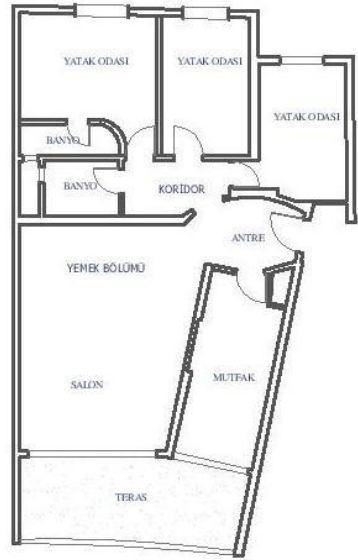
DERLEYEN: Tuğçe Eren

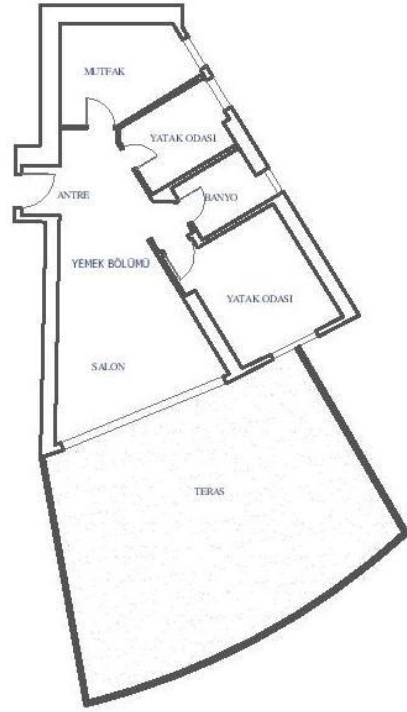
2,5+1 DAİRE KAT PLANI

1+1 DAİRE KAT PLANI

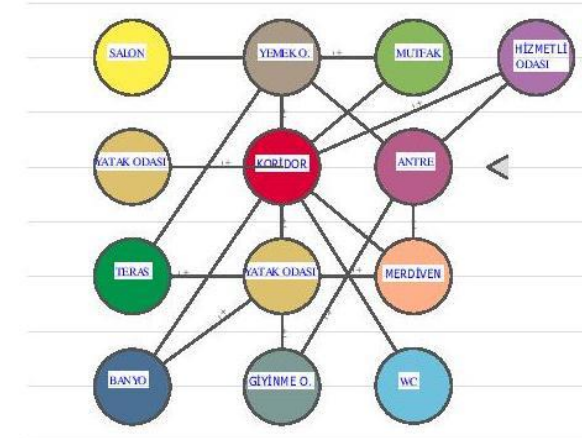
3+1 DAİRE KAT PLANI

1,5 +1 DAİRE KAT PLANI

Akasya Acıbadem, Yan Cephe, Acıbadem / İstanbul Kaynak: Tuğçe EREN

AKASYA ACIBADEM PLAN ŞEMASI

Şekil 5.48. AKASYA ACIBADEM

ÖLÇEK: 1/200

KAYNAK: Akasya Acıbadem Kataloğu, 2013

DERLEYEN: Tuğçe Eren

6. MEKAN BÜYÜKLÜKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde, zamanla yaşanan gelişmeler ışığında kişisel beğenilerin ve mimari anlayışın değişim göstermesi gibi etkenlerle şekillenen birimlerin geçirdiği süreç, grafiklerdeki değerler üzerinden incelenecektir. Asıl amaç ise, tez konusu kapsamında araştırılan mekan ilişkilerindeki değişimleri, apartmanlaşma sürecinde farklı mekanların dairedeki oranları üzerinden gözlem yaparak kazandıkları değerleri incelemektir. Bir mekanın zamanla genişleyerek mekan ilişkisi ile de ön planda tutulması, o birimin kullanıcının hayatındaki önemini gösterir. Sonuç olarak tüm bu incelemelerin devamında, daha önceki bölümde plan çizimleri üzerinden yapılan ve mekansal ilişki bağlamında değerlendirilen yorumlarda karşılaştığımız önemli çıkarımların daha net algılanması amaçlanmaktadır. Oluşturulan bu düzende tüm mekanlar ayrı ayrı değerlendirilecektir.

6.1. Mutfak - Ofis - Kiler

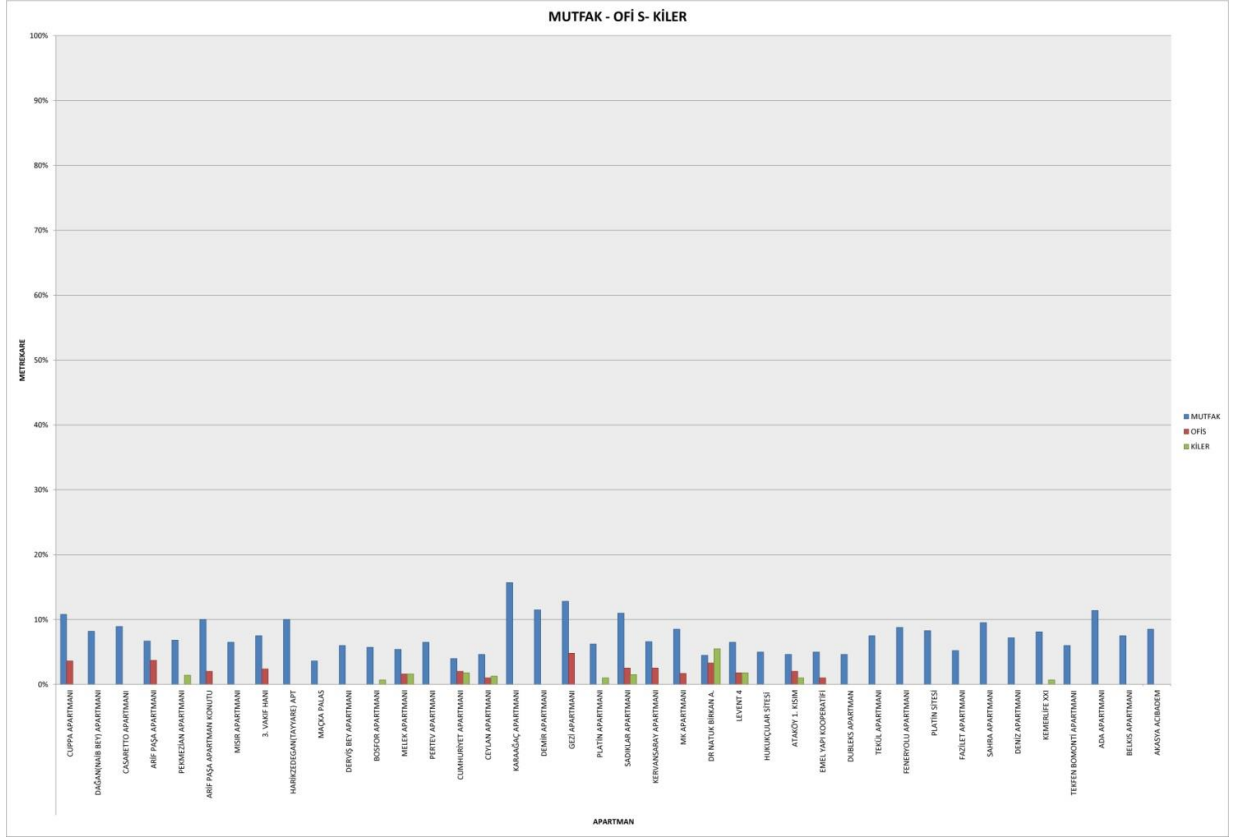
Grafiklerin değerlendirilme bölümüne mutfak mekanı ile başlanmıştır. Bunun temel amacı ise, ilk barınaklarda dahi ana unsur olan "ateş" kavramının mekan kavramının oluşmasını sağlayan ilk öge olmasıdır. Barınaktan konuta geçildikten sonra konutun, "baba ocağı" diye nitelendirilmesine sebep olan temel mekandır. Bu öge, evin ısınması, yemeklerin pişirilmesi, insanların bir araya toplanması, eğlence aracı olması (tarih öncesi dönemde kutlamaların ana unsuru olan ateş, günümüzde de bazı kutlamalarda ve eğlencelerde insanları bir araya getirir) veya haberleşmede kullanılması gibi kazanımlarla insanların hayatını anlamlı ve yaşanabilir kılmıştır. Bu bağlamda, zamanla oluşan konut dokularında da kimliği ilk belirgin mekan mutfak olmuş ve ilk konut yapılarının inşası sırasında da ilk olarak onun konumu planlanmıştır. Bu mekanın insan yaşamındaki önemini, daha önce incelediğimiz ilk dönem (1923 yılı öncesi dönem) konutlarında mutfak ve ıslak hacim dışındaki mekanların her birine "oda" denilmesinden de fark edebiliriz. Yaşam alanının özelleşmesi ise 19. yüzyılın sonlarında 20. yüzyılın başlarında meydana gelmeye başlamıştır. Bu bölümde söz konusu oluşum, tek bir kat planında yer alan çok sayıda daire tipolojisinin incelenip, kapladığı alanların oranlama yöntemiyle yüzdelerinin alınmasıyla oluşturulan grafik üzerinden daha detaylı incelenecektir.

1923 yılı öncesi dönemde, konut birimlerinin ilk oluştuğu zamanlarda yapılar doğal malzemelerle (ahşap, taş gibi..) ve yığma yapı tekniği ile inşa edilmiştir. Tüm duvarlar taşıyıcı olarak yer aldığından, mekansal kullanım şeması, genelde kullanıcı isteği doğrultusunda inşaat başlamadan düşünülmüştür. Bu mekanların önemli bir parçası olan ve evin kalbi olarak niteleyebileceğimiz mutfak ise, ocak ve bacasıyla birlikte yapılanmıştır. Yemek pişirme, ısınma, toplanma gibi farklı süreçleri simgeleyen mutfak mekanının konut içerisindeki önemi baba ocağı benzetmesiyle de kültürümüzde yer etmiştir. Bu bağlamda, daha önce de bahsedildiği üzere bu bölümde mutfağın geçirdiği dönüşümler ele alınacaktır. Düşeyde yükselmeye başlayan binaların, sınırlı bir alan içerisinde olmaları, kar elde etme düşüncesi ve artan kişisel beğenilerin sebep olduğu genişleyen program ihtiyaçları dolayısıyla sıkışmaya maruz kalan yapı grupları oluşmuştur. Ayrıca, yükselmedeki en önemli faktör olan arsa fiyatlarının artmasıyla tek çatı altında çok sayıda aileyi barındırma isteği, ortaya çıkan mekansal organizasyonların da işlevselliğini geri planda bırakmıştır. Bunun temel nedeni ise mimari beğeniden çok kar elde etme düşüncesinin ön planda tutulması olmuştur. Böylece, 19. yüzyılda ortaya çıkan bu yeni konut tipinde ocak kavramını niteleyen mutfak birimi, küçülerek yapının diğer odaları gibi alelade bir parçası olmaya başlamıştır. Bu yeni yaşam tarzının aile yaşamına da etki etmesiyle, aile bireylerinin işten eve geldiklerinde birlikte zaman geçirdikleri mekanlar da değişim göstermiştir. Salon, oturma odası benzeri mekanlar yapıya eklenmiş, ilerleyen teknolojinin de etkisi ile ısı yalıtımı olan daireler planlanmıştır. Bu tür gelişmelerin etkisiyle mutfak birimi toplanma kavramından sıyrılarak, sadece yemek yapılan ve yiyecekleri muhafaza eden, yani kısa süreli kullanımlara uygun olacak minimal büyüklüklere indirgenmiştir.

Çizelge 6.1.'de, ilk inşa edilen apartmanların içinde yer alan mutfak biriminden günümüz çok katlı konutlarına kadarki büyüklükler incelenmiştir. Bulunduğu konut bloğu içindeki dairede kapladığı alanın yüzdesine göre çubuk grafiği oluşturulmuştur. 1923 yılı öncesinde araştırılan ilk on apartman dairesinde görüldüğü üzere, mutfakların dairelerde %10'un altında alan kapladıkları görülür. Bu oran, erken Cumhuriyet dönemine yaklaştıkça azalarak %5'in de altına düşmeye başlamıştır. İnşa edilen ilk apartman blokları, daha önce var olan ahşap konutların

yıkılması sonrasında mevcut arsalarda inşa edildikleri için, arsanın uygun olmayan zorlu biçimlenmelerine uyum sağlamak zorunda kalmıştır. Bu sebeple, mutfaklar planlarda da görüleceği gibi işveren ve tasarımını üstlenen bireyin isteğinden bağımsız büyüklüklere maruz kalmış olabilir. Cumhuriyetin kurulmasına yakın artan apartman yoğunluklarının Galata ve Pera bölgelerinin geniş ve boş arsalarına kayması veya az da olsa dışına çıkabilmesi dolayısıyla bu apartmanlarda dönemin mekansal anlayışının daha net gözlemlenebildiği söylenebilir. Bu yapılarda ise dikkati çeken mutfağın daire içindeki yüzdesinin azalması olmuştur. Bahsedildiği üzere bu süreç mutfağın, bir ailenin temel ihtiyacı olan yemek gereksinimini giderebilecek ölçüye indirgenmesinden kaynaklanmıştır. Aynı zamanda teknolojinin de gelişmesiyle ocakların ve mutfak gereçlerinin öncesine kıyasla küçülmesi de büyük bir etkidir.

Tabi ki bahsi geçen tüm bu gelişmelerin mekanlara yansımaları dışında kullanıcıların da yeni tercihler içine girmesi söz konusudur. Gereksinimler zamanla farklılaşmış, mekanlar da bu kapsamda değişim göstermiştir. Tüm bu etmenlerin yanında düşünülmesi gereken önemli bir faktör daha vardır. Özellikle 1923 öncesinde Galata ve yakın çevresinin sıkışık dokusu ve bu alanda bulunan apartmanların bazılarının kira konutu olarak inşa edilmesi dolayısıyla mekansal biçimleniş ve oranları etki altında kalmıştır. Ancak, bu dönemde ailelerin geniş gruplar halinde yaşamlarını sürdürdüğü düşünülerek, mekanları mümkün olduğunca geniş tutma çabasının bulunmuşu ifade edilebilir.

Çizelge 6.1. Dönemler arası "Mutfak - Ofis - Kiler" Metrekarelerinin Karşılaştırılması

1923 - 1950 dönem aralığında araştırılan diğer bir on apartman grubundaki mutfak yüzdelinde, Erken Cumhuriyet Dönemi'nin sonlarında yaşanan, mutfaktaki küçülme eğiliminin, 1923-1950 dönem aralığının yarısına kadar devam ettiği görülmektedir. 1930'lu yıllara geldikçe, apartman planlarında halkın yaşam tarzına yakın olarak mutfığa ayrılan mekan büyümeye başlamıştır. Bu süreç 1940'lı yıllara doğru gelindiğinde ise yaşanan büyük bir artışla, konutun %20'ni kaplayacak büyüklüğe ulaşmıştır. Artışa geçmesinin sebepleri, 1930'lu yıllarda Türkiye'ye gelen yabancı mimarların getirdiği yeni tasarım anlayışları, aynı zamanda mimarlık eğitiminin kurumsallaşarak tecrübeli Türk mimarların yetişmesi olabilir. Mimarlığın ve tasarım anlayışının çok yönlü düşünülmesi, yeni teknoloji ile her an geliştirilebilmesi bilincinin kazandırılması ve yeni çıkan mimarlık dergileri ile gazete haberlerinin de etkisiyle yurt dışında olup bitenlerden haberdar olunması bu süreçteki önemli etkenler olmuştur.

Çizelgede görüldüğü üzere, **1950 ile 1980 yılları arası dönemde** çok katlı konutlardaki mutfak birimleri, ofis ve kiler hacimlerini de çevresinde barındırmaya başlamıştır. Aynı zamanda, alt gelir gruplarına yönelik 1950'li yılların başında toplu konutlar ve 1960'lı yıllarda kooperatifleşme yöntemiyle konut alanları oluşmuştur. Bu süreçte geniş aileler yerine çekirdek aileler çoğalmış veya bireysel yaşam tarzına dönmüştür. Her çeşit aile için farklı büyüklükte mekanlar tasarlanır olmuştur. Teknolojide de oldukça ileri düzeylere gelinmiş, aile fertlerinden kadın da piyasada hemen hemen her alanda boy gösterir olmuştur.

Aile yaşamında kadının aktif olarak çalışmasıyla birlikte eve geç saatlerde dönen aile bireylerinin ve tek yaşayan kesimin rağbet gösterdiği hazır gıda piyasası, ürün gamı ve satışlarıyla gün geçtikçe de rekor boyutlara ulaşmıştır. Bu piyasadan yarar sağlayanlar yalnızca çalışmak durumunda olan aileler değildir. Her geçen gün boşanma oranlarının artış göstermesi ve bireyselliğe dönen bir kesimin varlığı ve farklı bölgelere iş veya okumak için giden insanlar da bireysel ve hızlı yaşam şartlarının getirdiği ürün piyasasından faydalanmaktadır. Bahsi geçen tüm bu faktörlerin sonucu olarak, çeşitlenen mekan tipleri 1+1 veya 1+0'a kadar düşüş göstermiştir.

1940'lı yıllarda mutfak alanındaki büyüme, 1950 - 1980 yılları arasında tekrar düşüşe geçmiştir. Mutfak mekanının küçülme nedenlerinin başında, Amerikan mutfak sistemi olarak adlandırdığımız açık plan düzeninin gelmesi ve bu nedenle de mutfak mekanının oldukça minimal boyuta indirgenmesi yer alır. Ancak apartman katlarındaki her bir dairenin büyüklüğü birbiri ile eşit olmadığından, daireler arasındaki mekan büyüklükleri değişebilmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, kat planı üzerinde bulunan diğer bir büyük dairedeki mutfak hacmine geniş bir alan ayrılmış olsa da, apartman daireleri geneli ortalamaya vurulduğunda grafiğe azalan bir yüzde olarak yansdığı görülmektedir. Bu dönemde dikkati çekecek bir diğer konu ise, çok katlı apartman bloklarındaki normal kat planlarına dubleks ve yarı dubleks dairelerin de eklenerek farklı kesimlerin bir araya getirilmesi olmuştur.

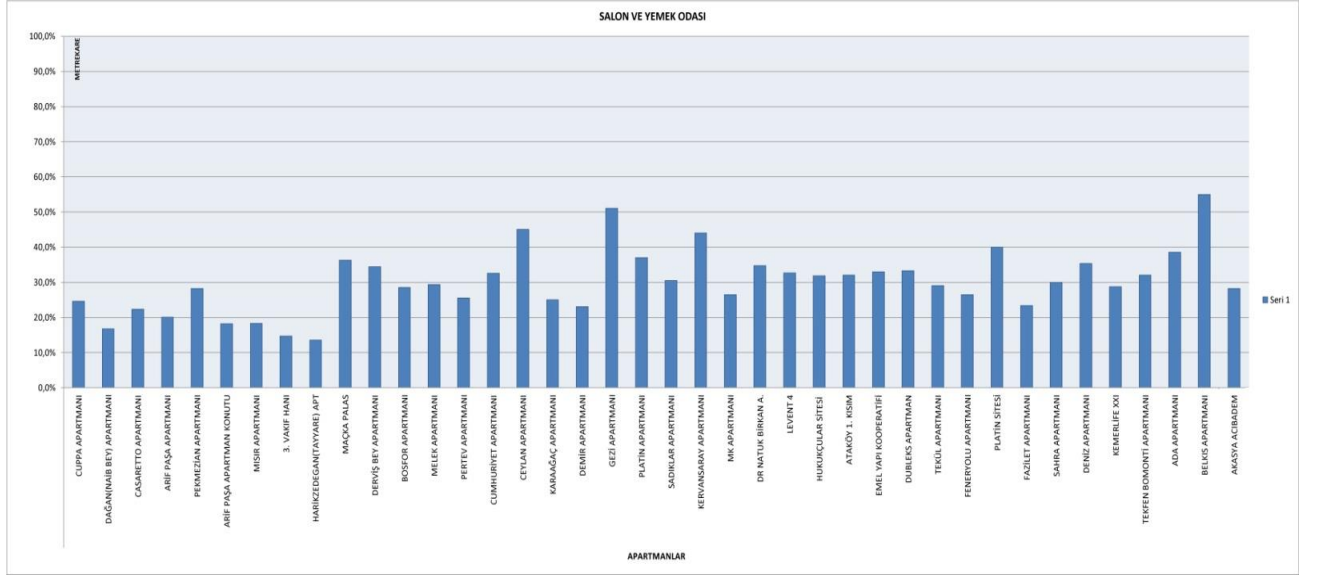
1980 yılı sonrası dönemde incelenen son on apartman dairesinin mutfak-ofis-kiler grafiğindeki durumuna bakıldığında ise, kiler ve ofis birimlerinin artık kullanılmadığı görülmektedir. Hacimsel olarak da büyüyen mutfak biriminin bu dönemde kazandığı nitelik önceki dönemlere göre oldukça farklı bir boyuta ulaşmıştır. Kat planları karma olarak tasarlandığı ve içerisinde açık mutfak planları olduğu halde grafikteki yüzdelerin bir önceki döneme kıyasla fazla olması, büyük dairelerde mutfağın geniş bir hacim kapladığının göstergesidir.

Her çeşit mekan tasarlanırken, içerisinde kullanılacak mobilya ölçüleri hesaba katılarak planlaması yapılır. 21. yüzyıla gelindiğinde mutfak mobilyalarında " kişiye göre mutfak!" kavramı ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılın başlarında mutfak yalnızca bir ihtiyaç mekanı olarak apartman dairesinde yer alırken, günümüze yaklaştıkça kimlik kazanarak kullanıcının karakteri ve beğenisiyle bağdaştırılmıştır. Her çeşit renk, boyut ve tasarım, kişilerin isteğine ve sahip oldukları mekanın ölçülerine bağlı olarak tasarlanabilir boyuta ulaşmıştır. Bireyler, mutfak dolapları ve yemek masasının dışında oturma grupları da ekleyerek mutfağı zaman zaman ailenin bir arada bulunduğu veya tanıdıklarla birlikte vakit harcanan bir mekana dönüştürmeye başlamıştır. Mekanın hacmi yetersiz kaldığında ise, kullanıcının isteğine bağlı olarak, mekanın bitişiğinde yer alan bir diğer odayla birleştirilerek oturma gurubunu da içermeyi hedeflemiştir.

6.2. Salon ve Yemek Odası

Geçmişten günümüze incelediğimiz apartman dairelerindeki konumu dolayısıyla birçok farklılığına şahit olduğumuz salon mekanının, daire genelinde kapladığı hacmi ile de sürekli değişim içerisinde olduğu Çizelge 6.2.'de görülmektedir. Buna neden olarak, apartmanın arazideki biçimlenişi, sirkülasyon alanlarına ayrılan alan veya diğer mekanların daha ön planda tutulması gibi farklı faktörler gösterilebilir. Detaya inildiğinde ise, her bir faktörün hangi dönem aralıklarında daha fazla etkili olduğu konusu, bu mekanın değişim sürecini anlatmada önem kazanmaktadır.

1923 yılı öncesi dönemde inşa edilen ilk on apartman bloğu incelendiğinde, özellikle Galata Bölgesi'nde konumlanan ilk beş apartmanda salon ve yemek odasının ortalama %20 oranında alan kapladığı görülmektedir. Bu apartmanlardaki mutfak ve salon gibi genel kullanım mekanlarının dairelerde kapladığı toplam alanların azlığından da anlaşılacağı gibi, kalan alanın sirkülasyon veya yatak odalarına ayrılmıştır. Bu durum Galata Bölgesi'nin çarpık yerleşiminden veya geleneksel Türk konut tipinin bir ögesi olan sofa kullanımına verilen önemden de kaynaklanıyor olabilir. 20. yüzyılın ilk yıllarında salon ve dahilindeki yemek mekanının büyüklükleri apartmanlar arasında farklı oranlarda seyretmektedir. Çizelge 6.2.'den de görüldüğü üzere Cumhuriyet'in kurulumundan önceki dönemde inşa edilen Harikzedegan Apartmanı (1922) içinde bu mekanlar %15'e yakın bir büyüklük kaplarken, Maçka Palas (1922) %40'a yakın bir orana sahiptir. Bunun nedeni daha önce de değinilen sosyo-ekonomik, politik veya kar amaçlı etkenler olabileceği gibi, farklı gelir gruplarından bireyler için inşa edilmiş olmalarının da önemi büyüktür. Harikzedegan binası, beşinci bölümde ele alınan alan çalışmasından da hatırlanacağı üzere yangından mağdur olan aileler için sosyal konut olarak tasarlanmıştır. Maçka Palas ise Milano saraylarından etkilenilerek yapılan tasarımı ile o dönemde karşısında yer alan İtalya Elçiliği çalışanlarına kiralanmak için tasarlanmıştır. Bu iki yapının içerisinde yaşayacak olan bireylerin farklı kesimlerden olması dolayısıyla aynı sene içerisinde (1922) inşa edilmiş olmalarına rağmen, alt gelir grubu için olanın (Harikzedegan) küçük, üst gelirliler için olanın ise (Maçka Palas) büyük metrekarelere sahip olduğu söylenebilir.

Çizelge 6.2. Dönemler arası "Salon ve Yemek Odası" Metrekarelerinin Karşılaştırılması

1923 - 1950 dönem aralığındaki apartmanlar incelendiğinde, "Salon ve Yemek Odası" hacimlerinin dairede kapladığı alan %30'ların üzerinde bir değerle büyük bir artışa ulaşmıştır. Bu dönemde karşımıza çıkan ve mekanların hacim büyüklüklerini de önemli ölçüde etkileyen faktörlerden biri, daire içerisinde yer alan birimlerin oranlarının birbirine yakın tutulmasıdır. 1923 öncesinde inşa edilen konutların çoğunda olduğu gibi, birçok apartmanda mekanların çoğuna belirgin isimler verilmeden "oda" olarak adlandırılmaları ve benzer ölçülere sahip olmaları ile kullanıcının tercihine bağlı bir işlevlendirmeye olanak tanınmıştır. Ayrıca, çok sayıda apartmanın bitişik nizam olmasından dolayı plan şemalarında yer alan aydınlık avlusu dolayısıyla da mekanlar parçacıl ve ufak ebatlarda bulunmaktadır. Kimi çok katlı konut bloklarının mekan büyüklerinin azalmasıdaki önemli nedenlerden biri ise ısınma problemidir. Dönemin malzeme alanındaki yetersizliği nedeniyle yapı kalitelerinin yüksek kalitelerde seyredememesi, mekanın genişledikçe ısınma oranını da aynı ölçüde azalmaktadır.

1923 ve 1950 yılları arasında inşa edilen apartman grubunda, salon birimi dairenin ortalama %30'unu kaplarken, özellikle 1930 ila 1940 seneleri arasında %50'ye varan oranlarla karşılaşılmaktadır. 1923 yılı öncesine kıyasla, salon ve yemek odası alanlarında büyük bir artış, yaşam şartlarının daha iyiye gitmesinden ve genel

kullanım mekanlarına verilen önemin ön planda tutulmasından kaynaklanmaktadır. Bu süreçte özellikle 1940'lı yıllarda mimarlık alanında giderek zenginleşen entelektüel ortam mimari eğitimdeki gelişmeler ve yabancı mimarların etkileri dolayısıyla tasarlanan mekanlar ve istekler de farklılaşmıştır. Çeşitli denemeler üzerine gidilen bu süreçte aynı sene içerisinde birbirinden oldukça değişik mekanlar tasarlanmıştır. Demir, Gezi ve Platin Apartman'larının aynı dönemde seçilmesinin sebebi de bu farkı daha net gösterebilmektir. Bu apartmanlarda salon ve yemek odasının sırasıyla %20, %50 ve %30 civarında hacim kapladığı görülmektedir.

1923 - 1950 dönem aralığındaki süreçte incelenen apartman yapılarındaki "Salon ve Yemek Odası" hacimlerindeki büyük farklılıklardan sonra, belirlenen bir sonraki dönem olan **1950 - 1980 dönem aralığında**, bu mekanların hemen hemen sabit denebilecek bir ivmeyle devam ettiği görülür. Toplu konut ve kooperatif gibi konut tiplerinin her birinden örneklerin seçilip incelendiği bu dönemde, normal kat planı, dubleks veya yarı dubleks gibi çok sayıda karma veya tekil plan çalışmaları görülmektedir. Her çeşit yapı grubundan örneklerin gösterilmeye çalışıldığı bu süreçte, planlarda yer alan salon hacimleri ortalama %30 alan kaplamaktadır. Bu oran daha önce incelenen mutfak yüzdeleri ile birleştirildiğinde, genel kullanım mekanlarına ayrılan alanın yaklaşık %40 olarak tutulduğu görülmektedir. İncelenen diğer dönemlerden farklı olarak 1950-1980 döneminde çalışma odası, sigara ve hizmetli odası gibi çoğu ortak kullanılan mekan denemelerine de yer verildiği görülür.

"Salon ve Yemek Odası" çizelgesinde **1980 yılı sonrasına gelindiğinde**, ortalama %20 ila %60 aralığında değişen oranlar görülmektedir. Bu dönemde ailelerin eskisi gibi kalabalık gruplar halinde yaşamlarını sürdürmesi veya komşu ve misafir ağırlama alışkanlıkları tükenmekte veya neredeyse kalmamaktadır. Aile bireylerinin büyük kısmı çalışma hayatına sahip olduğundan, evde geçirilen kaliteli zaman hafta sonu gibi kısıtlı sürelerde elde edilebilmektedir. Ancak, orta ve üst gelir grupları için eve alınan mobilyalar birer sergi unsuru ve yaşam konforlarını gösterebilecek bir araç olmaya başlamıştır. Özellikle üst gelir gruplarının konut seçimlerinde statülerini gösterme amacıyla da olsa iç mekan tasarımlarına önem verilmektedir. Sürekli kendini yenileyen mobilya tasarımları ölçek olarak da büyüyerek ve kullanıcıların

zevklerine uygun olarak çeşitlenerek, mekan seçimlerinde etkin hale gelmiştir. Bu bağlamda, salon gibi ana kullanım mekanının daire genelinde geniş yer tutması, tasarım anlayışının ve kişisel beğenilerin değişimine sebebiyet gösterebilir. Geniş salon tutumu, diğer mekanlarla ilişkisi ve modern duruşu ile dikkati çeken Platin Sitesi'nin (1993) kat planı bu içerikte incelenebilir. Bunun dışında ise tez kapsamında yemek bölümü ile birlikte ele aldığımız salon mekanının, 1+1 veya stüdyo dairelerdeki açık mutfağın bulunduğu hacmin küçük olması ve bu sayede genel hacmin dairenin büyük bir kısmını kaplaması dolayısıyla büyük bir yüzdelik dilime sahip olduğu görülmektedir. Buna örnek olarak da Belkıs Apartmanı (2011) gösterilebilir. Günümüzde bir daire satın alınmak istendiğinde, her gelir grubundan ailenin yaşam tarzı, konforu ve tercihinine göre seçenek sunulsa da, salon birimine verilen önem anlam kazandığından, sürecin başında olduğu gibi salon ve yemek odaları dairenin %20'lik diliminden alta hiç düşmemektedir. Bu gelişim dahi salon biriminin diğer mekanlarla ilişkisine verilen önemi pekiştirmektedir.

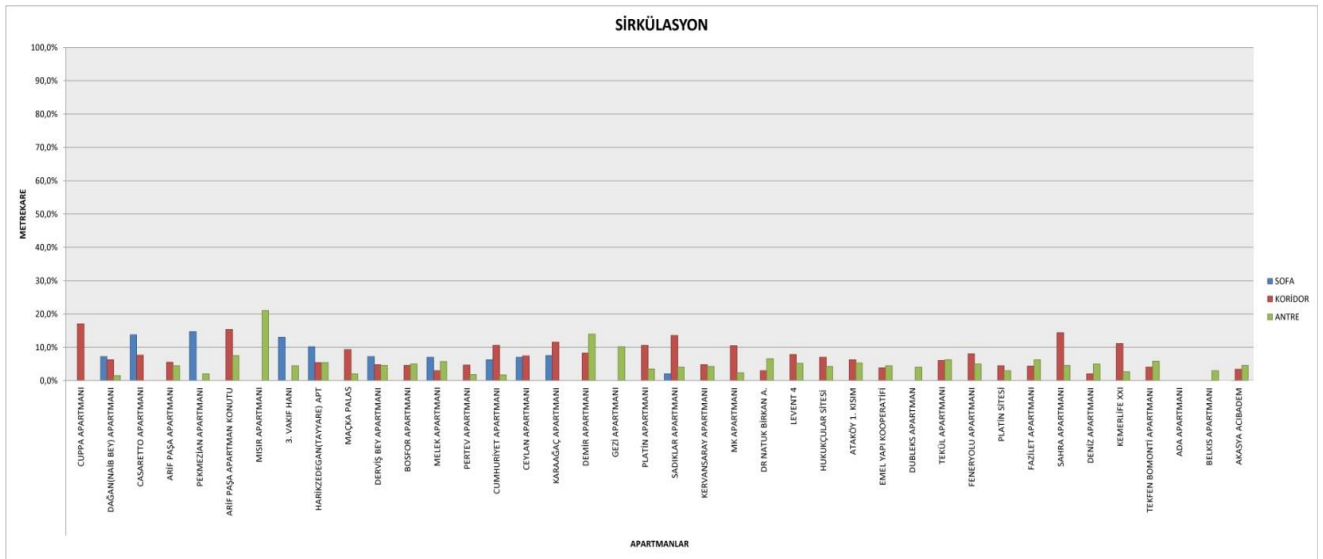
6.3. Sirkülasyon Hacimleri

Sofa, koridor ve antre olarak ele aldığımız sirkülasyon alanlarının mekan içerisindeki dağılımı ve ilişkisi hakkında yapılan genel yorumların neticesinde, daire içerisindeki kapladıkları alanları da grafik üzerinden inceleyerek geçirdikleri değişim sürecini desteklemek amaçlanmaktadır. Diğer birimlerde de ele aldığımız bu sistem ile mekanlara verilen önem ve ihtiyaç sırasının; gelişen teknoloji ve değişen kültürel değerler gibi faktörler doğrultusunda nasıl şekillendiği daha net algılanacaktır.

Çizelge 6.3. 'de 1890'dan 1940'lı yıllara kadar sofanın varlığını koruduğunu net olarak görülebilmektedir. Özellikle **1923 yılı öncesi dönem** incelendiğinde, 19. yüzyıldan Cumhuriyet'in ilanına kadar geçen süreçte sofa, konutun ortalama %10 ile %30'u arasında bir alanı kaplamaktadır. Geleneksel Türk konut tipolojisinden de aşına olduğumuz sofa kavramının, kültürümüzün bir yansıması olarak apartman dairelerinde uzun seneler varlığını sürdürme çabası, bireylerin geleneklerle yaşama ve yaşatma isteğini de göstermektedir. Sofa ile birlikte koridor ve antre alanları da konut içerisinde mekanlar arası bağlantıyı sağlayan birimlerdir. Özellikle ilk apartman bloklarının biçimlenişleri dolayısıyla planlanan uzun koridor hatları

üzerinden mekanlara ulaşımın düşünülmesiyle toplamda %20'ye varan bir hacmi kapladıkları görülmektedir.

Tezde belirlenen **1923'ten 1950'ye kadarki dönemde** sofaya ayrılan hacim küçülmüştür. Geçtiğimiz aşamada incelediğimiz salon mekanına ayrılan alanın büyük artış gösterdiği bu süreçte, sirkülasyon alanlarının daha dengede tutulmaya çalışıldığı görülmektedir. 1940'tan sonra hemen hemen hiç karşılaşmadığımız sofa alanı, yerini ağırlıklı olarak koridorun ve devamında antrenin de yer aldığı ikili bir sirkülasyon düzenine bırakmıştır. 1923 - 1950 yılları arasında modern mimarinin kente ve konut yapılarına olan etkisi daha net görülmeye başlanmış ve Batılılaşma eğilimi ile birlikte değişen yaşam şartları, iç mekanda bir takım mekanların eksilmesine ve yerlerine farklı mekanların türemesine sebep olmuştur. Bu değişim sürecinde varlığını koruyan mekanların da formunda farklılıklar gözlenebilmektedir. Örneğin dönemin ortasından sonlarına doğru geçen süreçte inşa edilen yapıların çoğunda koridora ayrılan alanda büyük bir artış vardır. Bunun en önemli nedenlerinden biri, taban alanı küçülen yapılarda önerilen mekanların, koridor hattı üzerinde parçacıl bir biçimde ard arda sıralanmak durumunda kalmasından kaynaklanmıştır. Bu sayede uzun koridor alanları oluşmaktadır. Ayrıca, dönemin sonlarına doğru varlığını kaybeden "sofa" hacmi yerine "antre"nin büyümeye başladığı ve %20'ye yaklaşan bir orana eriştiği görülmektedir. Bu durum bize eksilen her mekanın bıraktığı boşluğu mevcut hacimlerin dengelediğini gödrtmektedir.

Çizelge 6.3. Dönemler arası "Sirkülasyon" Metrekarelerinin Karşılaştırılması

1950 ile 1980 aralığındaki dönemde, çok katlı konut yapıları kentin büyük bir bölümünü kaplamaya devam etmiştir. Modern mimarlık anlayışının etkisiyle inşa edilen yüksek konutların plan tipleri de değişim göstererek farklı kullanıcıların yaşam tarzlarına hitap etmeye başlamıştır. Mekan ilişkileri ve büyüklüklerinde yaşanan değişimler arasındaki sirkülasyon hacimlerinden antre, konuttaki dengesini daima birbirine yakın oranlarda (ortalama %10) tutmayı başarırken, bu dönem aralığında sofa varlığını çoktan yitirmiş, koridor ise bir önceki döneme göre küçülüp ivmesini korumuştur. Çok katlı konuta ek olarak, alt gelir gruplarının barınma olanaklarını arttırmak için toplu konut ve kooperatifleşme denemelerinin başlamasıyla, küçük tutulan daire metrekarelerinin de etkisiyle koridor ve antre alanları %10'un altına inmiştir. Bu dönem kapsamında şimdiye kadar incelediğimiz grafiklerde, 1950-1980 aralığındaki apartmanların sahip olduğu mekanların yüzdeleri diğer dönemlere geçişlerde değişim gösterse de kendi içlerinde çok dengeli ilerlemektedir. Diğer dönemlerde karşılaşmadığımız bu süreç, bulunduğumuz dönem aralığının mekansal yapısının belirli bir sistematığe oturtulmuş olabileceğini göstermektedir. Özellikle 1950 yılından sonra mekanların nitelik kazanmaya başladığı ve teknolojiyle birlikte kişisel tasarım kararlarının ön plana çıkarak belirli düşüncelerin netleştirildiği söylenebilir. Bu bağlamda düşünüldüğünde ise görülmektedir ki, gerek salon gerekse sirkülasyon alanlarında olsun mimarların kafasında mekansal bağlamda belli bir mekansal ilişki oluşmaya başlamıştır.

1980 yılı sonrasında farklı dönemlerden seçilen apartmanların ilk yarısında, dengelerin bozulmadığı ve %10'un altında tutulan bir hacim kapladıkları görülürken, 21. yüzyıla gelindiğinde, koridor alanı aralarından sıyrılarak %10'luk bir dilimin üzerine çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde daha çok kent çeperlerine yayılmaya başlayan apartmanlaşma eğilimi, özellikle orta ve üst gelir grupların konutlarında geniş daireleri bünyesinde barındırsa da, mekan ilişkilerindeki genel ve özel mekanların ayrımı korunmaktadır. İlk dönem yapılarından günümüze kadar ulaşan ve geleneklerimizin bir parçası olan mahremiyet kavramı sonucunda, hemen hemen tüm yapılarda yatak odalarının arka cepheye doğru uzanan bir koridor üzerine sıralanmasını sağlamıştır. Bu kurguyla doğru orantılı olarak ise, odalar büyüdükçe uzaklık artmaktadır. Bir diğer önemli unsur da daire formlarının dikdörtgen olması

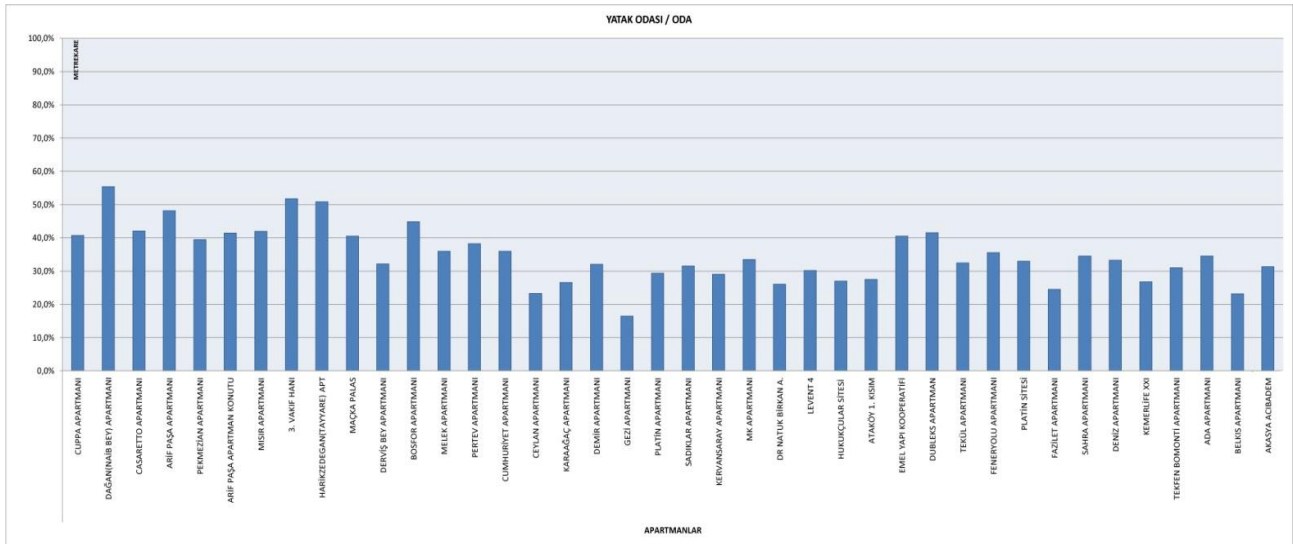
ve girişlerin kısa kenara yakın bir alandan içeri alınmasıdır. Bu planlama düzeni, mekan biçimlenişindeki sirkülasyon alanlarının metrekaresini arttırmaktadır.

6.4. Yatak Odası

Özel kullanım mekanı olan yatak odasının, plan şeması üzerindeki yerleşimi her dönemde özelleşmiş alanı koruma duygusu göz önünde bulundurularak tasarlanmıştır. Geleneksel Türk konutlarından aşına olduğumuz bu ayırım, apartman dairesi içerisinde ele alındığında sirkülasyon alanları veya mutfaktan açılan ikinci bir servis çıkışı aracılığıyla gerçekleşmiştir. Özellikle büyük dairelerde, genellikle bir koridor üzerine dizilmiş olarak karşımıza çıkan yatak odaları konut planlarının büyük bir kısmını kaplamaktadır.

Çizelge 6.4.'de **1923 yılı öncesi dönemde** (Cumhuriyet'in ilanından önce) inşa edilen on apartman bloğunu incelediğimizde, dairelerin %40 ile %60 arasında bir bölümünü yatak odalarının kapladığı görülmektedir. Bu dönemde inşa edilen apartman bloklarının planlarında karşılaştığımız durum, bir çok mekanın "oda" olarak adlandırılması ve en önemlisi ise boyutlarının birbirine yakın olması dolayısıyla yatak odalarının dairede kapladıkları hacmin büyük olmasıdır. Türkiye'nin birçok bölgesinde incelenen geleneksel konutlarda kalabalık aile grupları şeklinde yaşam sürüldüğünden bir evde birden fazla "oda"nın yer alması durumu, kullanıcıların isteğine bağlı olarak gerekirse tüm mekanların yatak odası veya başka bir işlevle kullanılabilme olanağını sağlamaktadır. Salon, mutfak ve ıslak hacimleri ayırdığımızda, ana kullanım mekanı olan salonla hemen hemen eşdeğer büyüklüklerdeki odaların toplamının yaklaşık %60'lık bir alan kaplaması, kimliklerini tam anlamıyla kazanamamış mekanların varlığı yüzünden olağan karşılanabilir. Normal şartlarda da yatak odalarının dairenin büyük bir çoğunluğunu kaplaması anlaşılabilir bir durumdur. Fakat döneminin en önemli yapılarından olan Doğan Apartmanı'nın plan işleyişi üzerinden bir örnek vermek gerekirse; salon ve yemek bölümü birleşiminin %20'nin altında kalması, yatak odalarının ise %60'a yaklaşan bir oranla karşımıza çıkması durumu günümüzde kullanılan mekansal ilişkilerin değişiminin daha net algılanmasını sağlamaktadır.

1923 - 1950 dönem aralığında, 1923 yılından 1940'lı yıllara kadarki sürece baktığımızda %10 ile %50 arasında değişim gösteren çok sayıda farklı yatak odası oranı görülmektedir. İncelediğimiz diğer mekanlarda da aynı değişimlerin bu dönem aralığında karşımıza çıkması, mekansal ilişki, kültürel değer ve kişisel beğenilerin bir arada düşünölmeye çalışıldığını göstermektedir. Bu dönem aralığında modern mimarlığın etkisi de kentte yoğun bir biçimde yaşanmakta ve "yeni mimari" (modern mimari) anlayışını yansıtmaya çabaları ile çok farklı konut tipleri türetilmektedir. Bu bağlamda, incelenen apartmanların her birindeki mekanların oranlarında yaşanan tutarsızlıklar bu geçiş sürecini yansıtmaktadır.

Çizelge 6.4. Dönemler arası "Yatak Odası" Metrekarelerinin Karşılaştırılması

1950-1980 dönem aralığına baktığımızda, 1950'li yıllarla birlikte çok partili döneme geçişin yaşanması, ve özel girişimcilerin önünün açılması gibi etkenlerle birlikte apartman sayısında ciddi bir artış görölmüştür. Takip eden süreçlerde ise toplu konut, kat mülkiyeti ve kooperatif kanunlarıyla sektörün gelişimi hız kazanmış ve bu durum mekansal organizasyonlara da etki ederek bir önceki dönemin aksine belirli bir sistemde, birbirine benzer şema ve oranlarla mekan ilişkileri gerçekleşir olmuştur. Bu denge, çizelgede yer alan 1950 ile 1980 seneleri arasında okunabilmektedir. Bu dönemde ayrıca gelişen haberleşme ve iletişim sektöründeki yeniliklerle, Batı'ya olan eğilimi hızlandıracak yabancı kaynaklara rahatlıkla ulaşılmaya başlanmıştır. Gelişen teknolojinin sağladığı olanakları en iyi şekilde

görmelerini ve esinlenmelerini sağlayan bu kaynaklar sayesinde, Türk mimarlarının da zihinlerinde belirli bir mekan formu türemeye başlamıştır. Bu nedenledir ki 1950-1980 dönemindeki apartmanlarda yer alan hacimler, birbirine benzer oranlarda seyreden mekanları içerisinde barındırmaktadır.

1950-1980 dönem aralığındaki apartmanların yüzdeleri incelendiğinde, benzer zaman diliminde salon biriminin tek başına kapladığı yüzde ile yatak odalarının yerleştiği toplam alanın birbirlerine çok yakın oranlarda seyrettiği görülmektedir. Birinin tekil bir birim olması, diğerinin ise birkaç mekandan oluşması durumu, salon hacminin geçmişe kıyasla ne kadar genişlediğini anlamamıza yardımcı olur. Salon hacminin genişlemesi ile birlikte yatak odası mekanı da ortalama ölçülere düşmüştür.

1980 sonrası dönemde yatak odasının konutta kapladığı alanda yaklaşık %10'luk bir artış yaşanmaya başlamıştır. Grafik 6.4.'de günümüz son dönem apartman bloklarında, yatak odasının daire genelinde kapladığı alanın, %30 ile %40 aralığında birbirine yakın oranlarda seyrettiği görülmektedir. Bu çıkarım üzerinden düşünüldüğünde, 1923 yılı öncesinde bu oranın %60'larda seyretmesinin en önemli nedeninin mekansal fonksiyonların belirlenmemiş olmasıdır. Ancak, bu dönem kapsamında incelenen yüzdelerin yarı yarıya düşmüş olması, her bir birimin kendi kimliğini kazanıp daire içindeki yerlerinin de belirgin bir hal almasıyla ilgilidir. 1923 yılı öncesinde salon, yemek odası, yatak odası gibi her mekanı kapsayan "oda" ismi %60'lık dilimi oluştururken, 1980 yılı sonrasında yalnızca "yatak odası" adı altında %40'a yaklaşan bir oranı yakalamak bu mekana ayrılan alanın hiç de az olmadığını göstermektedir. %40'a yaklaşan metrekarelerin bu denli genişlemesinin bir payı da, ebeveyn yatak odalarına giyinme alanlarının da eklenmiş olmasıdır. Yatak odasının metrekaresine dahil ettiğimiz bu alan, kullanıcıya kazandırdığı konfor dolayısıyla çok sayıda konut bloğunda yer almıştır. Daha önce de dile getirildiği üzere, mekanların zamanla nitelik kazanarak varlıklarını sürdürmesi ve bu bağlamda belirli bir mekansal ilişki şemalarının oluşması, grafikte algıladığımız dengeyi savunur niteliktedir.

Kapitalist düzenin bir parçası olarak her geçen gün türeyen yeni arayışlar üzerine farklı tasarım mobilya ve malzemeler piyasaya sürülmektedir. Geçmişte ürünü

işleyen ustanın yeteneği kapsamında birkaç çeşit üzerinden satışı yapılan ve belirli bir ölçekte üretilen mobilyalar, günümüzde gelişen ürün gamları ve olanaklar sayesinde kullanıcıların hayal dünyasını genişleterek sahip oldukları veya olacakları daire planlamasını etkiler boyutlara ulaştırmıştır. İncelenen kat planlarındaki mekan çeşitliliğinin önemli nedenlerinden biri de budur. Ayrıca, modernizmle süregelen değişimler ve etkisini gösteren akımlarla, konut birimleri her geçen gün değişim içerisine girmiş, bu bağlamda ilk dönem konutlarındaki mekansal kullanım ve iç mekan tasarımında varlığını çok net belli eden kültürel değerler, günümüzün modern yaşayış tarzında bastırılan bir olgu olmuştur. Bunun sonucunda ise kültürel değerlere rastlanmayan mekan ilişkilerine sahip dairelerde yaşamak için kullanıcıların aradığı kriterler, mekan büyüklükleri ve çok katlı konutların yakın çevresinin sahip olduğu olanaklarla sınırlı kalmaya başlamıştır.

6.5. Islak Hacimler

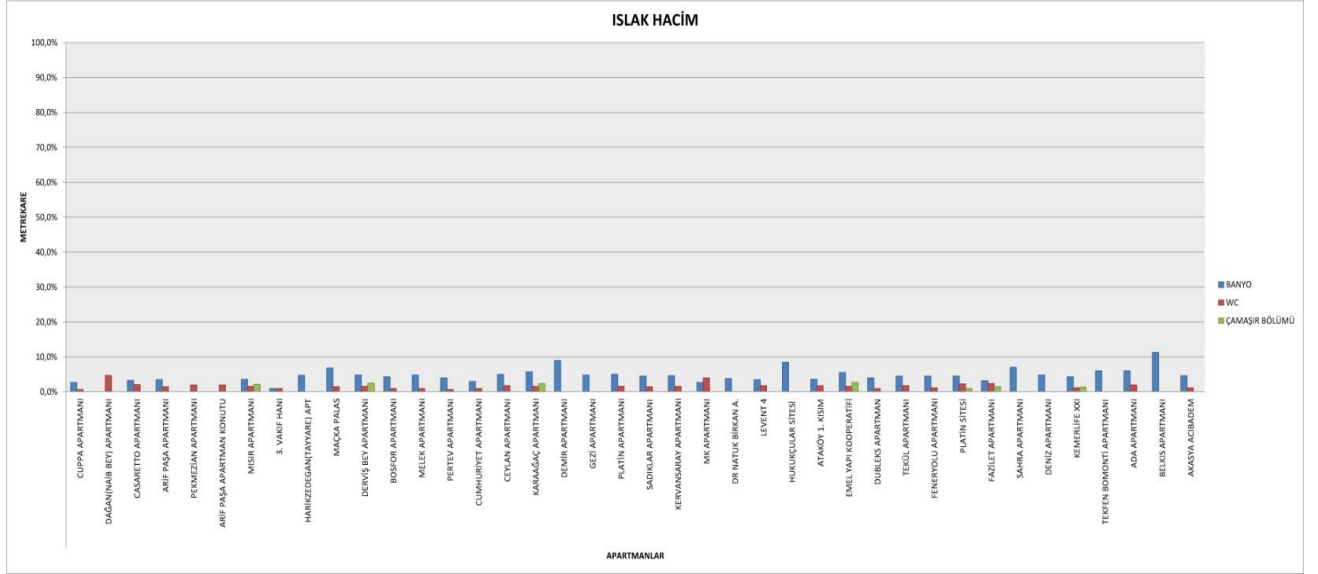
1923 öncesi dönemde, şehrin altyapı yetersizlikleri dolayısıyla konutların dışında yer alan tuvalet ve duş hacimleri uzun yıllar konutların içerisine dahil edilmemiştir. Konuta yakın bir bölgede açılan çukur üzerine yapılan bir birimle giderilen ihtiyaçlar, bir süre sonra vakumlu bir sistemle çekilerek bölgeden uzak bir alana götürülmüştür. Caddeler, yollar, binalar, konut ve yeşil alanlarla oluşmaya başlayan kent dokusu, alt yapı açısından da gelişmeye başladıkça yaşayan bir organizma haline gelmiştir.

Konutların düşeyde yükselmesiyle oluşan çok katlı bloklar, ilk etapta gelişmişliğin bir göstergesi olarak algılansa da, her katta ıslak hacimleri barındıran bir sistem olarak planlanmamıştır. Bir zamanlar İngiltere'de görülen ve Galata-Pera Bölgesi'ndeki ilk apartman bloklarının bir kısmında da karşılaştığımız kira konutu kavramı ıslak hacimler açısından farklı bir yaklaşım sergilemektedir. Bu yaklaşımda, tüm dairelerin tek bir ıslak hacmi kullandığı yapı ünitelerine rastlanmaktadır. Yatay yerleşim düzenindeki tekil konutların sahip olduğu ıslak alanların, düşeyde yükselerek birçok daireyi içerisinde barındıran sisteme geçildiğinde, ihtiyacın zemin katta yer alan tek bir tuvaletten sağlanması durumu ilginçtir. Hastalık ve zor yaşam

şartlarını da beraberinde getiren bu koşulların problemlerini içinde barındıran, 1923 öncesi dönemde incelenen on apartmandan bazılarında önemli bir ayrıntı dikkati çekmektedir. Bu apartman dairelerinin plan şemalarında yer almayan tuvaletlerin, daha sonraki süreçte kolaylıkla dahil edilmesini sağlayacak bir düzenle oluşturulması ile bu konutlar kolaylıkla dönüştürülebilmiştir. Çizelge 6.5.'deki bu döneme ait grafik yüzdeleri gözlemlediğimizde, yüksek oranla %5'lik bir dilimin altında seyreden tuvalet ve banyo hacimleri olduğu görülmektedir. Banyonun her apartman dairesinde karşımıza çıkmadığı ve çamaşır için ayrılan bir bölüm de bulunmadığı söylenebilir.

1923-1950 dönem aralığına gelindiğinde ise, kat planlarının her birinde banyo biriminin dahil edildiği görülmektedir. Günümüze kadarki süreç içerisinde incelenen çok katlı konutlarda küçük de olsa birer tuvalet hacmi yer almaktadır. Bu mekan genelde, banyonun yanında ikinci bir alternatif olarak konumlanmıştır. Bu dönemde karşılaştığımız bir başka tasarım kriteri de, koridor üzerinden tuvalete girmeden ayrılan ikinci bir ara holün bulunmasıdır. Bu bölgede kimi zaman çamaşır makinesi veya dolap gibi öğeler yer alırken, bazı konutlarda da lavabo yer almaktadır. Bu sayede yalnızca lavaboyu kullanan ev sahibi veya misafirin, tuvaleti işgal etmemesi sağlanmış, aynı zamanda oluşabilecek koku problemini engelleyici bir tampon bölge oluşturulmuştur.

1923 - 1950 döneminden itibaren inşa edilen apartman dairelerinde görmeye başlayan çamaşır odaları, özellikle **1950 ve 1980 yılları arasında** daire planlarından kopmaya başlamıştır. Bunun sebebi ise apartmanların çatı katlarında veya kimi konutların da bodrumunda bulunmaya başlayan çamaşır odalarının, apartman sakinlerinin ihtiyacını karşılamasıdır. 1950-1980 dönem apartmanlarının çoğunda karşılaşılan bu düzen, çok katlı konut yaşamına getirilmek istenen konformist bir yaklaşımın ürünüdür. Orta ve üst gelir grubuna ait olan bu sistemdeki konutların birçoğunda hizmetliler çalıştığından, konut dışında tasarlanan bu düzen kullanıcılara problem çıkarmamıştır. Öte yandan bu dönemde de banyo ve tuvaletin her ikine de rastlanmaktadır. Çizelge 6.5.'de de görüleceği üzere son dönem apartmanları dışındaki ilk üç dönemde, banyo ve tuvalet hacimlerinin belirli ortalama ilerlemesi bu mekanların büyüklerinin kullanıcı ihtiyacına cevap verebildiğini göstermektedir.

Çizelge 6.5. Dönemler arası "**Islak Hacim**" Metrekarelerinin Karşılaştırılması

1980 sonrası dönemde ve az da olsa öncesinde inşa edilen birkaç apartman bloğunda banyonun birden fazla sayıda, ebeveyn yatak odası, misafir odası veya hizmetli odası bitişiğinde ayrı bir ıslak hacim olarak tasarlandığı görülür. Daha önceleri ıslak hacmin hizmetli odasında da tasarlanmasıyla, hizmetli aile bireylerinden ayrılmıştır. Günümüzde ise konforlu bir yaşam sunma gayesiyle yatak odalarında yer almaya başlamıştır. Yaşam standartlarının yükseldiği ve beklentilerin her geçen gün arttığı günümüz konutlarında banyo hacimlerinin metrekare olarak artış göstermesinin sebeplerinden bir diğeri de jakuzi, sauna, geniş lavabo veya bazen birden fazla duş yeri talebinin duyulmaya başlaması olarak ifade edilebilir. Bu nedenle günümüz çok katlı konutlarına doğru geldiğimizde, yaşanan arz talep ilişkisinin bir unsuru olarak ıslak hacimlerin toplam metrekaresinde artış yaşanmaya başlamıştır.

2000'li yıllarda tasarlanan apartmanların birçoğunun koridor hattı üzerinde, doğrultuyu bozmadan duvarın içe doğru çekilmesiyle açılan boşluğa yerleştirilen geniş dolaplara çamaşır makinesi gibi gereçleri koyabilme alternatifi geliştirilmiştir. Günümüzde inşa edilen çok katlı konutların hemen hemen hepsinde bu sistem hala kullanılmaktadır.

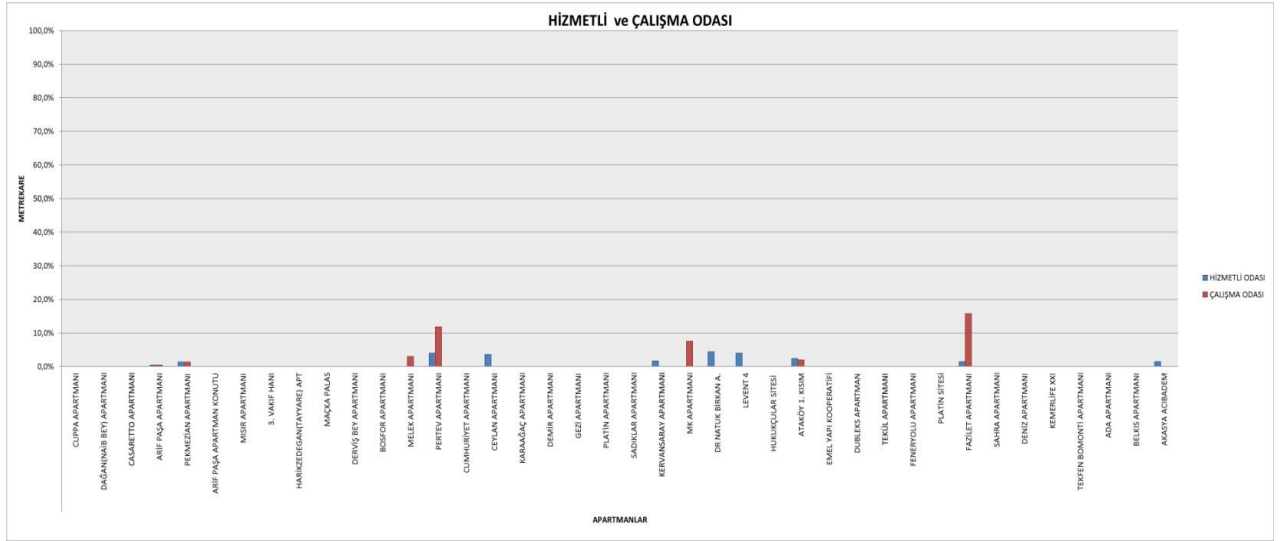
6.6. Hizmetli ve Çalışma Odası

1923 yılı öncesindeki ilk dönem apartmanlarında, çok katlı konut formuna ilk geçiş yapan yapılar olarak mekansal gereksinimler tam anlamıyla plana entegre edilmemiştir. Bu durumun bir diğer sebebi ise, İstanbul kent merkezinde daha evvel oluşmuş bir doku içerisine (Galata-Pera) yerleşmeye çalışan apartmanların yeterli metrekareye sahip olamamasıdır. Bu bağlamda, Çizelge 6.6'da da görüldüğü üzere yabancı ve Levanten aileler tarafından inşa edilen ve Batı'nın etkisini yansıtan bu yapılarda birkaç tane örnek dışında (ki onlar da kendi kimliğini yansıtamayan "arada" mekanlardır) hizmetli veya çalışma odasına rastlanmamaktadır.

1923-1950 dönem aralığında geliştirilmeye çalışılan yeni konut formlarının mekana etkileri büyük olmuştur. Hizmetli odası, çalışma odası, sandık odası veya sigara odası gibi mekanlar, apartman planlarının incelendiği bu geniş süreç kapsamında konuta dahil olan birimlerdenidir. Bunlardan hizmetli odası ilk planlandığı süreçten itibaren sahip olduğu ismin gerektirdiği biçimde kullanım sunmaktadır. Bu cümleyle anlatılmak istenen mekanın kimliğini kazanmış olduğu ve kendi fonksiyonu dahilinde hizmet veriyor olmasıdır. Mutfağa ve dairede yer alan genel hacimlere yakın biçimde konumlanan bu mekan, evde çalışan hizmetliler için oluşturulan minimal odalardandır. Mutfakla bir arada incelediğimiz kiler mekanı da kimi apartman dairelerinde, kullanıcı tarafından hizmetlilere ayrılan bir bölüm olarak işlev vermektedir. Fakat yapılış amacına uygun olarak ayrı bir grafik dahilinde, mutfak ile birlikte ele alınmıştır. Çalışma ve sandık odası olarak adlandırılan diğer mekanlar ise dairelerde 1950 senesi öncesine kadar kullanım amaçlarından farklı bir biçimde hizmet etmiştir.

1950 - 1980 dönem aralığını incelediğimizde ise, hizmetli odasının konutlarda kullanımının oldukça yaygınlaştığı görülür. Çalışma odası mekanı ise hacmini küçülterek, bir önceki dönem aralığındaki gibi az sayıda varlığını sürdürmektedir. Ancak sahip olduğu fonksiyondan farklı bir işlevde kullanılması, dönem apartmanlarının bir kısmında hala görülmektedir. Pertev Apartmanı'nda en iyi örneğini gördüğümüz bu düzende, "çalışma odası" birimi bir nevi sofa olarak kullanılmıştır. Merkezde olması dolayısıyla diğer mekanlar arasında geçişleri

sağlayan bu hacim işlevselliğiyle dairenin %10'luk bir diliminden fazla alan kaplamaktadır. Çizelge 6.6.'da görüldüğü üzere, her dönem aralığında sayısal olarak hizmetli odasının çalışma odasından daha çok kullanıldığı söylenebilir. Az da olsa varlığını geniş metrekareler ile gösteren çalışma odası mekanı, planlarda ismen yer etmese de, kullanıcının gereksinimine bağlı olarak dairede bulunan odalardan birini çalışma alanına dönüştürmesiyle konuta dahil edilmektedir. Bu tarz birimler mekansal bir ihtiyaç olarak herhangi sabit bir sisteme ihtiyaç duymayan bir hacim olması dolayısıyla, genelde kullanıcının tercihine kolaylıkla uyum sağlayarak eklenilebilen hacimlerdir. Tabii ki istisnaların olduğu da unutulmamalıdır.

Çizelge 6.6. Dönemler arası "**Hizmetli ve Çalışma Odası**" Metrekarelerinin Karşılaştırılması

1980 yılı sonrası dönem kapsamında yer alan ve 20. yüzyılın sonunda inşa edilen Fazilet Apartmanı'nın plan düzeni incelendiğinde ise kitaplık ve bitişiğinde bulunan çalışma odası mekanının, dairenin %20 'ye yakın bir alanını kapladığı görülmektedir. Plan tasarımında yer alan bu birimler bilinçli olarak ve kendi mekan kimliğini yansıtacak nitelikte, genel hacimler ile birlikte konumlandırılmıştır. Bu dönemde artık mekanların kimliksiz olması diye bir problemi yoktur. Konut kavramında yaşanan uzun değişim süreci kapsamında türetilen çok sayıda plan şemasının sonucunda kullanıcıların gereksinimlerinin neler olduğu artık anlaşılmiş ve bu faktörler doğrultusunda, çeşitli mekansal ilişkiler oluşturulmaya başlanmıştır.

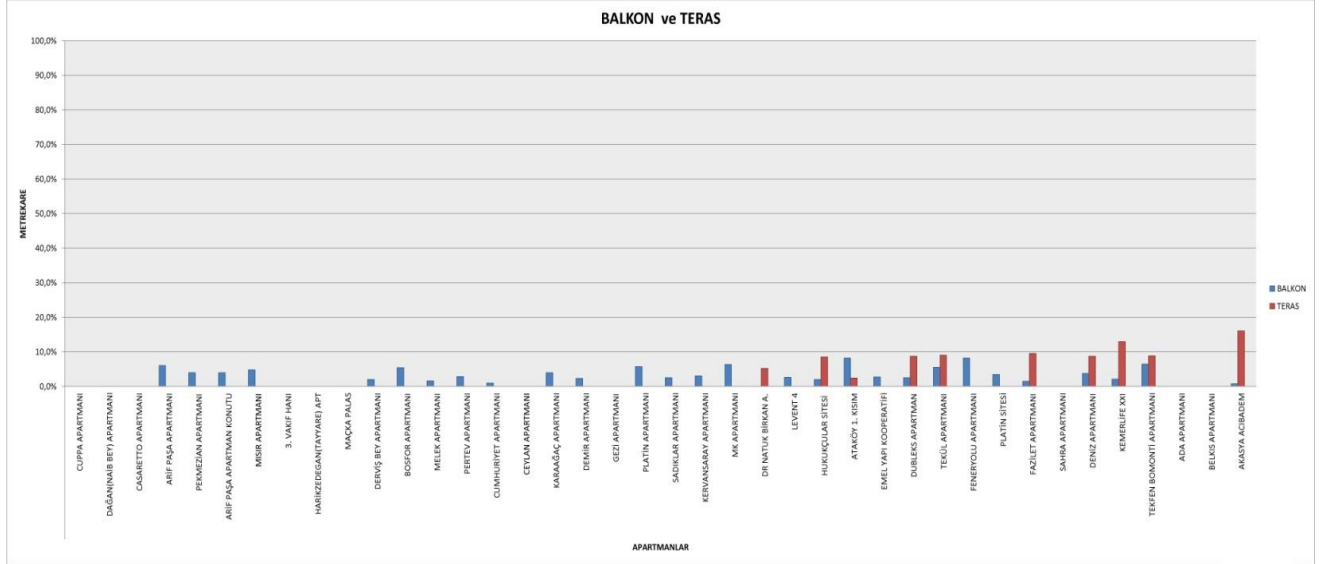
6.7. Balkon ve Teras

1923 yılı öncesinde Galata ve Pera bölgesinde başlayan ve yakın çevresinde yayılarak kenti saran apartman dokusunun, daha önce var olan konut bloklarının yerine inşa edilmiş veya değer kazanan arsalar üzerinde çoğu bitişik nizam şeklinde oluşturulduğundan bahsedilmiştir. Bu yapı formu bağlamında, ilk dönem aralığında seçtiğimiz on apartmanın yaklaşık yarısında balkona yer verilebildiği ve bunların da metrekarelerinin küçük olduğu görülmektedir. Kültür ve yaşam koşullarının da etkisinin olduğu bu planlamada daireden dışa açılan balkonlardan ziyade sokağa çıkımlar oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Bunun nedeni ise, inşa edilen yapı "modern mimarinin" bir göstergesi olsa da, ilk etapta geleneksel Türk konut formunun kullanıcıya sunduğu olgulardan kolayca vazgeçememesi olabilir. Bir başka neden ise iç mekanı büyük tutmak amacıyla, balkon yaparak iç mekan alanının sınırlandırmasını engellemektir.

1923-1950 aralığındaki dönem süresince sıkça rastladığımız ve bir gereksinim olarak gündeme gelen balkon, daire planlarında kendini göstermeye başlamıştır. Çizelge 6.7.'de de görüldüğü gibi %10'a yaklaşan değerlerle, balkonların zaman içinde çok sayıda apartman dairesine dahil olmaya başlaması, kullanıcıların yaşam standartlarındaki ve konutlarda yaşanan değişimleri ortaya çıkarmaktadır.

1950-1980 dönem aralığına gelindiğinde ise balkon kullanımına ek olarak geniş teraslar kullanılmaya başlamıştır. Kent betonlaştıkça ve insanların nefes alabilecekleri alanlar kalmadıkça, yatayda bulunamayan "doğa özlemi" düzeyde aranmıştır. Kat bahçesi kavramı da bu bağlamda oluşmuştur. İnsanlar şehir dokusu içerisinde yeşil alanın varlığını unutmaya başladıkça kent merkezlerinden uzaklaşma arzusu doğmuştur. Üst ve orta gelir grupları kent çeperlerine yayılarak, geniş teras ve bahçesi bulunan konut bloklarında yaşamayı tercih etmeye başlamıştır. Bu sürecin devamında da üst gelirli grupları için banliyö tarzı yerleşmeler gelişmiş, bu alanlar içerisinde yeşil alanlar, yürüyüş yolları, yapay doğa gibi yeşille ilişkisi kurulabilecek bilimum şartlar sağlanmıştır.

Çizelge 6.7'de 1950-1980 yılları arasında balkon ve terasların dairede kapladıkları toplam alan %20'lere kadar ulaşmıştır.

Çizelge 6.7. Dönemler arası "**Balkon ve Teras**" Metrekarelerinin Karşılaştırılması

1980 sonrası döneme gelindiğinde, inşa edilen apartman bloklarındaki plan şemalarında sadece teras kullanımının %20'lere yaklaştığı yapılar gözlemlenmektedir. Özellikle rezidans gibi çok katlı blokların kat planlarında sunulan alternatiflerde, 1+1 dairelerde dahi geniş alana yayılmış ve içerisinde minik bir havuzun da yer aldığı opsiyonlar bulunmaktadır. Bunun yanında yüksek katlarda ortak kat bahçeleri tasarlanarak bireyselliğe dönüşen yaşam biçimini bir nebze olsun değiştiren bir sistem tasarlanmaktadır. Mahalle ortamında yakın komşuluk ilişkileri ile büyüme şansının olduğu bölgeler, günümüzde çok az sayıda bulunmakta ve bunlar da alt gelir grubuna hitap etmektedir. Bir gereksinim olan yeşil veya boş alanların betonlaşan kent dokusu içerisindeki yokluğu, grafikten okunduğu üzere konut planlarında her geçen gün balkon ve terasların genişletilmesi gereksinimi doğurmuştur.

Kullanıcıların ihtiyaç ve konforuna göre her geçen gün gelişen konut piyasasında, geçmişte mahremiyet dolayısıyla içe dönük olarak planlanan çözümler, günümüzde çeşitlenerek çok geniş bir kitleye hitap eder olmuştur. Bu nedenle incelenen tüm mekanların konut içindeki konum ve büyüklüklerinde, sürekli olarak bir değişim söz

konusu olmuştur. Daha önceki bölümlerde konutların kat planı çizimlerinin incelenerek mekansal ilişkisinin yorumlanması ve bu bölümde de sahip oldukları mekansal büyüklüklerin grafiklerle tek tek değerlendirilmesi ile konut sektöründeki değişimin mekanlara olan yansıması her iki açıdan da ele alınmıştır.

7. ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE ÖNERİLER

Bu çalışmada yapılan araştırmalar kapsamında belirlenen dört ayrı dönemde inşa edilmiş olan çok katlı konut bloklarından seçilen örnekler incelenmiştir. İstanbul sınırları içerisinde bulunan konutların tarihsel gelişim süreci içerisinde, mekansal organizasyonların değişim ve dönüşüm aşamaları araştırılmıştır. Çalışma kapsamında seçilen çok katlı konut yapılarının, mekansal kurgularının kullanım şeması ve ihtiyaç bağlamında değişen metrekarelerinin dönemler arası karşılaştırılması yapılmıştır. Bu süreç içerisinde çizimi yapılan planlar üzerinden yorumlar yapılmış, bu yorumlar şematik plan anlatımları ile desteklenmiş ve mekan büyüklüklerinin grafikleri hazırlanarak yaşam koşullarının konut birimleri üzerindeki etkisi gözlenmiştir. Önceki bölümlerde detaylı olarak incelenen bu verilerin sonuç ve değerlendirme kısmında derlenerek tartışılması planlanmıştır. Elbette ki bu incelemeler, teknoloji, mimari akımlar, çıkarılan yasalar, iletişim ve haberleşme alanındaki yenilikler gibi etkileyen faktörler; kültür, günlük yaşam ihtiyaçları, kişisel beğeni gibi etkilenen bir takım faktörler göz önünde bulundurularak sonuca ulaşılacaktır. Konutların giderek yükselmesiyle birlikte hızla değişen mekansal kurgunun sebeplerini irdeleyebilmek için planlanan bu araştırmada, kazanç ve kayıpların değerlendirilmesi için her bir yaşam mekanının kesiştiği ortak paydalar ve farklılıklar incelenecektir. Önceki bölümlerde detaylı bir biçimde tek tek mekanların ele alınmasından sonra, sonuç kısmında genel iki başlık altında toparlanan bu bilgilerin bütüncül bir biçimde sunulması amaçlanmıştır.

Türkiye'de çok katlı konut blokları oluşmadan evvel, farklı konut mimarisinde de fiziksel ve sosyal faktörlere bağlı olarak çeşitli yöresel konut tipleri inşa edilmiştir. Bu konutların mekan düzenleri ise yine kültürel ve sosyal değerlerle, yaşam standartlarının etkisinde şekillenerek planlanmıştır. Kısacası, insanların günlerinin büyük bir kısmını geçirdikleri evlerinin kullanım düzeni kendi yaşam gereksinimleri doğrultusunda şekillenmiştir. Bu düzen, İstanbul'da ilk olarak Galata Bölgesi'nde Levanten ve yabancı ailelerin öncülüğünde gelişen ticaret sonucunda yeni dükkan ve konaklama birimlerine gereksinim duyulması dolayısıyla düşeyde yükselme eğilimiyle değişmeye başlamıştır. Oluşturulan kira konutlarının kat plan şemaları birbirinin kopyası olarak yükselirken, içerisinde yaşam sürececek kullanıcının profiline

isteğinden bağımsız şekillenmektedir. Ortak değerlerin bazıları yaşatılmaya çalışılırken, farklı kültürleri ayıran geleneklerin çoğu bu süreçte değişime uğramıştır. Kat planlarında ortaya çıkan ilişki tablosu genellikle, giriş kısmına kabul mekanları, orta kısma servis mekanları ve arka cepheye özel mekanlarının yerleştirilmesi yönünde gelişim göstermiştir.

Galata'da inşa edilen ilk çok katlı konutlar kira konutu olarak oluşmuştur. Kat ya da daire mülkiyet sahipliği (iyeliği) 1950'li yıllarda büyük kentlerde görülmeye başlamıştır. Özellikle Kat Mülkiyeti Kanunu'yla birlikte daire, dükkan, depo gibi bağımsız birimlerin üzerinde ayrı ayrı mülkiyet sahibi olunmuştur. Böylece kira konutu anlayışı yerini satılık aile konutlarına bırakmıştır. Zamanla kent arsalarının da değerlendirilmesi ile konutların taban alanlarının küçülerek, düşey doğrultuda yüksekliğin arttığı gözlenmektedir. Çok katlı konutun oluşum sürecini tetikleyen en önemli etkenlerden biri şüphesiz ki mülkiyet sahipliğinin ortaya çıkması olmuştur. Kentlerde artan yapılaşmalar ile birlikte çevre kirliliği, doğal alan tahribi gibi çevre problemleri gündeme gelmeye başlamıştır (Keleş, 2012).

Düşeyde üst üste gelen çok sayıda dairede her çeşit aile grubunun barınmasına olanak tanındığından, mekan oluşumları için bireylerin seçme hakkı sınırlanmaktadır. Yükselen beton bloklar, şehirlerin doğal kaynak ve mevcut doğal dokusunu gözetmeksizin çoğalmıştır. Bu tarz yapılaşmalar ilk etapta kent merkezinde orta gelir grubunu kendine çekerken, ağırlıklı olarak 21. yüzyılda her gelir grubuna yönelik tasarlanmıştır. Fakat aralarındaki fark, üst gelir grubu için planlanan yapı gruplarının çevreden yalıtılması ve içe dönük olarak üretilmesinden kaynaklanmaktadır. Bazı apartmanlarda ise birden fazla tipoloji (simpleks, dubleks, yarı dubleks gibi) oluşturularak, bunların farklı kesimleri bünyesine alması sağlanmıştır. Bu bağlamda, zamanla belirginleşen ötekileşme tablosunda, bireyin gelir durumu yüksekse seçme hakkının çoğaldığı, alt gelir grubunun ise seçim hakkının neredeyse yok olduğu görülmektedir. Fakat, ortak özellik olarak mekânsal düzen yan yana gelmiş odalardan oluşmaktadır. Genel ve özel mekan kavramı belirli bir sisteme oturtularak çeşitlenip çoğalmıştır. Bu sistemin bir parçasında sofalar; koridor, antre gibi sirkülasyon mekanlarına dönüşmüş, yeni mekanlar eklenmiş veya

kaldırılmış (sigara odası, oturma odası, çalışma odası, ofis...), balkonlar ise teras veya kat bahçelerine dönüşmüştür.

7.1. Apartman Dairelerinin Değişim Sürecinde Mekan İlişkilerinin Sürekliliklerinin Değerlendirilmesi

İncelenen dört ayrı dönemde seçilen apartman planlarındaki ortak noktaların yer aldığı bu kısımda sürekliliğini koruyan mekanlar ve diğer mekanlar ile ilişkileri üzerine sonuçların paylaşılması amaçlanmıştır. Paylaşılan tüm çıkarımlar dört dönemde de görülen sabit paydalardır. Fakat bu sabit özellikler, araştırılan kırk apartmanda da görülüyor demek değildir. Burada önemli olan her dönem aralığında da hala kullanılıyor olması ve bir genelleme oluşturmasıdır. Farklılıklar ise bir sonraki başlık altında ele alınmaktadır.

Daire girişleri ve mekanlar arası sirkülasyonlarda **antre ile koridor** alanları kullanılmaktadır. Bu hacimlerden koridor; ilk dönemde (1923 öncesi) genellikle arsa formunun elverişsizliği dolayısıyla oluşup, çok katlı konutların bütününde pek tercih edilmese de, daha sonraki dönemlerde daireler büyüdükçe mekanları birbirine bağlayan önemli alanlardan biri olmuştur. Günümüze doğru yaklaştıkça koridor hacmi daire içi ile sınırlı kalmayarak apartmanların dışında, konutlara ulaşım veren bağımsız bir eleman olarak hizmet vermeye başlamıştır. Antre ise genellikle daire girişleri veya koridorların bitiş noktalarında yer almaktadır.

Çok katlı konutlar oluşmadan evvel inşa edilen geleneksel Türk konutlarında kabul mekanı olarak adlandırılan genel hacimler, özelleşmiş alanlardan önce konumlanmıştır. Bu bağlamda, geleneklerin mekana olan yansımalarının bir etkisi olarak, incelenen çok katlı konutlardaki genel hacimlerin girişe yakın konumlanma çabası görülmüştür. Bu düzende genel kullanım mekanları girişin önünde yer alırken devamında ıslak hacimler ve özelleşmiş mekanlar gelmektedir. İstisnaların da yer aldığı plan düzenlerinde, bu şemayı bozan nedenler arsa formunun elverişsiz olması, bitişik nizamın getirdiği sorunlar veya bir kata birden fazla daire sığdırılmak istendiğinde her birine eşit düzenin uygulanamaması gibi problemlerden

kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda düşünüldüğünde, genel kullanım alanlarından mutfak ve salon hacmi birbiri ile ilişkili mekanlar olduğu için, her dönemde içinde bitişik konumlandıkları planlar çoğunluktadır. Bu birliktelik, ilk iki dönemde (1923 öncesi ve 1923-1950 arası) incelenen plan şemalarında, mekanların kendi ana girişleri haricinde, aralarında da bağlantı verilmesiyle daha net ilişkilendirilmiştir.

Salon hacmi tüm dönemlerde karşılaştığımız genel mekanların başında gelir. Fakat daire genelinde sahip olduğu kimlik, belirli bir süre içinde netleşmeye başlamıştır. İlk (1923 öncesi) dönem aralığında incelenen çok sayıda konutta, salonun daire içindeki diğer hacimlerle mekan büyüklükleri eşit oranlarda tutulmuştur. Plana bakıldığında hangi birimin salon olduğu ifade edilmeyen daireler olduğu gibi, oransal olarak fark görülmeyen ancak “yaşam alanı” olarak adlandırılan konutlar da görülmüştür. 1923’lü yıllarda inşa edilen çok katlı konut bloklarındaki kat planlarında ise diğer hacimler ile olan ilişkisi ve büyüklüğü açısından daire genelinde varlığını belli ettiği görülmektedir. Salon birimi çok katlı konutlarda yer aldığı ilk dönemlerde diğer mekanlardan ayırt edilemez büyüklükte kullanılsa da, genel kullanım mekanının başında yer alan bu hacim zamanla dairenin %50’sini kapsayacak konuma ulaşmıştır. 21. yüzyılda ise tek başına %60’lık oranlara ulaşmıştır. 1980 sonrası değişen yaşam şartlarının da etkisinde salon hacmi iki farklı yönde şekillenmiştir. Bunlardan ilki; kullanıcılara her fırsatta yenilikler sunmak isteyen tasarımcıların oturma, pişirme, yatma gibi temel mekanları çeşitlendirmesiyle yeni mekan arayışlarını gündeme getirmesi sonucunda oluşur. Yeni oluşumları değerlendirebilen kesim, orta ve üst gelir grubu olduğundan, alt gelir gruplarının sınırlı olanakları dolayısıyla bu tarz yeniliklere ulaşma zorlukları bireyler arası seviyeyi de artmıştır. Bu bağlamda, karşılama mekanı olan salon, orta ve üst gelirli tarafından sergi nesnesi haline almaya başlamıştır. Salonun büyümesindeki ikinci neden ise, sosyal ilişkilerin değişmesiyle ilişkilidir. Hayat şartlarının değişmesi ile birlikte tek başına yaşayan bireylerin çoğalması ve devamında 1+1 ve 1+0 gibi dairelerin oluşmasıyla % 80’i salon olan daireler görülmeye başlamıştır. Sosyal ilişkilerin bir diğer boyutu ise geleneklerini yaşatmaya çalışan ailelerin yakınları ile bir araya gelme isteği ile büyük salon hacimlerini tercih etmeleridir.

Salon mekanı, 1920'li yıllarda mekan fonksiyonlarının belirginleşmesiyle %20 oranında artış yaşamış ve **yemek bölümü** oluşmuştur. Bu hacim, servis kolaylığı düşünülerek mümkün oldukça mutfağa yakın konumlanmıştır. 1923 yılından sonra çok katlı konutların planlarında görülmeye başlayan bu mekan, salon içerisinde kendi başına özelleşerek, salon hacminin büyümesine de katkı sağlamıştır. Aynı zamanda 1950'lerde ayrı bir mekan olarak da kullanıldığı planlar da bulunmaktadır.

Mutfak birimi genellikle girişe yakın ve salona bitişiktir. Ancak, istisna olarak koridor üzerinde fakat özel mekanlardan önce gelecek biçimde konumlanmış olduğu örnekler de 1923-1950 yılları arasında incelenen konutlarda yer almaktadır. Mutfak mekanının oranı ilk dönem konutlarda hizmet birimi olarak %10'u geçmezken, 1930'larda modern mimarlık anlayışı ile minimize olup %5'lere kadar düşmüştür. 1940'lı yıllarda ise "kişiyeye özel tasarım" anlayışı ile %20'ye yaklaşan oranlara yükselmiştir. Günümüzde mutfak, stil unsuru olarak görülmeye devam etmekte ve bu bağlamda oranlarında da artış yaşanmaktadır. Tüm bu çıkarımlardan da anlaşılmaktadır ki; çok katlı konutun gelişim aşamasında mekanlar kullanım niteliklerini süreç içerisinde elde edilen deneyimler sonucu kazanmıştır. Bahsi geçen salon, mutfak, yemek bölümü mekanları için vurgulanacak önemli bir nokta ise, kullanıcıların hayatında önemli bir yer teşkil etmeleri dolayısıyla, zamanla hacimsel olarak toplamda %70'e yaklaşan oranlara kadar ulaşmış olmalarıdır.

Mutfak ile ilişkili olan **ofis** mekanı, dört dönem aralığında da karşılaştığımız hacimlerden biridir. Konutta kapladığı alan itibariyle 1980'lere kadar artış göstermiştir. Ancak 21. yüzyılda mutfağın stil unsuru olmaya başlamasıyla birlikte, kiler ve ofis gibi ek hacimler kalkmıştır.

Tez kapsamında incelenen tüm dönemlerde karşılaştığımız bir diğer mekan olan **hizmetli odası**, ortalama %5'lik oranını koruyarak konutta varlığını sürdürmüştür. Her dönem aralığında aynı büyüklüğe sahip olsa da, konutta bulunduğu konum itibariyle farklılık göstermiştir. Mutfak ve servis merdivenine yakın konumda

varlığını göstermeye başlayan hizmetli odası, 1950'li yıllardan sonra daire girişine yakın ve ayrı bir misafir odası planlarda yer almıştır.

Yatak odaları genellikle girişten uzak bir konumda arka cepheye doğru yer almıştır. Planlanmak istenen düzende, genel mekanlardan keskin bir biçimde ayrışarak koridor üzerine yerleşmesi sağlanırken, az da olsa bu düzenin gerçekleştirilemediği durumlarla da karşılaşmaktadır. Yatak odaları ilk dönem aralığında (1923 öncesi) konutun büyük bir kısmını kapsarken, günümüze doğru küçülerek genel kullanım birimleri ile arasında oransal bir denge oluşturulabilmiştir. Mekanların birbirleri ile olan ilişkileri farklı tercihlere göre kurgulansa da, genel itibari ile ortak kullanım mekanları ile özel birimleri birbirinden ayrı tutmayı başarmışlardır. Bu ayırım kimi zaman keskin bir dille, kimi zaman ise daha bütüncül çözümlenmiştir.

Genel kullanım mekanlarından olan kiler, çalışma odası, balkon ve ıslak hacimler de konut bloklarındaki dairelerinin içerisinde her dönem aralığında karşılaştığımız birimlerdendir. Bu hacimlerden **kiler ve tuvaletin** dairede kapladığı alan itibariyle büyük farklılıklar yaşanmamıştır. Sabit oranlarda seyreden bu mekanlardan kilerin, mutfağın içinde yer aldığı gibi, koridor üzerinden ayrı bir kapı ile ulaşılan fakat mutfağa yakın bir yerde konumlandığı da görülmektedir. Kiler, çamaşır odası gibi hacimler 1950'den sonra gömme dolap ve niş gibi tasarım öğelerinin mekana dahil edilmesiyle azalmıştır. Islak hacimler, genellikle özelleşmiş birimlere ulaşımı sağlayan koridor hattı üzerinde orta kısımlarda planlanmaktadır. Eve gelen misafirler için ise girişte ayrı bir tuvalet bulundurma çabası her dönemde karşımıza çıkan bir diğer ayrıntıdır.

Banyo ve balkon hacimleri ise birbirinden çok farklı birimler olmasına rağmen sayısal ve oransal olarak yaşadıkları artış, ikinci dönem (1923-1950 arası) aralığında olmuştur. Balkonun çok sayıda kullanılamamasının en önemli nedeni, ilk dönem aralığında inşa edilen apartman bloklarında balkon yerine, geleneksel konut tipolojimizden esinlenilerek salonlardan sokağa cumba olarak adlandırabileceğimiz çıkmaların yapılmasıdır. Geçmişte baş oda olarak adlandırılan bu konsol, mahremiyet sağlanması amacı ile ikinci kattan başlatılarak içe dönük kullanım sergilemektedir. Bu dönemdeki bazı apartmanlarda küçük ölçekte balkon hacimlerine

rastlansa da sayısı oldukça azdır. İç mekan ile dışarıyı arasındaki ilişki, metrekare yetersizliği gibi nedenlerle bu denli az kurulabilse de, apartmanların bitişik nizam oluşları nedeniyle konsollar cepheleri hareketlendirme çabalarına karşılık vermektedir. Mekanların birbiriyle ilişkisine bakılırsa, ilk dönemlerde sadece salonda bulunan balkon, zaman içerisinde değişim göstererek mutfak ve yatak odalarına da eklenmiştir. Ölçek olarak da artarak süreç içerisinde bir oda büyüklüğüne kadar ulaşmıştır. Bunun en büyük sebeplerinden biri de, kullanıcıların kent içerisinde rahatlıkla vakit geçirdikleri boş alanlar azaldıkça, dış dünya ile ilişkilerini evlerinin geniş balkonlarında, balkonlarının çevresini de yeşillendirerek sağlama istekleridir. 1920'lerde balkonun, 1950'lerde ise terasın konuta eklenmesiyle bu tür mekanlar konutta %10'luk bir hacim kaplamaya başlamışlardır. 1980'li yıllarda kat bahçesinin dahil olmasıyla artan büyüklük, 21. yüzyılda daha da yükselerek %20'ye ulaşmıştır. Unutulmamalıdır ki kullanıcı istekleri, çeşitlenen tasarımlar ve teknolojik olanaklar doğrultusunda değişebileceği gibi, eksiklik duyulan günlük ihtiyaçlardan da kaynaklanabilmektedir.

Çalışma odası mekanı ise dönem aralıklarında az sayıda karşımıza çıksa da, genelde genel hacimler ile ilişkilendirilmiş ve dairede kapladığı alan olarak artan bir tablo çizmiştir. Günümüze kadar ulaşan çalışma odası mekanı, 1970'lerden sonra konuta entegre olabilmıştır. Sahip olduğu nitelik bağlamında dönemler arası ayrıştığı önemli noktalar, bir sonraki başlık altında ele alınmaktadır.

Çok katlı konut bloklarının formundaki değişimler incelendiğinde: giriş katlarında yer alan ticaret birimlerinin, 19. yüzyılın ortalarından günümüze kadar varlığını koruduğu görülmektedir. Cephelerde yapılan çıkmalar, eğrisel formlar, bezemeli veya yalın kullanımlar, yapıdaki çeşitlilik ve kullanılan malzemelerin değişimleri ile birlikte sürekli olarak dönüşen formların iç mekan kurgularına baktığımızda ise, 2+1, 3+1, 4+1 ve 5+1 gibi farklı daire tiplerinin türediği görülmektedir. Farklı denemeler her süreçte bireylerde yeni istekler uyandırmıştır. Mekansal bağlamda uygulanan bu çeşitlilikler, hayatlarının büyük kısmını geçirdikleri evlerinde bireylere sunulan önemli bir konfor aracıdır. Koşullar el verdiği ölçüde tasarlanan yeni mekan ilişkileri, kullanıcıların gereksinimlerine farklı boyutlardan yaklaşan yeni düzenleri içermektedir. Her bir tasarım ve içerdiği yeni yaşam kurguları, insanların gereksinim,

gelenek, alışkanlık, arzu ve talep gibi nice unsurları yaşanır kılan düşüncelerdir. Bu bölümde çok katlı konutlarla ilgili sunulan özellikler, incelenen yapılarda saptanan ve süreç boyunca varlığını koruyan mekansal çıkarımlardır. Bölüm 7.2’de ise çok katlı konutlardaki mekanların süreç içerisindeki değişimleri ve konuta eklenen veya çıkarılan hacimlerin nedenleri ele alınmaktadır.

7.2. Apartman Dairelerinin Değişim Sürecinde Mekan İlişkilerindeki Farklılıkların Değerlendirilmesi

Tez kapsamında belirlenen ana kırılma noktaları dahilinde oluşan farklı dönem aralıklarında araştırılan ve incelenen apartman bloklarının, yaşadığı değişimlerin irdelendiği bu bölümde mekanlar tek tek ele alınmaktadır.

Mekanlar arası ilişkileri kontrol eden ana hacimlerden **koridor** ve **antre**ye ek olarak ilk iki dönem (1923 öncesi ve 1923-1950 arası) boyunca **sofa** da kullanılmıştır. Geleneksel Türk konut tipolojisinin vazgeçilmez bir parçası olarak konutlarda yer eden sofa, apartmanlaşma sürecinin başlarında kendini göstermiştir. 1923 yılı öncesinde dairelerin %30’a varan büyük bir kısmını kapsayan bu alan, özellikle 1923’ten sonra koridor ile birlikte planlanarak daha minimal boyutlara indirgenmiştir. Diğer mekanlar ile olan ilişkisi ise incelendiği üzere merkezden dağılım sağlayacak durumdadır. Genellikle girişte düzenlenen konumu, 1950’li yıllarda mekan büyüklüklerine bağlı olarak önde ve arkada iki adet olmak üzere yer almıştır. Özellikle ilk dönem aralığında karşılaştığımız farklı formlara sahip kat planlarında, arsa biçimlenişinin elvermemesinden ve bazen de mekanın kimliğini yeterli ölçüde kazanamamasından dolayı iç içe düzenlenmiş mekanlar görülmektedir. Bu mekanlardan bazen salon veya oturma odasının, bazen çalışma odası veya mutfak mekanının da birer sirkülasyon hacmi niteliğinde konumlandırılarak sofa görevini üstlendikleri söylenebilir. Tüm bu farklılıklara ek olarak, 1980’li yıllara kadarki süreçte antre ile koridor arasında bulunan kapı ile genel ve özel mekan ayrımının keskin bir şekilde sağlandığı görülmektedir.

Genel mekanların en önemlisi olan **salon** biriminin kopuş noktalarının başında, içerisinde bulunan **yemek bölümünün** özellikle 1950 - 1980 arası dönemde ayrı

olarak ve girişe yakın konumda bulundurulması gelmektedir. Genellikle salonun içerisinde görmeye alışık olduğumuz düzende karşımıza çıkan yemek bölümü, salonla bütün olduğu ilk dönemlerde bölme duvarlarla iki taraftan yarımşar metre kadar sınırları ifade edilirken, zamanla tek bir hacim olarak görülmeye başlamıştır. 1923 yılı öncesinde incelediğimiz çok katlı konut bloklarındaki dairelerde yer alan salon mekanından sokağa çıkmaların yapıldığı görülmektedir. Balkona da çok rastlamadığımız bu dönemde, bu tarz kullanım ile dış mekana açılım sağlanmaktadır. Ancak, plan organizasyonu itibariyle iç ve dış arasındaki bağlantıların 1923'ten sonra daha iyi ilişkilendirilmeye başlandığı söylenebilir. Kullanıcıların gereksinimleri anlaşılmaya başlandıkça, konutlarda da her geçen gün yeni bir oluşum dikkatleri çekmektedir. Ayrıca, salon birimi ilk dönem aralığındaki konut bloklarında hacimsel olarak diğer mekanlardan ayrılmamaktadır. Hatta tüm mekanlar "**oda**" olarak adlandırılmaktadır ve büyüklükleri benzerdir. Genel özel kavramı ayırt edilmeksizin bütün mekanlar arasında bağlantı olabildiği gibi salon-oda, salon-mutfak, oda-oda gibi çeşitlerde de birleşimler uygulanmaktadır. Birimler arasında geçiş bulunması durumu çeşitli açılardan ele alınabilir. Özellikle Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Türkiye'de yakın akrabaların da dahil olduğu geniş aile yaşantısı oldukça yaygındır. Bu bağlamda düşünüldüğünde, içerisinde yaşayan ailenin geleneklerine uygun biçimde çeşitlenebilen bir mekan kurgusuna sahip olarak büyüeyebilen birimler oluşturulmuştur. Bir başka deyişle, koridor üzerinden kapıları bulunduğu gibi, birbirleri arasında tasarlanan geçişlerle de istenen biçimde büyüüp gerektiğinde de tekil kullanılabilen hacimler elde edilmektedir. Bu dönemde, mekanların büyüklüklerinin eşit olduğu görülmektedir. Örneğin salon olarak adlandırılan mekan günümüzdeki plan tiplerinde çok belirgin bir hacme sahipken, o dönemde herhangi bir birim yerine geçmektedir. Mekan birleşimleri de bu bağlamda düşünüldüğünde nitelik kazanmayan birimlerin kullanıcı isteğine bağlı olarak kullanılmasına olanak tanımaktadır.

Bahsi geçen mekanların nitelik kazanamama durumu aslında odaların uzmanlaşmamasından kaynaklanmaktadır. Fiziksel ve sosyal etkenler doğrultusunda kolayca değişim gösterebilen konut formlarının aksine, aile yapıları hızlı değişebilen bir olgu değildir. Geleneksel Türk aile yapısının kalabalık ve toplu halde yaşam sürme özelliğinin mekana olan yansıması, tek bir mekanın birden fazla işlev için

kullanılabilir olması gerekliliğini de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda düşünüldüğünde Cumhuriyet Dönemi öncesinde inşa edilen ilk çok katlı konut bloklarında bulunan dairelerdeki odaların birbirleri arasındaki bağlantı ve sabit oranlar geleneksel Türk konutlarının sahip olduğu özelliklerin bir yansımasıdır. Böylece eş büyüklüğe sahip odalar arasında sunulan bağlantılarla da kullanıcıların kolaylıkla değişmeyen yaşam koşulları da göz önünde bulundurularak, isteğe bağlı fonksiyon kazandırma olanağı tanınmıştır.

Girişe yakın konumda bulunan ve genel mekanlardan biri olan **mutfak** biriminin dönemler arasında sahip olduğu farklılıklardan biri, 1980'li yıllara kadar ofis mekanı ile ilişkili işlevlendiriliyor olmasıdır. **Ofis** olarak adlandırılan bu hacim, günümüzdeki anlamından farklı olarak hazırlık mekanı olarak düşünülebilir. Burası mutfağa girmeden önce dolapların yer aldığı veya hizmetli odası, kiler, yıkanma odası gibi bilumum mutfakla ilişkili hacimlere bağlantı tanıyan alandır. Bu alan salona da yakın konumda bulundurulur ve sirkülasyon hattı üzerinde yer alır. Mutfakla ilişkili olarak diğer bir görevi ise, incelenen örnekler arasında ilk olarak 1894 senesinde Doğan Apartmanı ile başlayan servis çıkışı ile olan bağlantısıdır. Bu çıkış kapısı, ofis var ise onunla ilişkili, diğer türlü mutfağın içerisinden geçilerek ulaşılan ve apartman dairesine açılım sağlayan ikinci bir geçiştir. Konutta çalışan hizmetlinin veya aile bireylerinin kullandığı bu sistem 1980'li yıllara kadar aralıklı olarak görülmektedir. Hatta özellikle 1950 yılı öncesinde, çok katlı konutun kat çekirdeğine ek olarak çalışanlar için (hizmetli, kapıcı gibi) servis merdiveni tasarlandığı plan şemaları oldukça fazladır.

Mutfağın konut içindeki konumu ile ilgili bir diğer ayrıntı ise salon veya yemek bölümüne bağlantı sunan ayrı bir kapı veya servis penceresi bulundurmasıdır. Ofis, kiler, hizmetli odası gibi hizmet hacimlerinin büyüklükleri küçük değişimlerle birlikte sabit bir ivmede seyretmektedir. Hizmetli odasının konutta bulunuşu ile ilgili önemli bir ayrıntı ise 1950'li yıllardan sonra inşa edilen ve alt gelir grubu için tasarlanan toplu konutlarda da görülüyor olmasıdır. Bu durum, sosyal konut olarak ifade edilen ve alt gelir grubu için ortaya çıkan yapı grubunun, mekan çözümleri bağlamında kimi zaman üst ve orta gelir grubuna yönelik tasarlandığını göstermektedir.

Mutfakla ilişkili olarak kullanılan ve her dönem aralığında görülen ortak mekanlardan biri olan **kiler** hacminin, mekansal ilişki açısından farklılaşması bu başlık altında ele alınmak istenmiştir. Kiler mekanı çoğu zaman mutfakla ilişik biçimde bazen içinden açılan bir kapı ile, bazen de ofis hacmi içerisinden ulaşılarak hizmet vermektedir. Fakat az da olsa mutfağa yakın konumda fakat özelleşmiş birimlere giden koridor hattı üzerinde planlandığı görülmüştür.

Genel kullanım ve hizmet mekanlarından biri olan **çamaşır odası** her dönemde farklı mekan düzenleri ile karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, dönemler arasındaki yenilik arayışını ve değişimi net biçimde ortaya koymaktadır. Cumhuriyet Dönemi öncesinde çamaşır ve kurutma odası, daha çok bodrum katlarda ortak bir kullanım sunmak amacıyla tüm daire sakinlerine hizmet vermektedir. İkinci dönem aralığına baktığımızda ise, çamaşır odasının daire genelinde yer aldığı gibi konut içerisinde ıslak hacimle bir arada tutulduğu da görülmektedir. Islak hacme girmeden önce antreye benzer bir alan bırakılarak, lavabo ve çamaşır makinesi gibi araçların yerleştirilmesine olanak tanınmıştır. 1950'li yıllarda Le Corbusier'in Marsilya'daki Unite d'Habitation'da bir örneği görülen ve modern mimarlığın beş ilkesinden biri olan çatı katı kullanımları türemiştir. Bununla birlikte çamaşır ve kurutma alanları, çatı katında konumlandığı gibi daire içerisinde ayrı bir birim olarak da karşımıza çıkmaktadır. 21. yüzyıla gelindiğinde ise bir odaya ihtiyaç duyulmadan, çamaşır makineleri koridor üzerinde tasarlanan gömme dolaplar ile saklanan gizli boşluklara yerleştirilmiştir. Bu düzenden de günümüzde minimal ve akılcı çözüm yöntemlerinin daha ön planda tutulduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, bahsi geçen çatı kullanımı bu tarz hizmet mekanları ile sınırlı kalmamış, ticareti de içine alan gazino, çarşı benzeri kullanımları da beraberinde getirmiştir. 1923 yılı öncesinde yalnızca giriş katlarda işlevini sürdüren ticaret birimleri, özellikle 1950 senesi sonrasında iki veya daha çok katı kapsayan çarşı alanlarına dönüşmüştür. Kapitalist düzende sürekli büyüyen bu hacimler, yatayda gelişen dokuyu düşeye taşıyarak alışveriş merkezi, pasaj ve çarşıları türetmiştir. Zeminle de sınırlı kalmayarak 1950 -1980 yılları arasında çatı katında da hizmet verdiği örneklere rastlanmaktadır. İlginç olan nokta; bir insanın sahip olduğu en özel, mahrem, kendi ile baş başa kaldığı, yani içinde yaşayan bireyi

yansıtan konuta ulaşmak için, kamusal bir hacimden geçilmesidir. Günlük hayatta farklı bireylerin sayılı veya anlık zaman dilimleriyle kullandığı bir mekandan, yalnız bir bireyi yansıtan alana geçişin kesişimi yaşanmaktadır. Bu düzende, ticaret birimleri, bir yandan insanları kendine bağımlı kılıp uyum sağlatarak sahip oldukları özel alan sınırını da fark ettirmeden azaltmaktadır. Modernizmin bir etkisi olan bu düzen(-sizlik), Unite d'Habitation örneğinde görülen ticaretin kat aralarına da yayılması durumu ile bahsi geçen kurguyu net bir biçimde ifade etmektedir.

Modernist bir anlayışla tasarlanan çok katlı konut bloklarında, farklı bir dille olarak oluşmaya ve özelleşmeye çalışan mekanların, birbirleri ile ilişkilerinin yeterince ayrılmamış olduğu görülmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, genel kullanım mekanlarından biri olan **çalışma odası** ayrı ele alınmak istenmiştir. Bunun nedeni ise, bu mekanın incelenen geniş süreç kapsamındaki mekansal değişimi çok net yansıtmasıdır. Ortak paydaya sahip birimlerden olan bu hacim tüm dönemlerde yer alsa da, kullanım ilişkisi açısından farklılığı dolayısıyla bu bölümde de değerlendirilmektedir. Günümüzde sahip olduğu kimliği kazanma süreci dolayısıyla çalışma odası birimi, değişen mekan kullanımının ve ilişkisinin daha net okunmasını sağlamaktadır. Özünde yoğun sessizlik önlemlerinin alındığı ve özel çalışmaların sürdürüldüğü aile bireylerine özgü mekanlardan biri olan bu hacim, 19. yüzyılın ikinci yarısından Cumhuriyet'in kurulumuna kadar geçen süreçte, aslında tam anlamıyla kendi kimliğini yakalayamamıştır. Mekansal ilişkiler birbirine dönüşmeye oldukça elverişli görülmekte ve çalışma odası, insanların bir diğer mekan ile ilişki kurabilmesi için geçiş görevi üstlenen antre veya sofa benzeri mekan olma özelliği taşımaktadır. Zaman zaman bir çalışma odası, oturma odasının bir parçası da olabilmektedir. Genel kullanım mekanlarıyla olan bu ilişkisi dolayısıyla sahip olduğu niteliği daha sonraki dönemlerde kazanabilmiştir.

Önceki bölümlerde **yatak odalarının** mekan içerisindeki yerleşiminin, dairenin girişten uzak olan arka cepheye doğru yapıldığından bahsedilmişti. Bu mekansal organizasyonun daimi olan sistemden kopuş aşamalarından biri, ilk dönem aralığında (1923 öncesi) yaşanmıştır. Geleneksel Türk konut tipolojisinin bir parçası olan sofanın formu gereği tek bir ortak alandan diğer tüm birimlere geçiş sağlanmasının

yaşattığı plan farklılığı ile genel ve özel mekan ayrımını oluşturmamaktadır. 1950'li yılların başına kadar sofa hacminin dairelerde yer aldığı görülmektedir. Ancak, 1923-1950 yılları arasında genel ve özel mekan ayrımı isteğini zora sokan sofa kullanımı koridor ile birlikte planlanmaya başlayarak, özel mekanların ayrı bir sirkülasyon hattı üzerinde çözümlenmesini sağlamıştır. Bu sistem ile birlikte antre ve sofadan genel hacimlere, koridor üzerinden ise özelleşmiş birimlere geçiş sağlanabilmiştir. Ayrıca, 1950'lere doğru koridorun ilk döneme kıyasla daire genelinde daha az hacim kapladığı planların görülmesi, mekansal oranların daha bilinçli kullanılmaya çalışıldığını göstermektedir. Bilinçli olarak farklılaşan bu plan şemaları, arsa formunun elverişsiz olduğu veya tek bir katta çok sayıda daire yerleştirildiği durumlarda değişebilmiştir. Örneğin, ortak bir dil olarak genel ve özel ayrımından bahsedilse de, bu tip dairelerde salon hacmi koridorun sonunda yer alabilmiştir. Bu yaklaşımda amaç, istenilen şartlarda planlanamayan düzende, kendi içinde bir sistem oluşturarak salon ve yemek bölümü gibi ana mekanları cepheye yöneltmek olmuştur. Yatak odası birimi için bahsedilecek bir diğer husus ise, 1923 yılından sonra giyinme odasının oluşarak ayrı bir mekan şeklinde koridor üzerinde yer almaya başlaması, 1950'den sonra giyinme bölümü ve banyo mekanlarının yatak odasına dahil edilerek bir bütün olarak ebeveyn odalarının içerisinde planlanmaya başlamasıdır. Bu kapsamda, mevcut veya yeni türeyen mekanların zaman içerisinde sahip oldukları kimliklerinin, daire içindeki yerleri ve büyüklüğü ile ilgili olarak belirli oranlarla sisteme oturtularak çözümlenmeye başladığı görülmektedir.

Genel kullanım mekanlarından bir diğeri olan balkon, her dönem aralığında incelenen plan şemalarında karşımıza çıksa da, bu sürecin bir kopuş noktası olarak **teras ve kat bahçelerinin** önerildiği dönemler gösterilebilir. 20. yüzyılın ikinci çeyreğinden sonra tasarlanan yaşam alanlarının dış dünya ile ilişkisi daha güçlü kurgulanmaya başlamıştır. Kullanıcıların isteklerine ve ihtiyaçlarına bağlı olarak arz talep ilişkisiyle şekillenen mekanların, daire içerisinde sahip oldukları alanın artışıyla da önemleri hissedilebilmektedir. 1950 yılından sonra planlarda görmeye başladığımız teras ve kat bahçesi kavramı, ilk etapta %10'larda bir orana sahipken, 21. yüzyıla gelindiğinde terasların oranı %20'lere ulaşmış, kat bahçeleri ise %40'ların üzerinde bir oranda seyretmeye başlamıştır. Bununla birlikte yüzdelik dilim itibarıyla planlarda artış gösteren balkon hacmi de teras veya kat bahçesi ile birlikte dairelerde

kullanılmaya devam etmiştir. Mekansal ilişki bağlamında değerlendirdiğimizde, balkon birimi daha çok mutfak ve yatak odaları ile ilişkilendirilirken, teras ve kat bahçeleri salona açılan mekanlar olarak plan şemasında yerini almıştır.

Mekansal ilişkilerden farklı olarak daire genelinde meydana gelen önemli değişimlerden de bahsetmek gerekir. 1923 yılından evvel inşa edilen ve çoğu bitişik nizam olan apartmanlarda, daha o yıllarda aydınlık avlusu kullanımı düşünülmüştür. Bu sayede iç kısımda kalan birimlerin havalandırılması ve aydınlatılması sağlanmıştır. Daire içerisinde mekanlarla olan ilişkisi ise giriş ile arka cephede yer alan yatak odaları arasında bitişik konumlanarak, doğal havalandırma ve aydınlığa sahip olmayan mekanların pencere vasıtasıyla bu eksikliklerden yararlanmasını sağlar. Aydınlık avlusu daha çok ıslak hacimler, koridor veya arada kalan odalara hizmet vermiştir. İleri dönem konutlarında, aydınlık avlusu kullanımının sayısı azalmış ve 1980 yılı sonrasında ise neredeyse görülmemiştir. Tek bir kat planı üzerinden başlayan düşeydeki yaşam kurgusu, özellikle 1950 yılından sonra, kat yüksekliklerinin fazla tutulmasıyla asma katları da planlara dahil etmiş, dubleks (iki katlı) daireler de apartman içinde çözümlenmiştir. Müstakil olarak nitelendirebileceğimiz bu konut tipolojisi, normal kat planı düzenleri ile birlikte kurgulayarak çeşitli denemeler yapılmıştır. Tek bir konut bloğunda yalnızca dubleks konutların yer aldığı plan çözümlerinin haricinde, dubleks, yarı dubleks ve normal kat planlarının karma bulunduğu çok katlı konut blokları da inşa edilmiştir. 1950 yılından sonra türeyen yenilikler arasında, katlarda bulunan çöp boruları ve dairelere eklenen oturma odası veya sigara odası gibi mekan oluşumları da söylenebilir. Teknolojinin de etkisinin büyük olduğu bu oluşumlar, her geçen süreçte daha da farklı formlar içerisine yerleşmiştir. Çok katlı konut kavramı oluşmadan evvel insanların alt gelir gruplarına biçtikleri yaşam tarzı olan "tek bir hacimde birçok ailenin kalması" durumu, 21. yüzyıla kadarki geçirdiği dönüşümlerle, bireyin zihninde konforu yansıtan bina tiplerine dönüşmüştür. Akıllı bina sistemleri ile her türlü konfora sahip olan aileler, günümüzde kendi çamaşırını dahi yıkamaz, evini kendi temizlemez olmuştur. Kullanıcının harcadığı enerji miktarını minimuma indirgeyerek konforu maksimum düzeye yükseltmenin hedef alındığı plan çözümlerleri ile bir yandan da diğer gelir gruplarına sahip bireyler arasında soylulaştırma tehlikesi ön plana çıkmıştır.

1980 yılı sonrasında çok katlı konut yapılarında yaşanan büyük çaptaki ilerlemeler, iç mekan düzenlerinde de kendini göstermiştir. Mekan tipolojilerindeki zenginlikler, farklı kullanıcılara yönelik daire tasarımlarının oluşmasını sağlamış olup, giderek artmaktadır. İncelediğimiz Akasya Acıbadem Konutları'nda da görüldüğü üzere normalde şahit olduğumuz plan tiplerinden başka, 4,5+2 - 1,5+1 - 4,5+1 - 2,5+1 gibi çok sayıda farklı plan çözümleri oluşmuştur. Bu durum, 21. yüzyıl öncesine kadar belli bir sistemle görmeye aşina olduğumuz tasarımların ötesinde, alışlagelmiş sınırlarının aslında olmadığını göstermektedir. Özellikle 1+0 kat planının türetilmesi bireylerin yaşam tarzlarının ne kadar bireyselleşip içe döndüğünün de bir göstergesidir. Yatak odasının yer almadığı bu tarz kat planları, genellikle girişte bulunan açık bir mutfaktan ve tuvaletten ibarettir. Bir kullanıcının yaşamsal fonksiyonlarının gerçekleşmesi için ihtiyaç duyduğu işlevlerin çoğuna sahip olmayan bu kurguda, kimi konutlarda paneller ile ayırım yapılması düşünülmüştür. Görüldüğü üzere, artık mekan kullanımları o kadar minimize edilmiştir ki bölücü duvarlara dahi ihtiyaç duyulmamaktadır. Buna uygun olarak açılır katlanır yatak, açık mutfak, form değiştirip yatağa dönüşen koltuk takımları benzeri ürün tasarımları çeşitlenmiş veya çeşitlilikler bu tarz mekanların doğmasına da katkıda bulunmuştur. Tez çalışması kapsamında incelenen mekan ilişkileri, dairelerdeki iç içe geçmiş planlamalar dolayısıyla, yapılan incelemeleri daire genelinde bulunan pratik çözümlere çekmektedir. İlk dönem yapılarından günümüze kadar gelen süreçte konutların yaşadığı değişim, farklılaşan yaşam şartlarını ve bireylerin tercihlerinin nereden nereye geldiğini göstermektedir. Yaşanan tüm bu değişimlerin ise gerek duyulan konforu karşılayıp karşılamadığı da incelenmesi gereken bir diğer faktördür. 1+0 olarak tasarlanan bu tip daireler, öğrenci veya bireysel yaşayan kişilerin tercihleri olarak karşımıza çıkmakta iken, kimi bölgelerde ise garsoniyer amaçlı kullanılmaktadır. Bu tiplerin oluşabilmesindeki önemli olan noktalardan biri, bu tarz dairelerin içerisinde yer alan tek ve en önemli parça olan mutfağın, 1950'lerden sonra Amerikan veya açık mutfak olarak zihnimize yer eden formunun minimalliğinin, konut birimlerinin daha da küçülmesine katkıda bulunan paydalardan biri olmasıdır. Bu tarz küçük dairelerin tercih edilmesindeki en önemli nokta ise değişen demografik yapıdır. Geniş ailelerin zamanla çekirdek aileye dönüşmesiyle birlikte geniş mekana duyulan ihtiyaç da azalmıştır. Bu bağlamda ilk dönem konutlarında

5+1'e kadar çoğalan ve tercih edilen mekanlar, günümüzde yalnızca salon, yatak odası ve mutfak gibi ana gereksinimleri barındıran bir dairenin kullanıcılar tarafından yeterli özelliklere sahip olduğu görüşünü doğurmaktadır.

Önceki bölümlerde küreselleşmenin ve modernizmin etkisiyle süregelen bireysellik olgusuyla birlikte konutların moda ve trend nesnesi haline geldiğinden bahsedilmişti. Bu sürece ek olarak 19. yüzyılda yaşanan endüstrileşmenin yol açtığı hızlı kentleşmenin bir sonucu olarak hızla değişen konut mekanlarında kültürel değerlere bağlı yaşanan değişim, kullanıcıların seçimlerini de etkilemiştir. Tasarlanan kat planları, içinde yaşam sürececek kullanıcının kültürel değerlerinden bağımsız olarak planlanıp çoğaltılmaktadır. Zamanla kullanıcılar bu düzene uyum sağlamaya başlayarak ve konut seçimi yaparken kültürel beğenilerini geri planda tutarak, konut seçim kriterlerini farklı boyutlara yöneltmiştir. Konut ve çevresinden beklentileri değişen kullanıcılar, birbirinin benzeri olan kat planlarına bakmadan önce çevrenin sunduğu olanaklarla ilgilenmeye başlamıştır. İlk etapta güvenlik, ulaşım ağı, çocukları için sosyal donatılar, parklar, havuz, spor ve alışveriş alanları gibi özellikler bir konuta yerleşmedeki ana kriterler olmaya başlamıştır. Yakın çevre ve sahip olduğu donatılarla ilgili seçimler yapıldıktan sonra daire planlarına bakılması değişen talepleri net bir biçimde göstermektedir.

Tüm bu sabit paydalardan ve kopuş süreçlerinin çıkarımlarından anlaşılmaktadır ki; mekan kurguları sürekli bir değişim içindedir. Kullanıcılara her fırsatta yenilikler sunmak isteyen tasarımcılar, yatma, pişirme ve oturma gibi temel kullanım mekanlarını çeşitlendirip, zamanla bireylerin talepleri doğrultusunda yeni türeyen mekanları da bu sisteme eklemiştir. Mekanların birbirleri ile olan ilişkilerini farklı tercihlere göre kurgulasalar da, genel itibari ile ortak kullanım mekanları ile özel birimleri birbirinden ayrı tutmayı başarmışlardır. Bu ayrım kimi zaman keskin bir dille, kimi zaman ise daha bütüncül olarak çözümlenmiştir. Kısacası, değişen teknoloji, beğeniler, tercihler, paylaşımlar, yasalar, gereçler ve yaşamlarla, sürekli dönüşmekte olan farklı mekan kurguları zaman içinde yerini bir yenisine bırakmaktadır. Öte yandan bu kurguda kültürel değerler zamanla etkisini yitirerek, yerini sınırsız talep, anlık beğeniler, bireysellik gibi olgulara bırakır olmuştur.

KAYNAKÇA

Acar, E. 1997. "Konut", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, Sayı 2: 1041-1043.

Acar, E. 1999. "Neolitik-Kalkolitik Çağ, Tunç Çağı Kentleri", ed. Y. Sey, *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2-41.

Akbaş, A. 2001. *Anadolu'daki Roma Dönemi Sütunlu Caddeleri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Akurgal, E. 2005. *Anadolu Kültür Tarihi*, Tubitak Yayınları, Başak Matbaacılık, Ankara.

Ali, M., Moon, K., S. 2007. *Structural Developments in Tall Buildings: Current Trends and Future Prospects*, Champaign, USA.

Alp, T., Ü. 1984. *Geleneksel Türk Evinde İnsan-Mekan İlişkileri Açısından Mekan Oluşumunu Etkileyen Faktörlerin Saptanmasında Kullanılacak Bir Yöntem Önerisi*, Doktora Tezi, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, İstanbul.

Alsaç, Ü. 1993. *Türk Kent Düzenlemesi ve Konut Mimarlığı*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Altın, E. S. 1997. *Toplu Konut ve Kimlik*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Anadolu, M. U. 2000. *İstanbul ve Anadolu'daki Roma İmparatorluk Dönemi Mimarlık Yapıları*, Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul.

Anonim 1929. "Ev Hanımı Sahifesi", *Muhit*, Sayı 9:548.

Anonim 1932. "Bosfor Apartmanı", *Arkitekt*, Sayı 10 (22): 277-281.

Anonim 1958. "Ataköy Sitesi", *Arkitekt*, Sayı 02 (291): 61-66.

Anonim 1961. "Hukukçular Sitesi", *Arkitekt*, Sayı 04 (305): 163-172.

Anonim 1999. "Çiftelhavuzlar'da Konut", *Yapı*, Sayı 211: 94-102.

Appleyard, D. 1979. "Home", *Architectural Association Quarterly*, Sayı 2: 2-20.

Arı, H. 1994. *Ekonomik ve Toplumsal Gelişmelerin Apartmanlaşma Sürecinde Konut Birimlerine Etkileri*, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Armağan, B. 1997. *Toplu Konutlardaki Yüksek Konut Bina Uygulamalarında Psiko Sosyal Gereksinimler Açısından Kullanıcı Memnuniyetinin İrdelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Aslanoğlu, İ. 2001. *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara.

Arslanoğlu, N. 2008. *Günümüz Çok Katlı Konut Binaları Üzerindeki Bio-İklimsel Yaklaşımların İstanbul Ölçeği Üzerinden İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Artun, A. 2011. *Çağdaş Sanatın Örgütlenmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Aru, K., A. 1956. "Levend 4 Mahallesi", *Arkitekt*, Sayı 03 (285): 140-153.

Aydın, S. 2010. “Eski Roma'da Kent Nüfusunun Çoğunluğunun Yaşadığı, Konutlara Bölünmüş Kira Evi”, [<http://www.bulmacabul.com/2010/05/eski-roma-da-kent-nufusunun.html>] (Haziran 2014)]

Aysever, E. 2009. *Bir Semti Kendince Yazmak: Ataköy*, Heyamola Yayınları, İstanbul.

Bal, C. 2003. *Yüksek Bina Yapım Sistemlerinin Tasarım Kısıtlamaları Üzerine bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Bali, R. N. 2002. *Tarz-ı Hayat'tan Life Style'a (Yeni Seçkinler, Yeni Mekanlar, Yeni Yaşamlar)*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Başdoğan, S. 2011. "Konutun Modernleşmesi ve Modern Dünyada Mimarın Meşruiyet Sorunu", *Güney Mimarlık*, Sayı 5: 17-23.

Batur, A. 1978. “Toplu Konutun Tarihsel Gelişimi ve İki Örnek”, *Mimarlık*, Sayı 3: 22-24.

Bayhan, H., İ. 1957. "MK Apartmanı", *Arkitekt*, Sayı 03 (288): 99-101.

Bayır, L. 1988. *Türkiye’de Yüksek Binaların Başlangıcı ve Gelişmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Baysal, H., Birsal, M. 1959. "Birkan Apartmanları", *Arkitekt*, Sayı 01 (294): 11-15.

Begeç, H. 2008. “Yükseklik, Yüksek Olma ve Yüksek Yapıların Gelişimi”, *Ege Mimarlık*, Sayı 67: 10-15.

Bilgin İ. 1992. *Konut Üretiminin Karşılaştırmalı Analizi*, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Eğitim ve Kültür Derneği Yayını, İstanbul.

Bilgin, İ. 1996. “Anadolu’da Modernleşme Sürecinde Konut ve Yerleşme”, ed. Sey, Y., *Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 472-490.

Bilgin, İ. 1998. “Modernleşmenin ve Toplumsal Hareketliliğin Yörüngesinde Cumhuriyetin İmarı”, ed. Sey, Y., *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 255-277.

Bilgin, İ. 1999. “1920 – 1946 Radikal Modernleşme”, ed. Sey, Y., *Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme*, Ofset Yapımevi, İstanbul, 288-310.

Bilgin, İ. 2008. *Viyana Chicago Metropol ve Mimarlık*, (Fotoğraf) Emden, C., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.

Biol, G. 1996. “Modern Mimarlığın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, [<http://w3.balikesir.edu.tr/~birol/modernizm.pdf> (Haziran 2014)].

Blau, E. 1999. *The Architecture of Red Vienna 1919-1934*, The MIT Press, Cambridge.

Bozdoğan, S. 1998. “Türk Mimari Kültüründe Modernizm: Genel Bir Bakış”, ed. Bozdoğan S., Kasaba, R., *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 135-154.

Bozdoğan, S. 2002. *Modernizm ve Ulusun İnşası - Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür*, çev. Birkan T., Metis Yayınları, İstanbul.

Bozdoğan S., Akcan, E. 2010. *Turkey: Modern Architecture in History*, Reaktion Books, UK..

Bozdoğan, S., Kasaba, R., 1998. *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, çev. Elhüseyni, N., Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Broek, van den J. H., 1964. *Habitation 3 U.I.A.: Programme, Design and Production*, Elsevier Publishing Company, New York.

Buxton, P. 2014. "Alex Ely's Inspiration: The Britz Metropolitan Settlement by Bruno Taut with Martin Wagner", [<http://www.bdonline.co.uk/alex-ely%E2%80%99s-inspiration-the-britz-metropolitan-settlement-by-bruno-taut-with-martin-wagner/5066014.article>] (Temmuz 2014)].

Crouch, C. 1999. *Modernism in Art & Architecture*, St. Martin's Press, New York.

Çoban, A. N. 2012. "Cumhuriyetin İlanından Günümüze Konut Politikası", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, *SBF Dergisi*, Sayı 67: 75-108.

Dağaltı, A. 2010. *Modern Konut Mimarlığında Mekan Anlayışı - Avrupa ve Türkiye İlk Dönem Örnekleri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Daolio, A. 1976. "İtalya'da Kentsel Mücadeleler", çev. Tütengil, D., *Mimarlık*, Sayı 4: 3-7.

Demir, A. 2008. *Güzel Sanatlar Akademisi'nde Yabancı Hocalar*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayını, İstanbul.

Demirkan, M., Muslubas, A. 1976. "Tekül Apartmanı-Çiftehavuzlar", *Arkitekt*, Sayı 01 (361): 18-19.

Desagis M. 2006. *Konut Alanı-Yaşam Alanı İlişkisi Açısından Küçük Konutlar*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Despes, C. 1991. "The Meaning of Home: Literature Review and Directions for Future Research and Theoretical Development", *The Journal of Architectural and Planning Research*, Issue 8: 96-114.

Dostoğlu, N., 1995. “Modern Sonrası Mimarlık Arayışları”, *Mimarlık*, Sayı 263: 46-51.

Drucker, P. F. 1989. *Yeni Gerçekler*, çev. Karanakçı B., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Tisamat Basım Sanayii, Ankara.

Duran, S., C. 2009. *Yüksek Yoğunluklu Konutlar: Büyük Şehirlerdeki Yeni Konut Eğilimleri*, (Sunuş) Karakuş, G., çev. Özer, D., N., YEM Yayın, İstanbul.

Durmuş, O. 2010. *İstanbul’da Küresel Etki Bağlamında Son 20 Yıl İçinde Levent-Maslak Arasındaki Yüksek Katlı Konut Yapıları*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Duru, B. 2001. “Gökdelenler ve Kent”, [<http://kentcevre.politics.ankara.edu.tr/durugokdelen.pdf> (Haziran 2014)].

Dülgeroğlu, Y. 1995. *Konut Mekanı Kavramının Tipolojik Temelleri*, İstanbul Teknik Üniversitesi Baskı Atölyesi, İstanbul.

Edgü, E. 2003. *Konut Tercihlerinin Mekansal Dizin ve Mekansal Davranış Parametreleri ile İlişkisi*, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Eldem, S., H. 1933. "Ceylan Apartmanı", *Arkitekt*, Sayı 11 (35): 331-346.

Elektrik Mühendisleri Odası, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, İnşaat Mühendisleri Odası, Mimarlar Odası, Şehir Planlama Mimar ve Mühendisleri Odası 1974. “Konut Sorunu ve Konut Politikaları Üzerine”, *Mimarlık*, Sayı 4: 5-9.

Emregül, C. 1997. *Teknoloji Bağlamında Yüksek Binalara Yaklaşım*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Eroğlu, Ő. 2000. “Mutfağın Modernizasyonu Mutfak Tasarımında Kadınlar ve Kadın Mimarlar”, *Arredamento Mimarlık*, Sayı 3: 88-89,123.

Gauri, G. P. 2011. "San Gimignano - Tılsımlı Kuleler Şehri", [<http://gulenaypema.com/makaleler> (Haziran 2014)].

Gökmen, G. P. 2011. “Türkiye'de Apartmanlaşma Süreci ve Konut Kültürü”, *Güney Mimarlık*, TMMOB Mimarlar Odası Adana Őubesi, Sayı 5: 17-23.

Göksel, A. E. 1999. *Bir Sadakat Hikayesi: Maçka Palas*, Ofset Yapımevi, İstanbul.

Giedion, S. 1967. *Space, Time and Architecture: The Growth of a New Tradition*, Harvard University Press, Cambridge.

Güney, R. 1960. "Kervansaray Apartmanı", *Arkitekt*, Sayı 02 (299): 53-54.

Güvenç, K. 1994. “İki Arada Bir Derede”, *Mimarlık*, Sayı 260: 23-24.

Hasol, D. 1967. “Yapının Endüstrileşmesi”, *Mimarlık*, [http://www.doganhasol.net/Articles/yapinin-endustrilesmesi_10686.html (Mayıs 2014)].

Heynen, H. 2011. *Mimarlık ve Modernite: Bir Eleştiri*, çev. Bahçekapılı, N., Öğdül, R., Versus Kitap, İstanbul.

Huxtable, L. A. 1982. “The Tall Building Artistically Reconsidered”, [<http://www.newcriterion.com/articles.cfm/The-tall-building-artistically-reconsidered-6539> (Temmuz 2014)].

İnceoğlu, A. A. 1999. *Evin Anlamı ve Kentleşme Süreçleri*, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Kaçel, E., 1998. *İngiltere'de Konut Standartlarının Değişen Bağlamı*, Yıldız Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Karabaş, B. 2008. “Sosyal Sınıfların Şekillendirdiği Kent: Londra”, [<http://v3.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=25937>, (Mayıs 2014)]

Karaman, F. F. 2009. “Mimarlık ve Psikanalizin Kesişim Noktası Olarak Ev ve Yer”, *Ege Mimarlık*, Sayı 68: 10-15.

Karaören, M., Bilgin, İ. 1988. “19. Yüzyıl Sonrası Toplu Konut Problematikleri”, *Çağdaş Konut ve Çevre Araştırmaları Sempozyumu*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Konut Araştırma Merkezi, Ankara.

Kazanjian, R. K., Drazin, R., Glynn, M. A. 2000. “Creativity and Technological Learning: the Roles of Organization Architecture and Crisis in Large-Scale Projects”, *Journal of Engineering and Technology Management*, Sayı 17: 273-298.

Kejanlı, T. 2005. “Anadolu'da İlk Yerleşmeler ve Kentleşme Eğilimleri, Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları”, [https://www.google.com.tr/?gfe_rd=cr&ei=a-zU6SwG4ze8geAloH4BQ&gws_rd=ssl#q=Anadolu'da+%C4%B0lk+Yerle%C5%9Fmeler+ve+Kentle%C5%9Fme+E%C4%9Ffilimleri (Haziran 2014)].

Keleş, R. 1983. *100 Soruda Türkiye'de Kentleşme, Konut ve Gecekondu*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Keleş, R. 1984. *Kentleşme Politikası*, İmge Kitapevi, Ankara.

Kıray, M. B. 1979. “Apartmanlaşma ve Modern Orta Tabakalar”, *Kentleşme Yazıları*, Bağlam Yayın, Ankara.

Kırıkçı, R. 1993. *Bizim Evlerimiz*, Katibim Yayınevi, İstanbul.

Kırkan, H. S. 2005. *Çok Katlı Yüksek Yapıların Tasarımına Etki Eden Faktörlerin İrdelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Konyar, E., 2014. "Mezopotamya Tarihi, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Programı", [http://www.4shared.com/web/preview/doc/_-fYSBrl (Şubat 2014)].

Kostof, S. 1985. *History of Architecture*, Oxford University Press, New York.

Kuban, D. 2010. *İstanbul - Bir Kent Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Kumbasar, B. 2008. *Konut Gelişiminde Gelecek Vizyonları*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Küçükerman, Ö. 1985. *Kendi Mekanının Arayışı İçinde: Türk Evi*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, İstanbul.

Lawrence, R. J. 1983. "The Order of Things at Home", *Research Online*, Issue 2: 50-64.

Lupton, E., Miller, J. A. 1992. *The Bathroom, The Kitchen and The Aesthetics of Waste*, Princeton Architectural Press, New York.

Lynch, K. 2010. *Kent İmgesi*, çev. Başaran, İ., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Mackay, D. 1997. *Multiple Family Housing from Aggregation to Integration*, Architectural Book Publishing Co, New York.

Matthew, R. 1971. *History of the House*, ed. Camesasca, E., G. P. Putnam's Sons, New York.

Mortaş, A. 1936. “ Evlerimiz “, *Arkitekt*, Sayı 1: 24-27.

Mumford, L. 1961. *The City in History: Winner of the National Book Award*, Permissions Department, USA.

Mutdoğan, S. 2014. "Türkiye'de Çok Katlı Konutun Oluşum Sürecinin İstanbul Örneği Üzerinden İncelenmesi", [<http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/KonutOlusumuSelinMUTDOGAN.pdf>] (Mart 2014)].

Mutman, D. 2003. *Bursa'daki Göçmen Konutlarının Oluşumunda Kültür Mekan Etkileşimi*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Oğultekin, G., Tapan, M., Şener, S. M. 2008. "Yüksek Teknoloji Yapılarında Biçim-Sentez İlişkisi", *İTÜ dergisi*, Sayı 2: 159.

Oral, A. 1971. "Dubleks Apartmanlar", *Arkitekt*, Sayı 01 (341): 13-14.

Öğrenci, P. 1999. "İstanbul Konut Mimarisine Katkılarıyla Sarıca Ailesi Yapıları Köşkler ve Apartmanlar", *Arradamento Mimarlık*, Sayı 7/8, [<http://pinarogrenci.com/2012/yuzyil-donumunde-istanbul-konut-mimarisine-katkilariyla-sarica-ailesi-yapilari>] (Nisan 2014)].

Öncel, A., D. 2010. *Apartman: Galata'da Yeni Bir Konut Tipi*, Kitap Yayınevi, İstanbul.

Örer, G. 2002. *Konut- Kimlik – Ev Modeli ve Modelin Bir Örnek Olarak İstanbul Kentinde Uygulanması*, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Özakbaş, D. 2007. *Cumhuriyet Dönemi (1923-1940) İstanbul Konut Mimarisi*, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.

Özgeç, M. G. 2012. "Yaşam Döngüsü'den Oidipus'a",
[<http://www.uslanmam.com/mitoloji-sozluksel-hikayeler/1474281-yasam-dongusu%92den-oidipus%92.html> (Haziran 2014)]

Rapoport, A. 1969. *House Form and Culture*, Prentice Hall, USA.

Rapoport, A. 2004. *Kültür Mimarlık Tasarım*, çev. Batur, S., Yapı Yayın, İstanbul.

Roth, L. M. 2000. *Mimarlığın Öyküsü*, Kabalcı Kitapevi, İstanbul.

Schlichtmann, C. M. 1992. *Prusya Elçiliği'nden Doğan Apartmanı'na: İstanbul-Beyoğlu'ndaki Bir Binayla Arsanın 130 Yıllık Tarihi*, Çeviri: Ümit Öztürk, Promat Matbaacılık, İstanbul.

Sey, Y. 1996. "Anadolu'da Modernleşme Sürecinde Konut ve Yerleşme", *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 472-491.

Sey, Y. 1998. "Cumhuriyet Dönemi'nde Konut", ed. Sey, Y., *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 273-300.

Sey, Y. 1999. "Önsöz", *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme*, ed. Sey, Ofset Yapımevi, İstanbul.

Sözen, M. 1984. *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Sözen, M., Tapan, M. 1973. *50 Yılın Türk Mimarisi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Sunalp, A. A. 1999. *19. yüzyıl Galata ve Pera Apartman- Konutlarında Orta Sofa-Hol Tipolojisinin Gelişimi*, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Şener, S. 2000. *1944 Yılı Sonrası Toplu Konut Uygulamalarında Apartman Plan Tipolojileri Gelişimi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Şener, H., Yıldız, D. 2000. "Dünden Bugüne Koşuyolu", *Mimarlık*, Sayı 291: 26-37.

Şimşek, D. 2007. *Antalya Ürünli Köyü ile Konut Mimarisi Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Talu, N. 2012. "Bir Arzu Nesnesi Olarak Ev", *E-Dergi Sanat Tarihi*, Sayı 2: 1-19.

Tanyeli, U. 1997. "Modern Mimarlık", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, Sayı 2: 1286-1289.

Tanyeli, U. 1999. "Başlangıcından Modernleşmeye Osmanlı Çağı", ed. Sey, Y., *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme*, Ofset Yapımevi, İstanbul, 140-244.

Tanyeli, U. 2001. *Sedat Hakkı Eldem*, Boyut Kitapları, İstanbul.

Tanyeli, U. 2004. *İstanbul 1900 - 2000: Konutu ve Modernleşmeyi Metropolden Okumak*, Ofset Yapımevi, İstanbul.

Tanyeli, U. 2010. "Apartmanlar", *İstanbul Ansiklopedisi*, NTV Yayınevi, İstanbul, 134-137.

Tekeli, İ. 1979. "Türkiye Kentlerinde Apartmanlaşma Sürecinde İki Aşama", *Çevre Dergisi*, Sayı 4: 79.

Tekeli, İ. 1993. "1839-1980 Arasında İstanbul'un Planlama Deneyimleri İcabında Plan", *İstanbul Dergisi*, Sayı 4: 26-37.

Tekeli, İ. 1996. *Türkiye'de Yaşamda ve Yazında Konut Sorununun Gelişimi*, T.C. Başbakanlık TOKİ Konut Araştırmaları Dizisi 2, ODTÜ Basım İşbirliği, Ankara.

Tekeli, İ. 1998. "Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye'de Kent Planlaması", ed. S. Bozdoğan, R. Kasaba, *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 155-172.

Tekeli, İ. 1999. "Değişenin Değiştirme Zorunluluğu Var Mı?", *75 Yılda Değişen Yaşam Değişen İnsan –Cumhuriyet Modaları*, ed. Baydar, O., Özkan, D., Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Tekeli, İ. 2010. *Konut Sorunlarını Konut Sunum Biçimleriyle Düşünmek*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İlhan Tekeli Toplu Eserleri 13, İstanbul.

Turan, E., R. 1994. "Heidegger ve Ev", *Mimarlık*, Sayı 260: 21-22.

Tümer, Ö., H. 2006. *Dışa Kapalı Konut Yerleşmelerinin Bursa'daki Örnekler Kapsamında Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Türker, E., G. 2010. *21. Yüzyıl İstanbul Büyük Kent Modelinde Bir Yatırım Aracı Olarak Konut Olgusu ve Piyasa Baskısının Mekan Organizasyonları Üzerindeki Belirleyici Etkilerinin Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Türkkan, S. 2007. *Yoğunlaşan Kent ve Yaşamında Kapasite Arayışları ve İstanbul'a Bakış*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Urry, J. 1999. *Mekanları Tüketmek*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Uzman, E. N. 1951. "Sadıklar Apartmanı", *Arkitekt*, 05-08: 94-97.

Ventura, İ. 1965. "Emel Yapı Kooperatifi Blok Apartmanı", *Arkitekt*, Sayı 02 (319): 63-64.

Yavuz, Y. 1976. "İkinci Meşrutiyet Döneminde Ulusal Mimari Üzerindeki Batı Etkileri (1908-1918)", *O.D.T.Ü Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Sayı 1: 9-34.

Yavuz, Y. 1981. *Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi ve Mimar Kemalettin Bey*, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Yörükkan, T. 2012. *Şehir Konut ve Mahremiyet: Sosyolojik ve Sosyal Psikolojik Görüş Açısıyla*, Atatürk Kültür Merkezi, İstanbul.

Yücel, A., 1996. “İstanbul'da 19. yüzyılın Kentsel Konut Biçimleri”, ed. Sey, Y., *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 298-312.

Zorlu, Z., Faiz, S. 2013. “Değişen Yaşam Biçiminin Konutun İç Mekan Örgütlenmesine Yansımaları: 1950-1980 Dönemi Trabzon Apartmanları”, *Mimarlık*, Sayı 374: 75-82.

WEB SİTELERİ

http://www.academia.edu/4886649/Konutun_Modernlesmesi# (Mayıs 2014)

http://alms.auzef.org/FileUploads/Src/cca7f4db-d64b-4e6a-bb8d-88cf711a557a/tarih_sinif1_eski_mezopotamya.pdf (Mayıs 2013)

<http://www.arkitera.com/haber/index/detay/modern-mimarligin-oldugu-gun/5509> (Haziran 2014)

<http://www.belgeler.com/blg/1db1/konut-alani-yasam-alani-ilisikisi-acisindan-kucuk-konutlar-small-houses-through-the-perspective-of-the-interaction-between-dwelling-area-living-area-relation> (Nisan 2013)

<http://www.belgeler.com/blg/qeg/turk-konut-sektorunde-maliyet-etkinlik-analizi-toplu-konut-idaresi-baskanligi-yerel-yonetim-konut-yapi-kooperatifleri-ve-ozel-kesimde-karsilastirmali-bir-analiz-analysis-of-costs-and-the-action-at-turkish->

housing-development-sectora-compared-analysis-of-housing-development-administration-of-tu (Nisan 2013)

<http://www.biristanbulhayali.com/istanbulun-en-eski-kaseti-111-yil-once-istanbul> (Haziran 2014)

<http://www.degisti.com/index.php/archives/318> (Mayıs 2014)

<http://www.dogabilim.ankara.edu.tr/eebarinak.htm> (Temmuz 2014)

<http://dusunmekvepaylasmak.blogspot.com/2011/01/roma-konut-mimarisi-mimarlike.html> (Haziran 2014)

<http://www.ekoyapidergisi.org/82-toplu-konut-uygulamalarinin-gelisimi.html> (Nisan 2014)

<http://emlakkulisi.com/prof-dr-alpten-cok-tartisilacak-bir-yazi/2277> (Haziran 2014)

<http://en.paperblog.com/community-kinship-at-catalhoyuk-39482/>, (Temmuz 2014)

<http://www.forumalev.net/seviyeli-ciddi-konular/139642-kuzey-amerika-kizilderili-kabileleri-resimli-2.htm> (Mart 2013)

<http://www.gezinceguzel.com/2008/06/san-gimignano-siena-toscana.html> (Mayıs 2014)

<http://gulenaypema.com/makaleler/hillsider/san-gimignano-tilsimli-kuleler-sehri/> (Mayıs 2014)

<http://www.kreatifmimarlik.com/tr-TR/mobile/projects/konut/work/sahra-evi/14> (Haziran 2014)

<http://www.meknar.com/tr/etkinlik/mimarlik-gezisi.html> (Şubat 2013)

<http://mitademo.com/mimarlik/le-corbusier%E2%80%99in-izinde-vm-konutlari/>
(Haziran 2013)

<http://www.mo.org.tr/mimarlikdergisi/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=288&RecID=1653> (Mayıs 2014)

<http://www.philae.nu/akhet/Housing3.html> (Şubat 2013)

<http://v3.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=25937> (Mayıs 2014)

<http://v3.arkitera.com/h54726-gecmisin-modern-mimarligi---3-besiktas---%C5%9Eisli.html> (Haziran 2014)

<http://v2.arkiv.com.tr/p1591-feneryolu-apartmani.html> (Temmuz 2014)

<http://www.youtube.com/watch?v=g7RwwkNzF68> (Ekim 2013)

EK 2: 1923 - 1950 Arası Dönem Apartmanlarındaki Mekanların Şema Tablosu ve Değişen Parçaların Yorumlanması

YIL	MEKANSAL İLİŞKİ ŞEMASI	DEĞERLENDİRME	YIL	MEKANSAL İLİŞKİ ŞEMASI	DEĞERLENDİRME
1930		Kabul mekanı olan "Salon" ve "Yemek Bölümü" arasında ulaşım veritinin, bir bütün olarak değerlendirilmiştir. "Mutfak" mekânına koridor öncülüğü ile ulaşılmaktadır.	1933		Sofa ile kabul mekânının arasındaki ilişki, daha önce incelendiğimiz örnekler dâhilinde benzerlik göstermektedir. İki ayrı koldan koridora açılan sofa, bir yandan yatık odanın ve diğer yandan ulaşım mekanını sunarken, öte yandan mutfak ve yatık odasına açılmaktadır. Koridor üzerinden aynı girişlere sahip olan "Yatak Odaları" arasında da bağlantı görülmektedir.
1931		"Mutfak" birimesi "Koridor" üzerinden bağlantı veriterek, aynı zamanda bulunan "Yatak Odaları" ve "İşlek Hecimleri" arasında koridor üzerinden aynı girişlere ikinci bir giriş ile bağlanmıştır.	1938		Koridordan apartmanın dışına verilen ikinci servis çıkışı, yatık odanın arasındaki bölümler benzeri özelliklere öncelikli dönem yapılarının devam ettirildiğidir.
1932		1923 - 1950 dönemleri arasında oldukça sık karşılaşılan "Sofa" haciminden dâhil olmak üzere veritinin, "Annez" üzerinden "Ofis" hacmi öncülüğü ile ulaşılmıştır. "Mutfaktan" ikinci bir servis çıkışı tasarlanmıştır. "Siyahı Odası" kavramı daha önce incelendiğimiz mekanlardan farklı olarak karşımıza gelmektedir. "Salon" ile bağlantı bulunan bu hacim, çoğunlukla giriş ve mutfaktan gelen ulaşımın ortasında yer almaktadır. "Salon" ile bağlantı bulunan bu hacim, çoğunlukla giriş ve mutfaktan gelen ulaşımın ortasında yer almaktadır. "Salon" ile bağlantı bulunan bu hacim, çoğunlukla giriş ve mutfaktan gelen ulaşımın ortasında yer almaktadır.	1940		Özellikle mekânların mahremiyetini sağlamak için kabul mekânlarından ayrılmaması sağladığımız birçok apartman bölünümüne örnek bir kullanım seçtiğimizdir. Geniş açılan antronsun ulaşımın "Salon" mekânının önünden bir başka odaya bağlantı sunmaktadır. Ödeme kullanımının öncelikli misafiri odası olarak değerlendirilmelidir.
1932		Genellikle "Mutfak" ya da "Salon" ile bağlantı taşıyan "Yemek Bölümü", Melek Apartmanında aynı zamanda, Koridordan ulaşım sağlanmıştır.	1940		İncelenecek apartmanın dışına verilen farklı olarak girişlerin "Yemek" ve "Soyunma Odası" benzeri "Mutfak" ile birleşik kurulumlarıdır. Benzerlik ile bağlantı olan diğer bölümler bu mekânlara "Ofis" öncülüğü ile ulaşmaktadır. Mekânlardan önce gelen hizmetlerin hazırlanmış bir oda olarak "Soyunma Odası" ve önce gelen hizmetlerin emülasyonu olarak bulunan odalar da "Halıya Odası" mekânının tasarlanmıştır.
1932		"Çalışma Odası" mekânı, kullanım amacından dolayı, koridorun bir devamı olarak yer almaktadır. "Mutfak Odası" ve "Duşma Odası" hacimlerine ulaşım bu mekân üzerinden sağlanabilmektedir. Koridor üzerinden ulaşım "Salon" üzerinden "Duşma Odası"na geçmektedir. Aynı zamanda antronsu açılan ikinci bir kapı ile "İşlek Hecimleri" ve "Yatak Odaları" da bağlantı vermektedir. Mekânların yeterliliği dolayısıyla mekânsal ilişkilerin iç içe geçtiği görülmektedir. Kullanım amaçlarına yönelik farklı mekânlar tüketmek üzere de, planlanan amaç doğrultusunda işlev kazanamayabilmektedir.	1940		Genellikle giriş yer alan "Sofa" öncülüğü ile kabul ve özleşmiş mekânlara ulaşım sağlanırken, Platin Apartmanında bu sistem, "Annez" ve "Sofa" olarak sıralanmaktadır.

ÖZGEÇMİŞ

Tuğçe EREN, 1990 yılında İstanbul'da doğdu. 2007 yılında Bursa Meltem Koleji'nden mezun oldu. Aynı sene içinde İstanbul Kültür Üniversitesi'nde Mühendislik - Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'ne kayıt olup 2011 senesinde mezun oldu. Yüksek lisans eğitimine de İstanbul Kültür Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde, Mimari Tasarım alanında başladı. Eğitim hayatının dışında, 2010-2011 yılları arasında Suryapı'da önce yarı zamanlı, daha sonra tam zamanlı olarak çalıştı. 2011 yılından itibaren de İstanbul Kültür Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır.

Yayımlar:

Eren, T., 2012. "Kentsel Dönüşüm Sürecinin Sulukule ve El Raval Bölgeleri Üzerinden İncelenmesi", *Dönüşüm: Yaşam ve Mekana Etkileri*, 24. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi - 05-07 Nisan 2012, Bursa, 115-120.

Yarışmalar:

Avanos'un Yeni Köprüsü ve Çevresi Mimari Proje Yarışması Teşvik ödülü, 2013.
(Begüm Yılmaz, Aslı Yalçın, Gonca Arık ile birlikte)

